

مد نیته و مد نلیک

چئویرن: همت شهبازی

مدى نيتىه و مدى نلىك

(مقالات توبلاسو)

اویغۇنلاشدیران :

همت شەبازى

شهریازی، همت	۱۳۵۰ - گردآورنده، مترجم	سرشناسه
مدرسیته و مدرنلیک	: مقاللر توپلۇسو / اویغۇنلاشدىران همت شەھارە	عنوان و نام پدیدآور
	: تهران، پردیس دانش، ۱۳۹۱.	مشخصات نشر
	: ۱۷۰ ص	مشخصات ظاهري
978-600-300-017-9		شابک
		وصحیت فهرست
		نویسن
	تجدد	موضوع
۹۱۳۹۱ / ت ۳ / بىش ۱۰۵B		رده بندی کىگە
۱۰۷		رده بندی دیوبى
	۲۹۳۱۹۷۱	شماره کاتاشناسی ملى

مدرسیته و مدرنلیک
(توپلو مقاللر)

اویغۇنلاشدىران: همت شەھيازى

يابىيم ائوي: پردیس دانش
چاپا حاضيرلایان: سعید موغانلى
گرافىست: رضا غفارى (آتىلا دورباشلى)

بىرىنچى چاپ: تهران / قىش ۱۳۹۲

بىچىم: رقى

تىرازى: ۱۰۰۰

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۳۰۰-۰۱۷-۹

قىمت: ۷۰۰۰ تومان

ایچلیک

- گلنک و مدرنلیک
5 حیلمی یاوز
- مدرنلین باشلانغیجى
8 علی آکای
- مدرنیزم
14 گوردون مارشال / چئویرن: دریا کئمۇرچۇ، عشمان آكىنهای
- "آيدىنلاتما نەدىرى؟" سورغوسونا جواب
16 ايمانوئل کانت / چئویرن: نىزات بوزقورد
- مدرنلشمە سورجىنىن ائورنسىل اۆزلىيكلرى
28 دوكتور جمیل اوكتائى
- مدرنلین باشلانغىچى و گلىشىمىسى
35 ايلهان تكلى

٤ / مدرنیته و مدرنلیک

- مئروپول آغیلاری و مدرنیزمین دوغوشو
رايموند ويلیامز / چئورین: تاجیسیر بلگه ٤٠
- اوزگەلشمە، صنعت و فلسفە
نیلسون اورالى ٦٠
- مدرنیتەنى يئىيدن آغیلاماق: ايدئولوژى سىزلىشمە
على آکاي ٦٦
- مدرنلیک: دونن، بوگون و صاباح
مارشال بىرمان ٩٠
- مدرن يانىسلامالار و اوزگورلوك پارادوكسو
رمضان قايا ١٢٩
- ايرەللىمە و ايكتىنجى مدرنلیك
احمد اينسل ١٤٤
- مدرنیتە: سونا وارمامىش بىر سوراج
يورگىن هابئرماس ١٤٧
- سۆزلوک ١٧٠

گلهنک و مدرنلیک

حیلمی یا ووز

گلهنکله [سنت]^۱ مدرنلیک آراسیندا بیر ایلگی واردیرمی؟ مدرنلیک، گلهنهین ایتیرمه سیلە سونوجلاناراق يارانیر، يوخسا گلهنهین يئىدىن اوره تىلەمە سیلەمی [باز تولىد]؟

مسئلەنى سادەلىكىله دىلە گتىرمك بىلە، مدرنلیكىله گلهنک آراسیندا كى ايليشكىنин سورونسال [پروبىلېماتىك] بير جهتى اولدوغۇنو گۈز آردىنا وورماق اولمور، ايلگىنин سورونسال تشكىلى، عجبا، قاوراملار آراسینداكى سينىرلارىن پوزولماسىندان يادا ياخشىجا آيدىنلاتما ماسىندان قايقاتلاماق اولا بىلرمى؟ او زىرىنده دورماغا ڈىرى...

بىر كىرە، گلهنکدىن يانا اولمانىن «گلهنكسلىچىلىك» [سنت گرايى] او لمادىغىنى آيدىنلاتماق گركلىدىر: ژئاراد دىلاتتى، «مدرنېتىه و پست مدرنېتىه: بىليم، گوج و سجىھ» آدلى يازىسىندادا گلهنهىي، كىچمىشىدن بو گونه قالان مدنى ڈىرلر، گلهنكسلىچىلىي ايسە، «بو ڈىرلرین هەنج بير بىچىمەدە ڈىيىشىمە يەجكىلەر» دوشونجەسىنە باغلى او لاراق آچىقلابىر، آراداکى فرق، دىلاتتى يە گۈرە،

^۱ كىابىدا اىكى كروشه [] آراسیندا گلن بوتون آچىقلامالار او يغۇنلاشدىرإن طرفىندىدىر، بواچىقلامالار يالىزىر متنى ياخشىجا دوشونمك اوچون بعضاً توركىجهسى، بعضاً دە فارسجا و انگليسيجهسى و ئىريلىدىر. (او يغۇنلاشدىرإن قىيدى)

کتچمیشدن گلن مدنی ڏیئرلرین «ڏیئشه بیلمه سی»، یو خسا «ڏیئشیلمز و قالیچی» اولما سیندان آسیلی دیر.

مدرنلیین گله نکسل چیلیکله هرهانسی بیر بیچمیده با غدا شلیغی سؤز قونوسو دنیل. تام ترسینه مدرنلیین، گله نهین ڏیئشیدیر یچی بیر بیچمیده یوزوملا- نهانسی او زرننه قورولو غونو اونه سورن لر واردیر؛ - گادامش و ریکور کیمی! باشقا سؤزله دنسک، مدرن توپلومدا گله نک، بیر ییغیتی دنیل دیر، ینیندين یازیلان (یا دا ینیندين یارادیلان) بیر شئی دیر ...

آلسا/ایر ماسیتی، ۱۹۸۱ جی ایلده یا ییملانان «اردمدن [فضیلت] سونرا» آدلی کتابیندا، گله نهین ینیندين اوره تیمی نین مدنی یشنی لنه (cultural renewal) اوچون بیر قایناق اولدو غونو بیلدیرir. او نا گژره آیدینلانما، بؤیوک اولچوده بیر اوغر سوزلوق دور. چونکو دنلاتنی نین ایفاده سیلہ، آیدینلانما اخلاقا، اخلاقی بیر تمل تاپماق قونوسوندا کی وعدینی گثچکلشیدیرمه میشدير. بو اخلاقی تمل، اردم دیر؛ اردم ده فردی یوخ، انسانلیق اوچون ایدنال لاری گثچکلشیدیرمه بی مقصد گئورور... مدرنلیک، فردی ایدنال لاری اونه چیخارا راق، اخلاقی اردم له تمل لنديرمک امکانیندان محروم اولموشدور.

بورادا بلکه ده ماسیتی دن آیریلا راق، هنگل-ین قاور امسال الاشدیر ماسی ایله، داورانیش (sittlichkeit) ایله اخلاق (oralität) آراسیندان کی فرقه تو خونماق یارارلی دیر. داورانیش، هنگله گژره، بیر توپلوما عايد اولان اخلاق معیار لاری و ڏیئرل دیر؛ بیر توپلومان باشقا توپلوما گژره فرقی دیر: حال بوكی اخلاق، بوتون معیار و ڏیئر لره، محض اخلاقی ڏیئرل و ایستنجین [اراده] تظاهر و اولان غایه لر اولاراق صاحب دورر. اورنک اوچون، یشیه سیز آدادا تک باشينا رو بینسون کروزونون داورانیش با خیمدان هر هانسی بیر با غیملی لیغی یو خدور، آنجاق اونون بیر اخلاقی، اخلاق پروبلئم لری وار دیر: هنگله گژره،

اخلاق نستل [اوبيكتيو] ذهنين بير قاتى دير؛ داورانيش ايسه، ساده جه آراج او لاراق و ئيرلن بير دير دير ...

«داورانيش» و «اخلاق» فرق لريندن سوژ آچماغيم بوشونا دئيل. ماسيتى، مدرنلىين، داورانيشا دئيل، هنگئل چى آنلامدا اخلاقا بير تمل قويوجو دليل لر گتيرمه دىيىنى بىلدىرىردى. ماسيتى، هر نه قدر، ارس طوچو و بوت پرستلىك آنلامدا «اردم» دن سوژ ائتسەدە، بير اخلاق قاورامى او لاراق «اردم» يىن، دين و گلەنكىلرلە او لان باغلاتىسىنى دا گۈز آردى ائتمەيىر. آنلاشىلدىيى قدرى ايلە، ماسيتى نىن ماركسىزمدىن خىرىستيانلىغا دوغرو يۇنلەمىسىنده، او نون مدرنلىيە يوروتىدو يو تىقىدلرىن فوق العادە بىلەرى يېيجى بير رولو واردىر.

دوغرودان دا مدرنلىك، گلەنكىسل توپلوملارىن، باشدَا «اردم» قاورامى او لماقلا صاحب او لدو قلارى «اخلاق»-ى تمل لنى دىرىمكىن محروم او لماقلا چاتىشما يىر. مدرنلىك، اخلاق-ى (هنگئل چى آنلامدا: "moralitat") قىساجا انسانلىيى چىئورىھين دير و معيارلار دئيل، «داورانيش»-ى (هنگئل چى آنلامدا: "sittlichkeit") يىنى بير توپلۇمون گوندەلىك ياشامىنى دوزنلەھين دير و معيارلارى اۇنە چىخارىرىن. مدرنلىين «اخلاقى» يوخ، «داورانيشى» واردىر ... «اخلاق»-ى تمل لنى دىرىمكىن محروم قويان مدرنلىين بو چاتىشما زالىيى نىجە او دەنيلير؟ گلەنە يە صاحب چىخماق، نە درجه دە او دەنېشلى دير؟ مدرن توپلوملاردا دىنин يوكسەلىشى يَا دا دىنە دويolan احتجاج، اخلاقا تمل قويوجو بير دليل آراماق احتياجىندانمى قايقا لانىر؟ بونلار جواب اىستەين سورغۇلار دير...

مدرنلیین باشلا تغییجی علی آکای

هابئرماس «مدرنلیین فلسفی سؤیلمى [گفتمان]» آدلی کتابىندا «فوکو، باتايل و دئریدا»نى يىنى قورو لوشچو (ثو-استروكتورالىست) اولدوقلارينا گۈرە تىقىد اندىر. ايلك اوЛАراق «ھېڭىل» يىنى ايشلتىدىي بير سۈزجۈك اولان «مدرنیتە»، هابئرماسىن دوشونجەسىنده تارىخى بير باغلامدا ايشلهنىلىمىشدىر. بو ايسە، انگلستاندا «يىنى زمان» و عىنى زماندا فرانسادا «مدرن چاغ» آنلامىندا ايشله- نىلىمىشدىر. بو آشاغى يوخارى ۱۸۰۰ جو ايل لرى چىورەبىر. او تارىخلىرده ايسە مدرنیتە اۇتن ۳۰۰ ايللى قاپساماقدا ايدى. يىنى دىنانيين دوزەليشى، رونسانس و رئفورم (بوتون بونلار ۱۵۰۰-جى ايل لرى چىورەين او لايلاردىر) يعنى اورتاچاغ ايله مدرن زمان آراسىنداكى تارىخى كۆرپۈنۈ چىورەبىر. ھېڭىل عىنى يىچىمە بىر مدرن سۈزجۈيۈنۈ، خىريستيان-ثرىمانىك دىنياسىنى آچىقلاماق اوچۇن ايشلهدىركى، بو دا اسکى يونان-روم ايله باغلى دىر. گۈرۈندۈيو كىمى، مدرن سۈزجۈيۈنۈ تارىخى اوزانتىسى بىللە اولمايان، آنجاق مکانى، آوروپا بۇلگەسى اوЛАراق بىللەن بىر يىرى قاپساير. بىر چىن مدنىتى و يا هندوستان و يا شرق بىلەمى اوچۇن «مدرنیزم» سۈزجۈيۈ ايشلهنىلىكىدە دىر. اسکى و اورتاچاغ سونۇنۇن آرتىرىلماسى، آنجاق مدرن زمان مدرنلیين يىنە خىريستيانلىقدا ايشلهنىلن آنلامى، باتى دىنياسى اىچىنده گله جە يىن آنلامىنى داشىير، يعنى تانرى نىن سون حكمونىن سونرا گلن زمان

«مدرن زمان» دیر، هنگل «روحون فتنومئنولوژی» [پدیدارشناسی روح] کتابى نین اون سۆزوندە، ياشادىغىمىز زمانى، بير زمان روحو اولدوغۇنو وورغولا ياراق زمانىمىزىن بير كىچىدۇنمى اولدوغۇنو آيدىنلادىر. يىنى يىشىن گلىشىمەنин [پىشرفت] بىلەنجى و دېيشىك بير گله جەيىن گۈزلەنمەسى آراسىندا توکەن بير كىچىد آنىندا دانىشىلىر. «روح ايندىيە قدر گلىشىن دنيا ايله اىستر والىغىندا، اىسترسەدە تمىلچىلىيندە بير قوپوقلوق [شكاف] ياراتمىشىدىر. يىنى بير شىنى گۈزلەنلىمكە، بو قوپوقلوق حاضرلانتىقادادىر. بونو كىچىلىپ باتان (پارچالانان) گونشىن پارلاق دوغوشو ايله گىزلىتمك اولماز، آنجاق بير داها يىنى بير دنيا دوزنىنى اورتاييا چىخارىر. بو يىنى دنيا اسكيسيندن آيرىلدىغى و گله جىدە دوغرو آچىلىدىغى اولجىدە يىنى تارىخى بير دۇنمن باشلانغىچى، ايندىكى زمانىن ھر آنىنداكى، يىنى زمانه بولىودور، اوزۇنۇ يىنىدىن يارادان زمان بويو ياشادىر. بو سبىلە مدرنلىين تارىخى بىلەنجى «حال حاضركى زمان ايله يىنى زمان» آراسىندا بير سىنيرسىزلىق تشكىل ائدىر. حال حاضركى زمانىن تارىخى اولاقاچىندا ياشادىغىمىز چاغ، يىنى دنialiارىن زمانى نىن او فوقوندە اۇنملى بير سەچىم دورور.

«هنگل» ھۆرە، اىچىنده ياشادىغىمىز چاغ، فرانسيز دئورىمىنىن باشلاندىغى زمان دير. يىنى ۱۸.جى يوزايللىين سونو و ۱۹.جو يوزايللىين باشلانغىچى. يىنه اوغا گۆرە، «گونشىن دوغولدوغۇ بو مەحتشم آن بىزى دنiamىزىن و گونوموزون تارىخىنە ياخىنلاشىدىران سون آندير. بو زمان سوركلى يىنى لشىر و كىچمىشلە يىنى زمان آراسىندا بير قوپوقلوق يارادىر. ۱۸.جى يوزايل «يىنى زمان» سۆزجويوندن يارارلاناراق عىنى زماندا يىنى بير اورنە يىبن [پارادىگما، نمونە] يارانماسىنى گۇسترىر. بونلار دئورىم، ايرەللىيەش، اۆزگورلىشىم تکامولو، بوغونتو، زمان روحو كىمى آنلايىشلاردىر. بوتون بونلار حرکتى بللندىرىمك اوچون اىشلەنلىميسىشىلىر. بديعى صنعتە گىلىدىكده،

مدرنلیک آنالیزی ایله قارشیلاشدیغیمیز اورتایا چیخماقدادیر: اسکی لرله یننى لر آراسینداکى دارتىشما، اسکى صنعتله قىرىلمىش باغلانتىسىنى، ۱۸.جى يوز ايللىكلە آيدىنلاديرلار. مدرنلرین طرفينى توتانلار فرانسا صنعتىنده كى كلاسيكىلىيھ قارشى چىخىرلار. بونلار ارسطونون مدرن بىلىملىرde دوشوندويو مكمللىك و ايرهلىھ ييش دوشونجه سىنه بنزه يېرلر. مدرنلر تارىخى و تنقىدى معيارلارا دياناراق اسکى مودئىن يامسىلانماسىنا قارشى چىخىرلار. مطلق سايبلان و زمانى چئورەمهين بير اشتتىك دوشونجه سىنه قارشى، بىللى بىر دۇنمى چئورەھين و فرانسا آيدىنلارىنин دوشوندوکلرى آنلامدا بىر اشتتىك دوشونجه نى مدافعه اندىرلر. مدرنیته اسکى لىكىن آيرىلماق اوچون داهما اۇنجە اىشلەنيلمىش اولسا بىلە، هند-آوروپا دىللىرىنە «مدرن زمان» سۆزجويو آنچاق ۱۸.جى يوزايللىكىن سونوندا اىشلەنيلمىشدىر. بو اۋزلىكىلە، اينجە صنعتلار ساھەسىنەدە اىشلەنيلەن بىر سۆزجوكدور. دولايىسيلا «مدرن» و «مدرنizم» سۆزجوكلارى بوتون «أوانقارد» آنلامىندا اينجە صنعتلار اوچون اىشلەنيلەن بىر سۆزجوك اولموشدور. اۇرنىڭ اولاراق، بودلەر اوچون اشتتىك تجربە، تارىخى سيناق ایله قارىشميشىدىر. بو سېبىلەدە بودلەر اوچون گوندەلىك ياشايىشداكى صنعت اثرى گوندەلىكىلە ابدىلىك [فالارغىلىق و قالارغى سىزلىق] آراسىندا بىر يىرە او توردولماقدادир. «مدرنلیک كىچىجي دىر»، او تىرىدىر، ياماقدادير، صنعتىن يارىسى دىر، باشقما يارىسى ايسە قىميلا دامىيان و ابدى اولاندىر. گوندەلىكىلە ابدىلىك آراسىندا كى فرق ایله صنعت اثرى، مدرنلیک باغلامىندا، كىچىجي دىر و كىچىجي لىكىدن قورتارماقى باجا را بىلەز، آنچاق بو بىچىمەدە باياوغى لىغى آشىر. بودلەر اوچون بو كىچىد آنى، گلەجك اولان ايندىكى زمانىن يىنى بىر كىچىمىشى اولاراق تانينجاقدادير. آنلاشىلدىغى كىمى بودلەر اوچون دە صنعت اثرى هم ايندىكى زمانى چئورەيەجك و هم دە بىر ابدىلىك داشىجاقدادير. بو ابدىلىك اوچون ايسە گوندەلىك باياوغى لىغى

آشاجاق، بونون اوچون ده گلهجهین يشنى بير كىچمىشلە چارپازلاشماسىنى
[تقاطع] دىتكىلە يەجكدىر.

بودلۇرده، «اسكىلرلە مدرنلرىن ساواشى» آدلى دارتىشماسىيلا اۇزونو
گۇستىرير، آنجاق بوندا بير ڈىيшиكلىك اندىر؛ و بو ڈىيшиكلىك، مطلق
اشتىتىك آنلايىشىيلا پرسېكتىتو اشتىتىك آنلايىشى آراسىنداكى فرقىدەدیر.
«اشتىتىكا هم ابدى، ڈىيشمز بير عنصردن، هم ده او آنداكى توشلاشماغا
عايد پرسېكتىكىولى بير عنصردن يارانىر. بو ايكىنجى: دۇنم، چاغ، مودا،
اخلاق، احتىراصى چئورەيەرك «بىر صنعت تىقىدچىسى اولاراق بودلۇر رسىم-
دە» بو آنداكى ياشايىشا عايد، كىچىجي و اوترى بير اۆزلىكىدىن دانىشىر. يشنى
ايшелەنيلەن مدرن آنلامىنин دوشونجەسىنەدە اولان تىرمىنلۇرۇشك اولاراق
اورىزىتال اولانى چئورەيەر. «والتش بىنامىن» يەن بودلۇر اوزرىنە يازدىغى
آراشدىرىمادان دا اورتايىا چىخان، گركلى اولوب جوھرلە اوچوب بوخارلاشان
آراسىنداكى بىرلەشمەنин دىالىكتىك ايمىگەسى دىر. بو، گوندەلىكە صنعت
اثرى آراسىندا قوروغان پارالىل صنعت، مودا، يشنى، تېبللىين دنياگۇرۇشۇ،
داھى و غىرداھى كىيمى سۈرۈتلەر اوزرىنەدە قورو لمۇشدور.

«والتش بىنامىن» «تارىخ فلسەفسى اوزرىنە تىزلىر» آدلى اثرينىدە، بودلۇرین
دوشونجەسىنە بنزەر ھم كىچمىشى، ھم ايندىنى، ھم دە گلهجهى بىرلەشىدىن
بىر آنلايىش اورتايىا قويۇر: او دا زمان دىشلىكىك [خارج از زمان] آنلايىشى دىر.
ھم اوست گەزچىكچىلىك [سۈرئەنالىست]، ھم دە عرفانى يەھودى اىلگىسى نىن
بىرلىكى قاپسایان بو آنلايىش مدرن سۈزجۈيونون زماندان قىراق آنلايىش
داشىماسىنى اىرەلى سورور. بورادا بىنامىن، زمان دىشلىك اوچون يىشىلىكچى
بىر ايندىكى زمانىن [زمان حال] يشنى آينىدا، باغداش [ھمنوع] تارىخىن
سوركلىلىكى زمانىن علەھىنە چىخاراق، ھم غىردىنى شوکونون پارىلتىسى، ھم دە
دىنى گۇرۇنتۇنون اورتايىا چىخدىغى عرفانى بىرلەشمەنى چئورەلەدەيىنى

آیدینلادیر. بو ایکی عنصر هم بیرینجینی، هم ده ایکینجینی بیللورلاشیدیراراق ایندیکی زماندا یارادیر. «گله‌جه به دوغرو تمل بیر یئنه‌لیش، ایندیکی زماندا، ائله بیر دوروما بورونور کی، کتچمیشه دوغرو داها رادیکال بیر یئنه‌لیشە چئوریلیر.»

مدرنیته نین اۇنلى آدلارىندان بىرى سايىلان بودلرده کى بو اوپرى لىك، دېيشكىنلىيى «پاريسين آجى لارى» [مالال پاريس] كتابى نين باشىندىاكى يابانجى آدى يازىسىندا گۈرمك اولار. اۆزو ايله بير دىالوق-مونلوق اىچىنده کى يازار، يابانجىيا نېبى و كىمى سىۋىدىيىنى سوروشور. «نه آنا، نه آتا، نه دوستلار؛ نه يورد، نه گۈزىللىك، نه قىزىلى» سىۋىدىيىنى سۈيەلەين بودلر سۈزۈنو بىلە بىتىرىر: «يانخى ائلهسە، نېبى سۇئىرسن سن غريبە يابانجى؟» جواب آلىر: «بولودلارى سۇيرىم... ايندى بىر... بىر كىچىپ گىلدن بولودلارى... بنزه رسىز بولودلارى!» قالىجى اولمايان، كتچمیشه، عايىلە يە و بللى بىر تورپاغا داخىل اولمايان، سادەجە هەنج بىر اۇلچو و بىچىمە گلمەين بولودلاردىر بۇ مدرنلىك... آنچاق بىرەللىيە دۇنوك [معطوف] اولاڭ و زمانىندان داها اۇنچە دايىانان آوانقارد ايله آنلاما چكىلمەين بودلر، ايندیکى زمانى اۇنمسەمكەدە ايدى و كىچمیشىن ابدىلىيەن قۇپماشىدى. حالبىكى ٢٠ جى يوزايلىن آوانقاردىزمى اىرەللىيە دۇنوك، بوتۇنلوكله كىچمیشىدن قوپان بىرصنعتى آرزو-لاماقدايدى. «رېمبۇ»نون «شعر ائىلەمەن [عمل، فعل] رىتمىنى وئرمە يە جك، شعر داها اۇنچە اولاچاق» دىنلىيى زمان اۇنجوللوك قونوسونا توخونماقدادىر؛ آنچاق بودلر «پاريسين آجى لارى» كتابىندا بىلە يازىر: «انسان ياشامىندا، بىر موشتولوق وئرن، هر كىسە آنلاشىلماز بىر قورخو اوپياندىران موشتولوغو وئرن بىر تك ثانىيە واردىر». بو تك ثانىيە او آلىقى ابدىلىكدىر. بورادان دا آنلاشىلاجاغى كىمى بىرەتىشما اىچىنده اۇنجوللوكله ابدىلىك آراسىنىداكى فرق، زمان اىچىنده، بىر-بىرىنە قارىشىب مدرنلىك و پست مدرنلىك

مدرنите و مدرнлик / ۱۳

دارتیشمالارى اىچىنде ارىدى: پست مدرن اولان، ابدىلىيى اىچىنده داشىيب، اسکى عنصرلر آراسىندакى باشقما تمل قوروپور. مدرنлик ايسه گلهنه يىن تنقىدىن يولا چىخاراق سونوندا تنقىدىن گلهنك حالىنا گىرمەسىنى دىتكىلەمكدىن اويانا گىنده بىلمەدى.

قايناق: گۇستىرى درگىسى

مدرنیزم گوردون مارشال

مدرنیزم عمومیتله، ۱۹. جو یوزایلیک سونو ایله ایکینجی دنيا ساواشى نين باشلانغىچىنا قدر اولان دۇنمندە، اۇزلىكىلە صنعت و ادبىاتدا اولوشان بئۇيوك مقىاسلى ڈىيىشمەلرى آيدىنلا تماقىدا يارارلانيلان بير تىرمىن دىر. باشقا ياندان، مدرنیزمىن آچىقجا سىنیرى آيدىنلا تمىش بير بىتمە تارىخى يوخدور. ایکينجى دنيا ساواشىندان بىر گىرچىكلەشنىڭ ڈىيىشمەلرى گۈستەرمك اوچون پىست مدرن تىرمىنى استفادە ئىدىلىرسە دە، بعضى دوشۇنورلر [متفسىر] مدرنیزمىن ھله سوردو بىونو ادعا ائتمىكده، بعضى يازارلار دا، مدرنیزمىن اۇلۇمۇنۇن سۆز قۇنوسو تارىخىدىن چوخ داها اۇنجە گىرچىكلەشىيىنى افادە ائتمىكده دىرلر.

فرansa گۈستەركەچىسى [نشانەشناس] رولان بارت، مدرنیزمى، ۱۹. جو عصر اىچىنده بىر زمانه توپلانان، يېنى صىنيفىلر، تىكىنلۇزى و ايليشكىلىرى تکامولۇنۇن نتىجەسى اولاراق تۈرەين دنيا گۈزۈش لەرنىن چو خالماسى شىكلىنىدە تائىملاپىر. انگلەيس رومانچى و مقالە يازارى ويرجىنيا وولف اىسە، مدرنیزمى، انسان اىلگىلىرى و انسان كاراكتېرىنىدە بىر ڈىيىشمە اولماسى باخىمېنىدەن تارىخى بىر فرصت بىلەر. مدرنیزمىن هاچان باشلادىغى و يا اۇزلىكىلەرنىن تام اولاراق نەلر اولدو غوندا چوخ آز گۈزۈش بىرلىسى اولماسىنا قارشى، بىچىمىتىل [فورمالىستىك] اولاراق مدرنیزم، عمومىتله:

درینلشمە، اوسلوبچولوق، ایچە دۇنە، تىكىنیك گۇسترىش، داخلى اولاراق اۋزوندن قوشقولانماغا يۇنلو بېرحركت و ويكتوريا دۇنمى گۇرچىكلىيە قارشى بىر تېكى [رناكسيا] بىچىمىنە تعرىف اندىلىمىشىدیر.

"هنج بىر صنعتچى گۇرچىكلىيە دۇزمۇز" سۆزۈنە گۇرە ايلك مدرنیستلردىن بىرى سايىلان فرئىدىرىش نىچە، صنعتىن مقصىدى نىن اۇز-اۇزونو گۇرچىك- لشدىرمك اولماسى گركلى اولدوغۇنو و ياشامى كۆكۈندەن صنعتىن اورەتىدىيى ادعا ائتمىشىدیر. "فرويد" ون بىلىنجىشى و جىنسىل لىين اۇنمى ايله اىلگىلى قوراملارى كىمى، نىچە نىن فرده و صنعتچى نىن بىلىنجى نىن درامىنا ائتىدىيى وورغۇنوندا مدرنizمین گلىشىمىنە بىر چوخ باخىمدان انتكىلى اولدوغۇنو دىئه بىلىرىك. كوبىزم، امپرسىونىزم، پستامپرسىونىزم، انكسپرسىونىزم، فوتورىزم [گلهجىكچىلىك)، سىمگەچىلىك [سمبoliزم)، ايمگەچىلىك [ايمازىسم)، وورتىسىزم [vortisizm)، دادائىزم و سوررئالizم: بو آخىملارىن ھامىسى عمومىتلە مدرنizم آخىمەنداڭ تۈرنىمىشلەر و ھامىسى دا، فرقلى درجهلرde، گۇرچىكچى [رئال] يا دا رومانتىك اىتكى نىن داغىدىجىلارى اولوب، تجرىد اولماغا يۇئىلمىشلەر.

مدرنizم، موسيقىدە آتونالizم [تاموزونى]، شعردە اوپرا-شعر، روماندا بىلىنجىخىشى [جريان سىال] تىكىنەكى ايله كاراكتىرىزە اندىلىركەن، معمارىدە اىشلەكسل چىلىكىلە [فوتكسيوناللىق] اىلگىلى اولموشدور. آنجاق مدرنizم يالنىز صنعتىلە اىلگىلى بىر آخىم دىليل. ترسىنە، زمانىن تىكىنلۈرۈزى، سىاسى و ايدئولوژى دىيشىمەلر بىلە گلىشىمەلر بىنى اىتكى لمىش، آبرىجا اونلار طرفىندەن اىتكى لنمىش، اولدوقجا گىتىش قاپساملى [احاطەلى] بىر انتىلتكتوال آخىمىدىر. اىنىشتىن-ين نسبىلىك قورامى، X شاعىلارى نىن [اشعەايكس] كشفي، آوتوموبىل لرىن آردىجىل اورەتىمى و بىرىنجى دنيا ساواشى اثناسىندا، دؤيوش اىچىنە گۇرچىكلەشىن سارسىدىيەجى يىنى گلىشىمەلر؛ ھامىسى بىر آرایا گلدىكە،

عمومىلشمىش اۇزلىكلىرىنىن گۈروندويو بىر بىرالى، پارچالانماغا، زمانىن
بوتون مدنىت و توبىلوم ساھەلىنى انتكىسى آلتىنا آلدигى گۈرونن اىچە
دۇنمه يە گىتىرىپ چىخارمىشدىر. بو گلىشىمەلىرىن تېكىلىرى اىيرمېنجى
بوزايلىن سونوندا بىلە هەلە دويولدوغو ادعا ائدىلىر.

«آيدىنلانتما نەدىر؟» سورغۇسوна جواب ايغانۋىل كانت

آيدىنلانتما [روشنگرى]، انسانىن اۆزونه تلقىن ائتدىيى ذهنى يېتكىن سىزلىك حالىندان قورتولماسى دىر. بو يېتكىن سىزلىك دورومو ايسە، انسانىن اۆز عاغىلىنى بىر باشقاسى نىن بلدچىلىينه اۇتۇرمەدن استفادە ئىدە بىلەمىسى دىر. ايندى بو يېتكىن سىزلىك اۆزونه تلقىنلە و كۈنلۈلۈ يارانىر؛ بونون سبىى دە عاغىلىن اۆزوندە دىليل، يالىز عاغىلىنى باشقاسى نىن بلدچىلىسى و ياردىمى اولمادان استفادە ائتمك جسارتىنى گۆستەر بىلەين انسانداردیر. "جسارتلى او! عاغىلىنى اۆزون استفادە ائتمك جسارتىنى گۆستەر!" سۇزو ايندى آيدىنلانتمانىن شعاري اولماقدادىر.

طىبىتعىن بويوندوروغوندان آزاد اولمارارىندان اوزون مدت كېچسە دە، تېبلilik و قورخاقلقىن سېسىلە ديركى، انسانلارин چوخو بوتون حياتلارى بويونجا اۆز راضىيلىقلارىبىلا يېتكىنلاشىمە مىش قالىلار، و عىنى سېپلەرلە دىر كى، بو انسانلارا عاغىل ائيرەدىپ يول گۆستەرك باشقالارى اوچون دە چوخ آسان اولماقدادىر. چونكۇ يېتكىن اولمامامق دورومو چوخ راحتدىر. منىم يېرىمە دوشونىن بىر كتابىم، وجدانىمەن يېرىنى توتان بىر دين آدامىم، پەھرىزىم ايلە ماراقلاناراق ساغلاملىغىم اوچون قرار وئرن بىر حكىميم واردىسا، اۆزونو اذىتە سالماغا هېچ گرک يوخدور. پايانى اۆدهيي بىلسە،

اوزون زمان دوشونوب دوشونمه مهیمده او قدر چوخ اۇنملی دىئیل؛ چونكى بو دارىخدىرىيچى و يورو جو ايش لرى باشقالارينا گۈردوره بىلر. باشقالارى نين يوخلاما و رەبرلىك ايش لرىنى ممنۇنىتله اوزىزلىرىنه گۆتۈردو يو گودوكچولر [قىيمىلر] انسانلارин چوخونون، او جىملەدن بوتون لطيف جىنسىن يېتكىن اولماغا دوغرو بىر آددىم آتماغى چتىن و حتى تەلکەلى اولمالارى اوچون، گىركلى اولانى اتىمكىن گىرى قالمازلار. اۇنلرىنى قاتىديقلارى حيوانلارينى باغانلىيدىقلارى يېردىن چۈزىلە چىخماclarىنى كسىنلىكىلە قاداغان ئەدىرلر؛ سونرا دا، اۇز اوزىزلىرىنه گىتمەيى جەد اتىسلەر باشلارىنا نە كىمى تەلکەلرین گىلەجه يىنى بىر سىير اونلارا گۇستىريلر. اصليندە بو تەلوكەلر چوخدا بئىيوك دىئىل. چونكى بىر نىچە دفعە ايمكەلە يەرك ائىنېپ يىخىلماقدان سونرا تىزلىكىلە يېرىمەبىي اوپىرنەجىكلەر. آنجاق بو كىمى بىر اۇرنىك انسانى هوركودور و بوندان بىلە دە يىنى سيناقلارا جەد اتىمكىن ساخلايىر.

دئمك اولاركى هەركىس اوچون هار داسا اىكىنچى بىر كاراكتىر يېرىنە كىچىن و تمل بىر قورولوش ياردان بىر يېتكىن سىزلىكىدەن ياخا قورتارماق چوخ چتىندير. حتى انسان بو دوروما سئوھ دۆزموش و اونو سۇرمىشىدىر بىلە؛ ايندى بونا گۈرە او، اۇز عاگىلىنى قوللانما باخىمېنдан حقىقتا دە يېتكىن سىزدىر؛ چونكى اونون بىلە بىر تجربەنى گىرچىلەشىرىمەسىنە هېچ ودە اجازەسى اولمامىشىدىر، او عاگىلىنى قوللانما سينااغىنا هېچ بىر زمان بوراخىلما مىشىدىر. ايناتجىلار و قايدالار، انسانىن طېبى باحارىقلارى نين عاگىلا اوىغۇن استفادەسى نىن ياشىدا دا داها دوغرو بىر سۈزىلە پىس قوللانىلماسى نىن بىر مەتكانىكى واسطەلرى، يېتكىنلىشىمە و يېتكىنلىشىمە اوچون سوركلى بىرقاندار اولورلار. بىرى چىخىب گىتمەبىي قاندارلايان بىر قاندارلارى آتسا دا، ان دار چوخوردان بىلە چوخ آسانجا آتىلانا بىلە؛ چونكى او اۇزونە

گونه رک قیچلارینى آزادجا حرکت ائتدیرمه يه هله آليشا بىلمە مىشدىر. بونا گۇرەدە روحلارينى، ذهنى ياتلارينى اوز باشلارينا استفادە ئىدەرك يېتكىن سىزلىكىن قورتولان و اعتبارلا گىنده بىلن، چوخ آز آدام واردىر.

حال بوكى، كوتلەنин اوز-اوزو نو آيدىنلاندىرىمىسى داما گىنىش امكانلار داشىرى؛ سادەجە اونا اوزگورلۇك، يعنى اوزگور اولما حقى و تىرىلسە، آيدىنلانما بىلەن بىلەن اىچىنە، توپلۇمدا - گودوكچولر آراسىندا بىلە - باغىمىسىز چونكى كوتلەنин اىچىنە، توپلۇمدا - گودوكچولر آراسىندا بىلە - باغىمىسىز دوشونە بىلن بىر نىچە آدام همىشە تاپلاجاق؛ بونلار اوچونه اوز بويوندوروق-لارينى آتاجاقلار، سونرا دا "انسانىن اوزوندەكىنى ياخشىجا دىرنىدىرىمىسى" ايلە ياناشى باغىمىسىز دوشونجەنин انسان اوچون بىر تاپشىرىق اولدوغو آنلايىشىنى چىورەلرىنە يايماغا باشلاياجاقلار. آنجاق اسکىدىن كوتلەننی بويوندوروق آلتىنا سوخان و اوزلىرى ده آيدىنلانماغا ائلە چوخ لايق اولمايان و حق قازانمايان گودوكچولىدىن بىر نىچەسى ايندى چىخىب دا كوتلەننی بويوندوروقدان ياخا قورتارماق اوچون قىشقىرىتسالار، او بىرى گودوكچولر بونلارى" بويوندوروق آلتىندا قالماغا مجبور ائدرلر؛ اون يارغىلار [پىش داۋرى] تەلوكەلىدىر، و بىلەن يارغىلار اوزلىرىنى يايالارداڭ ئىچ-تىز قصاصلارينى آلىلار. او دور كى: توپلۇم آنجاق يياوش-يياوش آيدىنلانماغا وارا بىللىر. هرچند دنورىملىرى ايلە بىر باسىرى رئىزىمى، فردى بىر دىسپوتىزم [خودكامگى فردى]، بىر اقتدارلى رەھىرىلىسى يىخماق اولار؛ آنجاق بىلە دوشونجەلرde گىرچىك بىر دوزلمە، دوشونجە يىچىنى اون يارغىلار، عىنى ايلە ياخشىلاشما الدە ائدىلە بىلمىز؛ ترسىنە، بىلە دفعە يىشى اون يارغىلار، عىنى ايلە اسکىلىرى كىمى، دوشونجە سىز يېغىنە، كوتلە يە يىشى بىر قانتارغا [دەنە، افزار]، يىشى بىر يۇندىم اولورلار:

حال بوكى آيدینلانما اوچون اوزگورلوكدن باشقا بير شى گركلى دئىيل؛ گركلى اولان اوزگورلوكده اوزگورلوكلىرىن ان ضررسىز اولانى دير: عاغىلى هر يۇنو ايله و هر باخىمدان چكىنمهدن كوتلهنىن قارشىسىندا آچىق -آيدىن اولاراق يارارلانماق اوزگورلويو. آنجاق هر ياندان قىشقىريقلار ائشىدirm: «دوشونمەيىن!». ضابط كاماندۇر، «دوشونمە، آددىملا!»، وئرگى مامورو «دوشونمە، وئرگىنى اوذه!»، دين آدامى «دوشونمە، اينان!» دئىيرلر. (بو دنيادا تك بير آدام وار كى، او دا، «ايستەدىيىز قىد، ايستەدىيىز نسنهنى دوشونون، آنجاق تابع اولونا [اطاعت ائدىن!]» دئىير).^۳ هر يىرده اوزگورلويون سىنيرلارى وار. ياخشىسى هانسى سىنيرلانما، آيدىنلانماغا قارشىدир، هانسى قارشى دئىيل، و هانسى بىچىمde سىنيرلانما ترسىنە اوزگورلويو دستكىلە بىر؟ جواب وئىريم: اوز عاغىلىنىن كوتله قارشىسىندا، توپلوم قارشىسىندا و خدمتىنده سرىستىجە و آچىق بير بىچىمde ايشلتىمەسى همىشە آزادجا اولمالىدىر؛ و يالنىز بو تو توم انسانلارا ايشيق و آيدىنلانما گىزىر بىلر؛ بونا قارشىلىق عاغىلىن اۆزىل اولاراق استفادەسى [der Privatgebrauch]، عمومىتىلە چوخ دقتىلەجە و دار بير ساحىدە قالاجاق بير بىچىمde محدودلاشدىرىيلا بىلمىشىدир و بو دا آيدىنلانما اوچون بير مانع سايىلماز. اوز عاغىلىنى توپلوم خدمتىنده استفادە ائتمىكدىن[der öffentliche Gebrauch]، بير كىمسەنин، اۇرنك اوچون بير ساوادىلىنىن بىلگىسىنى يىدا دوشونجەسىنى يعنى عاغىلىنى، اونو ايزلەينلەر، او خوييانلارا يارارلى او لاچاق بير بىچىمde تقديم ائتمەسىنى آنلاپىرام. عاغىلىن اۆزىل اولاراق استفادە ائدىلەمىسىنندىن ده آدامىن، اوز ايشى و مأمورىتى چرچىۋەسىنده، اوزونە اعتبار ائدىلن توپلوما باغلى بير خدمتى يىدا بللى بير وظيفەنى يېرىنە يېتىرمەسى دىئە آنلاپىرام. ايندى توپلومون ماراقلارىنى انتكىلەين بعضى ايشلرده، ساختا اورتاق بير راضىلاشما گەرييچە و حكومت طرفيندن توپلوم مقصىدلرىنە اوغيون بىچىمde و "ھنج

اولماسا اونو اورتادان قالديرىما ياجاق بىچىمده، قانونون بعضى عضولرى طرفينىدەن استفادە ئىدىلە بىلن بعضى معين عملياتلار، معين مىخانىزىم لره احتجاج دويولور. بو كىمى دوروملا ردا انسانىن دارتىشماسىنا قوشقوسۇز اجازە وئريلزم، اۆز اىشىنى يېرىنە يتىيرمهسى مقصىدە اوி�غۇندور. آنجاق اۆزۈنۈ مىكانيزمىن بىر پارچاسى سانان انسان، يىنه اۆزۈنۈ بىر توپلۇمون عضوو، حتى، ائورنىسل مدنى بىر توپلۇمون عضوو اولاراق تانىتماسى دوروموندا، اۇرنىك اوچون بىر ساوادىلى صفتى ايلە، اۆز دوشونجە باجاريغىينا دايىناراق يازىلارىيلا توپلۇما يۇنەلىر؛ هر حال و دورومدا عاغىلىندان استفادە ئىدىر، آنجاق عمومى ايشە زيان وئرمەن دئىك كى، دارتىشما قاپىسىنى آچا بىلر. يوخارىدان آلدىغى بىر امر اوزرىنده، اونون يارارلىغى يا دا يارارسىزلىغىنى گۇتورقۇي اىندىن بىر ضابطىن تو تومۇ تەھلىكەلى و ضررلىدىر، اونون تاپشىرىغى يالنىز اطاعت ائتمىدىر؛ آنجاق اگر بو قونودا دوغرو اولماق گىرە كىرسە، بىر بىلگىسى اولاراق اونون عسگەلىك خدمتىنин يانلىشلارى اوزرىندهكى تنقىد و دوشونجەلرى و بونلارى توپلۇم اۇنونه يارغىلانmasى اوچون آپارماق اىستەمەسى قاداغان ئىدىلە بىلمز. يىنه بونون كىمى وطنداش، پايانا دوشن وئركىنى اوەدەمەلىدىر؛ حتى بو داورانىشى ايلە باشقىلارينا دا اطاعت سىز اۇرنەيىنى گۇستەرمىش اولار. بونونلا بىرلىكده بىر بىلگىن اولاراق هەمین وطنداش توپلۇم قارشىسىندا وئرگى لىرين الوئرىش سىزلىسى و عدالت سىزلىبىي اوزرىنده كى دوشونجەلرىنى آچىقجا افادە ئىتدىبىي زمان اصلا وطنداشلىق وظىفەلىرىنە خيانى ئىتمىش اولماز. يىنه عىنى بىچىمde بىر كىشىشىدە خدمتىنده اولدوغو كىلسەنن تعلمىلرىنى، ايتانجلارنى كوتله و اولوسونا اویرتەمكىلە سوروملۇدور. آنجاق بىر دىن بىلگىنى اولاراق بو ايتانجلارى چوخ ياخشى تنقىد ائدە بىلەمە اۆزگۈرلۈپونه و داها چوخۇنا مالىكىدىر؛ بۇيوك بىر قايىغى و دقتەلە ئۇلچولوب سىچىلىميش و دارتىلىميش

دوشونجه‌لرينى، چوخ ياخشى بير بىچىمەدە يۇنلىدىرىلىمىش مئيل لرينى توپلوما چاتدىرماق مسئولىتىنە مالىكىدىر؛ بونلار، سۆزۈ گىدىن دىنى تعلیم لرينى يانلىش يۇنۇم لرى اوزرىنە آلا بىلە جەيى كىمى، دىنىن و كىلسە ايش لرى نىن دوزلدىلىمەسىنە باغلى دا او لا بىلر؛ و بونو اندركىن ده اوتون و جدان عذابى چكە جەيىنى دوشونمك عېتىدىر. كىلسەنин صادق بير خدمتچىسى اولاراق وظيفە و سوروملۇقلارينا اوىغۇن بير بىچىمەدە گۇرۇش لرينى تبلىغ اندركىن او، او ز فرىدى دوشونجە يىنە گۇرە بونو انتىمك او ز گورلۇيونە صاحب دىئىل؛ آنجاق، او بور گۇرۇش لرى باشقاسى آدىنا تقدىم اندىر. او بىلە سۇيەلەيەجك: "بىزىم كىلسەمىز بونلارى اوپىرەدىر؛ ايندى قوللانىيغى دليل لر ده بونلاردىر". كوتلەنى يعنى دىنى توپلوم اوچۇن او زۇنۇن بىلە تام بير اينانجلا باغلى اولمادىيغى دىنسىل قايدالارين پراكتىك و ئىريملىلىنى و اوستونلوك لرينى گۇستىردىن او، بونلار اىچىنده گىزلى بير حقيقىتىن اولماسىنى و اىچەرىسىنيدە دىنە قارشى چىخان هەچ بير ادعانىن اولمادىيغىنى دا بىلir. (بو كىمى دىنى تعلیم لرده، هر دوروم و حداثە ده دىنин او زۇنە هەچ بير شى قارشى گلەمەمىشىدىر، گله بىلمىز). كىشىش، بونلاردان هەچ بىرینى اوپىرتىدىكىلرىنيدە تاپا بىلە دىنى دوشونجىكسە، او زمان رسمي وظيفەلرىنى و جданى راحت اولاراق يورودە بىلە يەجك و وظيفەسىنەن آزاد اولا جاقدىر. بىلە لىكلە دىن آدامى نىن كوتلەسى نىن قارشىسىندا بير پىذاقوق كىمى عاغىلى قوللانماسى يالنىز عاغىلىن او زل استفادەسىنەن يارارلانماقىدىر، چونكۇ بورادا كوتلە نە قدر بۇبىك و سىخ اولورسا اولسۇن بير قوروم آدىنا دانىشىر و كىشىش اولاراق او آدام آزاد دىئىل و اولمامالىدىر؛ چونكۇ او او زۇنە چۈلدەن يوكلەمن بير وظيفە اىلە آسىلىدىر. بونا قارشى، ساچەسى نىن بير بىلەجىسى اولاراق دىن آدامى يازىلارىيلا اولوسا خطاب اندركىن، دنیا ياسىلىنىڭ، يعنى راهىب اولاراق عاغىلىنى توپلوم خدمتىنيدە استفادە اندركىن، عاغىلىن هر كىس

اوچون استفاده سی نین و اوز آدینا قونوشماگى نين سینيرسيز اوزگورلو يووندن يارارلانىر. و نقصانلارى سربستجه دىئه بىلر. چونكۇ خلقين دينى احتىاجلارى ايله ماراقلانالارين اوزلرى نين ده يشتكىن اولمامالارى گركلى اولدوغونو سانماق ياراشيق گۆتورمهين و آخماقلىقلارى سوركلى اىندن بير آخماقلىقىدىر.

آنچاق بير كىلسە مجلسىسىنده يا دا كلاسىس قوتىال ادارە هئىتىنده (ھەندىلىرىن بىلە سۈيىلە دىبىي كىمى) گۆرۈندۈيو كىمى، اورنڭ اوچون روحانى لر صىنيفي دېيشىز كسىن دىنى تعلیملىرى تۈپلۈسۈن، ھم اوز عضولرى اوچون، ھم ده اونلارىن واسطە سىلە خلق اوچون، ھمىشە دېيشىمەين بير قورۇيوجو- لوغو اعتبارلا داوم ائتىدىرىمك مقصدىلە، بير آندا دايياناراق [ھەقىمى] اورتاياب قويماق حقىنى اوزلرىنده تاپعما مالىدېرلارمى؟ درحال جواب وئىريم بو كىسينلىكىله ممكىن دىتىل. سۈيىلە كى، انسان سوپۇنون گلەجىكىدە كى ھەرىشنى آيدىنلەنما سينا مانع اولاجاق "بىلە بير راضىلاشما قطعى اولاراق ھەنچىدىر، مطلق اولاراق بوش و گلەجىكىن محرومدور؛ قالدى كى، بىلە بير مقاولە، ان اوستۇن بير اقتدار يا دا پارلامېنتلر و يا ان دىبدەلى و گۈزىكملى بارىش آندا شەمالارى طرفىنдин تصدىقلىمەنلىكىميش اولسا بىردى. چونكۇ ھەچ بىر دۇنم، آندا دايياناراق اوزۇنندن سونرا گلن دۇنۇم لرىن، ھم دە چوخ اۇنملى قونۇلاردا، بىلگى لرىنى گىتىشلىتمەممىسى و يانىشمالارىنى دوزلىتمەممىسى يا دا آيدىنلەنما دا اىرەلى گىتىتمەممىسى اوچون ھەناسى بير راضىلاشماغا يۇزىلە بىلەز. بىلە بير ايش انسان طبىعتىنە قارشى ايشلىميش بير جنایتدىر؛ چونكۇ سۈزۈ گىتنىن بو دوروم، انسان طبىعتىنەن تىم مقصدى و بىرلەنەمە ئىلکەلریندىن [پېرىنىشىپ] بىرى اولان اىرەلىلمە يە ضدىرى، و بوناگۇرە داها سونرا كى نىسل لىردى بىر كىمى آنلاشمەلالارى يشتكىسىز [صلاحىتىسىز] و سوچلۇ بىلەرك قىراغا قويماقدا بوتۇنلوكله حقلى دېرلر. "ايىنى گۈزە سن آيدىنلەنما مىش بىر چاغدامى ياشاييرىق؟" سورغۇسونا جواب بىلە اولاجاق: يوخ، آيدىنلەنما مىش چاغدا

دئييل، آنجاق آيدينلانماغا گىندن بير دۇنمده، بير آيدينلانما دۇنميinde ياشاييرىق. ايندىكى زمانلاردا اولدوغو كىمى، انسانلىغىن بير بوتون اوЛАراق، باشقاسى نىن رهبرلىبى اولمادان، دىنى قونولاردا اۆز عاغىلىنى ياخشى بير بىچىمەدە و اعتبارلى بير بىچىمەدە قوللانماسى دوروموندا اولماسى يا دا بو دوروما گتىريله بىلەمىسى اوچون كىسile جك داها چوخ يولموز وار. آنجاق بو يئنده آزادجا چالىشماق اوچون ايندى اونلارىن يولونون تمىزلەنib آيدينلانماغا گىندن يولداكى مانعىلر، انسانىن اۆز سوچو ايله دوشمودويو بو يېتكىن سىزلىك دوروموندان قورتولوشو ايله ايلگىلى سىخىتى لار يواش- يواش دا اولسا گىندە آزماقدادىر. بو باخىمدان چاغىمىز بير آيدينلانما چاغىدىر يا دا "فرئەرىك" ين عصرى دىر. بير شاهزادە دين قونولارىندا، خلقىنە هەنەسى بير امر ونرمەبى يادا مسئۇلىت يوكىلەمەبى زورلا ايناندىرمير ترسىنە اولوسونو آزاد قويور، حتى بو شاهزادە خوش گۈرۈشلۈ كىمى غرورلو بير صفتى اۆزۈنە لايق بىلەدن اونو رد اندىر، او دوغرودان دا آيدينلانمىش بير كىمسەدىر. بىلە بير كىمسە چاغداشلارى و داها سونرا گلن نسل لر طرفىندا، انسانلىغى يېتكىن سىزلىكىن ايلك دفعە قورتaran، حکومتى ماراقلاندىرىدىنى اۈلچۈدە و بوتون انسانلارى و جدانلارى ايله ايلگىلى بوتون قونولاردا عاغىلارىنى قوللانمادا آزاد قويان بير انسان اوЛАراق شرفلىدىر- يلمەبى كىمى صفتىلرە لايق گۈرۈنۈدوينو حاخلامالىدىرلار. اونون رهبرلىبى آلىندا كىلسە روحانى لرى، گركلى گۈرۈدويو قونولاردا اۇن يارغىلى داورانمادان و آرتىق آياق دىرىھشىب اعتراض ائتمەدن بير بىلەم آدامى كىمى اۆز گوج لرى و امكانلارى الوئىشلى اولدوغو اۈلچۈدە آزاد بير بىچىمە و توپلۇمسال اوЛАراق اۆز دوشونجە و قرارلارىنى دىيانىن يارغى و تصديقىنە تقدىم ائدە بىلەرلەر، حتى بو توتوم بعضاً، اوردا بورادا اورتودوكس تعليمىنندن

دۇنمهلىرى ده اوزو ايله گتىرسە بىلە؛ بىر دورووم هر هانسى رسمى بىر وظيفىدە اولان باشقا كيمىسەلرە ده اويفون نظردە توتماق اوЛАر. بىر اوزگورلۇك روحو چۈلە دوغرو اوز اهىيىنى آچىر و يايلىر، ائلهكى اوز ايشلەيىنى يانلىش آنلايان، وظيفەسىندىن پىس يارارلانان و رولونو اوغورلا اوينيايا بىلەمەين حكومتار طرفىندىن تلقىن ائدىلن انگلرلە اوزلەشىر. بىر كىمى حكومتار، ان آزىزىندان خلقىن بېرىلىنى و خلقىن اويفونلاشماسىنى تەلکەيە سالمادان اوزگورلۇيون بىلە بىر اورتامدا نىتجە وار اولا بىلدەيىنى گۇسترن پارلاق بىر اوزنەكتىرلەر. آرتىق انسانلار اوز راضىلىقلارىبىلا باربارىزىمەن [توخش]، بىر نىع بۇيوكلۇك كومپىشكىسى نىن يَاواش يَاواش قالدىرىيلىماسى اوچون چالىشا جاقلار و بىر دا منىمسەنلىمېش گۇرونەجك و اويدورما بعضى اۇلچولرىن انسانلارى بونلارىن اىچىننە توتماسى نىن اورتادان قالدىرىيلىماسىلا بىر گەڭىرچىكلىشەجك. بورادا آيدىنلەنمائىن يعنى انسانىن اوز قباحتى نىتجەسىنە قارشى قارشىيا اولدوغو يېتكىن سىزلىك يا دا اوز سوچو نىتجەسىنە دوشدويو يېتكىن - سىزلىك دوروموندان قورتولۇشونون مرکز نقطەسى اولاراق دين قۇنولارنى بلىرلەمە يە چالىشىدیم. چونكۇ بىليملىر و صنعتلرلە اىلگىلى اولاراق ادارەچى لەرىمېزىن بو قۇنولار اوزىزىنە سۆز صاحىي اولما و قورو يوجولوق ائتمە رولو اوينامالارى ماراقلارينا اويفون دوشمز؛ اىكىنجى اولاراق دين باخىمېندا يېتكىن سىزلىك ھەشىدىن داها چوخ تەلکەلى، ضررلى و غرورو تاپدالاياندىر؛ آنچاق بىليملىر دە و صنعتلرلە اوزگورلۇيە ھەشىدىن اۇنچە يېر آيران بىر دولت باشچىسى نىن دوشونچە فورماسى داها اىرەلى بىر يايلىم [ترويج] گۇسترىر و اوز ياساسى باخىمېندا بىلە وطنداشلارى نىن اوز عاigىلлارىنى اوزگورجە و ھە كىم آچىق اولاراق قوللانماسىنا اجازە و ئەرمەسىنە هەچ بىر تەلکەنин اولما دىيغىنى بىلەر، ھە كىم قارشىسىندا داها ياخشى بىر ياسانىن يازىلىماسى اوچون اونلارىن دوشونچەلىرىنى آلىر؛ بىر

دوروم قوه‌ده کی قانونون دوغرۇ، صمیمی و آچىق بىر تنقىدېنىڭ گىرسە بىلە؛ اۇنوموزدە بونا اویغۇن پارلاق بىر اۇرنك حكمدار واردىر، هېچ بىر حكمدار بىزىم اۇزونو شرفلىنديردىمىز بىر كىمسەنى ايندىيە قدر آشا بىلەمىشىدیر.^۱

آنچاق اۆزو آيدىنلەتىمىش، قاراباسمالاردان قورخمايان بىر ادارەچى اليىنده ياخشى قورو ملا نامىش و كوتلەسى بىر اوردونو توبىلۇمۇن تەھلەكە سىزلىنى تأمىن ائدە بىلمك اوچون ساخلاسا دا، دولتىن جسارت ائدە بىلەدىبىي بىر سۇزۇ سۇئىلەمك جسارتىنى اۇزوندە تاپا بىلە؛ "ايستەدىيىز قدر و ايستەدىيىز قۇنولار اوزرىنيدە دوشۇنون، آنجاق اطاعت اندىن!" بىر دوروم ايسە انسانى قونولارلا اىلگىلى اولماسى سبىيلە قارشىمىزىا غريبە و گۈزلەنلىم اولاراق چىخىر، عىنىي ايلە هر نىسنه نىن آز قالا پارادوكسال اولدوغۇنۇ گىنىش آنلامدا گۈتۈردو يومۇزدە بونا بىزىر بىر نتىجە يە چاتما غىيمىز كىمى بىر شىئى دىر بىر يوكسک سوپىيە يە چاتمىش بىر توبىلۇم اۇزگۇرلۇبودور. قوشقوسۇز خلقىن ذهنى اۇزگۇرلۇبى يانىندا بىر اونجەلىيى واردىر و اونون اۇنونه آشا بىلە يە جەيى سىنيرلار قويور؛ بونا قارشى توبىلۇم اۇزگۇرلۇبۇنون داها آشاغى بىر سوپىيە دە اولماسى، اونون ذهن اۇزگۇرلۇبۇنە اۇز گوجونو گۈستەرە بىلەسى اوجون كەفایت قدر يېر تأمىن اتتمەسى دىمكىدىر. طبىعت بىر دفعەلىك سرت قابىغى آلتىنداكى توخومو اۇزگۇرلۇبۇنە قووشدورموش، بۇتون يۇماشاقلىقى ايلە اونو گۈزلىميش، يعنى آزاد دوشۇنە يە يۇنۇملۇ بىر مىشىل و خدمت سونوندا گىندرەرك خلقىن ذهنىتىنە، اوندا يېرلىشمىش اولان ايانچىلارا تېكى گۈستەرمىش و يياواش-يياواش آزاد بىلە مرحلەسىنە گلەمىشىدیر. بىر دوروم، آزاد دوشۇنە و حرڪت، رەھىلىكلىرىن يعنى حكومىتلرىن قانونلارىنى دا انتكىلە يە جىك و اۇزلىرىنە گۇرە انسانى استفادە اندەرك اونو استثمار ائدە بىلە جىكلەرى يە دا اوندان فايدالانا بىلە جىكلەرى

^۱. بۇ يۈك فەندرىكى دەنیز، تۈركىچە چىتىرىن

دوشونجه‌سی، ماشیندان چوخ بیر نسنه اولان انسانین انسانسال غرورو نا اویغون داورانما دوشونجه‌سینه چئوریله جک.

---- قىيدلۇ:

*"بىلمك و تائيماق جسارىتىنى گۆستەر". ۱۷۳۶-جى ايلده آلمان آيدىنلانمىسى نىن اوئنملى بير اورتامىنى يارادان "حقىقت طرفدارلارى نىن بېرىلىسى" مىنمسەدىيى بىر تەل سۈز رومالى دوشونور و شاعر هوراتىوسون اوزون بىر شعرىندن آلىنىشىدىر:

*Sapere audet;
incipit qui recte vivendi progot horam,
rusticus expectat dum defluat amnis; at ille
labitur et labetur in omne volubilis uenit.*

جسارتلە دوشون:

گىر بىر يولا سئوھ سئوھ ياخشى ياشاماغى سوزرايا بوراخان كىمسە يولوندا بىر چايلا قارشىلاشىپ دا ئاخىب كىچىمەسینى گۈزىلەين كىنلىيە بىز؛
حال يوکى چاي هەنج دايىمدادان آخىب گىنده جك

Naturaliter maiorennes: طبىعى اولاراق، طبىعت سايىھىسىنە يېتكىنلىيە چاتانلار، بۇبىنلر دىنك اولار كى، كانتا گۈزە، مەدни و اقتصادى گلىشىمەنин تەلىنە اولان تارىخى گلىشىمەنин اولجوتۇ اۆزگۈرلۈك دوشونجه‌سى دىرىء اۆزگۈرلۈك دوشونجه‌سى سرت بىر بىچىمەدە آيدىنلانما دوشونجه‌سینە باغلىدىر ايندى آيدىنلانما دوشونجه‌سینەن اورتايىا چىخماسى و يابىلىپ گلىشىمەسینە اون آياق اولان كىمسە دە پروس [آلمان] شاھزادەسى اىكىنچى بۇيوك فرئىرىكدىر. اۆزونە Naturaliter maiorennes دىن بۇيوك فرئىرىكىن حكم سوردو بىر دۇنەم "آيدىنلانما دۇنەم" يا دا "فرئىرىك دۇنەم" (1740-1786) دىنلىر. "دىلەدىيىنى دوشون، آنچاق بويروقلارا اویغون گل" فورماسىنداكى فرئىرىكىن اوياندىرىيچى اىلکەسى ياواش-يابىلاجاق و او بىرى اولوسلار دا گىنە اۆزگۈرلۈيون توپلۇمۇن بېرىلىك و بارىشى اوچون قورخولو بىر شىنى اولمادىيىنى، انسانلارىن باغلارى آچىلىغى نىستىدە اۆز گلىشىمەلرینە انگل تۈرەدن سىنېرلامالارдан اۆزلىيلىنى قورتارا بىلە جىكلارىنى گۈزە بىلە جك. آلمانىدا كانت و بۇيوك فرئىرىكىن يانىندا باشلىجا آيدىنلايىچى دوشونورلار اولاراق "كريستيان وولف" سو، "لئىسيڭ" سى و "توماسىوس" و "گۈزورروك.

مەرنىشىمە سورجىنىن ائورنىسل اۋزلىكلىرى

دوكتور جمبىل اوكتاتى

مەرنىشىمە دئورىمچى بىر سوراجدىر. "دئورىمچى" صفتى، مەرنىشىمەنىن تمل دېيىشىمەلىرىنى توپلۇم گوندەمینە گىتىرمەسىنى آنلادىر. گلەنكىسىلىكىدىن مەرنلىيە كىچىد، اۇنلى و تمل دېيىشىمەلر يارادىر. مەرنىشىمەككە بىرلىكىدە، آرتىق ھەنج بىر شى گلەنكىسىل دورومدا دىھىل. اىستر ياشايىش اوسلوبوندا، اىستر سىاستدە جىدى دېيىشىمەلر اورتاييا چىخىر. بو آنلاىمدا دئورىمچى بىر سوراجدىن سۆز گىتىرىد. ¹⁹ جو يوزايلىن بىرىنچى يارىسىندى، وارلىق اوزىرىنده دوشۇنلىرى، اسکى و يىنى آراسىينداكى فرقىن اۇنملۇيىنە اشارە اندىرىدى. يىنى بىر دۇئىمە گىرىيلدىيى، بو يىنى دۇئىمەدە اسکى اوصوللارلا ياشايىشىن داوام ائتمەدىيى و ائدە بىلەمە يەجمەيى افادە اولونوردو. دېيىشىمەنىن نىچە تمل بىر دېيىشىمە اولدوغو، باشلانغىچىدان اعتباراً دقتلى باخىشلارىن تىشيت ائتىدىيى بىر گۈرچىكىدىر. مەرنلىيەن ياراڭتىيغى دوروملار گلەنكىلە مقايىسە اندىلەر ك دوشۇنولسى، رىنە شار و توکووپىل دن قايناقلاناراق آرئىت-ين ائتىدىيى ثبوتا گۈرە، سانكى وصىتىن محروم بىر ميراث كىمى دىر. مەرنىشىمەككە بىرلىكىدە، توپلۇملارىن زمان و مكان آنلايىشلارىندا بىلە، بلکە اۋزلىكىلە بىر اىكى ساحەدە، گلەنكىسىلىكىلە دابان دابانا ضد آنلايىشلار يارانماقدا؛ فەر و دەنيا آنلايىشلارىندا تمل فرقىلىكلىرى اورتاييا چىخىر. توپلۇمو توپلۇم اوئدن قورۇم و قاوراملارىن، باشدان آياغا دېيىشىلمە كىچىرىدىكلىرىنى آيدىنلاشدىرىپىرام.

تنهیمات يازىچىلارىندان سعدالله پاشانين بو سيرادا، گلەنكىسللىكىدىن قوپمانىن ياراتىدigi دەشت بوتۇنلوكله چالچىشىدىلىي ايلە گۇرۇنور: "يېخىلىدى بلکە اساسىندان اسکى بىلگى؛ نە قالدى شەرتى روم و عرب، نە مصر و هرات". همچىنин، جۇودت پاشا دا "تذكرة" دە اسکى بىلگىنىن زمانىنى آچىقلامادا يېتسىز قالدىغىنى آچىقجا يازىر.

مدى نهضمه عىنى زماندا قارىشىق بىر سوراجىرى. قارىشىقلېقدان بو باشا دوشولمىلەيدىر: مدى نهضمه سوراجى، يالىز دېيشكىنلىي ايلە سەچىلىر. تكجه بىر چىرىجىو اطرافىندا آچىقلانمىرى. مدرنلىين رسمى، بىر-بىرىندىن فرقلى عنصرلرى، آلتپارچالارى قاپساير. بىر سيرا، ابچ-ايچە كەچمەش دېيشكىن، مدى نهضمه ايلە بىرلىكىدە حرکتە كېچىر. سۆز قونوسو قارىشىقلېغىن اۇنملى اولچولرى آراسىندادا، صنایع لشىمە، شەھەرسەمە، اوخو-يازىچىلىقدا [ساواد] آرتىم، عمومىتلە مكتېبلىشىش اهالى سايىندا آرتىم، كوتلەسى ايلگى و نقليات آراجىلارى نىن يايغىنلاشماسى، سىاستە اولان ايلگى نىن آرتىماسى و دوغال توپلۇمسال سفربرلىك سايىلمالىدیر. بوتون بو دېيشكىنلىكلىر، قارشىلىقلۇ بىر-بىرلىرىنى ائتكى لمك يىشىن قارىشىق بىرمدىرنەشىمە سوراجى اولوشدورور-لار. سايىلان دېيشكىنلىكلىرىن آخارى ايلە، سىاسى مشرۇعىت [حکومت] آنلايىشىندا دا تەمل دېيشىمەلر اولور. سىاسى اقتدار- توپلۇم ايلگى لرى، فرد- اقتدار ايلگى لرى ماهىت دېيشىدىرىر. سىاستىن توپلۇملا بوتونلەشىمەسىنە اوسلوب فرقلىلىكلىرى اورتايما چىخىر، مدى نهضمەنин قارىشىق بىر سوراج اولوشدورماسى، بو سوراجىن آچىقلانماسىنى و سوراجى ياشابانلارىن دېيشىمەسى قاوراملارىنى جىدى اولچولرده چىتىنىشىدىرىر. قارىشىقلېق، عىنى زماندا تضادلار، يىنى و هېچ يىلينمەين ضدلىشىمەلر، يىنى توپلۇمسال خصوصىتلىرى و اوزلاشماڭار دىنمكىدىر. باشقا بىر افادەيلە مدى نهضمە، مدرنلەشىن توپلۇم و مدرنلەشىن سىاست، اوزرلارىنى يىنى باشدان قوروملاشدىران، يىنى

آنایشلارى گوندەمە گىرن ساھەلر آنلامىنى وئىرىر. مدرنلشىمەنин بىر چوخ ساھەدە يىنى اولوشوملارى حرکتە كىچىرن اۇزلىيىنى ھابىرماس بو سۈزىلە وورغولا يىرى:

"مدرنلشىمە، بىر-بىرىنى تاماملايان و انتكىلىرىنى گىندە آرتىران سوراجلىرىن ھامىسىنى افادە ئىدىر. بو آنلاعدا قاباقلارين سفربر ائديلمىسى و كاپيتاللاشتىرىلماسىنى، اورەتىم [تولىد] گوجلرىنىن گلىشىمەسىنى، امك وئرىيملىلىنىن يوكسلىلەمىسىنى چىورەيير. هەمچىن، مركزى بىر سىاسى قورومون قورولماسىنى، اولوسال كىملىين يارادىلماسىنى طلب ئىدىر. بونلارا، سىاسى قاتىلىمى، شهر ياشايىشىنى و توبىلومون تربىيەسىنى امكان داخلىنە يېرىشىدىرەن حقوقون يايىلماسىنى آرتىرماق گرەكىر. سۈزقۇنوسو دېيشىمەلرىن آلتىندا قايدالارىن و دېلىرىن لائىكلەشمەسى ياتىر. مدرنلشىمە، سىستېملى و بلىرىلى بىر دوزتلىلىنى، قارشىلىقلۇ آسىلىلىغى يارادىر. يوخارىدا سايىلان دېيشىكىنلەردىن بىرىنده اولان حرکت، بو و يا باشقۇ بىچىمە باشقالارى اوزىرىنده انتكىسى اولور. بوناڭۋەرە، مدرنلشىمە سوراجى، بو سوراجى ياشايانلار طرفىنندىن اولدوقجا قانبىر[توردىش] بىر وارلىقمعىش كىمى قبول ائدىلىر. دېيشىكىلىكلىرى، تك بىر اوخا[محور] اۇزتىلشىمەدن اۇز آرارىندا انتكىلىشىرلر. مدرنلشىمەدن پايىنى آلمايان هەنج بىر ساحە، هەنج بىر فعالىت قالماز، باشقۇ سۈزلە، سوراج، قىسىمى بىر سوراج دىئىل؛ بوتۇنلوكە بىر سوراجدىر.

مدرنلشىمە، انورنىسل بىر سوراج، انورنىسل بىر آخىندىر. ۱۹. جو يوزايلىن باشلانىشىندا باتى آورو يادا باشلايان مدرنلشىمە سوراجى، اىستر سۈمورگە-چىلىك، اىستر باشقۇ سېبىلرلە يېرى كورەسىنىن تەخميناً بوتۇن دۇرد بوجاغىنى انتكى آلتىنا آلمىشدىر. گۆز اۇنوندە هەنج بىر جغرافيا پارچاسى قالمامىشدىر. ايندىكى زماندا توبىلوملار، آرتىق يا مدرن دىر؟ يا مدرنلشىمە يولۇندايدىر. باشقۇ بىر جدى استئنا يوخدور. مدرنلشىمە يواش اىشلەين بىر سوراجدىر.

دئوریمچى اۇزلىقىنە قارشى، افادە اوپۇنان دېيىشمەلر، بىر گىتجەدە يارانمىير. بىر نىچە نسلين ياشايىشىنى قاپسايا حاق قدر، اولدوقجا گىنىش بىر زمان بئۈلۈمۇ اىچىنلە سئىر اندىر. كىچمىش و ياشانان تجربەلرە باخىلسا، بىر نسلين ياشايىشىنا دايامىش مدرنلشىمە اۇرنەبىي يوخدۇر. بعضى توپلۇملار، بعضى سىاسى دوزنلر، بو سورجى ساختا اوصوللارلا يىشىن لشدىرىه بىلەرلە. آنجاق، يىشىن لشدىرىجى سىاستلىرىن اورتا و اوزون زماندا دەشتلى سوروپلار ياراتىدىغى گۈزۈنور. مدرنلشىمە كىمى قارىشىق بىر سورجىن، پلانلى اولاراق -اۇرنك اوچون سىاسى بىر دئورىم حركى سونوجوندا- سىخ و آنى بىچىمەدە ياشايىشا كىچىرىلمەسى چىتىندىر.

مدرنلشىمە، بعضى پىللەلرین كىچىلمەسىنى سانكى مجبورى حالا گىتىرن آشامالى بىر سورجىدىر. گلەنكىسل لىكىن مدرنلە كىچىلىرىن، هەر ايکى اوج [مدرن-گلەنك] آراسىندا دوز بىر جىزىقدان سۆز گىنده بىلەز. آرادا توپلۇم-لارин ياشاماق دوروموندا قالدىيغى، نە گلەنكىسل لىك، نەدە مدرن كاراكتىرىزە ئەدىلن پارچالار واردىر. بو آشامالارين اۇزلىرىنە خاص مدرنلشىمە بھaran-لارىندان و يا سوروپلارىندان سۆز گىنده بىلە. گىنۇڭرمانى، اۇزلىكىلە لاتىن آمرىكا اۇرنكلىرى چىخۇرەسىنە، مدرنلشىمە سورجىنин قاپسادىيغى فرقلى آشامالارى چۈزۈم قونوسو ائدىر. گىنۇڭرمانى گۈزە، اۇنملى آشامالاردان بىرى و بلکە ان اۇنملىسى، گلەنكىسل لىكىن قوبىما آشاماسى دىر. بو آشامادا فەردىرىن دويدوغو بوشلۇق، بىر جور يىنى ايلە قارشى قارشىيا قالمانىن ياراتىدىغى قارىشىقلىق، اۇنملى اۇزلىكىلەردىن بىرى اوپۇر. مدرنلشىمە سورجىنин ياشانماسى اثناسىندا گلەنكىسل لىبىن بعضاً پلانلى بىر بىچىمە، بعضاً دە اۇزباشىنا استفادە ئەدىلمەسى، سوسييولوقلارىن ان چوخ چالىشىقلارى قونولارىن باشىندا گلىرى. سۆز قونوسو پىللەلرى، بىر آچىق ساچىق سىيانمىش دوروملار كىمى دىئىل، داها چوخ، سوسييولۇزى چۈزۈملىرىنىن چالىشما

چرچیوه‌لری کیمی دیرلنديره بیلیریک. بو بیچیمده دیرلنديره‌هین مقصده اویغون اولدوغونو وورغولاپیریق.

مدرنلشمه، قانیبرلشديريجى (هوموزئن لشديريجى) بير سورجدىر. بو باغلامدا بنزىر ياشام دوروملارىنى توپلوملارىن گوندەمینه گتىرىر. يايغىن بير اورتا صىنيف يارادىر. آكتوال ياشايسىشىن واسطەلرى و فورماسى، مىليونلارلا فرد طرفيندن پايلاشىلان حالا گلىر. قانیبرلشمه‌نин عمومى گۇستريجى لرىندىن بىرى ده اورتاق تحصىل، اورتاق اورهتىم دوروملارى دير. ايتاليا بېرىلىسى قورولدوغو زمان، ايتالىيالارين آنجاق ٤ فايىزى ايتاليانجا دانىشىردى. آلمان بېرىلىسى قورولدوغو ايلرده اىسە، آلمانلار اوچون بو نسبت ۱۷ فايىز ايدى. فرانسيز دئورىمى اثناسىندا فرانسيزجانى اوخويوب آنلايا بىلەن، بو دىلى دانىشا بىلەنلىرىن نسبتى ۱۲ فايىزى كىچىمەمىشىر. بو گون ده آنادولودا ۱۹۰۰ جو ايلرە نسبتىلە توركىجه داها چوخ يايغىن اولاراق دانىشىلان بير دىل دير. بنزىر ثوتلارىن، وئريلەن اورنكلەرلە محدود اولمادىغىنى وورغولاپيرام. گلهنكسلىك، بير باخيمدان يېرلىلىك و يېرلى مەدニت دئمكدىر. محدود بير تورپاق پارچاسى و جغرافيا اوزرىنده حرڪت انتمكدىر. مدرنلشمه، بو دار جغرافيانىن اوفرقونو گئنيشلەدن بير حرڪت اولاراق سەچىلىر. هەمچىن، گلهنكسلىك بير آز رنگلىلىك آنلامىنى وئير. اورتا عصرلرىن ھانسى توپلومونا باخىلىرسا باخىلىسىن، گئىيم مودۇ، باش اۇرتۇيو فورمالارى، كىندىن كىنده، بۈلگەدن بۈلگەيە، شەردىن شەرە فرقلى دير. فرقلى ليکلەر يالىز اراضىيە باغلى اولاراق دىليل، عىنى زماندا توپلومسال قۇنوملارا گۈرە دېيشەر. سادە و فونكسيونال بير گئىيم مەدニتى ياخىن زمانلارىن، قىساجاسى مدرنلشمه‌نин، اۆزىزلىكىلە صناعىلشمه‌نин مەحصولودور. توخونولان و توخونولمايان اورنكلەر چرچىوه‌سىنە باخىلدىيە زمان، مدرنلشمه، زمانلا عىنى دوروملارى پايلاشان

فردلر يارادان بير سوراج او لاراق او زونو گؤستيرir. مدرن توپلوم، بير آز دئيل، خيلي يونتولموش بير توپلومدور.

بو سوراج ساييلان اوزلليكىلره آرتيريلمالى باشقا اوزلليكىلر بونلار او لور: مدرنلىشمە گترييە دۇنۇشسوز بير سوراجدىر. سۈزقۇنوسو دىيىشىمەلىرىن، بير مدت سونرا ترس يۇندە حركتى سۈز قۇنوسو دئيل. هېچ اولماسا، يىتكىن سوييەدە بىلە بير دىيىشىمە يە تانىق اولۇنمامىشدىر. مدرنلىشمە، گتىچىكىن بىللىرى ساھەلرde انسانلىق تارىخى نىن تانيدىغى بعضى توپلومسال دوروملارىن صحىفەلىرىنى قاپاتمىشدىر. قاپاتمىش اولان صحىفەلىرىن، تكرار و عىنى بىچىمەدە آچىلماسىنى گۈزلە يە بىلمەرىك.

همچىنин مدرنلىشمە، قاباقجىل بير سوراجدىر. ياشام شرايطىنده جىدى بير ياخشىلاشما يارادىلماقدادىر. مدرن توپلوملار، گلەنكىسل اكينچىلىك توپلوملارى نىن تىز-تىز تانىق اولدوغو، آجليق و سفالت كىمى دوروملارى آرتىق چوخدان اونوتموشلار. باشقا ياندان، مدرنلىشمە ايلە بىرگە، هم انسان ئۇمرۇ اوزانماقدادىر، هم وئرىملىلىك آرتماقدادىر. بلکە آن اۇنملى گۈسترىجي، انسان او غلونون ياشايشا شانسى نىن يوكىلىمىسى دىر. مدرنلىشمەكە بىرگە ٥-٥ ياش آراسىنداكى او شاق اولومو، هارداسا صىفира ياخىنلاشاجاق قدر جىدى بير حالدا آشاغى اثنىر.

آنچاق سوراجىن بو آيدىنلانان "قاباقجىل" "اوزلليكىلرینه باخاراق، او زونون يىنى سورونلار ياراتىعاديغىنى دوشونمە يك. مدرنلىشمە، بير چوخ پروبلېمى چۈزۈمە باغلاركىن، يانىندا او زو يىنى پروېشمەر ياراتماقدادىر. چىورە يە باغلى، ياشايشىن كىييفيتىنە باغلى تخرىباتى، انسان ايلگى لرىنده كى صىميمى لىين آرخا پلاندا قالماسىنى اونوتماياق. سورون، مدرنلىشمە بىي سەھىرىلى بىر دىيەنگ كىمى قبول ائتمەمە سورونودور. مدرنلىشمە، نهايت توپلومسال بىر گتىچىكىلدەر و هر توپلومسال گتىچىكلىك كىمى، انسانلارىن ياشايشىشىنا

اولوملو و اولومسوزلارى ايله بېرلىكىدە گىرىر. يىنە افادە اندىككى، مدرن توپلۇم، گەنكىسل اكينچىلىك توپلۇموندان داها اوستۇن بېر توپلۇم دىئىل، يالىز فرقلى بېر توپلۇمدور. توپلۇمسال دوزنلرى مكمللىك يۈزۈننە سىرالاماق، انورىمچى آنلايىشىن داياز ياناشمالارىنдан بېرىدىر؛ بېر آز دا مدنى من مرکىزچىلىسى چىئورەبىر. سون اولاراق، سوراجىن قارشى دوران بېر سوراج اولدوغۇنو سۈپەبىرمە. مدرنلشمكىلە بېرلىكىدە، توپلۇمون گۈندەمینە بلەك او زمانە قدر هەنج تانىق اولمايدىقلارى كىمى يىنى قارشى دورمالار، يىنى خصوصىتلىرى گىرىر. چوخ دوغال، يىنى فرصلەرىن دە اورتايا چىخىدىغىنى افادە اندىك. اۆزلىكىلە افادە اندىلەجك اولساق، مدرنلشمە، ثابتلىين حرکتلىليه چىئورىلمەسىدىرى. دوزتىن يانىندا "دوزتىسيزلىك" اورەتىمى، اورەتىلن "دوزتىسيزلىكىدەن" اعتباراً يىنى "دوزنلر" يىن قورولماسى دىر. مدرن توپلۇم، سياستىن و عمومىتىلە توپلۇمسال قورولوشون كۈوركۈشىدىي بېر محىطدىرى. هر گون يىنى وصىتلىرىن يازىلدىغى، يازىلىميش اولانلارىن دىيشىدىرىلەدىيى، ميراثىن مضمۇنونون فرقلى لشىدىي بېر توپلۇمدان دانىشىرىق. بوندان بىلە، آرتىق دىنانيين هەنج دىيىشىمەين دوزتى يوخىدور. دىيىشىمە و يىنىلىك، دىنانيين سوركلى دوزتى حالىنا گاملىشىدىرى. گەنكىسل توپلۇم انسانى، دىنinin، تورپاغىن، اولمۇش آتالارىن و چوخ ياخىن زمانە قدر دە تارىخىن ئىندىن توتان، يول گۈستەرن انسان ايدى. آرتىق دىئىل. بوندان بىلە تكدىرى. اۆز گۈۋەيىنى اۆزو كىسمە دوروموندادىرى. تحويل وئرەجەيى و گۈزۈرەجەيى يالىز بېر ميراث، يالىز بېر وصىت قالىر؛ او دا دىيىشىمە اىچىننە باشىنى سوپۇن اوستۇننە توتما باجاريغى دىر.

(1) Habermas, J., *Le Discours Philosophiques de La Modernité Douze* Conférence Gallimard, 1988.

(2) Hobsbawm, Eric, *Nations and Nationalism*, Gallimard, 1990. s.80-81.

(3) Michel Bernard, *Nations et Nationalismes en Europe Centrale*, Aubier, 1996.

مدونلیین اوزللیکلری و گلىشىمىسى

ايلهان تكلى

مدونلیک بير آيدىنلانما گىدىشى [پرسه] او لاراق اورتايا چىخمىش و زمان اىچىنده بعضى دېيىشمەلر گۇستەرەك گونوموزه قدر گلىمىشىدیر. آيدىنلانما او سچولوق [خىردگرائى] قاورامىيلا ۱۸.جى يوزايلدە انسان دوشونجەسىنى دىنин باسقىسىندان قورتاراراق اوزگورلۇشىرىمە اىشلەيىنى گۈرمۈشدور. آنچاق او سچولوق زمان اىچىنده اوزللیك دېيىشىرىھەرک بى اوزگورلۇشىرىھەجى اىشلەيىنى ايتىرمەسى او زوندن ايندىكى زماندا تىقىد قونوسونا چىورىلەمىشىدیر. آيدىنلانما فلسەسى؛ بىلەم، اخلاق و ائستىتىك ساحەلرینى بىر سېرىنندن يالىتلامىش [ايزو له ائتمك] آيرى-آيرى ساحەلر او لاراق آغىلا مىشىدیر. آيدىنلانما گىدىشى تىملەدە اىستر طبىعت بىلەم [علم طبىعت] او لىسون، اىستر سوسيولۇزى او لىسون، بىلەم لرین نىتل او لاراق قورولا بىلەجەيىنى قبول اندىر. بو قبول دىشارى گىڭىچىلىكين يالنىز بىر دوغرو تمىشل بىچىمى او لاجاغى اينانجينا اساسلانىر. بو قبوللار او لىدوغو حالدا هر سورغۇيا يالنىز بىر دوغرو جواب او لاجاغى دا قبول اندىلir. گىڭىچىك، باشلانغى جدا، يىترلى بىچىمەدە، يىنى تام بىر نىتلەيكلە تمىشل اندىلەمەسە بىلە زمان اىچىنده بىلەمین گلىشىمىسىلە بونا آددىم-آددىم ياخىنلاشىلاجاق، تام او لاراق مطلق گىڭىچە يە چاتىلماسا بىلە او نا چوخ ياخىنلاشىلاجاقدىر.

اخلاق و حقوق ساحه‌سینده ایسه آیدینلانما گندیشی بو ساحه‌لرین ائورنسل اعتبارلیلیغى اولاجاق بیچىمەدە قورو لا بىلە جەيىنى قبول اندىر. بونون قورو لا بىلمەسى ایسه انسانلارين، ائورنسل، ڈىيشمز، ابدى اۆزلىكلىرى اولدوغونا و بونلارين اورتاييا چىخارىلا بىلە جەيىنه اينانيلماسىنى طلب اندىر. آيدینلانما، صنعته اۆز ايج منطقىنە گۈره قورو لا بىلە جك باغىمىسىز بىر ساحه اولاراق ياخىنلاشىر. بو صنعت ساحه‌سینده هم ياخىن چئورەسیندن، هم ياخىن كىچمىشىنندن فرقلى اوالما بىلەنجى واردىر. بودلارين دئىديكىمى هم كىچىجى، هم ده قالىبىچى اولمانين گرگىنلىقى داشىپير.

آيدینلانما گندیشى، بىلەلمە، اخلاق و صنعته باغلى بو آغىلامالارى نىن و تىملەدە انسان عاغىلينا گۇونمه نىن، او زمانە قدر گۇرونندىن داها اۆزگور، داها برابرچى، انسانلارين داها موتلو اولاجاغى توپلوملارين گلىشىمەسینە سبب اولاجاغىنى مدافعه اندىردى. بو قبوللارين اورتاييا چىخارىدېلىغى، اوزرىنده داييانىلمالى بعضى ائنلى سونوجلار واردىر. اگر انسانلارين ڈىيشمز ائورنسل اۆزلىكلىرىنە گۈره بىر اخلاق قورو لا بىلەرسە و بىلگى نىسل اولاراق و عقلە سۈيكتەنەرك طبىعت و توپلۇمون قانونلارىنى يادا سېرلىرىنى آچىقلایا بىلەرسە قاباقجىل سەچكىنلرین [ائىلتالارين]، پلانچىلارين، اوzmanلارين توپلوما يول گۇستىرمەلرى اوچون سېبلىر وار دئمكىدىر. بو يول گۇستىرمە ائورنسل ڈىيرلىرى گىرچىكلەشىرىمك اوچون بىلگىيە سۈيكتەنەرك، بىلەنجى كىنلر طرفىنەن اندىلە جك. بىلگى ایسه سوركلى گلىشىن تمىشل اىچىنە يېغىلاراق گلىشە جىكدىر. بىر داها بىلگى نىن گلىشىمەسى قبول اندىلەتكەدە اېرەلەلمە و گلىشىمە دوشونجەسى مدرنلىقىن آنا جىيزگى لرىنندن بىرى اولاراق اوزۇنۇ قبول انتدیرە جىكدى.

توپلۇمدا اېرەلەلمە نىن، اكثىرتىله ده دوغرۇ سال بىر گلىشىمە جىيزگىسى نىن منىمسىنەسى، توپلۇملارين ائورىمىسىل [تکامولچو] قورامالارى نىن بىلەلمە-

سینى گتيرىرىدى. بىلەجە اوست آنلاتيلارين [فراروايت‌ها] اولوشماسى، تارىخىن اۋىيکو جىزىقلارىنى دوزنلەين چىرچىوھلر اولوشدوروردو. بىلە جىزىقلارىن وارلىغى، نىسنه اولدوغو قبول اندىلەن بىليمە سۈيكتىرىپىنجە، بو جىزىقىدا توپلوملارين اىرەلىلمەلر ئورنىسل بىر توپلومسال مقصد حالىنا گلەر و اوزمانلارين بونو گلىشىدىرىمك اوچون "آراجسال عاigىلى" [عقل ابزارى] قوللاتىمالارى مشروعىت قازانىرىدى. بو ايسە فردىرىن اوزگورلوپۇنون سېنېرلانمىشىنا گتىرىپ چىخارىرىدى.

آيدىنلەنمائىن باشلانغىچىندا دا انسانلارى اوزگورلىشىرىن اوسچولوق؛ بو يېچىمە زمان اىچىنده آراجسال عاigىلى يا دا تىكىنەك عاigىلى حالىنا گلەرك اونلارين اوزگورلوپۇن سېنېرلەيان بىر اۆزلىك قازانىرىدى. مدرنلىيى يالنىز بىلگىيە ياناشماسىيلا قاوراماغا چالىشماق، بو ياناشماىن توپلومسال ايشلەكلەرنى قاوراماغىمىز باخىمەندان يېتىلى اولماز. عىنى زماندا دا نە جور بىر توپلوم اىچىنده اشتراك انتدىيە، بو توپلوم اىچىنده نىچە بىر ايشلەكلەرى اولدوغونا دا باخماقدا فايда واردىر. مدرنلىك بىللى اۆزلىكلىرى اولان بىر توپلوم اىچىنده يېر آلىر و اوندان انتكىلەنirىدى. مدرن توپلومو گلەنكىسل توپلومدان آيىران اۆزلىكلىك؛ يېئىن دېشىمە، بو دېشىمەنىن بوتون يېر اوزۇنۇ قاپساماسى و خاçىن قورومسال قورولوشلار گلىشىدىرىمەسى ايدى. بو توپلومدا، اورەتىمە [تولىد] اورقانىك اولمايان اشترىزى قايناقلارى استفادە اندىلەر، محصول امتعەلشىر، اۆزەنىشلى امك اورتايا چىخىر و نهايت اولوس-دولت دوغولوردو. بو توپلومسال سىستەمەن و ئىيىلىلىسى اوچون بو اولوس-دولتىن سېنېرلارى اىچىنده بىر بىرلىك دويغۇسو اولان، حرتكلىلىسى يوكىك، سوركلىلىه صاحب، مدنى سوونثىنلىيى اولان، بىر-سېرلىرىلە آنونىم [تائىنەمابان، آدىسيزسانسىز] اىلگى لە اىچىنده اولان فردىرىن اولوشماسى گەرەكىر. گلەنكىسل اكىنچىلىك توپلوموندان، مدرن توپلوما كەنچىمك اوچون

توبلومسال ايليشكى لرين قيسا آرالىقلى بير زمان و مكاندان، باشقا بير سوژله يشلى باغلاميندان، قوياريلىپ چيخاردىلماسى داها بليرسيز داها آرالىقلى بير زمان و مكان باغلامينا يېنىدىن او توردولماسى گره كير. توبلومسال ايليشكى - لرين يشلى باغلامدان قورتارىلىپ يېنى و يېرىليه آسىلى او لميان بير زمان و مكان باغلامينا او توردولماسى، توبلومداكى آداملارين اسكتىدەن بىلەمەدىكالرى ھەدە قورخو و ريسكلرلە قارشىلاشماسى دئمكدير. توبلوم، بو يېنى ريسكلرلە قارشى دا يېنى ضمانت مەنكانىزملىرى يادا يوللارى گلىشىرىمك دوروموندادىر. بونون گۈرچىكلىشىرىلەمىسى اوچۇن؛ گوجلو بير گله جىهە يادا اىرەللىمە يې ئۇنهلىش، بو يۇنلەمەدە يول گۈستەرەجك او زمانلىقلارين اولوشماسى و بونلارا يوكىلەنە گۈون ايلە يېنى بير انسان ايلگى لرى قالىبى و سىمبوللار سىستېمى نىن قورولماسى گركلى او لاچاق. ايندى مدرنلىين بىلەمە و اخلاق ساحەسىنە ياناشماسى نىن اولوس دولت مرحلەسىنى گۈرچىك - لشدىرن توبلومون بو احتياج دويمالارينى قارشىلاماقدا فونكسيونال اولدوغو دئىيلە بىلە.

مدرنلىك گەندىشى ده توبلومسال گلىشىمەدن انتكىلەرك بعضى دېيشىكلىك - لر كىچىرىمىشدىر. يالنىز بير تمثيل فورماسى نىن (mode of representation) اولدوغو قبولو، دنيادا سوسىاليست حركتىن گلىشىمەسىيلە بيرگە بوشالدى، اونون يېرىنى اثورنىسل لىك تىزلىرىنى ده قورويان، بير نىسىلىك [رنلاتيوبىزم، نسبى گرائى] آلماغا باشладى. بير باشقا گلىشىمە ايسە بىلەمەن، حركتىن تك يول گۈستەرەجىسى قبول اندىلەمىسى نىن سونوجو اولاراق اورتايىا چىخدى. بو اينانج بىلگى نىن او زلاشمادا اوغورلۇ او لماسىنى طلب اندىردى. حال بوكى اوغور سوزلوق بو ياخشىدا بىچىمەدە اورتايىا چىخىردى. بو دا گەرىيە دۇنەرك بىلگىنى انتكىلە بىردى. او يغۇنلاشىرىمادا قوللانيلان بىلگى اوغورونا ياخشىدا بىچىمەدە اورتايىا چىخىردى. بو دا اوغور سوزلوغونا گۈرە گەرىيە دۇنەرك بىلگىنى انتكىلە يە باشلاماسى

سونوجو گترييە دۇنوشلو رېفلەنكسىيۇ [reflexive] دوشونجە فورماسى گلىشىمە يە باشلادى. بو اصليندە بىلگى نىن اوزلاشماغا نظارت ائتمەسىنى داوام انتدیرە بىلمەسى اوچون گرگى ايدى. آنجاق بو بىر آنلامدا دا عاغلىين اۇنمى نىن آزالماسى دىنكىدىر و مدرنلىك باخىمېنдан اۇنملى بىر دۇنوش نقطەسىنى گۇستىرىدى. بىلە جە انسان حرڪىتلىرى نىن، توپلۇمسال گلىشىمە يەن سېستېماتىك بىر بىلگى نىن، قورو لا بىلە جە يى قۇنو سوندا بىر "شبەھ، يارانماغا باشلايىردى."

مدرنلىين بىلگىيە ياناشماسىندا دىيىشىمەلر اولاركىن انسانا ياناشماسى دا تنقىد اندىلدى. انسانىن دىيىشىز اۇزىللىكلىرى نىن اولاجاغى تىزى مەتافىزىك اولدوغۇندان سورغۇلاتىرىدى. نىچە بىلە بىر جوهر وارسا، بو جوھرىن آنجاق ديونىسوس مېتىنده اولا بىلە جە يىنى، بونون دا "داغىدىيىچى يارادىيچىلىق" و "يارادىيىچى داغىدىيچىلىق" اولدوغۇنو سۈپەلەيىردى. بىلە اولۇنجا انسانىن اوززو نو ثبوت ائتمەسى نىن تكجه يولو، حرڪىت ائتمە اىستەيىنى آچىق حالا گتيرمەسى ايدى. طبىعى كى، بىلە بىر ماھىت قبول اندىلىنچە مدرنلىين تىتكىنلىكى عاغلىيلى نىن يول گۇستىرىيچىلىيىنە امكان قالمۇرىدى. نىچە، آيدىنلانمانىن انسانلارى اۇزگورلىشىرىمەسىنە داها چوخ اىشتىتىكى اۇنه آلان بىر استراتېتىرى اىلە قاتىلماغا چالىشىرىدى. اوナ گۈزە صىنعت و اىشتىتىكىن ياخشى و پىسىن كنارىنا كىچە بىلمە گوجو واردى. بو و باشقۇ اۇرنكىلر مدرنلىين زمان اىچىننە گلىشەرەك يىنى گلىشىمەلرین توخوملارىنى داشىيەر. پىست مدرنلىك دە بو گلىشىمەلر اىچىننە دوغولور.

*قايناق:

مدرنizم و پىست مدرنizم قاوراملارى/ وزرىنە، گۇستىرى درگىسى، مای ۱۹۹۲

مترپول آغيلارى و مدرنيزمين دوغوشو

رايموند ويليامز

۲۰.جى يوزايلىين آوانقارد آخيملارىنىن اورتايا قويدوغو دوشونجهلر و اوزلاشمالارلا ۲۰.جى عصر مترپولونون [كلانشهر] خاص دوروملارى و ايليشكى لرى آراسىندا آيدىنلاندىرىيچى باغلار اولدوغو آرتىق گۇرونەتكەدەدەر. بونون دليل لرى همىشە واردى و البتە بىر چوخ دورومدا آچىق آيدىن اورتادادىر. آنجاق سون زمانه قدر بۇ خاص تارىخى و مدنى ايلگىنى مدرنىن بو جور خاص اولمايان، آنجاق بونا قارشى داها چوخ يايغىن اولان و قوتلاناراق (و عىنى ئۆلچودە پىسلەنەرك دە) قارشىلاتان بىر آنلامىندان قوبارماق اولدوقجا چتىن ايدى.

۲۰.جى يوزايلىين سونلارينا دوغرو "مدرن صنعتىن ان اۇنملى ۋەئىمېنىن، ايندى گۈرەجەيىنه قدر گىرىدە قالدىغىنا گىنتدىكچە داها چوخ دقت يېتىرمەلىيىك. ۲۰.جى يوزايلىين باشلارىندا كى مترپولون دوروملارى و ايليشكى لرى بىر چوخ يۇنۇمو ايلە ايندىكى زماندا هم داها چوخ سىخلاشدى هم دە چوخ بۇيوك اۇلچودە گىنىشلىنى. ان سادەسىندىن، بۇيوك مترپول توپلolarىنىن بۇيومەسى، شەھرلerin شەھرىرلىشىمەلىرىنە دوغرو گلىشىمەسىنىن هەنچ دايىنماماسى دولايىسىيلا (اوچونجو دنیادا دا پارتلايىچى بىر سرعتلە) هەلە تارىخى اولاراق سورمكەدەدەر. اسکى صنایع اۇلکەلریندە دە، عمومىتلە قالابالىق و اولدوقجا يىخىق "ايچ شهر" ايلە گىنىشلەن شهر

اطرافى و گىچەقۇندۇ [موقتى انو، حاشىيەنىشىنى] ساھەلرى آراسىنداكى بۇلۇنمه يا دا آيرىم دا تعجىبلىدور. بوندان علاوه، اسکى متروپوللار اىچىنده و بىر چوخۇ اوچون عىنى سېبىلرە گۈزە، مختلف آوانقارد آخىمالار ھله سورمكەدە يا دا يىشىجە دوغولماقدادىر. آنجاق داھا درين بىر دوزلمەدە متروپولون مدنى دوروملارى كىskin بىر بىچىمەدە ئىشمىشىدىر.

صنعتىن ان انتكىلى تىكىنلۇزىلىرى و قوروملارى، بۇ يىدا باشقا متروپولدا يېرىشمىش دە اولسا، البتە اوئون كىنارىنا، بىر-بىرىنلىن بوتونلوكله فرقلى مدنى ساھەلرە دوغرو گىتشىلەنمكەدە و ياواشجا بىر انتكىلەمە يولويلا دىئىل، چوخ يىشىن بىر گەندىشىلە بورالارا يۇنلەنمكەدەدىر. ھله اصلىنە "مدىنە صنعت" دىدىيمىز شىئىن -يازى، باسىقى [چاپ]، هېنېكىل، تىاتر، آزسايلى درگىلىرى و مطبوعاتى، كىچىك قالىرئا و سرگىلىرى، شهر مرکزى تىاترلارى، تىكىنلۇزىلىرى و صنایعى ايلە ٢٠. جى عصر سونۇ متروپولونون كىنوسو، تىلۋىزىيونو، راديوسو و موسىقى نوتلارى آراسىندا گۆردىيەمۇزدىن داھا بۇيۇك بىر مدنى قارشىتىلىق دوشۇنولە بىلەم. مەحافەظەكار تىقىدچى "صنعت" يا دا "صنعتلەر" دىدىيمىز شىئىن يالىنiz داھا اسکى تىكىنلۇزىلىرى و قوروملارى اوچون استفادە اندىرلە؛ متروپولا ھله، اىچىنەدە اكتىرىتلە "اولوسال" باجاريقلارين سرگىلەندىسى كىچىك سىغىناجاق تامىن ائدىن بىر مرکز گۆزۈپەلە باخىرلار. آنجاق بونون، انتىشكەتكەتوال يۇندىن سوركلى وورغۇلاديقىلارى مدرنلىكىلە اوغۇن گلەمىسى امكانسىزدىر، چونكى، گىرچەك مەدرن مەدييا تام فرقلى بىر يول اىزلىمكەدەدىر. اىكىنچى درجهدە اولاراق متروپول، يىنى مەدىnit تىكىنلۇزىلىرى باخىمەندان، قوروملو، كورەسل بازارىن داۋامى اولاراق آرتىق چوخ گىشىش بىر آنلام داشىمەقادادىر.

ھر بۇيۇك شەھەرلەر توبلاسو، حتى بۇيۇك پايتخت بۇ مەدىnit متروپولو اۇزلىيىنە صاحب اولا بىلەمكەدەدىر. انتكىلى متروپول (سۈزجۈيۈن، يىنى -

کولونیال [یشى مستملکەچىلىك] دۇنمەدە اولوسلاراراسى ايلگى لرى افادە اندىن كۆكۈنون دە گۈستەردىيى كىمى) آرتىق، تىكىنېكى يۈندىن اىرەلى و سووئرئىن اقتصادىياتلارى مدرن بىر بىچىمەدە چاتدىران مترۆپوللور.

بىلەلەكە "مدرن" و "مدرنیزم" كاتقۇرى لرى نىن، ٢٠.جى عصر دىنياسى- نىن صنعت و دوشونجهلىنىن معىن يۈنلىرىنى، بىر فرق گودمەدن آچىقلاماغا جرأت اتتمەسى، آن يوموشاق افادە ايلە بىر تارىخلمە يانلىشى، آن سىرت افادە ايلە اولۇ تارىخە عايدىدىر. بو داوارانىشىن سورمەسى نىن سببلىرىنى تاپماق چوخ قارىشىق بىر چۈزۈمە گىرمەسى طلب اندىر؛ آنجاق اوچ عنصرۇن آلتىنا جىزىق چكە بىلەتكەر. بىرىنجىسى: اسکى تىكىنلۈزى و فورمالاردا پوزىتىو بىر سوركلىلىك واردىر؛ اونلارين اىچىنдин آيىرد ائدىلىميش بعضى اوزادىلماڭار، مترۆپولون امتيازلارى و فرصتلىرى ايلە آزسايلى صنعتلار آراسىنداكى خاص ايلگى لرده وارلىقلارىنى داوام ائتدىرىرلر. اىكىنجىسى: مترۆپولون، مقاومتىنى ايتىرمەميش انتىشكىتىوال سووئرئىلىسى واردى؛ بوننلا، ان جىد يايىن اثولرى، قىئت و درگى لر رسمى و اۋزىزلىكە رسمى اولمايان انتىشكىتىوال قوروملارى يوخلاماسىندا توتاب. غربىهدىرىكى، بىر چوخ دورومدا بو اولوشوملار بعضى اۇنملى يۈنۈملىرىندىن يېغىتى لاردىلار باصل كۆك سالدىقلارى انتىشكىتىوال و صنعت سل اولوشوملار توپلو مسال سببلىرلە (اۋزىزلىكە اونلارى دىتكەلەين "آزسايلى" و "كوتلەوى"، يا دا "پاپولار" و "تىتجەلىك" كىمى فورمولاسىونلار باخىمەندا)، داها اسکى دوزنە، ٢٠.جى يوزايلىن ايلكىنە عايدىدىرىكى، بو اونلار اوچون عصر بويونجا "مدرن" سايىلا جاقدىرىر. اوچون جوسو و آن اۇنلىسى؛ او اسکى دۇنمىن مەھصوللارى نىن بوتونونه راحاتجا دامغا سىنى ووران آن جان آليجى شى، آراشدىرىلماڭا دىئن سببلىر گۇرە، يىشى بىر اىشتىتىك، انتىشكىتىوال و پىسکىلۈزى اورتىسل لر سيراسى يىدى. بونلار داها اسکى اولان معىن

مدىنيتلرین، دۇنملىرين و اينانجلارين "انورتسللىرىنىن" تام قارشىتى ايدىلار و تام دا بىر اوزللىكىلاره گۈرە تارىخى دېيىشمە، ياخىدا مدنى و توپلومسال چىشىدللىك كىمى باشقا هەر جورا اورىزىنالىغا قارشى مقاومت گۈستەرىدىلىر: چونكۇ بورادا بوتون زمانلار اوچون "مدىنين مطلقلىينه، انسانلىق دورومونو بوتون زمانلار اوچون قالىجى اولاراق بىلرلەين انورتسللىيە، دارتىشىلماز بىر اينانج سۆز قونوسودور.

ايىدى آرتىق چوخ گىئىش بىر فلسفى، اىشتىتكى و سىاسى دوشونجه ساھىسىنده بىر قدر بۇيۈك بىر گوجو اولان بىر انتىشكتووال چىخىلمازلىغىن چۈزۈلمەسى اوچون بىر نىچە يولون اولماسى ممكىن گۈرۈنور. بونلاردان آن اىشكىلىسى، هله بۇيۈك بىر سرعتلە دېيىشمىكده اولان دىيانىن مدرن بىر چۈزۈزمونە گىرمىدىر. آنچاق بىر غربىيە مەدىنيت ايفلىجى ايلە اوزساوازە گلىنديينە گۈرە (غىربىيە چونكۇ بىر ثابتلىك همىشە دينامىك و تەھلکەلى تجربى تىزمىن لرلە آيدىنلەنمىشىدیر) اونون اولوشماسىنىن بعضى سورجلىرىنى يوخلاماق دا يارارلىدىر: كىتچىمىشىدەكى او خاص مطلق "مدىنين نىچە اولوشماسىنا باخاراق" و مەدىنين باشقا يۇنۇندا بىر ايىدىكى زمانى گۈرمىك اوچون اوغراتشا بىلر. بىر دياقۇز[تشخيص، آشىرما] اوچون، شەھرىن مىتروپولا چورىلەمىسىنى آيدىنلادان فاكتلار تىلى اولوشدورور.^{١٩} جو يوزايلىن يىنى و گەنئىشلەن شەھرىنە قارشى خاصى تېكىلىر اولاراق صىنعتىدە بعضى قۇنلار و دوشونجەلىرىن نىچە گلىشىدىنى گۈرە بىلرىك و سونرا چۈزۈلمەنىن آنا نقطەسى اولاراق بونلارىن،^{٢٠} جى يوزايلىن باشلارىندا معىن مىتروپول دوروملارى اىچىنە، نىچە، يىنى تىقىيم اندىلەن (و رقىب اولان) اىشتىتكى انورتسللىر طرفىنندىن دىتكەنلەرنىڭ گەرچەك صنعتسل چورىلەملەر كىتچىرىدىنى گۈرە بىلرىك: "مدرن صنعت" آنى.

گۈرۈنۈر مىرىن اولان بۇ قوتولارىن نسبىلىيى بؤيووك اۇلچودە اسکى اولدوغونون بورادا وورغۇلانىمىسى چوخ اۇنملى دىر. چونكۇ، سونزادان معين دوروملاز آلتىندادا، گىرچىك و رادىكال فورما دىيشىمەلرلەنە گىتىرىپ چىخاران شىئىلر، اىلكىن مىرىن-اۋنجە صنعت فورمالارىنىن تارىخىنە سىغىننان قۇنولاردىر. عمومىتىلە "اۇرتسىل لر" اطرافىندا قوپان سىس-كويە قارشى، بۇ درىن داخلى دىيشىمەلرلەنە دوروملازىنىن بؤيووك اۇلچودە گىزلى تارىخىنى آراشدىرى ما غىمىز گەركىر.

الچاتىلان اولسۇن دىئىه، اۇرنىكلارى، بۇ باخىمدان اۇزىللىكىلە زىنگىن اولان انگىلىسىس ادبياتىندان وئرەجەيم. بريتانيا، صنایع و مىتروپولون گلىشىمەسىنىن اىلك آشامالارىندا چوخ اثركىن بىر دۇننمە كىچىدى، هارداسا بىر آندا معين قۇنولار دا اوونولا بىرلىكىدە گىلدى. بىتلەجە، مىرىن شەھرىن اۇزگەلر كوتىلەسى اوЛАراق يوخلانىلىمىسى، بىر باخىمدان چوخ اوزۇن عۆمۇرلو اولاچاق بىر بىچىمەدە، ووردىز وورس طرفىنەن اىرەلى سورولدو:

آه دوستوم! بىر دويغو واردى، يالنىز

بؤيووك شەھرە عايدە:

قالابالىقلا داشان جادالاردا، نىچە دفعە

قالابالىقلا بىرلىكىدە اىرەلەلە يېب، دەميسىم

"اۆزۈم: "يانىمدان كىچىن ھر يوز بىر اسرارا!"

گۈزۈرە بىلمىز اولدوم

نه، هارادان، ھاچان و نىچە دىئىه دوشۇنماكتىن

ازىلىمىشىدىم

گۈزلىرىمعىن قارشىسىندان كىچىن شكىل لر

ايچ گۈزلە گۈرۈنن بىر كوتىلە يە چىمورىلەنە قدر، سوروشەركى

سسىز داغلارىن اوزرىنەن ياخىدا خولىالارداكى

گۈزۈنۈش لر كىمى

و گۈندەلىك ياشامىن بوتون اۇدو

بۇگون و دونىن؛ اوميد و قورخو، هامىسى قالار.

دوشونىن، دانىشان، حركتلى انسان اوچون قويولموش

بوتون ياسالار،

ترک انتدى منى: نه اونلار منى تانىير،

نه من اونلارى.

بورادا آچىق-آيدىن بير بىچىمە گۈزۈن، قالابالىق كوچەلرده كى انسانلارين مشاهدەچىيە اۇزگە اولماسى كىمى سىراوى بير فاكتىن (ھەرچىن كىچىك، گلەنكىسل يېرىشىمە مرکىزلىرىنە آيىشمىش انسانلار اوچون بونون نىتجە يىنى اولدوغونو بىز ايندى آز حساب اىنده بىلىرىك) ايندى سرعانله، اۇزگەلشىمنىن كاراكتىريستىك بير بىچىمە، "سېرر" اولاراق يوزوملاتماسىنى اوتور. باشقىلارينى عادى قبول انتمه طرزلىرىنин يېرىنى، نورمال انسان ايليشكىلىرىنин و قايدالارىنин چۈكوشو دويغوسو آلمىشدىر: "دost اولدوغوموز ياشامىن پلان نقطەسىنىن" ايتىريلەمسى. او زمان، باشقا انسانلار، سانكى "آلتنىجى دويغۇ" يلا يا دا يوخودا اولدوغو گۈزۈنور (ايچ گۈزلە گۈزۈنور): داها سونراكى صنعت سل تىكىنلارين چوخو اوچون ان اۇنملى گۈندىرمە نقطەسى دير بول.

بو اۇزگەلر كوتلەسى دئىييمىز بىرىنچى قونويا چوخ محكىم باغلى اولان ايكىنچى بير قونودا، كوتلەنىن اىچىنده فردىن تكلىيى و تجرىيد اولونماسى دير. بو هر ايکى قونودا دا داها عمومى رومانتىك موتىولرىن بير داۋامىنى گۈزە بىلىرىك: سېررە و بىلىنجلىلىن آشيرى و تەھلىكەلى فورمالارينا آچىق بير دوبارلىق؛ تجرىيد اولما دورومو اىچىنده اۇزۇنۇ گىرچىكلەشىدىرمە

چاباسی نین ضدیتی نین سیخلیغی، آنجاق هر ایکی دورومدا دا اولان بودور؛ او زده نسلن بیر چثوره، بو هر ایکی دوروم اوچون، يشنى-يشنى گننیشلەمن و قالابالیقلاشان شهرلە قارىشدىرىلىميشدۇر. اسکى نىسىبى لىك ساده تجرىد ائدىلمىشلىك و اوزگەلشمەيە كىچىد قۇنوسوندا جىئىز تامسوندان تجرىد ائدىلمىشلىك و اوزگەلشمەيە كىچىد قۇنوسوندا جىئىز تامسوندان جورج گىسىنگە قدر و اوونون دا كىنارىندا يوزلرلە اورنىك واردىر. تامسونون اورنىك اولاراق "بۇيۈك بير شەھrin حكىم گىئىمەسى" The Doom of a City سى، (١٨٥٧؛ بير شەھrin حكىم گىئىمەسى) بو قۇنۇيا آچىق.

منى قوجاقلايان دوستلوق باغلارى
پىش اوزونون قارداشلىغىيلا شىرىن بير دانىشىقدا
اوزو مو سىخىدىم، بير داها سىخىدىم
بىر روح حالى اوچون ايتىرىلىميش وارلىغىمى بوغىدوم.

داها مشهور بير شعر اولان "قورخونج گنجه شەھri" نىدە، (١٨٧٠) شەھر ايله آجي-آغرى چىك بىلەنجلىلىك آراسىندا دولايى سىز بىر باغ قورولۇر:

گنجهنин شەھri، آنجاق يوخونون دىئيل
يوخو يورغۇن بىشىن لوه گلەز
مرحىمتىز ساعت لار اىيل لر، عصرلر كىمى سورونور
گنجه سونسوز بير جەنم كىمى دىر، بو قورخونج گرگىنلىك
دوشونجە و بىلەنچە هېچ داياماز
يا دا بىر آنین ھىجانى داها دا پىسلىشىدىرىر
بو دشمنىن ده بىتىر، بىتچارالارى دلى اندىر.

تى.اس.اثليوتون ايلك دۇنۇم شەھر شەھرلەرنىدە تامسونون بىرباشا بىر انتكىسى واردىر. آنجاق عمومىتىلە داها اۇنملى اولان، تجرىد ائدىلمىشلىك ايله شەھر

آراسینداکى چاغیرىشىمەن، آن اوزنىل آنلامىلا اوزگەلشمەيدى اوزاندىر- يلىمىسى دىر؛ تىرىشك و آلكولا باغلى چارپىتمالارلا [تحريفلىر] ("شهرىن آتىلمىش لىغىنداكى بىچىمىسل ونكتور) خولىادان كابوسا يا دا گىرچىك دلىلىه چاتان بىر يېلىپك. انسانلارين بو حاللارينا اياناندىرىيچىلىق و آن سونوندا دا گۇزەنكسىل [عىرفى] بىر توپلومسال يېر وئرىلىمكەدە.

باشقى ياندان شهردەكى اىزولە اندىلىميشلىك، پسىكولوژى دىليل دە داها چوخ توپلومسال يۇزىن وورغولانا بىلدى. بو ائلىزابىت گاسكىتل-ين "مارى بارتون"وندا منچىستەر كۆچەلرىنىن يوزوموندا، دىكىشزىن اثرلىرىندا، اۆزلىكىلەدە Dombey and Son -دا (بو كابادا داها چوخ مشاهىدەچىنىن اىزولە اندىلىميشلىيى وورغولانىر)، گىسىنگ-ين دەموسوندا و Nether World دا آچىق- آيدىن گۇرونور.

بو، ائنگىلەسىن تىز-تىز اوئنه چىخارىب دارتىشىدىغى بىر وورغولامادىر: "...هنج كىمىن عاگىلىنا بىر باخىشلا بىلە باشقاسىنى شرفلىنديرمك گلمىر. بو حيوانى ماراقسىزلىق و اوزىل اورەتىملىرى اىچىنەدە هر بىرىنىن دويغوسوزجا اىزولە اندىلىمەسى، فردىرىن سايى محدود بىر يېر اىچىنە، قالا بالىقلاشىدىقجا داها ايتىجى، داها چىركىن بىر حال آلىر، و آدامىن بو اىزولە اندىلىمەسىنىن نە جور فرقىنە وارسان، بو دار اوزۇنۇ آختارىش، مدرن توپلوموموزۇن هر يىرده تىمل پېرىنسىپى دىر. آنچاق هنج بىر يىرده بو بۇيوك شهرىن كوتلەسىنىن اور تاسىنداكى قدر اوزسوزجه اوزۇنۇ آيدىنلاتىمىش، و بىلەسىنە اوز بىلەنچىنە وارمامىش. انسان اىرقىنىن هر بىرىنىن آىرى پېرىنسىپلىرى و آىرى مقصىدلەرى اولدوغۇ ذرمەلە (monads) بئۇلونمەسى، ان آشىرى نقطەسىنە قدر بورادا گىرچىكلىشمىش".

اوزنىل يا دا توپلومسال اولماق اوزرە اوزگەلشمەنин باشلىجا اىكى واريانتىنىن بىرىنندن بىرىنىن وورغولانماسى، بو قۇنۇنۇ عمومى

گلشمهسى ايچينده تتر-تتر بير-بىرىيلىه قارىشىر يا دا قارىشدىرىلىرى. بير باخيمدان، اوئون مدرن شهر ايچيندهكى بو جوتلوبە يېرىشىمى باشقا بير بىنده چوخ كىكىن بير وورغۇ فرقلى اولا بىلەجك بىرىشىن گۇرونەمەسىنى تامىن اتتەمە يە ياردىمچى اولموشدور. آنچاق واريانتلارين ايکىسىدە و بونلارين بىر-بىرىلىيە قارىشىمىسى يا دا بىر-بىرى ايچينده ارىيمەسى دە، ٢٠.جى عصر "آوانقارد" صنعتىنىن داها اىرمەلەكى مشاھىدە اندىلە بىلەن يۇتەتملىيە اشارە اندىر: بعضاً قارىشدىرىيچى بعضاً بۇلوجو يۇنۇمۇ ايلە يا آشىرى ئۆزىنلىيە (قورتولوش يا دا وار قالما آنلامىندا ئۆزىنلىسى دە قاپساياراق) يا دا توپلومسال/مدىنى دۇرۇيمە يېنەلەر.

بىر اوچونجو قۇنو دا، اۆزگەلشەمنىن و كوتلەنин چوخ دېيشىك بىر يوزومونو سوناراق شەھرىن "نفوذ اندىلەلمىزلىينى" گۈستەر.

١٧١٠ دا فيلدىنگ بونلارى مشاھىدە ائتمىشدى: "لندن و وشتامىنستەر شەھەرىنى، سون زمانلاردا بئىوک بىر بىيچىمدە بئىوين شەھر اطرافلارىيلا، بىنالارىنىن دوزنسىزلىيى، سايىسىز كۆچە، كىچىد، حىيەت و اىچ خىتەلەرىيەلە گۈز اۇنونه گىتىن بىر كىمسە، بونلار ساخلانماق يا دا بىر شىئى ساخلاماق نىتى ايلە اندىلەمىش اولسايدىلار، بوندان داها ياخشىسىنى ائتمىك ممكىن اولمازدى دىئە دوشونە بىلر."

بو، بىرباشا شهرى سوچلار قۇنوسوندا دويولان بىر ناراحتلىق ايدى و بو وورغۇ دا داوام ائتدى. ١٩. جو عصر سونونون "قارانلىق لەندى" ئۆزلىيكلەدە شرق بۇلگەسى، اكتىتە سوچ يوواسى اولاراق گۇرونوردو و بونا ادبىاتدا وئىرلن اۇنملى بىر تېكى دە شەھرلى، يىنى دىئنەتكىيە[خەفيە] تىبى ايدى. كونان دويىلە "ئىن شىرلوك هولمز اۋىيکولرىندا، اصلىندا "نفوذ اندىلە بىلەز" اولان شەھرى، ايزولە اندىلەمىش راسىونال عاغىلىن (دىئنەتكىيەن)، قارانلىق سوچ بۇلگەسىنى دىشەرك نفوذ اتتەمە ايمىگەسى تىكار تىكار اورتايى چىخىر: شەھرىن

نفوذ اندیلمزلىسى خاصل فيزيكى سېبىلرلە باغلى ايدى، (اۇرنك اوچون لندن سىسى[توستو] كىمى، آنجاق عىنى زماندا توپلومسال سېبىلر ده واردى؛ لاپىرىتى آندىران كۆچەلر، كوتلەنин چوخالىپ داشماسى و شهرىن دىشارى بۇلگەلر). بو شخصىت تىپى، شەھرى نىن "فردى" [بىرىئىسل] گۈزۈنده (تصادوفن ده، يىلينجلى لىكىدەكى تمل موقعى بلىرلەين دىئىم ده تام بىلەدىر) وارلىغىنى، سىس اولمايان شهرلرده ده داوام اتتىدىرىمىشدىر.

باشقاباندان "قارانلىقلارين قارانلىغى ئىندە باشقابا بىر توپلومسال وورغۇ دا وئىريلە بىلدى. باشقابا جور آراشدىرىماق اوچون چوخ قارىشىق اولان، سايى- لارين چوخ بۇيوك اولدوغۇ بىر توپلومو آنلاماقدا اوچون استاتىستىكالاردان [آمار] يارارلانما يۇنتىمى نىن اویغۇلاماسىنا، ۱۸۳۰-لارдан بىرى منچىشتىرىن لىدىنلىك ائتمەسى چوخ ماراقلى دىر. ۱۸۸۰-لاردا بوت Booth، لندنин شرق بۇلگەسىنە استاتىستىك آراشدىرىما تىكىنلىرى اویغۇنلاشدىرىدى. بو آراشدىرىما يۇنتىملىرى اىلە بىرسىرا ۲۰. جى يوزايلىن رومانلارى نىن (Dos Passos, Tressell) عمومى لشىدىرىجى، انگىن پىرسپېتكىتىلرى آراسىندا بىر اىلگى واردىر. شهرىل چخورىدىن ناتورال كۆچورىمەلر يىنە سوج اوزىرىندا دورمالار، ۱۸۹۰-لارين بعضى رومانلارىندا، اۇرنك اوچون موريسونون Tales of Mean Street، (1894) واردى. آنجاق عمومىتىلە، بو قارانلىق بۇلگەلردن گلن گىرچىك آداملارىن اۇز پىرسپېتكىتىلرىندا و عمومىتىلە گىرچىك طرزىلرde يازماغا باشلاماسى ۱۹۳۰-لارا قدر گىنجىكىدى. بو يازارلار يوخسوللوقدان و چاموردان يازدىلار، آنجاق اونلارىن اثرلىرى عىنى قونولارى اىشلەين داها ئونجەكى اثرلۇر كىرىك كىرىك فەلە بىچىمە ضد اولاراق قونشۇلۇق و كوتلە دوستلۇغۇ كىمى گىرچىك فەلە صىنيفى تېكىلىرىنى ده قاپسايدى.

بو گىنجىكىميش، آچىق تېكى يە باغلى اولاراق دۇردونجو بىر قونو دا آرتىريلا بىلر. بونو نظرە آلاراق ووردىز وورس ماراقلى دىر، او، يالنىز

اوزگەلشمەنین دئیل، عىنى زماندا بېرلىن ده يىنى امكانلارينى شەردە
گۈزوردو:

آراسىندا او بۇيوك شهرىن، قالابالىقلارىندا
چوخ سىخ گۈزورندى.

باشقۇ بىر چوخ يىردىن داها چوخ،
انسانلارىن بېرىسى نىن ممكىن اولدوغو.

دېكتىزىدە عمومىتىلە اولدوروجو بېر تكفورمالىق(uniformity) كىمى گۈزورون
شى، يىنە دېكتىزىدە و البتە اصلىنده اىنگىلسىدە يىنى بىر نوع انسان
ھمأىلىسى نىن يىرى اولاراق دا گۈزورندۇ. شهر كوتلەسى نىن اسكىدىن
"قالابالىق، آياق دستەسى" اولاراق بلىرىلەنمەسىنە گۈرە اۇنملى بېر
دېيشىكلىك اولاراق "كوتلە" يا دا "كوتلەلر" اولاراق بوزوملانماسىندا آن
باشلاتىغىچىندا بىرى، بېر بلىرىسىزلىك واردى. كوتلەلر، البتە ووردۇز وورسۇن
بېر دفعە گۈزددۈرۈپ كىمى بىلە دە گۈزونە بېردى:

بايانى احتراصلارىن آزادسىز كۈلەلرى
عىنى سوركلى آخىشى اىچىندا ياشايان
اۇنمىسىز مقصىدلە، اىندىرىلەمىسى و ارىيمىسى تك بېر كىملىيە.

آنچاق "كوتلە" و "كوتلەلر"، فەله صىنيفي نىن و دئورىمچى ھمأىلىين
قەرمانلىغىنى، قوروملاندىرىيچى اۆزلىيىنى افادە اىدىن سۈزلىر دورومونا دا
گىلەجك ايدى. يىنى نوع رادىكال قوروملارىن فاكىتكى سوپىيەدە پايتخت و
صنایع شهرلاريندە گلىشەمىسى شهرە بىلە اولوملو بېر وورغۇلاماغى دا
آرتىردى...

بىشىنچى بېر قونو ايسە بوندان داها اىرەلى كىچىر، آنچاق يىنە عىنى اولوملو
يۇنو اىزلى بېر. دېكتىزىن لەندى قارانلىق، Coketown-ى ايسە دا قارانلىق

اولا بیلر. آنجاق داها سونرا اچ.گ.وئلزده ده گۇزۇندۇيو كىمى، داها سوچسوز، چۈللۈك بير مکانا قاچىش كىمى خارابالىق بير قونو اولماسىنا قارشى، شەھرىن جانلىيغى، چىشىدىلىي، اۆزگۈرلۈشىرىجى فرقىلرى و موبىليتەسى [تغىيرىذىرى، تحول] قونوسوندا دانىلمايان خاصل بير وورغۇ دا واردىدیر. شەھىلرین فيزىكى دوروملارى دوزلدىلىكچە، بو آنلام داها دا سېخ وورغۇلانىغا باشلايىر. مىتروپول اۇنچە و صنایع اۇنچە شەھرىن ايشيق و تەھصىل قدر، اقتدار و دىبىدەنин ده يىرى اولدوغۇ دوشۇنچەسى اىلە بىرلىككە فيزىكى ايشيق اوزرىنە ئۆزلى بىر وورغۇ توپلانمىشىدىر: شەھرىن يىنى آيدىنلىيغى. بىر Le Gallienne ده ۱۸۹۰ لاردا ان ساده فورماسىيلا چوخ آيدىن گۇزۇنور:

لەندن لەندن، غۇرۇرمۇز
تك گىنچە آچان او بۇيۈك چىچىك
گىنچە يارىسى گۇنىشى نىن او بۇيۈك شەھرى
گۇنو، گۇن بىتىنچە باشلايان
سمايا قارشى لامپا آردىنا لامپا
بىردىن پېرىلدايان گۈزلىنىن ئاچار
هر ايکى الە دە ايشيق ساچاراڭ
استراند" دا دەمير سو زاباقلارى [نېلوفر] ئاچار.

ايىندى آرتىق آلتى جىزىلاسى اولان يىر، مدرن صنعتىن رېپرتوارى نىن [فەrst، خزانە] بىر قدر بۇيۈك بىر بۇلمەسىنى اولوشدوران بىر قونولارىن يالىنiz سوركلىلىيى دەيىل، بىر-بىرلىرىندىن بىر جور فرقلى اولمالارىدىر. هر نە قدر مدرنizم، داها گلەنكىسل صنعت و دوشۇنچە فورمالارينا قارشى آماجلى بىر مسافە قويىماسى و ميدان اوخوماسىيلا آچىق بىر بىچىمەدە آيرى بىر آخىن

اولاراق سچىلە بىلسەدە، عىنى زماندا، اۇز داخلى يۇتم چىشىدىلىكلىرى و وورغۇ فرقلىرىلە دە گوجلو بىر بىچىمە آيىرد ائديجى اۇزلىكىلە سچىلەر: ناراحات ائديجى و اكتىريتله بىر-بىرینه رقىب بىر سىرا يىشىلىكلىر و تجرىھەلر سۆز قونوسودور و بونلار اكتىريتله اىلك باخىشىدا، ساده بىر بىچىمە نەبى دوغوردوقلارى ايله دىنلى نەبى قوپىدوقلارى ايله تانىنيرلار. مدرنيزم اىچىنە آلىنان تمل مدنى موقع لرىن يېلىپسى بىلە، يا يىنى تىكىنى و منكانىكى فورمالارىبىلا يا دا برابر درجه دە ئۇنىمىلى اولان توپلومسال و سىياسى دئورىم دوشونجەلرىنە باغلىقىلا مدرنيلىن ھوسلى بىر قووشماسىندان؛ قايىناق اولاراق كىچمىشىدە يا دا هەچ اولماسا مدرن دنیا يارا قارشى انگزوپىك [غىربومى، بىگانە] مدنىت پارچالارىنин بىلينجلى بىر سچىكىسىنە قدر اوزانان، شەھرىن فوتورىستلرچە اونايلاتىشىندان، اتلىتون پشىمىست [بدىين] گىرى چكىلىشىنە چاتان بىر ساھەنلى قاپساير.

بو فرقلىمەنин عنصرلىرىنин بىر چوخۇ، اىچىنە فرقلى اثرلىرىن و موقع لرىن گلىشىدىيى، خاص مدنىتلىر و دوروملارارا اىلگىلەنديرىلەمك مجبورىتىندهدىر. بونا قارشى ساده ايدئولوژى حالىلا مدرنيزم، يىشىلىكلىر يالنىز بىر باشا اۇزلىرىلە اىلگىلى دىرلىر (قوھوم تىقىدى سورج لردىن بىچيم چىلىك) [فورماليزم] و قورولوشچولوغون دا اصرارلا اوزرىنە دايىندىغى كىمى) تىزى ايله مقاومت گۈستەرمە يە چالىشىدا. آنجاق موقع و يۇتم فرقلىمەلرىن باشقا بىر نوع اۇنمى دە واردىر. بوتون او چىشىدىلىكلىرىلە، بىر آز اۇنچە گۈردويموز كىمى شەھەر و شەھرىن مدرنيلىنى قارشى، فرقلى اولا بىلدىيى كىمى بىر-بىرلىرىنин تام قارشىتى دا اولا بىلن داورانىشلارى دا داخل اولماق اوزرە بو قونولار، داها اسکىدىن نىسبىلىك گلەنكىلىكلىكلىرى دا فورمالارىنин اىچىنە يېر آلىر. او حالدا ايندى، يىنى و بو آنلامدا مدرنينىن بلىرلە يىجى اۇزلىيى اولاراق اورتايا چىخان شئى، فورمادا كى (بىر-بىرلىرىنە

رقيب مصراعalar دا اولماق اوzerه) چات دير [گسست]. آنجاق يالنiz بونو سؤيله سک ايðنولوژىنى منىمسەميش اولوروق. ١٩. جو عصردن بو يانا سورمكده اولان قونولارى گۈز آردى اندهرك، فورماداكي چاتلارى تك باشينا الله آلاراق يا دا داها پىسى، داها سونرا اورتاييا چىخان سۈزدە- تارىخلىرده کى كىمى، فورمادا كى چاتلارى قونولارا باغلاياراق سانكى هر ايكىسى ده نىسبى يېنيليكچى ايميش كىمى الله آلساق ايðنولوژىنىن اىچىنده دوستاق اولوروق. چونكۇ، شهر و اونون مدرنيزمىنە تېكى لرى اولوشدوران عمومى قونولار تام معنادا مدرنيزم دىليل شىئى اولوشدورمازلار. مدرنيزم، بو آخىمين صنعتچىلرى نىن و آيدىنلارى نىن، متروپولون دىيشن مدنىت اورتاميندا خاص موقع لرىدىر، يېرلىرىدىر.

بىرسيرا توپلومسال و تارىخى سىبلەر گۆرە ٢٠. جو يوزايلىن اىكىنچى يارىسيندا و ٢٠. جى يوزايلىن ايلك يارىسيندا متروپول، اولدوقدجا يىنى بير مدنى اۇلچۈچىيە يۇنلدى. آرتىق چوخ بۇيۈك بير شهر يا دا اۇنملى بير اولكەنин بۇيۈك پايتختىنندىن داها چوخ و گىتشىش بير شى ايدى. اسکى آنلامدا هم شەھrin هم ده اولوسون كىنارىندا، يىنى اقتصادى، مدنى و توپلومسال ايلكى لرین اولوشماغا باشلادىغى يېر ايدى؛ و ٢٠. جى يوزايلىن اىكىنچى يارىسيندا، هەنچ اولماسا پوتensiال اولاراق، بوتون بير دنیا يايىلىپ اوزنان آيرى بير تارىخى مرحلە.

ايلك آشاماalarىندا بو گلىشىمە ايمېرىيالىزملە چوخ سىخ باغلى ايدى: پول و اقتدارىن ماقتتىك [چىسبىندىگى، آهنربايى] سىخلاشماسى ايمېرىيالىست پايتختلىرde ايدى و چوخ سايىدا آسىلى، اىكىنچىلە مدنىتلىرە كوسموپولىت-لىين [دنيانى اۋزوپۇن وطنى سانان تعصبسىز كىمسە] عىنى زمانلى اولاراق چاتماسى امكاني واردى. آنجاق بو هميشە اورتودوكس كولونىيال سىستىمەن داها چوخ بير شى ايدى. أوروپانىن اۇز اىچىنده چوخ برابرسىز بير گلىشىمە

واردي؛ هم صنایع و اکینچىلىن برابرسىز گلىشىمەسى او جباتىندان، هم ده بازار اقتصادياتى ايله ساده اۇزونه كافى بازار فورمالارى آراسىنداكى فرقە گۈرە، معين اۇلكلەرde پايتخت لرلە شهرلر آراسىنداكى توپلومسال و مدنى او زاقلىق داها چوخ آرتمىشدى. تك-تك اۇلكلەر آراسىندا ايسە يىنى بير نوع قايда قانونون اولوشدورماغا باشلىيان، داها تەلکەلى آيرىليقلار چىخىمىشدى، سۆزقونوسو اسکى تىرمىن لرلە دوشونولدويو كىمى حربى گوجە باغلى بير قايда-قانونون دىئىلدى؛ بو، گلىشىمە تىرمىن لر بىلە باخىلان و بو تىرمىن لرلە قبول ائدilen آيدىنلەنما و مدرنلىك باخىميندان بير قايда قانونون ايدى آرتىق.

بوندان علاوه، بير چوخ پايتختىدە و اۇزللىكىلە معين مترىپوللاردا، بىردىن- بىرە توپلومسال اىلىشىكى لرده بىللى بير قارىشىقلقىق و اينجەلىك اورتايا چىخدى و بير چوخ اۇنملى دورومدا بو -هامىسىنдан چوخ دا پارىسىدە- اولاغان اوستو افادە اۇزگورلويو ايله دستكەلەنيردى. بو قارماشىق و آچيق چىورە، شەرددەكى و داها آز گلىشىميش اۇلكلەرde وارلىغىنى داوم انتدىرن توپلومسال، مدنى و انتىلتكتوال فورمالارلا چوخ شاشىرىدىجى بير تضاد اولوشدوروردو. بير دفعەدە دىيىككى، بو يۇنلەردىن آرخالارىنداكى گلهنكسىل مدنىتلىر و توپلوملاردان بىلەسىنە فرقلى اولان مترىپوللارىن يالنىز قارىشىقلقىغى دىنىل، گىزلىدىيى چىشىدىلىكى، مدنىت فعالىتلىرين بوتۇنۇنۇ قاپسايان يېلىپىيە يېر تامىن ائدە بىلىرىدى.

مترىپوللار بۇيۈك گلهنكسىل آكادىميا لارى، موزنى لرى و بونلارىن اورتودوكسلوقلارىنى ساخلايىردى؛ بونلار ياناشمالارى و يو خلا ما گوج لرى ايله هم استاندارد اولوشدوروردو لار ھم دە ميدان او خويوردو لار. عىنى زماندا بو يىنى نوع آچيق، قارماشىق و موپىل [تغىيرپىذىر، پويا] توپلومدا، دىيىشىكلىك يا دا فرقىنە گۈسترن ھر كىچىك قورۇپ آياغىنى باسا بىلە جە يى بير يېر تاپا

بىليردى، بو دوروم، سۆزقۇنوسو صنعتچى لر يا دا دوشۇنورلار داها گىلنكسىل، قاپالى توبىلوملارين آراسىندا داغىلىميش اولسايدىيلار ممكىن اولمازدى. بونا علاوه اولاق، مىتروپولون ساخىلادىغى چىشىدىلىك (بو كاپيتالىست و ايمپرىالىست گلىشىمەنин بلىرلەيىجى اوزللىبىي اولاق فرقلى توبىلومسال و مدنى كۈكىلردىن گىلن چوخ قارىشىق بىر اهالىنى اوزونه چىكىمىشدى) و رفاهما باغلى اولاق سىخلاشان حمايە اورتامى اىچىنinde، بىلە قوروپىلار يىنى نوع ايزلەيىجى لر ياراتماغانى و اولوشدورماغان اوميد ائدە بىلدىلر. ايلك آشامالاريندا آياغىنى باسىدىغى يىش عمومىتىله تھلکەلى ايدى. عمومىتىله مبارزە اىندن (دۇيوشىن و بىر-سىرىيەلە رقابت اىندن) و اوز آرالاريندا ايندى عمومىتىله "مدىن صنعت" اولاق آدلاندىرىيەلان شىئى فورمالاندىريان بو قوروپىلار ايلە (ايستر پوللا بىلەن آكادىميك قوروملار اولسون، ايستر تجاري قوروملار) سونوندا بو محصوللارى عمومىلىشدىرين و بونون ايشىنى گۈرن پوللو، تجاري قوروملار آراسىندا چوخ شاشىردىجى بىر قارشىتىلىق واردىر. سوركلىلىك، آلتدا ياتان ايدئولوژىدە ايدى، آنجاق يىنه دە اىكى نسل آراسىندا بۇيۇك فرقلىر واردىر؛ فرق مبارزە اىندن يېنىلىكچى لر ايلە، اونلارين اوغرۇنۇ پرچىملەين مدرنيست قورومساللىق آراسىندا دىرى.

مدىنيست موقعىدە كى بو دېيىشىكلىكى گىتىرىپ چىخاران بلىرلەيىجى مدنى فاكتور مىتروپولون كاراكتىرىدىر: ياراتدىغى بو عمومى دوروملار و بوندان دا اۇنلىكىسى، فورما اوزرىنده كى دولايى سىز انتكىسى. فورما دا كى يېنىلىكلىرىن ان اۇنلىكىسى عنصرو، مىتروپولا كۈچ ائتمە فاكىدىر و بو اوزىل آنلامدا، بو يېنىلىكچى لرین قاباقجىللاريندان نە قدر چوخونون كۈچكۈن اولدوغۇنۇ نە قدر تكرارلا ساق داها آزدىر. قونۇ سوبيەسىنده بو، چوخ آچىق بىر بىچىمە، اوزگەلشمە، اوزاقلقىق و البتە دانىلماغانىن آرخاسىندا گۈروننمىكىدە دىرى و بو رېپرتوارىن بىر بۇلمەسىنى دوزنلى بىر بىچىمە اولوشدۇرۇر. آنجاق

بلیرله بیجى ائتتىك ائتكى داها درين بير سوپىيەدەدىر. اۇز اولوسال يا دا شەھرى مەننەتلىرىندن اۆزگۈرلەشنى، باشقا آنا دىل لە، باشقا اولوسلارىن وىزوال [گۈرسىل، بصرى، مجازى] گەنگىلىرىنە ايليشكىلىرىندە اولدوقجا يشنى موقع لە گىلىرىن و بو سىرادا اسکى فورمالاردان آچىق-آيدىن چوخ اوزان اولان، يشنى و دىنامىك بىر چىئورە اىچىننە، بو ائورەنин صنعتچىلىرى، يازىچىلارى و دوشونورلرى اۆزلىرىنە تىقىم اندىلىن يالىز كوتلەنى تاپدىلار؛ مەنديا كوتلەسىنى؛ اۇز فعالىتلىرىنىن كوتلەسى.

بىتلەلىكىلە دىل باشقا جور قبۇل اندىلدى. اسکى آنلامدا، گەنگىسل و دوغال دېئىل، بىر چوخ يۇندان وردىش ائتمە و اۆزباشىنا ايدى. اۆزلىكىلەدە كۆچكۈنلر اوچون، چونكۇ اونلار يشنى اىكىنچى اورتاق دىل لەرىلە ياشاسىياركىن، دىلىن توپلۇمسال بىر گەنگ اولماقدان چوخ، دىلىن مەنديا اولماسى اۆزلىسى داها دا ماراقلى ايدى سوركلى اولاراق فورمالانان و يىنيدىن فورمالانان بىر مەنديا. بىر آنا دىل اىچىننە بىللە، مەتروپولون يشنى ايليشكىلىرى و قىشتىلىرىن و رىنكلامىن كىمسەنин اۆزۈنۈ قورتارا بىلەمە يەجهى بونا اوىغۇن يشنى دىل استفادەسى، اۆزگەلشەنەن و بعضى و تىرىمىلى نوعلىرىنى زورلادى: عادتلىرىن يشنى نوع بىر بىلەنجى، بىتلەلىكىلە دە دېيشىكەنلىين بىلەنجى. چونكۇ ايندى عادتلىر آچىق ايدى. صنعتىن بىر امتعە و اعمالات اولماسى يۇنۇمۇنە بىر باسىقى اوزون مەتدىر واردى، آنجاق آرتىق بىر سىخلاشمىشدى و بىرلىشىن گوج لەرى البتە چوخ قارماشىق ايدى. بىللە مەننەتلىرىن انسان ذەھنىنى اۋنچە مشغۇل اندىن وىزوال ايمگەللىرى و اوسلوبىلارى آرادان گىتمەدى، آنا دىل لرىن، آنا دىلدىكى ناغىل لارىن، يېرىلى مەننەتىدەكى موسىقى طرزلىرى و رقصىن دە ايتىمەدىيى كىمى. آنجاق ايندى بونلارىن ھامىسى مەتروپولون سبدىنىن اىچىننە كەچىرىدى كى، بو دا اىچىننە ھەرشىشىن أرىدىيى بىر سبد اولماقدان چوخ، داها اۇنملى دوروملاردە،

اوز آدینا، ویزوال و دیسلل اولاراق، چوخ سیخ و هیجانلى بیر سورج ایدى؛ بو سورجدىن دقتە دىبر بعضى يىنى فورمالار اورتايما چىخدى.

عىنى بىچىمده، مترپولون تام دا بو آچىقلېغى و قارىشىقلېغى اىچىنده، يىنى نوع اثرلرین ايلگىلى اولدوغو فورمالانمىش و يېرىشمىش بير توپلوما سېغىنميردى، بىلە بير توپلوم يوخ اىدى. ايليشكى، آچىق، قارماشىق، دىنامىك توپلومسال سورجىن اۆزۈلە اىدى و بو اوېغۇنلاشمانىن چاتىلا بىلن تك فورماسى مئيانى وورغۇلاماقدىر: داها اونجە هەچ گۈزۈنەميش بىچىمده صنعتى بىلەين مئيا. چوخ گىتىش و مختلف بير اوېغۇنلوقلار يېلىپسىي اىچىنده مئيا اوزرىندهكى بو وورغۇ و مئيا اىچىنده نە اندىلەجهىي ھەشىئ سوۋەرئىن[حاكم] اولدو. اوستەلىك عىنى زماندا بونلارا علاوه اولاراق، بو اوېغۇنلوقلارا عىنى جور قوراسال موقع لر آرتىرىلدى: باشدادا آن ماراق دوغورانى يىنى دىلسلىك و بللى فورما و قورولوشلارين يىنى اشتىتىكى اولماق اوزرە. بونلار سۆزقۇنوسو اوېغۇنلوقلارا استقامت گۈستەرمك اونلارى دىتكىلەمك، گوجىلدىرمك و عاغىل سوۋەرئىنەن اولماق اوزرە يوكلەدى. بوگىتىش مدنى اصلاحات تمامالانمايان ائله ياخىن اىدى كى، اوننلا بىرباشا ايلگىلى اولان دوزلمىرددە، -اونلارى ايزلەين مترپولون تحصىل اولوشوملارى و پراكتىكارى- بىر زمانلار عصىانكار بير بىچىمده مازىئىنال[حاشىيەاي، بحرانى] و مخالف اولان اوېغۇنلوقلار، ايندى اورتودوكس اولوردو، ھرچند باشقى انسانلار و مدنىتلىرلە مسافەسى هەچ آزالمامىش اولسا دا. بو اصرارلى يارانماين آچار آچىقلاماسى دا يىنه مترپولون توپلومسال فورماسى دىر، چونكۇ معين مترپول مرکزلىرىنى داوام ائدىن سوۋەرئىنەن كىچەرك و بونا باغلى اولاراق بوتون باشقى برابرسىز توپلومسال و مدنى گلىشىمەلر، گىتدىكىجە آرتان موبىليتە و توپلومسال فرقىنەمە فاكتىلارى، ھم اىچىن دە چۈلەن مجبور ائتمىلە مترپول

آلغیلاما فورمالارى نىن بؤيوك اۇلچوده گىنىشلىنەسىنە گىتىرىپ چىخاردى. دولايى سىز فورمالارىن بير چوخۇ و مدرن صنعتىن آزاىىلى اولما مرحلەسىنە مەندىا سورىجى بىتلەلىكىلە، اكتىرىت ايليشكى لرىن، اوزللىكىلە دە كىنۇدا (آن اۇنملۇ يۇئۇم لرى بى دويغۇلار طرفىنەن يارادىيان بىر صنعت) و رېكلا مچىلىقدا اورتاق پۇل واحدى كىمى گۇزۇنەمە يە باشلاندى.

اڭله اىسە، بىتون دىتاللارى نىن [جزئيات] قارىشىقلىغى اىچىنە، مدرن پراكىتكى و تىورى نىن بى بىلەرىجى مىرھەسىنى چوخ سايдаكى اوېغۇن-لاشدىرىمىسىلا بىرگە ياخشىجا آراشدىرىماق گركلىدىر. آنجاق آرتىق، اونو، راحت و ايندى اىچسەللىشمىش فورمالارىيلا بىتونلىشمىش، دوغاللاشمىش فورما سىيلا دىئىل، اۆز اۆزگەلشمە و اوذاقلقىق آنلامى اىچىنە آراشدىرىمانىن دا زمانى گلمىشدىر. بۇ او دىمكدىر كى، هر شىئىن اوستوندە، ايمپېرالىيىت و كاپيتالىيىت مەتروپولو فرقلى آشامالاردا، يىشى بىر تارىخى فورما اولاراق گۇرمە يىمیز گەركىر: پارىس، لندن، بىرلەن، نیويورك. بۇ آرا سىرا، مەتروپولا دىشارىيدان باخماقى طلب اندىر: اىچىنە فرقلى گوجلرىن حركەت انتدىيى محروم بوراخىلىميش داخلى بۈلگەلردن و مەتروپول سىستەملىرە ھمىشە چخورەنى اولوشدوران يوخسۇل دىنيدان. بۇ، مەتروپول آغىلارى اىچىنە فورمالانمىش بىللى صنعت و ادبىيات مەحصوللارى نىن اۇنمى نىن آزادلىلماسى آنلامىندا دىئىل. آنجاق بىر دوزلم مطلق سورغۇلۇنمالىدىر: بۇ دا مەتروپولون اۆز سورج لرىنى انورتىسل كىمى يوزوملاماسى دىر.

مەتروپول گلىشىمەنин گوجو دانلىمازدىر. اونون اينجەلىكىلە ھۇرولموش اۆزگۈرلىشدىرىجى و اۆزگەلشدىرىجى، ياخىنلاشدىرىجى و اوذاقلاشدىرىجى، اوبارىچى و استاندار دلاشدىرىجى سورج لرى ھەلە گوجلو بىر يېچىمە اورتادادىر. آنجاق آرتىق، بۇ اىزىلەنيلە بىلەن خاçى سورج لرى، يالنىز تارىخ اىچىنە دىئىل، سانكى اونون اوزىرىنە و كىنارىندا يىشىجاسىنَا بىر انورتىسل لر

سیراسی کیمی تقدیم اتمک امکانی یو خدودر. مدرنیست انورتسل لرین فورمولاسیونو هر دورومدا قوصورسوز اولماسا دا وثیرملى دیر، آنجاق نتیجه ده چؤکونتنون، اوغورسوزلوق و چیخیلمازلیغا دوشمه یین و باغلی قالمانین بللى دوروملارینا قارشی گؤستریلن و يىنى و سینیرسیز (ائله ايمیش کیمی گزروزندی) توپلومسال فورمادان الده اندیلن تک انورتسل سخام مالین، مثیدانین، سورجین- سیچرايان يارادیجى يوروش، انتکیلى و انتکى- لندیریجى بير بیچیمده گئرچکلشمیشدی.

هم بو دوزلملده هم باشقا دوزلملرده -اۇرنك اوچون مدرنلشمه ده- وار ساییلان انورتسل لر، تاریخین، يارادیجى يۈندن هم اوچنچه هم سونراسى اولان بير مرحلەسینه عايدىرلر. انورتسل لر ھله استاندارد انتڭىشكىوال سورج لر اولاراق قبول اندىلرکن، جوابلار، سورغولارین تعیین ائتدىيى اوچوچوده ائتكى ائديجى بير بیچیمده گزروزندو. آنجاق، معین هر مدنى انورهنىن بىرلەيىجى اۆزلىسى ده اوز يېرىلى و اىزلەتىلە بىلەن موقعىنى انورتسل اولاراق قبول ائتمەسى دير. كىچمیشە باخدىغىندا، مدرنیزمىن چوخ آچىق بیچیمده ردد ائتدىيى بو فاكت، مدرنیزمىن اوزو اوچون ده اعتبارلىدير. اونو اىزلەين شىئى، ھله بىرسىز و تەلکەلەيدىر، عىنيلە اوونون باشلانغىچ آشامالارىندا اولدوغو كىمى. آنجاق ايندىدىن گۈرونە بىلەن بودور؛ توپلومسال اوزگەلشمە و اوزونو سرگىلەمنىن، صنعتى يالىنیز بير مەندا حالينا كىرىدىيى دۇئىمىن سونو گلەمكىدە دير؛ مەتروپولدا بىلە. آرخاسىندا بوراخىدېغى، ان ائتكىلى آشامالارىندا گلىشىن يىنى مدنى آبىدەلر و اونلارين آكادىمىالارىدىر و سيرا اونلارا گلدىيىنده، اونلارا دا ميدان اوخونولماقدادىر.

اۇزگەلشمە، صنعت و فلسفە

نیلسون اوراللى

چاغداش انسانىن اۇزگەلشمە پروېلشمىنىن چئورەسى، اۇنچەكى دۇنملىرى گۈزە فرقىلىدىر. آرتىق اۇزگەلشمە، يالىز توپلومسال اۇلچوسو اولان بىر سورج اولماقدان چىخىمىشىدىر. نتىجەدە دە چاغداشلارىمىز اولان فردىر و البتەكى بىز دە؛ اۇزوموزلە، باشقا انسانلارلا و طيىعتىلە داها زىنگىن اىلىشكىلىرى قورا بىلەك اوچون، چىشىدلى بوللار گلىشىدىرىمە يە چالىشىرىق.

انسان، بىرياندان، بۇيوك بىر سرعتىلە "ماھە" دىنياسىنى زىنگىلىشىدىرىمىش، اۇزىنك اوچون تىكىنلۈزىدە، يوز اىل حتى اللى اىل اۇنچە تىخىلۇ بىلە آشان اوغرىلار الدە ائتمىش، بىليم، فلسفە و صنعتىدە اۇلچولرىنىڭ ئىشىشىتمەسىنە باخىما ياراق؛ اۇز اۇزوپىلە يە دا چئورەسىيەلە قوردوغۇ يە دا قورماغا چالىشىدىغى اىلىشكىلىرىدە سىخ بىر اوغرىسوزلۇق ياشايان حالا گلىشىدىر.

بوتون بونلارىن نتىجەسىنە دە، بوگون چالىشانلار اوچون سۆز قونوسو اولان دىييشىكلىكلەر گۈز آردى اندىلە بىلەز. آچىق سۈمورگە [استىمار] يېرىنى، اۇرتۇك و گىزلى اولان سۈمورگە يە بوراخمىش، باسىقى منكابىزلمىرى دە قارىشمىشىدىر. بو دا، اصلىنە توپلومسال ياشام كىارىندا داها چوخ آنلام افادە ائدن انسانىن، اۇزگەلشمەي اۇزوپىلە بوتونلىشىدىرىمە [ايىتقراسىيا] نتىجەسىنى دوغورموشىدۇر. بوگونكى انسانىن ان ماراق دوغوران اۇزلىلىي، اۇز اۇزونو بۇيوك بىر سرعتىلە اونوتىماغا، كىيملىنىنى ايتىرمە يە باشلاماسى دىر.

انسانین گله جه یيئه يۇن و ئەرە بىلەمىسى، چوخ سايىدا فرقلى فاكتورون ماراق دوغورماسىيلا اولور. گله جك انسان اوچون، بوتون امكانلارين گىرچك-لشمە يە حاضر اولاراق گۈزلەدىكىلرى بير سورج دىئيل. انسانين، بير سىچىمە [واريانىتدا] قرار اىتدىكىن سونرا، بونا گۈرە حرڪت اىدەرك، بوتون خىاللارينا چاتا بىلە جه ىيى دوشۇنولە بىلمۇز.

بو دورومدان چىخىش يولو آختارماق آدينا يا دا قاچىنيلماز بير قورولوش افادە اىدن اۆزگەلشمە و نوعلىرىنى آرادان قالدىرما آدينا، نەدير انسانين سىنادىغى آلتىناتىپلر؟

بعضى چاغداش صنعت فلسفة چىلىرى، انسانين صنعت اثرلىرىنده اورتايىا چىخارىللان قارشىدورما و اۆزگەلشمەسىنى، عمومىتلە توپلومسال دوروم-لارى اۆلچۈت [معيار] گۈئۈرەرك دېرلەنديرمىشلر.

آلويىن تافلش "گله جك شوکىر" آدلى اثىرىنده، چاھيمىزدا گۈرۈنن تمل اوغۇنسوزلۇغۇن، چىورەسىنەدەكى دېيشىمەلىرىن سرعتىنە، انسانين آياق اويدورا بىلەممىسى اولاراق دېرلەنديرمىشدىر.

حال بوكى بىلە دىئير ارسطۇءو، "دنيا بىر-بىر يىندىن قوپموش فردىرىن بىر توپلامى دىنيل؛ بوتون فردرل بىر بىچىمە بىر-بىر يىلە باغلاتىلى دىر."

انسان ايلە اۇزو آراسىندا دورمادان يوكسلن بىر دووارا نتىجەدە انسان، بوتون چاباسىنا باخما ياراق، گلىشىمەسىنى يوخ، اۆزگەلشمەسىنى آرتىرىمىشدىر ان چوخ... بو سېبلەدىركى انسان، بو دووارى يومادىغى زماندا، يىخماقلار اوغراشدىغى باشقۇ دووارلارين داغىتىسى آلتىندا قالما تەلکەسىلە ياشا ياجاق.

انسانين اۇز نوعونو اورتادان قالدىرا بىلە جك بىر گوجە چاتماسى و بو گوجو دە، بو مقصد اوچون يارارلانماقدان قاچىنمامسى، بۇ يۈك بىر سىخىتى دىر.

ھئگتل دئير: "انسانين حيواندان، دوشونمه باجاريغى ايله آيريلديغى دوغرودورسا، او حالدا انسانى اولان هر شى، يالنيز و يالنيز دوشونمه باجاريغى ايله يارانماسى باخيمىندان انسانى دير."

سوموت [كونكرئت] انسانى بىزه دوي دوران باشىجا يازىچىلارдан بىرى اولان جورج بوختىر، "وويزتك Woyzeck" آدلى پىشىنىدە، انسانلا حيوان آراسىندا كى سينيرىن، نىچە أريمەيە اوز تو تدوغو اوزرىنىدە دايانيز.

١٩ جو عصر، انسان اۇلچوتوندە دېرىنلىرىلدىيىنده، چۈزۈلن بىر توبلوم قورو لوشو ايله چىخىر قارشىمىزا. بو عصردە، باتى آوروپا انسانى نىن مەلىيىنده، ياواش-ياواش بو دوشونجەنин كۆك سالدىغى گۈزىلنمكەدە دير: "بىر گلينجىكىكى بىز، بىلىنمه يىن گوج لر طرفىنده اپە چكىلىميش، اصلا اۇزوموز دەنلىك. قارا باسمالارىن اللىرىن ئىلب دۇيوشدويو قىلىنجىلارىق، بو فرقەكى، اللىر گۈزۈنەمكەدە، عىنيلە ناغىللاردا اولدوغو كىمى..."

ھترمان ھنسە "كلىنكىسورون سون يازى" آدلى اثريىنده بىلە دئير: "... هر كىسىن اۋزو اوچۇن بىر اولدوزو وار. ھركىسىن اۋزو اوچۇن بىر دە اينانجى. منسە يالنيز تك بىر شىئە اينانيرام: چۈكۈشە. اوچوروما دوغرو گىڭىن بىر آرابادايىق و آرابانى چىكىن آتلارسا اولدوقجا ھوركموش. بىزلىر چۈكۈرۈك؛ ھامىمىز اۇلمەلىك و بىلەلىككە دە يىشىدىن دوغولماق مجبورىتىنده يىك. بئۇيوك دۇنۇش نقطەسى گىلدى چاتىدى بىزلىر اوچۇن. بو هر ساحده داشانىر: بئۇيوك دۇيوش، صنعتىدە كى بئۇيوك دېيىشمە، باتى دولتلىرى نىن بئۇيوك يېنىلمەسى. اسکى آوروپا دا ياشابان بىزلىر ياخشى اولان، بىزه خاص اولان هر شى اولدو. او گۈزىل عاغلىيمىز دلى چىلىغىن اولور. پولوموز كاغىذ پارچاسى دير آرتىق. صنایع لرىمiz ايسە يالنيز گولله آتماقدا. صنعتىمiz بىر انتخار، چۈكۈرۈك دوستلار، بو آچىق-آيدىن گۈز قاباغىندا دىرى..."

اسکاتلندلی شاعر روپرٹ بورنس-ون "اولوسال ظفره شوکر اتمه اوزرینه" آدلی شعرینده کی بیر تچه مصراعدا چوخ گۆزل افاده اندیلیمیشدیر:

سیز ایکى اوزلولر! سیزین اویونونوز بومو؟
انسانلارى اۇلدورمك و تانريبا شوکر اتمك؟
عایبیدان واز كىچىڭ! گىتمە داها ايرەلى:
تانرى قبول اتمز سىنин جانى تشکىرىنى.

حرکت نقطهنى بېرىشا ياشايان نىچە، چاغىنин دورومونو بىلە دىرلندىرير: "دېنин سولارى قابارىر و آرخاسىندا باتاباقلىقلار و سوبو دورغۇن گۈللر قوبور. ملتلر، دشمنجه بېرىپىنەن آيرىلىر، بېرىپىنى پارچالاماق ايستەپير. دنيا، سنوگى و ياخشىلىقىدان داها محروم هەچ اولمامىشدى. دنيانين زىنگىلىشىمەسى ايلە يوخسوللاشماسى نىن دوغرو اوينون اولاراق آرتىماغا باشلا迪غى بو دۇنمە، انسان اۆزگەلشىمەسى دە، ايلك دفعە بېرى سورون اۆزللەسى داشىياراق، دوشونجه دىناسينا گىرمىشدىر.

ماركسا گۈرە دە فلسفة، دنيانين ياشاما دوروملارى نىن، اساسلى بېرى دېيشىكلەي اوغرادىلماسىنا يۇنهلن بېرى اوغراشىمادىر. فيلوسوفلار، دنيانى يالنىز فرقلى بېرى گۈزلە قبول اتمىزلىر اونا گۈرە، ان اۇنلىسى دە، دنيانى دېيشىدىرىمكدىر. اۇنچە دە، ياشام فورمالارى نىن تقيىدى اوزرىنە دورور و اوج نوع اۆزگەلشىمە و تقيىد اوزرىنە دايانيز:

- بورۋانىن اقتصاد قورولوشونون تقييد اولۇنماسىندان، اقتصادى اۆزگەلشىمە؛
- دولت قورولوشونون تقييد اولۇنماسىندان، سىياسى اۆزگەلشىمە و دېنин تقييدىنەن، دىنى اۆزگەلشىمە.

بىرتولت بىرئىت، آغرييلارينى دىلە گتىرەر كن دىرىلدىرىمىش ھەلە اوستەلىك بىر آز دا يۇمۇشالتىمىشدىر بوتون بونلارى: "آغرييلار كىچىپ گتىدى آنجاق، شعرلر قالدى، دىيىلەر اوجون دوشۇنولەرك اللىر اووشدورولور. آنجاق آغرييلار كىچىپ گتىتمەمىشلەسە؟"

كىرىستوفىر كودوئىل، جورج تامسون و گنورگ لوکاج كىمى دوشۇنۇرلار صنعتىن انسانلىق تارىخى اىچىننەكى ائورىمېنە توخونان آراشدىرىمالارىنداد؛ توپلو عبادت تۈرنلىرىندىن، اورتاق اورهتىمە يۇنۇملۇ ايشلەردىن كىچەر كىنەتىن نىچە اۆز باشىنا باغىمىسىز بىر اوغراشماغا چىورىيلدىيى اوزرىننە دايامىشلار و هر بىرى اۆز دىنالىگۇرۇشوندە صنعتىن داها سونراكى اورهتىم دوزنلىرىننە نىچە بىر ايشلەك يوكلەنلىيىنى آچىقلاماغا چالىشمىشىدىلار.

اىرنىشت فىشىر دە، "صنعتىن گركلەيى" آدلى اثىرىننە آدى چكىلىن ماركىسيت دوشۇنۇرلىرىن تىقىد گلهنەيىنى داوام انتدىرىرەرك بىنzer سورۇنلارا چاغداش بىر ياناشمايلا داها بۇيۈك بىر آچىقلقىق قازاندىرىمالىغى دىئىلىر. كاتبادا يېر آلان "صنعتىن وظيفەسى"، "صنعتىن باشلانغىچى"، "صنعت و كاپيتالىزم"، "ايچەرىك و فورما"، "كىرچكلىن ايتىرىلمەسى و تاپىلماسى" كىمى بۇلۇم لىرە صنعتىن تاكامولو باشلانغىچىنداڭ گۈنومۇزە قدر سرگىلەنر كن، چىشىدىلى صنعتلرلە فرقلى توپلۇم قورولوشلارى آراسىندا كى اىلىشكىلى نظردىن كىچىرىلىر و كىچىمىشىن داها ساغلام و فونكسيونال صنعت اثرلىرىندىن و ئىرىلەن اورنەكلىرلە گلهجىكىدە صنعتلىرىن و صنعتچىلىرىن توپلۇما نىچە يۇن و ئەرە بىلەجكلىرى، دىيانى نىچە دىيشىدىرە بىلەجكلىرى گۇستەرىلمەك اىستەنلىرى.

اثنەنگىلىسىن تىز-تىز اونە چىخارىب دارتىشىدىغى بىر وورغولاما دا بو نقطەدەدىر؛ "...هەنچە كىمەن عاگىلىنى بىر باخىشلا بىنلە باشقاسىنى شەرفلىنىمىك گلەمىر. بو حيوانى اىلگى سىزلىك و اۆزىل منفعتلىرى اىچىننە هر بىرىنىن

دویغوسوزجا ایزوله ائتمه‌سی، فردرین سایی محدود بیر يش ایچینده، قالابالاشدیقجا داها ایتیجی، داها چیرکین بیر حال آلیر. آدامین بو ایزوله اندیلمه‌سینین نتجه فرقینه وارسا وارسین، بو جور اۆزونو آختاریش، چاغداش توپلوموموزون هر يشده تمل پرینسیپی دیر. آنجاق هنج بير يشده، بو بؤیوک شهرین قالابالیغى نین اورتاسینداکى قدر آبیرسیز اۆزونو آشكار انتمیش و بىللەسینه اۆز بىلەجىنه وارمامىشدیر. انسان ایرقى نین هر بىرى نین آبى پرینسیپلرى و آبى مقصىلرى اولدوغۇ ذرەلرە (monads) بۇلۇنمه‌سی، آن آشيرى نقطەسینه قدر بورادا گىرچىلىشمىش.

نتىجەدە، انسان اوغلۇنون بوگون گلدىيى نقطەنин داها دا اوچۇلۇنديرىدىيى اۆزگەلشىمە و اۆزگەلشىمەنин آرتىرىدىغى آشىرىلىقلار! گلين سون نقطەنى "كوبودلوغون فلسفەسى" نىدە دىرلەندىرىمىشدىك. بو يۈنده، گلين اۆزگەلشىمە نقطەسینىن، بير جوزو و دا اولىسا اوزاقلاشا بىلەك، اۆزومۇزه بير آددىم داها ياخىنلاشا بىلەك و تولستويون آننا كارنىناسىندا "كاتارسىس" -ى [آرىنماغى] آختاران كاراكتىرلر كىمى آرىنا بىلەمى تامىن اىدە بىلەك آدينا، ايندى سира "صنعت" دە و "صنعت فلسفە" سىنە... منيم هله اومىدىم وارا

* قابناق:

فلسفە انكىسى درگىسى، سايى: ٦ ايل: ٢٠٠٧

مدونیته‌نی یشنیدن آلغیلاماق: ایدئولوژی سیزلاشمه علی آکای

ژان-فرانسوا لیوتار ۱۹۸۶.جى ايلده پستمدونیزم اوزربینه قوپاریلان او قدر فيرتینادان سونرا بير مقاله يازميشدی: "مدونلیسي یشنیدن-یازماق" آدلی بو مقاله‌ده اوزونون پستمدوندن نه آنلا ديغيني آچيقلاماغا چاليشيردي. بو مقاله ۱۹۷۹.جو ايلده چاپ اولونان پستمدون دوروم و ۱۹۸۴.جو ايلده چيخان اوشاقلارا ايضا حلی پستمدونیزم^(۱) آدلی ايکى اثريندن سونرا اوز دوشونجه گنديشيني تاپدي. بورادا، اونجه و سونرانين ذهنيتىنى سورون-لاشديرارك، لیوتار ارسطونون فيزييکا كتابىنин دۈردونجو جلدini قايناق گزتوريه رك، پروترئون و هوسترئون سۈزلىرىنин اوزربينde دايانيزدى. بيرى چوخ ائركن باشقاسى ايسه چوخ گىچ آنلامىنى وئركرن اونجهنى و سونرانى افاده ائتمىكده دير بىر ايکى سۈز. بورادان اعتباراً مدونلارىن ان ماراقللى جهتلرinden بيرىنин "دۇنملىشىرىمە" اولدوغۇنو وورغولاير لیوتار. بير دوز جىزىگىسللىك و بير دۇئمىن سونونون گلېب باشقا بير يىنى لىين باشلاماسىنى سۈز قونوسو اىندن بو "اونجه و سونرا ذهنيتىنى" گۈره چالishان مدونلارىن بير باشقما راقلىيلىغى دا اونون یشنیدن يازما احتراصىنا باغلانماسى ايدى. مدونلارىك هر شىنى یشنیدن يازان بير "ايدئولوژى" ايدىمۇ؟ نىيه، بو ايدئولوژى سۈزونو استفاده اندىرمۇ؟ يعنى نىيه مدونلارىك بير ايدئولوژى اوЛАراق گۈروننمكده دير؟^(۲)

ایدئاللار و ایدئیالارلا [ideal - idee] ايلگىلى اولاقاچ ايدئولوژىنин بير يانيلساما [توهىم] اولدوغونو ايلك وورغوليانلارдан بىرى ده ماركس اولموشدو. مدرنيين اىچىيىندن بير مدرنيك تقيىدى ياپاركىن ايدئولوژى و يانلىش بىلينج ايله ايلگىلى اولاقاچ آچىقلایاجايغىمىز بير شىىدىن دانىشماقدا ايدى: "انسانى انسان ائدىن بىلينجلىرى دىتىل، انسانلار بىلينجىنى ياردىرلار".^(٣) بونو، بوگون، بير نوع قارشى فنومئولوژى اولاقاچ گۈرمك اولار.^(٤) يعنى ايدئولوژى ماترىيالىست اولمىيان بير دوشونجه يە عايدىدىر. بلکه ده بونا گۇرە فلسەھچى لر آراسىندا ماترىيالىست بير فلسەمنى گلىشىدىرن^(٥) مىشىل فوكونون ايدئولوژىلر اوزرىنه دوشونجىسى ده بورادان قاباقلانماقدا، فوكو كودلار سىستېمىنин ايدئولوژى اولمادىغىنى وورغولاماقدا دىر. آيدىن اولدوغو كىمى، فوكو، اوچ چىشىدىلى ايدئولوژى آنلايشىنidan خوشۇ گلمىرى: بىرينجىسى (فوكو ايدئولوژى نوسىيونوندان[تعارض] "يارارلانىلماسى گوج كىمى گۈرونور" دىئه سۈيلىھىر).^(٦) ايدئولوژى: "تام دا حقىقت سايylan بير شىىن قارشىيىندا داياماق مجبوريتىنده اولدوغوندان اوئرىدىرىر. بونا گۇرە ده اونا گوونيلمىرى;^(٧) اىكىنچىسى، "بىر اۋزىزىن دوزىنинه اشارە ائتىدىيى" اوچونجوسو ايسە، اۆزونو "پستقورولوشچو آدلاندىريان مادى بير اقتصادى گوستريشچىيە باغلى اولماسى" سېبىيەلە چكىنيلمهسى آنلايشىندا فوكونون ايدئولوژى يىرىنە "سۈيلەم" و "سۈيلىمسىل فورماسيونلار" آنلايشىنى گلىشىرىمەسىنин ده اۇنمى وار. آنجاق بىزە گۇرە، فوكونون حقىقت قارشىيىندا ساختا اولانى و يا بىلينجە عايد كىمى دايانانى گوسترمەسى باخيمىنidan، ايدئولوژى آنلايشىنىن بير نوع هئمنوتىك ايله باغى قورولا بىلر؛ او دا هئمنوتىك يۇنتىمىنин هر سۈيلىمەن كۆكۈنده اولان بير مەتافور آنلايشىنى ساخلاماسىندا ياتماقدا دىر. يعنى گئىچك اولان بير شى ئىلماقدان چوخ همىشە بير قاباق مەتافور اولدوغو اوچون گئىچك دىئه بير شى،

بوزومدان باشقا بير شى گۈزونمه بير. بو آنلامدادا، ايدئولوژى و اوتوبىا قاوراملارى آراسىندا بير كېچىدىلىك دستكىلە يەرك اۇزگون بير يوزوم بىلگىسى گلىشىدىرن پول رىكورون ايدئولوژى و اوتوبىا قاوراملارىنا دا باخماق گرەكىر. بونا گۈزە؛ ايلك اولاراق ۱۹۲۹ جو ايلدە كارل مانهايم طرفيندن گلىشىرىيلن بو ايكىلى دوشونجىنى، -ايدئولوژى و اوتوبىانى، - ايكىسينى دە، رىكور ايكىلى بير يازارلىق واسطەسى اولاراق گۈزۈمكەدەدیر. ايدئولوژى يانىلساما اولدوغۇنا گۈزە گىرچىك دىئىل، عىنلەه اوتوبىا قاورامى نىن دا يېرى اولمايان آنلامىنى وثرىپ ادبىيات قورامى ايله ايلگىلى اولماسى كىمى؛ او حالدا ايدئولوژى دە ادبى بير دوشونجەدەر؛ يالىز بير صىنيفىن باشقا ازىلن صىنيفلار قارشىسىندا قوردوغو حاكىميتىن بىلەنجىنى وئرن بير شىنى افادە ائتمك مجبورىتىنده اولماياراق، عىنى زماندا بو بىلەنجى دە يانىلساما اولاراق گۈستردىيىندن ايدئولوژى، هدفى اولان بير دوشونجەنин پراكتىكى اولاراق قارشىمizza چىخىر. مىريام رئوولت دو آلونشىس "لە گۈزە، رىكورون ايدئولوژى و اوتوبىا دوشونجەسى "خىال فلسەسىلە" ايلگىلى دىر.^(٤) بو دوشونجە "ايىگە قەطبونە يۇنەلir (بونا نىتل قەطبى آدى و تىرلە بىلر) و موجودىتىن موجودىت سىزلىيە دوغرو گىندن دىيشەملەر، ضعيفلەميش آلغىدان (گىرچەيىن كۆلگەسىنى گۈرن) فانتاستىكايىا گىندن تەمل باشقالىق سىستەمىنى كسىر ياخود اۋزىزە قەطبونە، يعنى موجود اولمايان نىسەنى (شىنى) وورغۇلامقاڭ سوروملۇقلۇ بىلەنجى مىيمىسى بىر: بو دورومدا دا، "ھەنج اولان (نول) تىقىدى بىلەندىن چىخان بىر اوخدان (بو، گىرچىكەلە ايىگەنин بىر-بىرىنە قارىشىدىيەنى گۈستەرر) گىرچىك ايله ايىگەنин فرقىنى اورتايىا قويىماغا يېتىرى بىر بىلەنجە دوغرو گىندن بىر جىزىيەدىر".^(٥) بورادا، رىكور ايىگەنин يېرىنە دىلى يېلىشىرىەر ك اونسوز دا وار اولان بىر مىتافور اوزرىتىنە داياماقدادىر. بىلەجە، تخىلەن آڭىسى، خىالى اولماقدان چىخىب دىلىسل اولانىن ساحەسىنە

یېڭىشىر. او حالدا، ايمگەلرىمىز گۈروننمىكدىن اۇنچە دانىشىلىر و سۈيلىمىن اۇزو مەتتافورو اولوشدورور. بو دا، بىزى، فانتاستىكائينىن ذهنىندن قورتاراراق خىال فلسفةسىنە سوخور. او توبىانى و ايدئولوژىنى باغلابان دا اىكىسى نىن دە تخيل فلسفةسىنە باغلى اولماسى دىر. رىكورون يازدىغى كىمى خىال تورىك و پراكىتكى ساحه آراسىنداكى اوپىقاقلانان بېلگەنى اولوشدورور.

ايدهولوژىك اولاراق مدرنلىك

اىلە ايسە، يىنى بىر دۇنم، مدرنلىين كاراكتىرىنى ياردىير و بونون اوچجون دە ايدئولوژىدىن يارارلانىر: لىوتار اوچ چىشىدىلى يىنىدىن يازماقلى قارشىيا قويور؛ هر بىرى دە يىنى دۇنمى تانىپىلار. عىسانىن گىرى دۇنجه بىي يىنىدىن دىرىيەلمەسى. بو آندا پاول و آگوستینوس چىخىر قارشىمىزىا. بىر نوع مىلاد. صىفىر نقطەسىنە چاتىپ يىنىدىن باشلاما. عىسادان اۇنچە و سونرا دئىه آيرىلان بىر تارىخى ايدئولوژى. بو اىيرىمنىجى يوزايلين اىكىنجى يارىسىنا قدر انتكىنى گۈستەرمىرى؟ اىكىنجىسى، كارتىزىن [دئكارت فلسفةسى نىن طرفدارى] دوشونجەنин اۆزىنەسى و رونشاسىن يىنىدىن دوغوشو. هومانىزم دئىه آدلاندىرىلان و اۆزىنە دوشونجەسى نىن دوغولماسىنا گتىرىپ چىخاران رونشاسىن، بىزە نىتەسى اولان و نىتەسىنى بىلەن بىر اۆزىنە دوشونجەسىنى و ئىرمىكىدە دىر. اوچجونجوسو ايسە، ژاكوبىن [انگلستان شاهى بىرىنجى و اىكىنجى جىمزىن زمانى] داورانىشىن گۈستەركەسىنى ياردادان اۆزگۈرلۈھە گتىرىپ چىخاران revolution يىنى دئورىم.^(۱۱) بونلار تارىخىن يىنىدىن يازىلماسى سايدەسىنده اورتايَا آتىلمىش و ايدئولوژى لە چىورىلەمىشىدىر؛ Re-writing و يا [ىنىدىن يازما]، سون اولاراق، صىفىر نقطەسىنە دۇنوب يىنىدىن باشلاماقدىر. اوپىنون سونوندان سونرا: Game Over. آنجاق "يىنى بىر

اويندا حسابىمى آرتىراجاغام" دىمكدىر. بونا گۇرە ياخين زمانه قدر مدرنيست بير يشىلىكچى اوخوما سايىھسىنده تارىخىن داها يازىلمادىغى آنلايىشى تىز-تىز ايرەلى سورولدو: "فهله صىنيفىنин تارىخى داها يازىلمادى"، "قادىنلارين تارىخى داها يازىلمادى" "كوردلرين تارىخى داها يازىلمادى". بير رسمي ايدئولوژىنин سۈپىلىمى اوزرىنه طبىعى كى، بو دا يانلىش دىليل - اونون عكس اولونمادىغىنى يازماق اىكىلى بير مدرنيست اقتدار و مقاومت گۆسترمە مرکزى سورونلو اولاراق قارشىمизا چىخماقدادىر. صىفير نقطەسى اوچون يىنى بير دۇنسىل لشدىرمە طلب ائدن شى ايدئولوژىدەر، بونون دا، عملده اىشلەيىنى اولوشدوران اۇن يارغىلاردىر و بونلارين اتكىسيينىن قورتارماق اوچون گلەنەيىن تنقىد اولونماسى گەركىر. اونسل [پېشىنى، *a priori*] اولان بير يارغى اولاراق، اۇن يارغى تارىخى يشىدىن يازىلدىغىندا، اۇن يارغىلاريمىزدان چىخاراق يىنىدىن يارغىلاما امكانتىنا چاتا بىلەجه يىك دىمكدىر. بوتون سوسىالىست مبارزەلر سونرا سىنداكى يىنىدىن يارغىلاما مودىلى تىقىد اتىدىي و يىخدىغى ايدئولوژىلرىن يىنىدىن يازىلمىش بير كۈپاسىنى آشماقدان باشقا بير شى ائده بىلەدى: "بورۇوا محكمەلرى فهله صىنيفىنە قارشى ايدى، او حالدا دئورىم سونراسى فهله محكمەلرى قوروب بورۇوالارى محاكىمە ائتمەلىك!" اىكىسى ده ايدئولوژىك يىنىدىن اۇن يارغىلار گلىشىرىمكدىن باشقا نە اتىدىلر؟^(١٢) محاكىملەرىمىزى يىنىدىن قوراق!^(١٣) دوشونجەسى مدرنلىك دوشونجەسىندىن باشقا نە بى گۆسترمىكە دىر؟ تارىخ اۇنچەسى، تارىخىن سونو، عىنى ذهنىتىن مەحصوللارى دىيلە ؟ ماركس پرولىتاريا تارىخى نىن اۇنچەسى كاپيتالىست تارىخىن دانىشاركىن، فرنسىيس فوكوياما دا "تارىخىن سونوندان" بىت ائدرىكىن، عىنى منطقىلە باشقا بير تارىخى يعنى گىشتىك بير دئورىمەن تارىخىنە دوغرو گىتدىيمىزى وورغۇلامىرىمى؟^(١٤)

"اوز اوچون" اوزرینه دوشونمك

عينى يازيسيندا ليوتار بو آنلاتيسينا [روايت] باشقا بير اورنكله ده ياخبلالاشير. او دا فرويددان بورج آلدигى اوچ ترمىنله اورتاييا چىخىر. بو اوچ قاورام: تكرار، يتنىدىن خاطيرلاما، اوچ اوچون اوچ اوزرىنده چالىشما^۱، بىزه مدرنلیک اوزرىنە دوشونمە امكانى تامىن ائدир. فرويد بىرىنجىسى اوچون، تكرار اوچون، پىىكى [روانى] و نۇرۇزلا[nevroz]، رواننىنىدى، عصب خستەلىيى] بىرلشدىرىيلن بير آنلايىشى آچىقلابىر. يتنىدىن خاطيرلاما ايسە، بىزە، اسکىدىن اولانى خاطيرلاماغا اىتەلەين و اونو دوزلتىمە، ساغالتماغا يۇنوملو بير باخىشى گركلى بىلىر: يتنىدىن يازماق گركلىسى. بو، ژاك دئريدىن دا سورونساللاشىرىدىغى بير مسئله دىر: *Grammatoloji* [شىفەر، مخفف، گراماتولوژى] و افلاتونون داوخاناسىندا^(۱) دا بىزز بير قۇنو اوزرىنە دايابىر: يازى و سۆز آراسىنداكى ايشاراشىك ايلگى. تاريخ يازى ايلە باشلانىلىدىغىنا گۈرە، سۆزۈن دۇئىمى تارىخ اۇنچىسى اولاراق بىلىنمىكىدەدیر. سۆزدىن يازىبا كىچمكەدە بير دوزجىزگىسل قايدا-قانونو آيدىنلا تمامىدادر. اوچىنچە و سونرا گلمە قايدا-قانونون. افلاتون، سقراطىن دىالوقلارىنى قلمە آلدигى كىمى سۈزلەر سۈپەلەين و دوشونن سقراط دا هېچ يازى يازمامىش، هېميشە سۆز سۈپەلەمىشىدیر. حالبۇكى ژاك دئريدا، دلىجەسىنە سقراطىن، افلاتونون آرخاسىنا كىچىب، قلم توتان ئىنى يۇنلەنلىرىدىيى بير كارت پوستالى الە آلماقدادىر.^(۱۵) يازى و سۆز قايدا قانونو تام دا يازىنىن ايدىشلۈرۈسىنە اوېيغۇن دوشمىكە دىنلىمى؟ يازى و يتنىدىن يازماق بورادان دىنيلسە هارادان گلەمكەدەدیر؟ لوگوس [عقل كل، سۆز مرکزچى] يازى ايلگىسىنە گۈرە دىنلىن لرى يازماق سايەسىنە تاريخى اورتاييا چىخاردىغىنا گۈرە، يازىنىن

اوزو تارىخى يارادان و يازاندىر عينى زماندا. "فالاتونون داواخاناسى" آدلى متنده تانرى *that*, يازينى بىنمه مكده و تنقىد ائتمكده دير؛ چونكۇ يازى ايلك گلن دىئيل ايلك گلن سۈزۈن بير آكىيەن [علاوه، پسوند] باشقا بير شنى دىئيل. علاوه [اک] (سوپىلەمەنت) [الحاقى، متتم، تمامالايچى، بىتىشدىرىمە، قوشما]، اوحالدا، بير ايلك و بو صفتله ده ايكىنچى گلن دير؛ آنجاق بير او قدر ده قورو جو اولانى قىيەد آلان دير. ايكىلى سىانس آدلى متنىنده ژاك دىرىيدا، مالارمە "نېن ھېمىشە [قىزلىق]^(١٦) قاوارامى اوزرىنە داباناراق نە كىشى نە ده قادىن اولان ايكىسى آراسىنداكى آنلايىشى "نە او، نە ده باشقاسى" ذهنىتىنە اويفۇنلاشدىرىاركىن، يىنيدىن خاطىرلامانىن قارشىسىنا بونلارىن بىرگە اولمالارىنى گلىشىدىرىن بير يابى سۆكۈمچو [دەنكۈنستروكسيون، ساختارشكىنى] يۇتىمىنى چىخاردىرىدى.

ماركس دا بونا اوخشار بير بىچىمە، اوزگەلشمە قونوسونا ياخىنلاشىر. انسان اوز طبىعتىنە و طبىعته اوزگەلشمىشدىرى. ايشلەدىكجه طبىعتى دىيشىدىرى- مكده، آنجاق بير او قدر ده طبىعىتى منىمسە يە بىلمە مكده دير؛ ايشلەدىكجه ضعيفلەمكده، انسانلاشدىرىدېقجا حيونلاشماقدا، گۈزللەشدىرىدېكجه چىركىن- لشمكده دير. يعنى امە يىنى قويان و سونرا دا زمانىنى ساتان كاپيتالىست لشميش امكچى نىن اوزگورلوپۇ، اوزگەلشمەنин سايەسىنە دير. او حالدا، ماركس اوزگەلشمە يى دوزلتىمك اىستەمكلە باشلار ايشە. ١٨٤٤ ىل يازمالارى، يابانجى سىزلاشدىرىما (*désaliénation*) قونوسونا توخونماقدا ايدى و دىنائىن دىيشىمەسىنى و دىيشىرىلىمەسىنى سىئر اندىب چۈزمە يە دىئيل، مداخلە ائدىب دىيشىرىمە يە حصر ائتمكده دير^(١٧) (*Feuerbaeh uzerine Tez*) بو دا، بير يىنيدىن يازما دىئيل ده بىس نە دير؟ فرويددا ايسە، اوزگەلشمەنин تارىخينى چىخارىب، يىنى بير تارىخى باشلاتماق صحنه نىن ايلك سورونودور، يعنى ايلك اولاراق بىلمەدن بىلەنچ سىزجەسىنە جنایت تۈرتمك. او دىپ هاچان

"گىرچەيى" بىلسە (يانى تانىيان و بىلن اۇزىنە اولاراق بىلىنجىنى گلىشىدىرىرى) او زمان و بىانىن نىيە اولدوغۇنو آنلاپىر. اۇزىنە بىر نىنە الدە ائدىر دىنە ترجمە ئاندېلە بىلەر، بلکە دە اۇزىنە اولدوغۇنا گۈرە نىنەسىنى دە تائىماغا باشلاپىر. اوچونجۇ قاورام اولان Durcharbeitung ايسە، سىررى آراماغا چالىشانىن قاورامى اولاراق قارشىمىزىا چىخىر. گىزلى اولانى تاپماق دىمكىدىر. بۇ، فرويدون، ياشامىن سونۇنا قدر سورمەسى گركلى اولان پىيكانالىز ايلە اوست-اوستە دوشور. بورادا، لىوتارا/ گۈرە، ھم گىرىيە، ھم دە ايرەلە دوغرو بىر خاطىرلاما چاباسى واردىر؛ زمانسال قايدا قانۇنون اۇنچە و سونرا ذهنىتىنى بورادا گۈرمەپىرىك. سونسوزا قدر سورىن و بوتون زمانلارى دا قاپسايا بىلن، سىچرامالار و چاغرىشىملارلا ايرەلەين بىر زمانسال سورج نظرده توتولۇر. يعنى، يتنە اىكىلى بىر^(١٧) ايرەلەمە واردىر. بورادا آرتىق اوس يوروتكە يوخىدور، دليل يوخىدور، دولايمىلانما دا يوخىدور.^(١٨) اصلىنەدە بو چالىشمانىن تىلوسو، يعنى مقصىد نقطەسى يوخىدور." او فوق جىزىغىنىن مطلقلىسى ھم اولدوغو يىرده داياماقدا ھم دە، هەچ جور اورايىا چاتما اىستنجى اورتايىا چىخىماماقدادىر.

اوفوق پارادوكسو

مدرنلىكىن اىچىنە، بۇ مدرن قاورامىنى ايدئولوژى ايلە ايلگىلى دوشوندو - يوموز زمان، كارتىزىش اۇزىنەن، بورۇوا جمهورىتچىنىن و دە كومونىست آيدىنلارىن ھىشە بىر مقصىدى اولدوغۇنو ياد ائتمەيمىز گركلى دىسلەمى؟ آنچاق او فوق جىزىغى مطلق اولدوغۇندا بىللە، اۇزىنە ايلە دوشۇنمۇرۇكىسە، او زمان، باشقا بىر سورغۇنۇ اۇزو مۇزىن سوروشمالىق. او فوق جىزىغىينا چاتماق

نجهه ممکن اولاچاق؟ او فوق بیزه نهیی گؤستر مکده دیر؟ بو آنلامدا، مطلق او فوق ایله گۈرەلی او فوق آراسیندا بير فرق، تاپمالیقىمى؟^(١٩) نیچە اصلیندە، فلسفى اولاراق بير گۈرونوشون آرخاسیندا، باشقا بير گۈرونوشدن باشقا بير شئى اولمادىغىنى ادعا اىندن بير گۈرونوش و يوزئى [سطح] فلسفەسىنى يارادىر؛ بونا گۈرە ده، نسنه و يا سۆزلىرين آنلاملارى نين آرخاسیندا ياتان بير "گىرچك حقيقىت" يو خدور. بونا گۈرە ديلوزون فلسفەسىنده سيمولاكر[وانمودساز] و فانتازىلىر، افلاتونون ترس او زده حرکت ائتمەيىنى گىرچىكلىشدىرىرلر.^(٢٠) ديلوزه گۈرە ده نیچە دنيانى "كىشى سل اۇنچە تكلىكلىرde قاوراييان ايلك دوشونور دور".^(٢١) كىشى سل اۇنچە قاورامىنى او، بۇيوك بير اۇلچودە گىلىشتىر سيموندونا بورجلودور؛ چونكى سيموندونون شخصىت اولاراق دىليل، فرد اولاراق توخونلاجاعنى آنلايىشى اۇنفردىلىك قاورامى دير.

بو قاورام فرد اولما اندىمېنى [عمل، فعل]، وارلىقدان كىچىن و فرده دوغرو اوزانان بير يول اولاراق دوشونمکده دير. بونا گۈرە فرد-اۇنچە و يا اۇن-فرد اولان هميشە "مرحلە سىزلىشىرك" اىدىلەجك بير حرکتىن او زودور. بونا گۈرە مطلق اىرەلەيى دوغرو بير يوروش دىليل، گىرىدىن ايندىكى زمانه داشىتىان بير يوروش ده موجوددور. بو موجودىت سايەسىنده بير فرد و يا وارلىق اۇنچە كى حالىلا بير وارلىق هميشە "آردى بير" دير. بير فرد و يا وارلىق بوتون پارچالارى نين توپلامينا برابر اولماقدان چوخ، هميشە بير چوخ چىورەنى چىورە بىرلىك بى، ايندى، اۇن-فردلىكىن گىلب ايندىكى زمانه يېرىشىمى سايەسىنده گىرچىكلىشى بىلەجك. اۇن-فردلىك سايەسىنده، يېرىشىمى سايەسىنده گىرچىكلىشى دايىنمادان سوركلى بير بىچىمە فردىلر-يىنه، بير فرد، فرد اولاراق سىخىشىب دايىنمادان سوركلى بير بىچىمە فردىلر-آشىرىلىغا دوغرو گىندير. بير فرد آنجاق بىللە بير زمان واحدى اولوش [تکوين، شىن] اىچىنده ممکن اولا بىلن بير شئى دير، او باخىمدان دا بير

فردين هچ بير زمان ثابت ليندن دانيشما امكانی دا اولماياجاق. سيموندون بونا "metastabil" [كم ثبات] آدینې و ترمکده دير، يعني تام او لاراق ثابت او لا بيلمه ين. بو سبدين ثابت لين او لا بيلمه ديبى يشده ثابت و عوض اندىجيلىرى بؤلونمز او لان بير آتومچو [آتوم بيلگىنى] فرد قاوراميندان دا دانيشماق ممکن او لا بيلمه يه جه بى كىمى، بير او زنه نين بوتونسل او لو شوندان دا دانيشما امكانی قالماياجاق. بونا گۈرە، سيموندون وارلىق و فرد آراسينداكى ايلگىنى بو يېچىمde سورونساللاشدير مىشدىر. وارلىق فرد اۇنچەسى او لان بير دورومدور و هر بير وارلىق فرد او لاما يولونا دوغرو گىتىرى. بو، بير عملياتلا او لار. هر بير عمليات كىچىك بير قورولوشو فورمالاشدير و هر بير فورمالاشماقدا موقتى بير فورمالانمادىر، چونكى متناسبابى دير. بير اۇن فردى لىكتىن فردى لىيە كىچىد نىتجە گىرچىكلىشىر؟ بورادا بوتون بير فلسفە گلەنە بى نين اىتدىبىي دنيا گۈزروشونه و دولايىسلا ايدنولۇزى او لانا حوالى ائدىلن اۋئىمە و بو اۋئىمەن فرقىنده اولما ماغىينا دوشىمەمك اوچون بير فردى لىشمە قانونو قاورامينا آرخا چئويرمك دوروموندایق. گلەنكىسل آنتولۇزى، بونا دياناراق، آتومچو و هيلىمورفيك (فورما و ماده بيرلىسى) بير فرد فورماسى ياراتدى. بير فرد اينجەلەمەسيتە فرددن يوخ، اونون او لو شوموندان يولا چىخماق دوغرو او لاجاق. بونا گۈرە دە، و تېرىلمىش بير تىرمين او لان او نتولۇزىك فردين بؤلونمزلىرى قانونونو ترك اتتمەلىك. فرد، *in-dividis* يعني بؤلونمز بير بوتون دىليل.^(٢٢) سيموندون، "وارلىق او لاراق وارلىق" ايلە "فردى لىشمە او لاراق وارلىق" آراسيندا بير فرق گۈستەرىر. ايلك حرکى، فرد يشىنە فردى لىشمە، قانون يشىنە دە عمليات قاورامينا سۈيىكتەمىسى دير.^(٢٣) فرد او زرىنندن فردى لىشمە يى دىليل دە فردى لىشمە او زرىنندن فردى او خوماڭ ممکن و دوغرو او لاجاقدىر. بو بير ياناشما فرقلى لىينه ديانماقدادىر، او دا آتومچو بير فرد قاوراميندان يولا چىخاراق اونون بؤلمەلىرىنە دوغرو يۇنلۇك و بونون بير

بوتونه قارشی اندیسي دوشونجه‌سينه سوئيكتنمکدن چوخ، اونسوز دا سورجسل بير فردلشمە قاورامي نين حركتىنەن باشلاياراق بللى بير سورج اوچون فرد قاورامينا دوغرو گلېتىلەجە يىسى دوشونمك. بونا گۇزە فرد، آراشدىرمانىن قايياناغى و باشلانغىچى نىقىطەسى اولمادىغى كىمى مقصدى دە دىئيل. بير فردلشمە عملياتى نىن اىچىنەن كىچىن بير سورجە و ئىرىلەن آدین اۆزۈددور. بو سېبلە بو وارلىغىن فردلشمەسينه دوغرو گىندن سورجە عايد اولاراق اوخوناچاق. فردلشمە عملياتى نىن اىچىنەدە آرادان گلن بير حركت اولاراق بير وارلىق اۆز چئورەسينىدە ياراناجاق؛ بىتلەجە يوخارىدا دىدىيمىز كىمى فرد بير بوتون اولاراق دىئيل، همىشە بير "چوخ" اولاراق دوشونلەجك كى، همىشە دىيشىكىن اولاراق دايانتا بىلىسىن يوخسا دىيشىكىن اولمادان ثابت قالا بىلدى. ئىل دىلۈز دا بونا بىزىر بير دوشونجه ايرەلى سورور. دىل و يا قاوراملار همىشە چئورەدىكىلەرنىن چوخونو داشىماقادادىرلار؛ آنجاق بو، اونلارى يىشىدىن يوزما بير ايش دىئيل، ترسىنە اوزده بو چوخلوقلار، پوتشنىيال اولدوغۇندان بىتلەدىر. "دىل، همىشە ائديمىسلى [فاعليت] عنصرلىرىنەن چوخ اولدوغو اوچون دە - فرقلى دىل لرده عىنىي قاوراما و يا آتلاما صاحب اولا بىلەرىك".^(٤) سورغۇنو، سىمۇنندون بو بىچىمە سوروشۇر: بير وارلىق فردلشمە اوزرە شىجە بير فرد فورماسىنا گلە بىلە؟ فردلشمەنەن بير سونراكى مرحلەسينىدە آنجاق وارلىق، بير اولما و عىنىي ليھە دوغرو يۇئن آلا بىلدىيئە گۇزە، بو دورومدا نە فرد، نە وارلىق زمان اىچىنەدە اصل بير بوتونلويھە صاحب اولا بىلە: اىكىسىنە دە، بير چوخ عملياتى موجوددور. بو بىچىمە دە، وارلىق فردلشمە مرحلەسينى كىتچىركەن آنجاق عىنىيلىك اىچىنە گىرمە يە باشلاياراق عىنىيلىك فورماسىنا گىرە بىلە كى، فورمالارىن دا دىيشىلمەسينى بورادا اونوتماق دوغرو دىئيل.

تام دا وارليق سورونو ايچينده يشه ماركسين ال يازمالارينا دؤنسك، اوونون گليشديرديبي "اوزگەلشمە" قاورامينا باخماليق. بونا گوره انسان طبعتى دېيشديرمكده و اوزونه ده، طبعته ده اوزگەلشمەكده دير؛ او حالدا اونملۇ اولان انسانى، يابانجى سىزلاشديرماقدادىرىكى، انسان بو بىچىمە ژئىتىك [جنسى، نوعى] وارلىغا چاتا بىلسىن؛ چونكۇ ژئىتىك وارلىغىن گىرىدە قالدىغى بىر اوغراشماقدادى انسان اوزونه اوزگەلشمەكده و باربارلاشماقداد، حيوانلاشماقدادىر. او حالدا، ماركسدا "ژئىتىك وارليق" و فرد و يا "انسان" قاوراملارى بىر بوتونو اولوشدورورلار، آنجاق بونا باخماياراق دا ژئىتىك وارليقدان اوزگەلشمە اووزوندن آيرىلماقدادىرىكى، بو دا، اوزل مولكىته [مالكىت خصوصى] باagli دير. بورادا، گىلبېرت سيموندونون وارليق و فرد آراسىنداكى "مرحلە سىزگەلشمە" ايله ايلگىلى اورتاييا قويدوغۇ فرقە بنزىر بىر دوشونجهنى ال آلىرىق. او قدر بوتونسللىك ايچينده وارليق فرد حالىنا گلىركن، انسانلىغىنا اوزگەلشيركى، بو دا، بىردىن چوخ "فرد-آشيرلىغى" و ياخاللىكىلىسى ايچينده گىزله دير. ماركسين ال يازمالارى "ندا بىر آلت-حصە ژئىتىك ياشامىن اوزگەلشمەسى" نه آيرىلماشىدىر. بورادا ماركس، بىتكى لر و حيوانلارلا انسان آراسىنداكى بىر فرقدن دانىشماقدادىر؛ بونا گوره ده، حيوانلارين اوره تىملىرى اوز حياتلارينا عايددىر. حيوانلار و بىتكى لر ده "انسان بىلينجىنە عايددىرلر، بىر نسە، بىر طبعتىن نسەنسى، صنعت نسەنسى اوilarاق".^(٢٥) بونلار، اورقانىك اولمايان معنوى طبعتى اولوشدورورلار و بونلارى آسيمپلاسيا [تغىير و تبدل] اتمك و بونلارдан حظ آلماقلا حاضرلاماق دوروموندا اولان انسانىن حياتدا قالا بىلە سىنەكى معنوى واسطەلىيدىر. بونلارين اوزرىنده حاكمىت قوردوغوندا، انسان بونو باجارا بىلەكىدە دير. فيزىكى اوilarاق انسان طبىعى واسطەلرلە ياشايير. اوزگەلشمەككە انسان هم ده اوز قانىيرلىرىنه اوزگەلشمەشىدىر: ژئىتىك وارليق. ماركس بىلە

یازیر: "اوزگلهشمیش امک نتیجه سینده انسان، طبیعته، اوز اوزونه، اوز آكتیولیبینه یاشام فعالیتینه و انسانلاری بیر-بیرینه یابانجی اندیر: ژنتریک حیاتدان، فردی یاشامین یالنیز بیر آمامجی گودور. ژنتریک یاشامی و فردی یاشامی ("آیریر" علی آکای)، بیر-بیرلرینه اوزگلهشدیریر" یعنی، سیموندون دا گزورد دیوموز وارلیق و فرد آیریعی نین بزربرینی مارکس "دا دا گزور-مکده بیک. بورادا اونملی کیمی دیانان مارکسین یشکین لیک-اونجهسی دیه آدلاندیریلان یازیلا ریندا وارلیق و فرد آیریمینی تاپما غیمزدیر. بو ایکی آیریم اصلینده ایکینچی بیر قاوراما دا یاخینلاشمقادادیر: او دا، ریکورون دئدبیی یابانجی سیزلاشماقلا انسان فردی لیبی نین وارلیغينا گنری دئنهرک ایره لیه دوغر و گتممه سی، اون- فردی لیبی ایره لی دوغر و داشیماسی دیرکی، ریکور بورادا "اوتوپیا" آنلایشینا دوغر و يول آلماقدادیر.^(۲۶)

بو "آیرما حالی" اصلینده، سقراطدان بری گلیشن بیر قونو اولاراق قارشیمیزا چیخیر. ایمانوئل ثویناسین "مطلق باشقاسی" اولاراق آدلاندیریدیغی و دنکارتین "سونسوزلوق" اولاراق تانیملا بیب اثقونو Ego تانریدان آیریدیغی آشقینلیق اوچون دن بزر بیر دوشونجه نین سؤز قونوسو اولدوغونو خاطیرلادا بیلریک. او دا اسکی یونان دوشونجه سی ایچینده وارلیغین "مطلق باشقاسی" ایله بیرلیکده اولماغی و اویغونلاشماسی نین داهما سونرادان بیر-بیرلریندن آیریلما سی. نسنه اولاراق ریاضیاتین بثله، بیلینه بیله جک بیر شئی اولوب، بیلن اوزنده بو تونلوکله آشان اولمادیغی بیر دورومدا وارلیق و سونسوزلوق آراسیندا کی آیریم وارلیغی، "مطلق باشقاسی" اولان سونسوزلوق دان آیریدیغیندان بری وارلیق و اثقو دا بیر-بیرلریندن آیریلمیش دیر. ثویناس، تمثیلین تام اولاراق بو فرقی بیرلشیدیرمه سه ده بثله، اوستون بیر موقعه داشیدیغینا تو خوندوغوندا، یشنه ده "تمثیلین قوشقوسوز وارلیغین کۆکنسل ایلگیسینی تشکیل ائتمەدیینی" یازیر.^(۲۷) وارلیقلار داهما

اونچملر اوز "ایش يېرلىرىنده" اولماقدا يكىن آشقىنىلىقجا آيرىلماشىلار، سقراط فەتۇن "دا انتخار ائتمىي سوچلادىغىندا "آرى و ساده بىر معنۇي بېرىشىمەنى" رد اندىر، الھى اولانلا بېرىشىمە اولاراق قبول اندىلەن انتخار، قاچماق آنلامىنى و تۈرىدى ايلك فيلوسوفدا. دىنكارتىن دا انقۇنۇ تانزىدان آييرماسى يېنه "آيرىلما" اولاراق گۆستەرلىپ. بو آنلامدا سىمۇندۇنون دوشۇنجهسىنى بىر چوخ فيلوسوفدا تاپماقىمىز بلکەدە طبىعى اولاجاقدىر؛ آنحاق اونون فرقلىلىسى تانرى و يا باشقاسى، اوزگە ايلە فرقلى اولماقدان چوخ، باشدان بىر بېرىلىن قبول اندىلەمەسى دىر. اسکى يۇناندا بو فرقلىلىن اوزو "ساختا بىر فرقلىلىك" كىمى وورغولانىر، چونكۇ اونسوزدا باشدا فرق واردىر.

مطلق باشقاسى ايلە باشقا بىر اۋرنەيى گئورگ باتايىلدا گۆرمك اولار: اۋزلىكىله *Ma mere* (آنام)^(٢٨) بورادا آناسى نين اۇلوموندن سونرا آناسى ايلە تك قالان قەرمانىن آناسى نين اخلاقسىزلىغىنى آناسى نين آغىزىندان اۋىرنىدىيىنده، بو اخلاقسىزلىق و آلچاقلىق قارشىسىندا اوز تكلىيىنى تانرى "دا تاپدىغىنى يازدىغىندا باتايىل بو جملە ايلە بونو افادە اندىر: "اۋزو مو تانزىدا ايتىرىدىم ظن انتدىيم بو چىلغىن لىغا گىرىرىدىم".^(٢٩) بورادا دىنكارتىن ترسىنە سونسوزلوق، انقۇنون اىچىنە گىرمىكەدەر. انقو اوز طالع سىز تكلىيىنى تانرى ايلە بېرىشەرك دويمacula و بو آنلامدا دا، تام اولاراق سونلولوق و سونسوزلوق آراسىنداكى فرق سونا چاتماقدادىر. بو آييرىلماقىن اخلاقسىزلىق و آلچاقلىقداکى يېنىدىن بېرىشىمەسى، فردىلىسى تانزىدا يېنىدىن وارلىغا باغلاماقدادىر. بىر باخىمدان "وارلىغىن اونودولوشو" اولاراق ھايدىڭىز طرفىنندىن سورۇنساللاشدىرىلان قۇنۇ، گئورگ باتايىلدا، تام اولاراق يېنىدىن اولوشماغا دوغرو گىڭىدىر، بو حال ايسە آلچاقلىغىن اولدوغو يېرە قدر گىڭىدىر.

لۇيناسا يىنىدىن توخوناراق، انتىكا دا، لۇيناس، دىرىيدا، ديلوز و ليوتارىن گۈستەرىدىيى بىر شىقارشىمىزىا چىخماقدادىر ظن اندىرىم: او دا، باشقىلارىنىن و اۋزلىكىلە دە اۇلولره قارشى اولان انتىكا اولاراق، باشلاغىجىدان باشقاسىنا اولان مسئولىتىمىزدىر. بو مسئولىتىدە، انتىكا يايىد بىر مسئولىت دىر. بونلاردان ان اۇنملىسى ايسە، اسپىنۇزدان باشلايان و ديلوز، لۇيناس، فوكو جىزىغىندا دا داوام اندەرك بىزە ميراثىنى قويان انتىكا و اخلاق آيرىمى: دىندار بىر گۈرۈش ايلە دىندار اولمايان بىر گۈرۈش آراسىنداكى فرقى وورغۇلاملىق. لۇيناس، اخلاق و انتىكا آيرىمىنى آيىراركىن، قومىتچى [قومىت گرا] اولماق بىلە دورسون^(٣٠) تام ترسىنە، اۇتەكى و يا "اۇتەكىيچەسىنە وارلىق" اولاراق آدلاندىرىدىغىنا قارشى مسئولىتى بو بىچىمده افادە اندىرى: "بىرىنىن آج اولدوغۇنۇ گۈرۈدۈيوندە اوئۇ دويورماق اوچۇن بىر شىئى ائتمەييم گەرگىرسە بىو انتىكادىر". يعنى، دوغرودان حركتىن اۆزو، باشقاسى دىر. باشقاسى ايسە قىىدىسىز شرطسىز قبول اندەجهىيەم اۆزگەسى دىر. بورادا، قۇومچۇلوق [kavimcılık] وارسا، باشقاسىنا قارشى گۈستەريلەن قوناق سئورلىك اوزىرىنە قورولۇ بىر قۇومچۇلوق واردىر، ھە دە قىىدىسىز شرطسىز اولماسى ايسە باشقاسىنى قبول اندىيىمە سونا چاتماقدادىر. اوئۇ بىلسم دە بىلمەمم دە هانسى تىپ باشقاسى اولدوغۇ اۇنمداشىمادان باشقاسىنا، يېرىم اولدوغۇندان، امكانييەن چوخۇنۇ وئەرك اوئا قوناق سئورلىيمى گۈستەرمكە سوروملىيام بو قوناق سئورلىك لۇيناسدا اورتايا چىخىپ، دىرىدانىن كۈچكۈنلر، سېغىنلار و يابانچىلار اوچۇن گلىشىرىدىيى "دوستلوق سىاستىنىن" بىر پارچاسى اولاراق دورور. بو حرکت حالىندا حركتىن ياخشىلىق و يا پىسىلىك كىمى "اخلاقى" بىر معىيارى اولا بىلمىز. اخلاق، بىزە ياخشىلارىن و پىسلىرىن اولدوغۇ يېرى گلەنكىسل نورمالارا دايىناراق وئىرير. حال بوكى، لۇيناسچى بىر انتىكانىن اخلاقى دىئىل، باشقا بىر آنلايش اولاراق دوشۇنولمەسى گركلى

اولان ائتیکاسى داها چوخ اونه چىخماقدادىر. يابانجىنىن دوست و يا دشمن اولماسىنا گۇرە سورغۇ سورولماز. او آنلامدا، دوست و دشمن اوزرىنه قورولو "كارل اسمايچى بير سياستىن" دىشياريسىنا آشىب داشار آرتىق سياست (اسمىت ايكى جور دۇيوشدىن دانىشىردى پولىموس (دوغال دشمنلىرى) و استاسىس (ايچ دۇيوشلىرى)، يىعنى، افلاتونداكى اسکى يونانلار و بىرلىر دۇيوشو و اسکى يونانلارين وطنداش محارىبهسى آپرىمى). بو آنلامدا، گەلنكسىل آنلامداكى سياستى ائتىكادان آپىرماق ممكىن اولاجاق. و بو دا، قۇومچو بير انتىكايىا هەنجىن بىزەمير. نە وطنداش محارىبهسى، نە دە طېيىعتلىرى و يا قزۇملىرى فرقلى اولانلارين شىتى و دۇيوشو سۆز قۇنوسودىنلىل آرتىق. بو سېبدىن ايدىنلۈزىنى دە بو اوخونوشدا [قرائىت] باشقۇا بىر يىرە اوتورتمالىيەق. او دا، امكانسىزلىق ايدىنلۈزىسى دىر.

لۇيناس اوجون اۇلويھ قارشى اولان مسئولىت، اۇلومدە كى بير اۇلدورمەنин وارلىغىندا ياتىر: "اۇلۇم ھمىشە بىر جنايىتى اىچىننە گىزىلەدیر". بورادا مسئولىت منىملە باشلامىر؛ باشقاسىنىن سايەسىنە باشلايىر. بو، داستايوفسکى دن (كارامازوف قارداشلارداكى "بىز ھەر كسىن قارشىسىندا و ھەشى اوزرىنە سوچلۇيوق و من دە سوچلۇلارين سوچلۇسويم") بىر گلن تمل بىر فرق اولاراق دايامقاقدادىر. من (انقو) بىلەن اۋزىز اولاراق بوتون يىلىنجىملە باشقاسى اوزرىنە مسئولىت قرارىمى و ئىركەلە سوروملو دىشىلەم؛ من آنجاق باشقاسىنىن سايەسىنە مسئولىتىم چاتىرام. اوتهكىنىن اۇلۇمو قارشىسىندا ھەر جور سوچلۇلوق دويغۇسونون يازاتدىغى احتراصداد، مسئولىتىم مرکزى بىر حالا چنورىلەمە يە باشلايىر. ھە اۇلۇم قارشىسىندا "سانكى اونو من اۇلدورمۇشم" دويغۇسونا قاپىلانىن قارشىيا قويولدوغو بىر باخىشىدىر بۇ.

بوراداکى باشقاسىنا ياناشما، تام ترسىيئه، "سوروملو و نه اولىورسا اولسون مهربان" بير ياناشما دىرىپ. بورادا اثورتسل و يا مدنى اخلاقا احتياج قالما مىشىدىر. نورمالارا و يا كودلارا گۈزە ياخشى نين هارادا اولدوغۇ اووزرىنه قرار و ئېرەرك دوروم آلاجاق بير انتىشكىتىوال توتو ملا قارشى قارشىيىا دىئيلىك (يعنى ايدنولوژى نين ياخشىلىغى و يا پىسىلىنى دوشونه يىلمىرىك آرتىق). هر كىسە قارشىيىندا باشقا بىرىسىنه اولان دويغوموز و ياردىم سئورلىيمىز، ئويناسا گۈزە "آوروپا فلسفەسى نين ضعيف بوراخىدىغى و اووزرىنده چوخ دوشونمەدىيى" بير باخىشىدىر. آشۇوپىتسىن قىلان بير جنایت دويغۇسونون سورونساللاشدىرىلماسى و بوگونه داشينا بىلەن بير دويغۇدور.

هر باسقىچى دولتىن وطنداشى نين باشقالارينا قارشى داورانىشى نين وئرىدىيى بير اوتنامما و يا بير نوع سوچلولوق دويماق حالى. بو، باشلى باشينا انتىكا ساحەسىنە گىرين بير دويغۇدان باشقا نه او لا بىلە؟ "باشقاسى نين او زونو گۈزە دويومدە او زومو او نسوز دا باشدان سوچلو او لاراق دويما غىيمىدىر." بو قۇرمۇچو كىمى دايىنان بير باخىشا يېرىشىدىرىلما يىن بير فلسفى انتىكا دىئىلسە نه او لا بىلە؟ باشقاسى ايلە قارشىلاشما غىيم منه بو سوروملو دورومو وئرمىكىدە دىرى. ئويناسىن سياستىنە گىلىكىدە ايسە؛ او دا انتىكانىن باشقا جور بير پارچاسى حالىنا گىلىكىدە دىرى: ئويناس اوجون سياست اىكىلى بير ايلگى دىئيل، اوچلو بير ايلگىدىرى: "ان آشاغى اوج آدامىق". دئمك كى بو، داها چوخ دا او لا بىلە. اىكىلى ايلگى بير ياردىم سئورلىكىدىرى: مقايسە ائتمە و حساب بونلارا آرتىرىلماقدادىرى. "حساب" استراتېزى دىرى؛ مقايسە ائتمە ايسە، هانسى نين داها آجي-آغرى چكدىيى نين و يا او زوموجول داورانىعادىغى نين مقايسە ائتمەسى دىرى. حال بوكى "چوخلوق" دا بوتون او زلرى نظرە آلماق گىره كىر، هر بىرىسى نين باشقالارىنى داندىيغىنى دا حسابا قاتساق بونون او جو

چو خلو بير ايليشكىيە باغلاناجاقدىر. لۇيناس تام دا بىلە دئىير: "ھر بىر اوزون تانرى نىن سۆزو طرفىندىن سەچىلىمىش اولدوغونو، ھر بېرىسى نىن حقى اولدوغونو، ھر بىر اوزون ده مسئولىتى اولدوغونو" خاطىرلا دىر. هارداسا قومىتجى بىر دوشونجەدیر بۇ؟ "اوچونجوسو سايەسىنده، مقايىسە ئاندىلە بىلمەيمى مقايىسە ائتمەيە باشلايىرام". بو دورومدا، مقايىسە ائتمە عدالتى، ياردىم سئورلىكىن سۇنرا گله جىكدىر. ياردىم سئورلىك سايەسىنده وار اولاجاق؛ آنجاق ياردىم سئورلىيە باغلى دئىيل. بۇ، سىاستىن اۋزودور. بونا من "ھىدەيە اقتصادىياتى" و يا آدینى بىلە قويا بىلرم لۇيناسا قابىقا لانمادان.

لۇيناس ايسە "عدالت دولتى" قاورامىنى يارارلانماقدا ھم دە ھابسین Leviathan "نا قارشى بۇ قاورامى اۇنە سورمكەدە." (٣١) "انسانىن قوردو" اولماقدان چوخ انسانىن "ياخىنلىقى" اولماسى حالىنا دايامماقدادىر. دؤيوش ايلك اولان دئىيل، ياخىنلىقىدىر ايلك اولان. باشقاسىنا دوغرو آچىلان امكانيسىز بىر ال آچماقدىر، جومردىكىدىر. كوبودلغون محدودلاشدىرىلىدىغى دولت نۇعونە لۇيناس، "شدت دولتى" [دولت خشن] دئىركن، ياخىنلىغا عايد اولان دولته دە "عدالت دولتى" آدینى وئرىر. بو قارشىلاشما ائتكاسىدىر و كوبودلغۇ ايلك اولماقدان چىخارىر. اوچونجوجونون دورەيە گىرمەسى سايەسىنده "قىشىسىز شرطسىز قوناق سئورلىك" ياردىر. بو دا، يعنى حقوق دولتىنندىن عدالت دولتىنە دوغرو گىلدىن بىر جىغير، عدالتىن چوخلچوچو [متىكىر] كاراكتىرىنى آيدىنلا دىر.

سۆز قونوسو اولان ھر كسىن ھر كىسە قارشى حقوقو دئىيل، يالنير "ياخىنلىقى" دىر. بورادا بىر ياخىنلىق، سوروملولوق و قىشىسىز-شرطسىز آلغىلاما دوشونجەسى وار كى، بۇ دا ائورتىسل كىمى بىر سوپوت قاورامدان چوخ، سوموت بىر تكلىك اوزرىتە اوتورو. بۇ دا، بىزە بۇ باغلامدا بو ايدئولوژى نىن نە آنلاما گله بىلە جەيى سورغۇسو ايلە قارشى قارشىيا دورور.

قابالیغین [خشونت] يوخ، ياخینلیغین اولدوغو يerde ایدئولوژى اولا بىلرمى؟ بو سورغو حکومت قازانماغا باشلايىر. باشقاسىنин اوزونه فتنومئنلولۇزىك اولاراق دىئيل دە، كى بو بىچىمده اولسايدى تائينان اوزنهنىن آيىلمەسىندىن دانىشماق گركلى اولاچاق و ایدئولوژى ايله قارشىلاشاجاقدىق، اوز-گۈزلەرنىن رنگىنى بىلە فرق ائتمەدن اونا باخىرامسا؛ بورادا اوزنه اولماقدان چوخ، "ياخىن اولماقلالا" قارشى قارشىيابام. بلکە دە، كانتىن گۆكسل [sublime] عرشى، رفع] چۈزۈمو ايله، يوكىكلە بېرىلىكde قاورانمازلىغىن ايجىننەدە ایدئولوژىنин اولا بىلەمەيە جەيىنى سۈپەلەمەي دوغرو گىدىرим. نظارت ائدە بىلەمەيە جەيىم، آنجاق سىزە بىلە جەيىم بىر اوز وارسا، اورادا ایدئولوژى-نин يوخلوغوندان سۈز اندىلە بىلە ئىن ئىدىريم. ایدئولوژى نتىجەدە يانىلساما دا اولسا، حاكم سۈپەلەمەي يىشىدىن اورەتمەيە دە قايغىلىدىرسا بىر اوزنهلى ساحھى ايجىننەدە آنلام قازانماق مجبورىتىنە قالدىغينا گۈرە، بورادا اوزنىلىكىن چوخ "معروض قالما" ايلگىسىندىن دانىشمالىق. لۇييانسین يازديغى كىمى، آنجاق باشقاسىنин فرقىنە اوولما منى يارادا بىلە جىكسە، اورادا اوزنهدىن چوخ فرقلى بىر دوروملا قارشىلاشارىق. او هەمە، او فوق اولدوقجا تلوس [مقصد] و اوزنهنىن بىلەنچى ايله ایدئولوژى چىخاجاق قارشىميزا يوخسا، او زمان ایدئولوژىدىن دانىشماماق گركلى اولاچاق اوزنه قورامىنى قىرغاغا قويوب سورجلى، وار اولان سورجلىدىن دانىشاجاغىق دىئمكدىر. بو داء، بىزى، او فوقدن اوزاقلاشدىرار و داها وار اولان بىر دوشونجەيە دوغرو دوشونمەيىمىزى دستكىلە بىر. او حالدا، بىلە يشكۈنلاشدىرا بىلرمى: ایدئولوژىنин ایدئولوژى قورما اولدوغونو بىزە اوزنه دوشونجەسى آچىقلابىر. اوزنه، گۈرونن اوزنه اولاراق، بىزىم قارشىميزا چىخدىغىندا، او زمان بو ایدئولوژىدىر. ایدئولوژى ايله اوزنه بېرىلىكde ايشلەمكەدىر. اوزنهسىز ایدئولوژى دە اوزونو يوخ ائدەجك. بو ھەفى، او فهو، تىلوسو، مقصدى

اولان بیر باخیشیدیر هم ده آشقینلیق لارلا دولودور. ایدئولوژی، بیزه، هدف و آشقینلیق و تریر؛ او قدر ده، بیزیم اوزوموزه یاددیر. ۳۰۰ ایلیک بیر سوسیولوژی بونو بیزه خاطرلاتماقنا و دیرتمکدهدیر. حالبوکی، ایچیندن چیخماقدا اولدوغوموز بیر اورنه یه دوغرۇ گىندىرىن، تىلوس سوز [مقصدسىز] و او فوقسوز بیر ويزيونون [خيال] ایچيندە ايدئولوژى لره يېر قالمايىشىدیر؛ اوفوق و بىلىنج دىئيل، قبول انتهمە و دىرىئەنمە اوزرىنىڭ بير سىغىناباق ائتكاسى نىن امكاني يارانىر. بوتونلوكلىرىن يېڭىنلىسى نىن، هو موژىنلىسى نىن [همجنس] ایچيندەن دىئيل، پارچالى ليغىن ایچيندەن باخىرىق. هامىمىز بير پارچالى جىزىقلار اولدوغوموزو آنلادىغىمىزدا ايدئولوژى لرىن هو موژىن-لشدىرىجى باخىشى نىن آتىندا "موتسوز بىلىنج" و يا "گركلى اولان بىلىنجىن" "دۇرەمچى بىلىنجىن" اقتدارى ایچىنە آدىغىنى آنلايا بىلمە یە- جەيىمىز بير استاتوسا دوغرۇ گىتدىيمىزى، فرقىنە اولمادان قبول انتدىيمىز آنلامىنى و نەركىدىر. چوخ پارچالى، چوخ رنگلى و چوخ دىللى فردلشىمە سورجلىرىمىزدە، "فرد-آشىرىلىق" تكلىيى، تكلىيى دوروملارىندا، اوفوق اورتادان قالخىدىغىندا، تىلوس سوز بير دنيا ایچيندە همىشە اوزاقلاشان بير او فوقون آرخاسىندا قاچان خىالچى باخىشىمىز داها مادى و پىرسپېكتىبىلى او لدوغوندا؛ او زمان، هم نسبى لىك پست مۇئەملىيى نىن [تفكىكىكتىنده، تلىقىن] "ھە شى مباح دىر" سۈيلىمەنلىك، هم ده بوتونلوكدن و تك اولاراق هو موژىن باخماقدان ياخا قورتارماغا باشلايا جاغىق. بو، سىموندون، تارد، دىلۇز و گۇواتارى نىن بىزه بوراخدىغى بير مىراشىن ایچىنن گلىشىن بير باخىش اولاراق، بير يۇنتىم اولاراق قارشىمىزدا دايامقاقدادىر. ايشلىنەمىسى، آراشدىرىيلىمسى و داها دا دقىقلشىمەسى گركلى اولان بو باخىشىن اۆزك [منبع، رىشە] اولسا، بونون چىرچىوه سىزلىيى نىن فرقىنە اولدوغوموزدا، چىرچىوه لره حبس اولموش ايشيق رئىشىم لرىندىن و سۈيلىم لردىن ده چىخىب،

کوپ ساپ [ساقه زیرین] بیر یا ییلماغا دوغرو گلیشن دوشونجه‌نین اوزیینی گزرمدیه باشلاماق ممکن بیر حالا گله‌جک، بلکه ده. ایدنولوژی‌نین ایدنولوژی‌سیز لیبینی ده بو بیچیدمه ایزله به بیلریک. ایره‌لیله بیلرک، یشنیدن دوشونه‌رک هم ده پترشمیش قلیبلاری بورومکدن و ایره‌لیلت‌مکدن چیخاراق؛ یوخسا هله بعضی اسکی اۇرنکلاری یشنی سؤیلمىر ایچیندن اوخوماغا جهد اتمکدن قىراغا كېچە بىلەمە يەجهىيک. یشنی اولان؛ حکماً یشنی گلن، ايلك اندىلن، قاباقجىل اولان دئىيل، یشنیدن گلن، اوخونان اولاجاق.

--- قىيدلىر:

۱. باخ. ژان فرانساوا ليوتار، پست‌مدرن دوروم، وادى نشرلىرى و على آكاي، تك دوشوبىجه، مضمون نشرلىرى، ۳ بىاسكى، ۲۰۰۴

۲. اسلاوى زىزكىن اوزلىككە مبارزه فورماسى اولاراق "حاكم ايدنولوژى بىن كوردىيانلارىنى [مختصات]" سورغۇلاماقداکى اصراراى بورادا آنلاملىدىر؛ چونكۇ ھەدللى بير مبارزه دير اونون گۈزۈنە ئۇنىلى اولان و بو سېبىلە ده آتچاق حاكم ايدنولوژى بىن سورغۇلامايسىدان سۇنرا ايدنولوژى بىننى تىقىدىي اندىلە بىلە جك. باخىن، لىنىن اوزرىيە، اشتكور يابىن اثارلىرى، ۲۰۰۴، جىتوپىن: نېلىگۈن آراس، س. ۹. زىزكى، بورادا، هر جور يىنى مبارزه فورماسى اولاراق آدلاندىرىيلا بىلەن مبارزىلەر و يا داها باشقا جور سۈپەلەسم مولنكىل [ذە] مبارزه فورمالارينا (سېنير سىز دوكتورلار توپلۇم، Greenpeace، فاشىيىت و آتىي تىرقىچى) سوورىن ايدنولوژى بىننى دېيشىمەمىسىنى تامىن اندىن آخىنلار اولاراق باخماقدا دير ("همىشە بىر شىلىرى دېيشىدىرىم بى داوام اندىرىك كى كورەسل اولاراق هر شى اولدوغو كىمى قالسىن"). ئوشىاردان گۇنۇرولدىوپۇنو گۇزە بىلە جەيمىز بو دېيشىدىرىلىمىش جملە ايلە، بورادا، ۱۹۶۸ دە كى فرansa كومونىيىت پارتىاسى بىن ۶۸ آخىنينا تىقىدىي باخىشىدان چوخ دا فرقلى بىر تىقىدە راست گلە بىلەمە مىكەدىيک.

۳. بورادا ژان-لاك گوداردىن، آلبىرت موراوابىين رومانىيەن الهايىلاتاراق اويفونلاشىدىرىدىغى Le Mépris آدىلى، ۱۹۶۳ دە چىكىدىي فيلمىن بىر صحىھىنى خاطىپرلا تاماق اىستەپەرم: فيلمىن درحال ياشىندا، گۈزىل بىر آزوادى (Brigitte Bardot) بول ژاوال "ا" (مېشىل يېكۈلى) پەر دوسترىن [تولىد كىننە]، دوزلەتمك اىستەدىي فيلم اوچۇن پول ونە بىلە جەيىنى سۈپەلەين ڈېروكچ (جك پالانس) تازىيلارى، يونان تازىيلارىنى، آنلايدىغىنى و سۇدۇيىنى سۈپەلەين، اۆزۈ ده فيلم پەر دوستلىرىنە پول يابىلمايان بىر پەر دوست اولاراق تازى موقۇبىدە گۇستەرلىپەر گودارد طرفىندى. اونا وئىريلەن جواب اىسە: "تازىيلار انسانلارى دئىيل، انسانلار تازىيلارى ياراندى" شەكىلنىدە دير و ماركسىن بىر مشھور دوشونجه سىنه اشارە اندىلير. گوداردىن كېنوسوندا كولاز يۇنىمى ايلە تىز-تىز گۇنۇرولۇن يازارلارىن (داتە)، شاعىلرىن (مۇلدەتلىن) و يا فيلۇسوفلارىن سۇزلىرى اىچىنده بىزى

بورادا ماراقلاندیران مارکسین بیلینج اوزرینه اولان فیکرینی، هراداسا اولدوغو کیمی، دوغرودان تانریلار اوزرینه داشیمیش اولماسی؛ چونکه آشاغیدا گزره جهیمیز کیمی زیزک بیلینج، بیلیم، پسیکانالیست و تانری آراسیندا بیر بزرلیک قورور. زیزک کینیوا اولان دوشکونلوبو گوز اونونه آئیندیغیندا، ماراقلی بیر بیلینج و تانری ياخینلاشدیر بلماسیلا قارشی قارشیا اولدوغوموز آیدینلاتا بیلر.

آنکروزیملر [تاریخی اولایلاری اوزرینه يانلیش لیق] اوزرینه بیر تاریخ فیکری گلیشدنین گنورگ بدی هوپرمان "ین بو آنکروزیملر" قوارامی اوچون تورکجهده کی تک قایناق اولان علی آکای، "گنورگ بدی هوپرمان ایله دانیشیق" صنعت دنیامیز، قورو لوش یاپی کرندي يابین انلری، مای ۲۰۰۴ آنکروزیملرله ایلکلیک اولاراق اوزرک اوچون، بو صنعت تاریخچیسینه گزره "Fra Angelico" دا جکسون پولوك "لار گورمک اولار.

۵. باخین. علی آکای، اقتدار و دیرزمه اودا قالارلاری، ۱۹۹۵ء، با glam یابین انوی ص ۶۰

۶. بارت، مارکسدان فوکریا ایدنلولوژی، چنورین احمد فتحی، سارمال یاپینلاری ۱۹۹۶ء، ص ۱۳۷

۷. زیزکین تزینه باخساق، لتنینه دایاناراق، دوغرونون آتجاق پارتیزانجا و طرف تو تاراق گئرچکلشجه بی و نسل لشه جمیع تزی اوچون باخین ثینن اوزرینه اشكور یابین انوی ۲۰۰۴ء ص ۱۶ سوموت بیر دورومون اثرتسل دوغروسو بالیز پارتیزان بیر موقعدن چیخاریلا بیلر. بو اوچلاشما داوارایشا ترس دوشمکده دیر" دئىدە علاوه انتىمكده دیر، زیزک. ياخود: "مارکسیزم دوغروسو طرفیز مشاهده چىرلەجە دئیل، آتجاق بو سیجرایشى باجارانلار طرفیندن گۇرۇنە بیلر" زیزک، آ. گ. اى، ص. ۱۷.

بورادا اۆزلىلیکله، بیلینجىن دىشاريدان داشىنما مستلهسى اوزریندە دایانماقدا و لىتنىن تزىنى خاطىرلاماقدا قايدا وار. لتنىن بیلینجىن دىشاريدان فهله صىييفىتى داشىناجايىنى وورغولارنى، مبارزەنин فهله صىيىنى طرفىندىن بیلەمین ايسە بورۇزا انتىتكەتوالارىندان گلەجىيە دايىر ایكىلىق دوشۇنولمۇكىدە دير. ایدنلولوژىنىن بير بىلەمە مقايىسە اندىلەمەسى نىن تەنكەلەرى اوچون ماكس ونىشىن بىليم آدامى و سىاستچى فرقىنى خاطىرلاماقدا قايدا گۈرمىكەدەم. زىزکەدە بىلە بىر بىمى لىتنىن اوزرینه اولان كاپىبىدا وورغولاماقدا. باخين. آدى كەنچن اثره ص ۱۶. اۆزلىلیکله زیزک "خستەنин پسیکانالیست اولسادان اۆز-اۆزىزونو معالىجە انتىمىسى اولمۇر" دوشونجىسى بو "دىشاريدان گلن و ایدنلولوژىك اولان بیلینج دوشونجىسى نىن گلېشىدىرىلىلمەسىنى داها دا ماراقلى بير قاپىسا سو خامقادا دير: پسیکانالیستىن و انتىتكەتوالىن اقتدارىن ئەلبىداكى خستە و پرولىتەر ايلكىسى و حتى تانرى "ين ايمانلىيا دىشاريدان گلەمەسى. بو تارىخى اولاراق لوئىرچى اصلاحاتى دا قىراغا قوياراق پروتستاناتىغىن كىلسەنى آرادان چىخاران دئورىمچى اصلاحاتىنى دا گىرييە چىكەرك، كاتولىك باخيشا گىرى دۇنمكەلە دە مقايىسە اندىلە بىلر. زیزک بونو بير كاتولىك اولاراقى، يوخسا يهودى بير فرويدو كاتولىكچەمى اوخوماقدا دير. چونكو پارتىا، آنالىست و تانرى اولاراق داشىنانلار ایدنلولوژىنى داشىنانلار اولاراق اوخونماقدا دير. لاكن زیزک بورادا بو بیلینجىن دىشاريدان گلەمەسى نىن "فۇرمالىست" بير چۈزۈمۇن اندىر؛ چونكۇ بو "ان دوغو يوزۇمو تىدىم اتىمكىن چوخ حركتىن "فۇرماسى" يېرىنە كىچمكەدە دير". ص. ۱۹. دىشاريدان بیلینج داشىما تىقىدى اوچون باخين. علی آکای، تك دوشونجە، با glam یابین انوی ۲۰۰۴ء

(۹) Myriam Revault D'Allones, "Avantpropos de l'édition Française de L'Idéologie et l'Utopie" de Paul Ricoeur, Seuil Yay. s.13-16.

(۱۰) آدی کتچن اثر ص ۱۴

(۱۱) رنوولشن اونجه اولدوز دسته‌لری نین پتر دیشیدریب بیرینی یتندن تاماسی آنلامینا گلدیسی کیمی، فرانسیز قیامیندان سونرا دا یشی رئیسی "اورتایا چیخاران یتندن انوریلمه [تمکام]" دوشونجه‌سینه با غلاظنمیشدیر. بونا گزره، دنوریم دوور-دایم ایکن دنورمک آنلامینا دعرو سورو شدورو لموشدور.

(۱۲) ژیل دیلوzn تئز-تئز بو مودلین کوبیاسی اورنه‌ینی و تریز.

(۱۳) تاریخین سونو و سون انسان.

(۱۴) بو مقاله‌نین تورکجه‌سی اوچجون باخین. توپلوم بیلیم، ژاک دزیدا اوزل سابی، مقاله‌نی چنورین: زینب دیرک).

(۱۵) Jacques Derrida, Carte Postale, De Socrate à Freud et au-delà, Galil

La Dissemination, Editions du Seuil 1972. (۱۶)

(۱۷) بورادا "ایکیلی ساتس" قوارامیلا ژاک درزیدایا هم ده ایکیلی شانس آدلی اثرب ایله ستره پاکرین اثرینه اشاره انتمک ایسته بیرم. بیرینجیسی هیمن یعنی آرادا اولما حالینی آچیقلایارکن، ستره پاکتر"ین چالیشماسی دا "آرادا" اولما حالینا اشاره اندیر. دانه‌نین ایلامی کومندیبا"سی اوچجون Cafè Basile یازدیغی بو اثربینده، صنعتچی "آراف" داکینا گوندرمکده دیر ایکیلی شانسی. پارسده‌کی آدلی قوه‌نین ایچینه گوندرمکده دیر تاماشاچیتی. قوه‌نین ایچی ایله چولو "آراسیندا" کچیر ایکیلی شانس. سرگی کاتالوقو: 2000: Küratör: Ali Akay; Urart Sanat Galerisi,

(۱۸) بیر باشقا با خیمان دیلوز-سون اتیکی ایله ده بزرلیک داشیماقدادیر، چونکو اتیک قاورامینی بیر بو تولوک قالونو اولاراق قوباراق اونا چاتماغا چالیشان بیر اتیک بیرینه وارا ولما و سورجین بیر اتیک حالینا گلمدیسی باشقا بیر شئی دیر. بو ایکینجیسینه هنچ بیر شئیه چاتما ایستنجی و یا گوزلهمدیسی بو خدور. بو سیبدن بیر تلوسو و ایدنلولوئیسی دا اولا بیلەن، بو، بیر قورولوچور فلسفه‌سیندن باشقا بیر شئی اولاراق دوشونله بیلەن آرتیق. بولدا اولماق، عییله هایدگرین اوئزدیسی کیمی، سورکلی بیرسیز بوردو سوزلاشماق و ایره‌لیله‌برک کی، بیر ایره‌لیلمه واردیر، آنچاق بو ایره‌لیلمه‌نین آشیقیلیق دولو بیر تکامول قوارامیلا ایلکیگیسی بو خدور. یالنیز "دایانقیلیق پلانینا" دایانلیلر. باخین. ژیل دیلوز و کلایر پارتنت، دیالوفلار، چنورین. علی آکای، با غلام یایین انوی ۱۹۹۰.

(۱۹) بو سون سورغۇ هوسترلەن، ژیل دیلوز و فیلیکس گواتاری نین سون اورتاق کتابلارى اولان فلسفه نەدیر؟ سورغۇسونا قدر اوزانماقدادیر. تورکجه‌سی اوچجون .YKY.

(۲۰) باخ. Yayıncı: Ali Akay, Tekil Düşünce, 1991; 1999 Afa Yay; 2004, Bağlam.

(۲۱) باخین. Gilles Deleuze, Logique de Sens, P.U.F., 1969; تک دوشونجه، ۲۰۰۴، هم ده کلایر کالیروک، ژیل دیلوز، با غیمیز کتابلار چنورین جم سوی دمیر ص ۴۰

(۲۲) اصلیندە بورادا فرد دوشونجه‌سی نین اورتایا گلمه‌سیندە اونجلولوک اندن ۱۹. جو عصر سوسيولوئیسیلە بیرگە دولتین بۇلۇنچىلىي آراسینداکى ايدنلولوئیک سۇلەمەدە ماراق دوغورمالىق. بیر توپلومون فردىرىن بوتونو اولدوغو فرضيە‌سیندن حرکتله بیر توپلومون دولتى ده فردىرىنى اوزل

مدرسیته و مدرنلیک / ۸۹

حق و وظیفه‌ایندن سوژ اندھرک اوز بیرلیشی قانوینی‌شیدیردی. بو قانونی‌لیک فرد قاورامینا دایانا راق یاراندی. بوگون ایدنولوژی لرله بیرگه دولتین اولوس دولت اوزلیسی نین ده قانونی‌لیسی نین بحرانینى ياشابیریقسما، هرېزده و ان آرىندان تورىكابىرىيچىمده بورادا فرد ایدنولوژىسىنەدە اۇنمە آىلەمك گۈركى اوللۇغۇ دوشونىجەسىنەدەسىك. فوكونون دوستاق خاتانىن دوغوشو (Surveiller et Punir) (فرانسيز جاسى ۱۹۷۵) الله آلدېغى بى باخىش، اقتدارىن يوخلاما مقصدىلە ياراتدىغى فردىلەن دانىشماقدادىر. باخىن.

Ali Akay, *Iktidar ve Direnme Odakları, Bağılam Yay*, 2002.

G. Simondon, *Individu Pyschique et collective*, Aubier, 1989. (۲۳)

(۲۴) كالير كالبروكون زىل دېلىز آدلى كتابى، ۲۰۰۴، ص. ۳۴. كالبروك بورادا موتلۇق سوژونون فرانسيز جاسىنى "bonheur" سوژونو اۇن گۆستەرمى *happiness* دە عىنى قاورامين وار اوللۇغۇنۇ گۆستەرمىك اىستەبىر بى يېرىاندان كورەسل مەنلىقىن ترانس [ترجمە] دىلللى لىسى باخىمنىدان ماراقلى اولسا دا، عىنى دىلەدە پوتانسىلاڭارىن اولا بىلەجىيى بىر نىچە سطر سونرا وورغۇلاماغى اونوتماپىر.

(۲۵)

Karl Marx, *La Première Critique de l'Économie Politique*, 1843-1844 Elyazmaları, 10/18 Union Générale d"édition 1972, s. 156.

بورادا نىستل لىشىدىرىمە قاورامى دا اوزىگە لىشىمىش امك سايەسىنە بىر ايكىلى آيرىمى اورتايما قورىماقدادىرى كى، بى دا، اولۇمۇ دېرىغا باغانلا بىرلە.

(۲۶) پول رىكور، "Utopie et "Ideologie et Utopie" بورادا رىكور اىكىنچىي اليازماسىندا اوجونجو ايليازماسىنا كىچىمكەدە و بو كىچىد اثاثىنىدا دا ماركسىن ھىنگىلەن بورج آلدېغى "Aufhebung" قاورامىنى رادىكاللاشىدىرىدىغىنى گۆستەرمىكەدىر. ھم ساخالىيان ھم دە آشان آنلامىندا چىخىپ بى قاورام، يالىز رادىكال بىر آشما حركىتىنە اوئورماقدادىر.

(۲۷) باخ

Emanuel Levinas, *Totalitet Infini*, Kluwer Academic, ilk baskısı 1971, *Livre de Poche*, s. 39.

Bataille, Ma Mère, 10/18. Jean Jacques Pauvert Editions, 1966 (۲۸)

Bataille, Ma Mère, s.27-28 (۲۹)

(۳۰) بورادا "اژرول گۈكە" بىن رادىكال [قرتىنىن] أكىنده بازىدېغى يازىيا اشارە اتىمك اىستەبىرم. گۈكە، لىۋىناسى قومىتىچى اولا راچ كاراكتىرىزە اتىمكەدە يىدى.

(۳۱) ھابىسىن تىقىدى اوچۇن باخىن. على آكاي، گەلەجىك دىمۇركاتىيا، آكىانك ك.لىت.ر و صنعت يابىن انوى ۲۰۰۳. بو عىنى آدلى سىرگى نىن كاتالوق يازىسى دىر.

* قابىناق:

دوغۇ ساتى درگىسى، سايىحى، ۲۸، اوكتىوبر ۲۰۰۴

مدرنلیک: دونن، بوگون و صاباح^۱

مارشال بترمان

بوگون، دنیانین هر بوجاغینداکى انسانلار طرفيندن پايلاشىلان ياشامى، بير تجربه طرزى، باشقا بير سۈزله مكان و زمانه، من و باشقىلارينا، ياشامىن امكان و سىخىتىلارينا باغلى بير تجربه طرزى وار. بو تجربه توپلوسو مدرنلیک دىئه آدلاندىرماق اىستەيىرم. مدرن اولماق، بىزىلره ماجرا، گوج، جوشقۇ، گلىشىمە، اوزوموزو و دنیانى چىۋىرمە امكانلارى وعد اندن، آنجاق بىرياندان دا صاحب اولدوغوموز هرشىنى، تانيدىغىمىز هرشىنى، اولدوغوموز هر شىنى يوخ اتمىكلە ھەدەلەين بىر اورتامدا تاپماقدىر اوزوموزو. مدرن اورتاملار و تجربىلر جغرافى و اثنىك، صىنیفسل و اولوسال، دىنى و ايدئولوژى سىنيرلارىن قىراغىنا كىچىر، مدرنلیک، بو آنلامدا انسانلىقى بېرىلشدىرىپ. آنجاق، پارادوكسال بىر بېرىلىكدىر بو، پارچالانمانىن بېرىلىسى دىر: بىزلىرى سوركلى پارچالانما و يىشىلنمەنин، مبارزە و ضديتىن، بلىرسىزلىك و آجىناجاقلىغىن گردايانا سورويور. مدرن اولماق، ماركسىن دىيىشى ايله "سرت اولان هر شىئىن بوخارلاشىب گىتىدىيى" بىر دنیانين پارچاسى اولماقدىر.

^۱ يازارىن، ايله تىشىم يابىن ائۇي طرفىنندن ۱۹۹۴ جو ايل نويابر آيىندا باسىلان "سرت اولان هر شىئىن بوخارلاشىپ" كتابىندا آلىنىمىشدىرى.

اوزلرینى بو گردايىن تام اورتاسىندا گۇرن انسانلار بورا دوشن ايلك، بلکەدە يالنىز انسانىن اولدوغۇنو دوشونورلر، مدرنلیك اۇنچەسى بير "ايتكى جَت " لە [بەشت گىشىدە] دايىر سايىسىز نوستالژىك مىتىوسو دوغوران ايندى بو دويغودور. حالبوکى آز قالا بىش يوز ايدىرىكى، گىت گىنە داها چوخ سايدا انسان بو گردايدان كىچىمكىدەدیر. مدرنلیك بو انسانلارين چوخ طرفىندىن تارىخ و گلهنكلارينه يۇنۇملۇ اساسلى بير تەھىيد كىمى قبول اندىليمىش اوپسا دا، بىش يوز ايل بويونجا زىنگىن بير تارىخ و خاچىن گلهنكلار يېغىنى ياراتىمىشىدیر. من، بو گلهنكلارى آراشدىرماق و تصویر انتىمك، بو گلهنكلارين بىزىم اوز مدرنلىيمىزى نىتجە بىللەيىپ زىنگىنلاشىدیرە بىلەجكىلارينى دارتىشماق مقصدىلە يولا چىخدىم. باشقا ياندان دا بو گلهنكلارين مدرنلىين نه اولدوغونا و نه اولا بىلەجه يىنه دايىر قاورا يىشىمىزى نىتجە انگل تۈرەدە بىلدىكىلارينى يا دا يوخسۇلاشدىرا بىلدىكىلارينى آنلاماق اىستەيىرم.

مدرن ياشامىن گردايى بير چوخ قابىقادان تۈرنىمىشىدیر: فيزىيکى بىليملىرىدە گىرچىكىلەشىن، كايىاتا و اوونون ايچىننەكى يىرىمىزە دايىر دوشونچەلرىمىزى ذىشىدىرىن بؤيوك كشفلر، بىليملى بىلگىنى تىكتۈلۈزىيە چىۋىرن، يىنى انسان اورتاملارى يارادىپ اسکى لرىنى يوخ اندىن، ياشامىن بوتون تەممىنى [ضرىباھنگ] يىشىنلىدىرن، تكالىچى يىنى اقتدار و صىنیف مبارزەسى فورمالارى يارادان صنایعلىشمە، مىليونلارلا انسانى آتalarىيندان قالما دوغال چئورەلریندن [محىط] قوپارىب دىنيانى بير باشقا اوجوندا يىنى ياشاملارا سوروين بؤيوك دئموقرافىك [آمارگىرى، سايغاچ چىلىق] آلت-اوست اولوشلار [افت و خىزىز]، يىشىن و داها چوخ سارسىتىلى شەھرلىشمە، دىنامىك بير گلىشىمە ايچىننە بير-بىرىنندن چوخ فرقلى انسانلارى و توپلۇملارى بير-بىرلىرىنە باغلايان، چئورەين كوتلەوى اينفورماتىسا سىستېملىرى، قورولوش و

ایشلک با خیمیندان بوروکراتیک دئیه تانینان، هر آن گوج لرینی دها دا آرتیرماق اوچون چالیshan و گشت گدنه گوجله ن اولوسال دولت‌لر، سیاسی و اقتصادی ساحده کی سوونژنلره قارشی دیره ن، اوز یاشاملا ری او زریندنه بیر آز دا اولسون یو خلاما آپارماق اوچون چالیshan انسانلارین کوتله وی توپلومسا حركت‌لری، سون اولا راق، بوتون بو انسانلاری و قوروملا ری بیر آرایا گتیرن و یونلندیرن، ایتی دالغان‌مالار ایچیندہ کی کاپیتالیست دنیا بازاری اییرمنجی عصرده، بو گردابی دوغوران و اونو سورکلی بیر اولوش حاليnda یاشادان توپلومسا سورج لر "مدرنلشمہ" دئیه آدلاندیریلمیشدیر. بو، اونرسنل-تاریخسل تاریخی سورج لر، انسانلاری مدرنلشمہ نین نسته سی [ابڑه، موضوع] اولدوغو قدر او زنلره [سوژه، فاعل] ده چئورن، اونلارا او زلرینی دیشیدیرن دنیانی دیشیدیرمک اوچون گوج و نرمه بی، اونلاری گردابدان چیخاریب بونو او زلرینه مال اثتدیرمه بی آما جلايان چاشدیریجی چشیدلیکده خیال و دوشونجه نی بسله میشیدیر. کنچدیمیز عصرده بو گوزروش لر و ذیرلر بیرلیکده، عمومیتله "مدرنیزم" آدی آلتیندا توپلانمیشیدیر. بو کتاب^۱، مدرنلشمہ و مدرنلینین دیاللکتیکینی آراشدیریر.

مدرنلینین تاریخی کیمی بؤیوک بیر شئین بیر او جوندان توتا بیلمه او میدیلله اونو اوج آشاما يا آیيردیم. ۱۶. جی یوزايلین ایلکیندن ۱۸. جی یوزايلین ایلکینه قدر او زنان ایلک آشاما دا انسانلار، مدرن یاشامی قبول انتمه يه يشنى باشلامیشلار، اونلار نملر باشلارینا گلديينى آنلايا بیلميرلر هله. او میدسیزجه، با جاردیقلاری قدر يشنى دوروما او یغون سۆزلری تاپماق اوچون چیریپنیرلار، تجربه و او میدلرینی پایلاشا بیله جکلری مدرن بیر توپلوم يا دا کوتله نین نه اولا بیله جه بی قونوسوندا ياخشى دوشونجه لری يو خدور، ایکینجی آشاما میز ۱۷۹۰ لارین بؤیوک دئوریمچی دالgasیيلا

^۱ مارشال بترمان-ین بو يازىسى چاپ اولان كابينا اشاره دىير -او یعونلاشدىران

باشلايیر. فرانسيز دئوريمى و اوونون انتكى لرييله بؤيوك، مدرن بير توپلوم، بير آندا و دراماتيك بىچىمده دوغولار. بو توپلوم، دئوريمىچى بير چاغدا، فردى، توپلومسال و سياسى ياشامين هر اۇلچوسوندە آلت-اوست اولوشلار و پارتلامالار دوغوران بير چاغدا ياشاماق دويغوسونو پايلاشماقدادىر.

۱۹ جو يوزايلىين مدرن توپلوم ساحىسى، بيرياندان دا هېچ ده مدرن اولمىيان دنialiarda مادى و معنوى ياشامين نەيە بىزەدىيىنى آندىرماقدادىر هله. بو داخلىي اىكىلىك عىنى آندا اىكى آيرى دنیادا ياشاما دويغوسونو، مدرنلشمە و مدرنيزم دوشونجهلىرىنى دوغوراراق كۆكلىشدىرىر. ۲۰.جى يوزايىلدە، اوچونجو و سون آشامامىزدا، مدرنلشمە سوراجى هارداسا بوتون دنیا يايىلمىش، گلىشىمكده اولان مدرنيست دنیا مدنىتى صنعتىدە و دوشونجه ساحەسىنده گۈزآلىجي اوغورلار تأمين ائتمىشدىر. باشقا ياندان مدرن توپلوم، گىشىشلىنىكىچە سايىز-حسابىز اۋىزلى دىل لىرە دانىشان بير چوخ پارچايانا آيرىلىر، سايىز، بۇلوكپۇرچوک بىچىم لىرە آلغىلاتان [درک و درىافت] مدرنلىك دوشونجهسى جانلىيغىندان، روحوندان، و درينلىيندن چوخ شى ايتىرىر، قوروملانما و انسانلارين ياشاملارينا بير آنلام و ئىرمە باجارىغىنى ايتىرىر. بوتون نتىجهسىنده بىزلىر، اۋزو موزو بو گون اۋز مدرنلىسىنىن كۆكلىرىنىن قوپموش بير مدرن چاغىن اورتاسىندا تاپىرىق.

مدرنلىين ايلك آشاماسىندا، آمرىكا و فرانسا دئورىملىرىنىن اۇنچە، اۇرنىك بير مدرن سىن وارسا ژان ژاك روسونون سىسى دىر بو. روسو، "مدرنيست" سۈزجۈيىنو سونرا لار ۱۹ جو و ۲۰.جى يوزايىل لىرە قوللاتىلاجاغى بىچىمده قوللانان ايلك آدامدىر، ان مدرن گلەنكىلىرىمىزىن چوخۇ اوونون دارتىشمالارىندان قابقاڭلۇماقدادىر؛ نوستالژىك خولىالارдан پىيكانالىتىك [روانكاوانە] ماھىت آراشدىرماغا و اشتراكچى دئموكراتىيا قدر. هر كىسىن بىلدىيى كىمى، درىن سورونلارى اولان بير آدام ايدى روسو. عذابى نىن بؤيوك بير بۇلому

اوزونون سیخیتیلى ياشامينا عايد قاباقلارдан دوغولوردو، آنجاق بير بؤلому ده ميليونلارلا انسان ياشامينى فورمالاندىرماق اوچون توپلومسال دوروملارا قارشى بىسلەدىيى درين بير دويارلى يىقدان قاباقلانيدى. روسو، آوروپا توپلومونون "اوچورومون تىينىدە"، ان شدتلى دئورىمچى آلت-اوست اولوشلارين ديشارسىندا اولدوغۇنۇ اعلان ائندەرك چاغداشلارىنى حىرتلە غرق انتدى. بو توپلومداكى ساۋىزلىككە پايتخت پارىسىدە كى - گوندەلىك ياشامى توپلومسال بير قاسىرغا (le tourbillon social)^۱ كىمى قبول انتدى. انسان منىسى نىچە حرڪت ائديب ياشاياجاقدى قاسىرغانىن اورتاسىندا؟

روسونون رومانىك طرزىدە يازدىغى رومانى يېنى هەلۈمىس-ين گنج قەرمانى سن پشۇ Saint-Preux بير يېنى دىيانىن كىشى اوچون كىنдин شهرە دوغرو كۆچور. بو كۆچ، گله جك عصرلرده ميليونلارلا گنج انسان اوچون بير اورنک اولور. بو le tourbillon social ين درىنلىكلىرىندن، سوگىلىسى ژولينيه يازدىغى مكتوبىلاردا كومپىنكىسىلىنى و چىكىدىي اذىتى آنلاماغا چالىشىر. سن پشۇ، مىتروپولداكى [كلانشهر] ياشايışشا باغلى تىجرىيەسىنى بىلە آچىقلائىر: "دایما ووروشوب داييانان قورۇپلار و پارتىالار، دايامادان اورتايما چىخان، يىشىلەمن اۇن يارغىلار [پىشداورى] و ضد دوشۇن قناعتلىر... هركس سوركلى اوزوپىلە چىلىشكىدە، " و "ھر شىنى آخماق، آنجاق ھىچ بىر شىنى تعجىبلو دىئىل، چونكۇ ھر كىس ھر شىنى چىيرنىش." ائلە بىر دىنا كى بو ياخشى، پىس، گۈزلە، چىركىن، گىرچىكلىك، اردم يالنىز يېرىلى و محدود اولاراق وار اولور." بىر قورۇپ يېنى تىجرىيە تىقىدىم ائدىلمىكده دىر، آنجاق بونلارى ياشاماق اىستەين آدام آلكىبيادىش Alcibiades "دەن داها ائلاستىك، چئورەسىيلە بىرلىككە اوز اىلكلەرىنى دە دىيىشدىرمه يە، ھر آددىمدا روحونو يىشىدىن دوزنلەمە يە حاضر اولمالىدىر." بو چئورەدە بىر نىچە آى ياشادىقدان سونرا، سن پشۇ بىلە دىئىر:

انسانى ايچينه چىن بو هيچانلى، چالخانتىلى ياشام قارشىسىندا سرخوش اولدوغومو دويورام. گۈزلىريمىن قارشىسىندا كىچىپ دايىانان بىلەسىنە سايسىز شىنى لر باشىمى چئورىرىن. منى انتكىلەين بوتون بو شىنى لر آراسىندا اورەيىمى اوخشىيان بىر تك شىنى بىلە يوخدور. يىنه دە هامىسى بىردىن دويغۇلارىمى سارسىدىر، بىلەكى نه اولدوغومو، نە يە عايد اولدوغومو اونودورام.

ايلىك سوڭىسىنە قارشى دوييدوغو باغليلىقى تىكار وورغۇلاير، يىنه دە قورخور و دېئىر: "ھر گون، صاباھىسى گون كېمى سۇھەجەيىمى بىلەمەيرم. "اومىدىسىزجە ياپىشماغا بىر شىنى آختارىر، آنجاق "گۈزۈمە گۈزۈن خىاللار گۈزۈرم يالىز، آنجاق توتماغا چالىشىدىغىم آندا يوخ اولولار".^٢ بو آتموسفر -گرگىنلىك و هيچان، پسىكولۇزىك گىجلەنەم و سرخوشلوق، تجربىه امكانلارى نىن گىنىشلىنمەسى و اخلاقى سىنيرلارىن، فردى باغلارىن يوخ اولماسى، مەلىئىن گلىشىب سارسىلماسى، روح و كوچەدە خىاللارىن و ئىيىلەنمەسى - مەرن دويارلىغىن دوغولدوغو آتموسفتردىر.

بىلە بىر عصرە قدر اىرهەلىيېب، ١٩ جو عصر مدرنىيەنە خاص آيىرد اندىيجى رىتىم و سس لرى آيدىنلا تاماغا چالىشىدىغىمىزدا ايلىك گۈزۈموزە چارپان شىنى، مەرن تجربەنин اورتايا چىخىدىقى سون درجه گلىشىمىش، دېيشىمىش و دىنامىك يىنى زمين اولا جاق. بوخارلى ماشىنلارىن، آوتوماتىك فابرىكىلارىن، دەمير يوللارى نىن، چوخ بۇيۈك يىنى صنایع بۇلگەلرى نىن، بىر كىچە ايچىنده، چوخ زمان انسانى باخىمدان آجى سونوجلار ياراداراق بۇيۈوب يايىلان شهرلىرين، ايلىشىكىسى نىن دىامەتىرىنى گىشتىرىدەن گىنىشلەدن گوندەلىك قىزىت، تىڭىزلىق، تىلفون و ھر جورا ايلىكى آراجى نىن، گىشتىرىجە گوجله نىن اولوسال دولتلار و چوخ اولوسلو سرمایه توپلۇملارى نىن، يوخارىدان آشاغى بو مدرنىلىشمە يە قارشى خاص مدرنىلىشمە طرزلىرىلە دېرىن توپلۇمسال كوتلە حرکەتلىرى نىن، سوركلى يايىلاراق هەرشىنى چئورەين، ان پارىلتىلى بۇيۇمەيى،

عقله دورغونلوق وئرن زیان و اسرافى گئرچىكلىشىدирە بىلن، ساغلاملىق و ئابتلىك دىشارىسىندا هر شىھە گوجو چاتان دنيا بازارىنин يېر آلدигى زىمنىدىر بولۇشىنىڭ يېرىنىڭ بۇ مەھىيە سرعتىنە هجوم اندىر، او奴و يېرلە يىكسان انتىمك يا دا اىچدىن چۈركۈرمك اوچۇن اوغراشاراق داييانىرلار، بىرياندان دا بونون اورتاسىندا اۇزىزلىنى يوردلارىنىدا دوپورلار. مدرنلىين امكانلارينا قارشى حساس، ان تملچى اولومسوزلامالارىنىدا بىتلە اولوملايىجى، ان قارانلىق جىدىلىك و درىنلىك آنلارىنىدا بىتلە آېرونىك و شىن دېرلر.

۱۹.جو عصر مدرنلىيىن نىن قارىشىقلقىق و زنگىنلىيىنى، او奴ون آېرىيلىقلارى اىچىنده اىچىنە كېچمىش بنزىرىلىكلىرى بىر آز دا اولسا آنلايا بىلمك اوچۇن خاچىن موقۇغۇ لىرى اولان اىكى سىسە قولاق آسمالىقى: عمومىتىلە چاغىمىز مدرنizملىرى نىن چوخۇنون اصل قاياناغى سايىلان نىچە و آدى مدرنلىين هەنج بىر فورماسىيلا اوېغۇن گلەمەين ماركس.

ایندى، ۱۸۵۶-دا لىندىنە غربىيە، آنچاق انگىليسىجە ياخشى دانىشان ماركس،^۳ ۱۸۴۸-ين اوزىن ايراق دئورىملىرى، يالنىز ساده اوپالىلار ايدى، " دىئە باشلايىر، "آوروبا توپلۇمونون قورو قايدىغىندا كېچىك چاتلاقلار و كركىكلەرىدى [شكاف، دندانە]. آنچاق اوچوروملارا اشارە اندىردىلر. اوزىدە كى قاتى سطھىن آلتىندا، آنا قىتا[قارە]لارىن سرت قايدالارىنى پارچالاماق اوچۇن بىر آزجا يايىلماسى چاتاجاق اوكتانلارى گىزلى ايدى. "گئرىچىلىك دۇنمى اولان ۱۸۵۰-لەrin حاكم صىنيفالرى، دىنانيب يىنە سرت اولدوغونو سۈيىلە بىر، آنچاق اۇزىزلىرى نىن بونا اينانىب اينانمادىغى بىللە دېئىل. ماركس دا دېئىر كى، "ايچىنە ياشادىغىمiz آتموسفتىر هر بىرىمизىن بىتلەنە ۲۰۰۰۰ اوکكالىق [اولچو بىرىمى، پاوند] بىر گوجله باسىرىرىر، آنچاق دوپورسونۇزمو او奴و؟ "ماركسىن آن قابارىق ھدفلرىنىن بىرى انسانلارا" او奴و حىس ائتدىرمىكدىر".

بونون اوچجون دوشونجه لرینى بىللەسىنە كوبود و قورخوسوز ايمگەلرلە دىلە گىتىرىر: اوچوروملار، زىزلىملار، وولكانلى پوسكۈرمەلر، آزىجى باسىنى كىمى عصرى يىزىن مدرن صنعت و دوشونجه سىنە دە جىينگىلەدە يىب دايانتان ايمگەلرلە... ماركس داوام ائدىر، "بو عصرى يعنى ۱۹. جو عصرى كاراكتېرىزە اندن بۇيۈك بير فاكت وار، هېچ بير طرفىن دانا يىلمەدىي بير فاكت." ماركسىن ياشادىغى فورماسىيلا مدرن ياشامىن تەمل فاكتى، ياشامىن تەملىنەدە كى اساس چىشىكى دىر:

بىر ياندا، انسانلىق تارىخى نىن هېچ بير دۇرورەسىنە عقلە گلەمەين صنایع و بىليمىل گوج لر ياشايışشا كىچىرىلەمىش. باشقۇ ياندا، روما امپېراتورلۇ غۇنون سون آنلارى نىن دەشتىنى قات قات آشان چورومە علامەتلەرلى وار. ياشادىغىمېز گونلرده، ھرشى اۆز قارشىتىنا بولىودور. انسان امەيىنى آزالتماق و ثەرەلەتىرىمك كىمى معجزەلى بير گوج باغيشلايان ماشىنلارا آيدىنجاسىنا صاحب اولور، اونلار اوچجون چالىشىب دايانيريق. يىنى ثروت قابنالارى، نحس بىر جادويلا احتىاج دوغوران قابنالارا چىئورىلىر. صنعتىن ظفەرلىرى، كىملىن ايتىرىلەمىسى باهاسىنا الدە اندىلىر سانكى. انسانلىق طبىعتە حكم اىتدىكىجە، انسان باشقۇ انسانلارا يا دا اۆز روسوايچى لېغىنا كۆلە اولور. بىليمىن تمىز ايشىغى بىللە، اطرافى جەھاتىن قارانلىغىيلا اۇرتولىمەدىكىجە پارلايا بىلمىز كىمى گۈرونور. بوتون اختراعلارىمېز و اىرەلەلەمىيىمىز، سونوجدا سانكى مادى گوج لە ذەنى بير گوج باغيشلايىب، انسان ياشامىنى مادى بير گوجە چىۋىرىر.

بو آلچاقلىقلار و گۈزىللىكلىر بير چوخ مدرن مىسالەلەرلى اومىدىسىزلىيە سورويور. بعضى لرى "مدرن قارشى دورمالاردان خلاصى اولماق اوچجون مدرن صنعتلەردىن خلاصى اولماق" اىستەبىر، باشقۇلارى صنایعده كى اىرەلەلەمىيى، سىاستىدە نۇرفۇدال و نۇرمۇلتەقىتىچى [استبداد مطلقە نو] بىر

گئريله مكله تازالاماغا چاليشير. ماركس ايسه پاراديگماتيك بير مدرنيست اينانجي ديله گتيرمكده دير: "اوز باخشييميزدان، بيز بوتون بو تضادلارا دامغا وورماغى داوم انتديرن هوشلو روحۇ گۈزىدۇن قاچيرمېرىق. چوخ ياخشى بىلەركى، توپلومون يىنى گوج لرى نىن ياخشى ايشلەمەسى اوچون، آنجاق يىنى انسانلار طرفىندىن يۇنلىكىلمەسى گەركىر و بونلار فەھىلدىر. ان آز ماشىنلار قدر مدرن زمانلارىن تۈرەمەسى دير اونلار." بىلەجه "يىنى انسانلار"، يعنى باشدان آياغا مدرن اولان انسانلار صىنفى مدرنيلىن تضادلارىنى چۈزە بىلەجك، بوتون مدرن انسانلارين اىچىنده ياشاماغا سىخىتىلى آزىجى باسىلارىن، تakanلارىن، نحس اووسونلارىن، فردى و توپلومسال اوچوروملارىن عەھەسىنەن گله بىلەجك. بونلارى سۈيەدىكىدن سونرا ماركس، بىردىن سېرىه شن بىر هاوايا بورونور و گله جە يە باخшиشىنى كىچمىشىلە- انگىليس فولكلورويلا، شكسپير ايلە- باغلائىر: "اورتا صىنفى، آرىستوكراتى و گئريلەمەنىن يازىق پىغمېرىلىنى بىردىن اوتوروب بىردىن قالدىران بلىرىتىلىرىن اىچىنده اسکى دوستوموز روپىن گودفلو" تو تانيا بىلەركى بىز، يىرىن آلتىندا سرعتلە دىشىن ياشلى كور سىچان، او باجاريقلى قاباقجىل دئورىمى.

ماركسىن يازىلارى بىتمەلىيەلە مشهوردور. آنجاق اونو بىر مدرنيست اولاراق نظرە آلساق دوشونجەسى نىن تەملىنە ياتان و اونا حىات و ئىن دىالىتكىكى حرکتى، سونو آچىق اولان و اوز قاورام و آرزولارى نىن آخىتىسىنا قارشى گىندىن بىر حرکتى گۈزە بىلەركى. بىلەجه، كومونىست مانيفىتىسى دە، مدرن بورۇزا زيانى آشاغىلا ياجاق دئورىمچى دىنامىز مىن، بورۇزا زيانىن اوز درىن دورتو [انگىزە] و احتىاجلارىنى دوغولماقدا اولدوغۇنو گۈزۈروك:

بورژوازیا سورکلی اولاراق اوره‌تیم واسطه‌لرینی [ابزار تولید]، اوره‌تیم ایلیشکی‌لرینی و اونلارلا بیرلیکده بوتون توپلومسال ایلیشکی‌لری دنوریم سورجیندن کچیرمەن وار اولا بیلمز... اوره‌تیمین سورکلی دنوریم سورجینه تابع اولماسی، بوتون توپلومسال ایلیشکی‌لرین دایانمادان سارسیلماسی، بیتمک بیلمەین بیر بیلرسیزلىك و چالخانتى، بورژوا چاغىنى بوتون اۇنچەکى لردىن آبىرد اندىرى.

مدرس اورتامين، ماركسين زمانىندان گونوموزه قدر حىرت ائديجى چوخلوقدا مدرنيست حركتلرى دوغورموش اولان اورتامين، ان قطعى افادەسى بودور بلکه ده. بو باخىش بىلە سونا چاتار:

آرخالارىندا قدىم و سايغى يىلايىق بير اونيارغىلار و قناعتلىرى سيراسىنى سوروين بوتون دورغۇن، دونوق ایلیشکى لر سىلينىب سوپوروولور، اورتايما چىخان يىنى هر شى داها سوموكلىشمەدن زمانىنى دولدورور. قاتى اولان هر شى بوخارلاشىب گىڭىرى، قوتىش اولان هر شى سوموتلاشىر و ان سونوندا انسانلار ياشاملارىنىن گىرچىك دوروملارىلا و باشقان انسانلارلا ايلگى لرىيلە اوزلشىمە يە چىتىنىلىك چكىر.⁴

بىلەجە مدرنلەين دىالىكتىك حركتى آبىرونىك بير بىچىمە اوزونون محركى، يعنى بورژوازىيە فارشى دۇنور. آنجاق دۇنوب اورادا قالمايىر: بوتون مدرس حركتلار ماركسين حركتى داخل اولماقلابو اورتام اىچىنде قالانىب قالىر. ماركسين فرض ائتىي كىمى بىز ده فرض ائدك كى، بورژوا فورمالارى آرادان گىتمىش و بير كومونىست حركت باشلامىشىدىر: بو يىنى توپلومسال بىچىمى سلفلىرىنىن طالعىنى پايداشماقدان و مدرس هاوادا بوخارلاشىب گىتمىكىن نە ساخلايا بىلر؟ ماركس بو سورغۇنون فرقىنە وارميش و اىرهەلەدە اوزىرىنە دايانا جاگىمېز بعضى جوابلارى اۇنرى وئرمىشىدىر. آنجاق مدرنلەين آبىرد ائدىجى اوزللىكلىرىنەن بىرى ده شخصاً سورغۇلارى سوروشانلار و

وئردىكىلرى جوابلار صحنهدن چكىلىدىكىن سونرا بىلە سورغولارين ھاوادا عكس صدالارى نىن قالماسى دير.

يوزايلىن دۇرددە بىرى گىلدىب، ١٨٨٠-كى ئىچەنин يانىنا چاتساق، مدرن ياشايışا دايىر چوخ فرقلى يارغىلار، باغلۇلىق و اوميدىلرلە، آنجاق چاشدىرىيچى اۋلۇجودە بىزەر بىر سىن و دويغۇيلا قارشىلاشاجاغىق. ماركس كىمى ئىچە يە گۈرە دە مدرن تارىخىن آخىملارى آيرۇنىك و دىالىتكىن بىر اۆزىللىك داشىرىدى: بىلەجە روحون سايغىنلىقى و گۇرچىكلىك اىستەيىنە باغانلى خرىستيان ايدىللارى، سوندا قارشىسىنداكى خرىستيانلىقى چۈركۈردو. بۇنون نتىچەسىنده، ئىچەنин "تانرى نىن اۇلومو" و "ئىھىليزمىن يوكسەلىشى" دىئه آدلاندىرىيغى دراماتىك اولايلار ايدى: مدرن انسان اوغلو اۆزۈنۈ بۇيۈك بىر دىئر بوشلۇغو و يوخلۇغۇنون، باشقا ياندان دا گۈزە چارپان بىر امكانلار بوللۇغۇنون تام اورتاسىندا گۈردو. ايندى، ئىچەنин خىشىر و شرین اوتەسىنده (١٨٨٢) باشلىقلۇ اثرىنده، عىنيلە ماركسدا اولدوغو كىمى، هر شىئىن اۆز قارشىتىبا بويلو اولدوغو بىر دىيانى تاپىرىق اۆزۈمۈزدە.^٥

تارىخىن بىلە دۇنۇش نقطەلىرىنده، گلىشىمە يارىشىندا عىنيلە وحشى بىر مشىدە اولدوغو كىمى يان-يانا، چوخ زمان بىر سېرىيەلە قاياناشمىش، احتشاملا و چوخ يۇنلو بۇيۇين، چالىشان بىر نوع تروپىك رىتم [ضرىباھنگ استوايى] اۆزۈنۈ آشكار ائدىر. و عىنى زماندا بىر سېرىلرلىلە گونش و ايشيق اوچون وحشىيجه ووروشان، پارتلايان و ايندىيە قدر وار اولموش اخلاقى دىرلر آراسىندا هەنچ بىر سېنىرى، مانعى، اينجەلىيى تاپىب چىخارا بىلمەين من چىلىكلىر [انقۇيزىملەر] سايەسىنده دەشتلى و اصل بىر پارتلايىش... آرتىق پابلاشىلان دىرلر دېئىل، همىشە يىنى "نه اوچونلر" واردىر، يانلىش آنلاما و قارشىلىقلۇ سايغىسىزلىغىن يىنى بىر اتفاقى، ائنىش، اىيلنمك و ان اوستون آرزوilar دەشتلى بىر بىچىمە آرایا گلىر. سوپۇن [اصالت، نىزاد] داهىلىيى

ساغلام اولانین و کورلانمیشین بوتون برکتیبله دولوب داشار، ياز و پاییزدا او اوغورسوز بیر يترده اولماگى... تهلكه، اخلاقىن آناسى، بؤیوك تهلكه، يىنه اورادا بىزىمەدەر. آنجاق بو دفعە فردى، ان ياخىن اولانلا يېرىشىدىرىمىشىدىر. كوجەددەر، اۋز اوشاغىنىزدا، اۋز اورەيىنیزدە، آرزو و ايستكالرىنىزىن ان گىزلى گىزلى اوپوقلارىندادىر.

بىلە زمانلاردا "فرد، فرد اولماغا جەد اندىر." باشقى ياندان، بو قورخەماز فرد اوميدىسىزجە "اۆزۈنە عايد قانۇنلارا احتىاجى وار، اۆزۈنۈ قوروماسى، يوكلەتمەسى، داوام انتدىرىمەسى اوچۇن باجاريقلارينا احتىاج دويور." بو امکانلار ھم ظفر وعد اندىر، ھم دە قورخودوجودور. "ايچ گودولرىمىز [غرايز] گىرييە دوغرو ھر يۈننە قاچا بىللەر ايندى، بىز، اۆزۈمۈز بىر نوع قارىشىقلىغىق. "مەرن انسانىن اۆزۈنە و تارىخىنە باخىشى" آز قالا ھر شىئە يۈنلۈ بىر سوسۇلۇق، ھر شىئە يۈنلۈ بىر ايلگى و ماراق اولور." بو نقطەدە بىر چوخ يوللار آچىلىرى. مەرن انسانلار بو "ھر شىلىرى" يۈنلەندىرىن قاياناقلارى نىچە تاپاچاقلار؟ نىچە، ھر طرفىن مەرن ياشامىن خانوسونا قارشى تاپا بىلدىكىلرى تك چارە هەنج ياشاماماڭا چالىشان "كىچىجىك آدام جىغازلارلا" دولو اولدوغۇنو افادە اندىر: اونلارا گۈرە "سېراوى اولماق، آنلام داشىيان يىگانە اخلاقىدىر."

باشقى مەرن بىر تىپە انسان اۆزۈنۈ كىچمىشىن پارودى [ھەجو]لارىنە آتىر: "او تارىخە احتىاج دويور، چونكۇ تارىخ اونون اوچۇن بوتون پالثارلارى ساخلايان بىر آنباردىر. هەنج بىر گىثىمەن اونون آينىنە تام اوتۇرمادىغى نىن فرقىنە وارير "نه ايلكىل [بدوى، پەريمىتىو] نە كلاسيك، نە اورتا عصرلى، نە شرق.- مەرن بىر انسانىن" اصلا ياخشى گىثىملى گۈزۈنە بىلمەيمەجه بىي" گۇرچەيىنى هەنج جور قبول اندە بىلمەدىيىندەن "تىكار، يىنىدىن تىكار سىناماماڭ داوام اندىر". حالبوکى مەرن زمانلاردا هەنج بىر توپلۇم، انسانا اوىغۇن

گلمير، ياراشمير. مدرنلیین سیخیتى لارينا قارشى نىچەنин اۇز داۋرانيشى اىسە بوتون اولوبىيتنلىرى جوشغۇپلا آقىشلا ماقدىر: "بىز مدرن انسانلار، بىز يارى-برىرلر، سونسوز قوتىسال موتلولوغوموز، ان چوخ تەلکەدە اولدوغۇمۇز آندا يېتىشىرىك آنجاق. اىشتاهىمىزى قابارдан تىكىھە محرى سونسوزلۇق، اۇلچىرسوزلۇك دور." يىنە دە نىچە سونا قدر تەلکەنин اورتاسىندا ياشاماغا نىتىلى دىئىل. او دا ماركس كىمى ھىجانلا، يىنى بىر انسان نۇعونۇن دوغوشو اينانجىنى وورغولاپىر. بو يىنى انسان "صاباحىن و صاباحدان سوزراپىن انسانى" دير، "بو گۈنونه اعتراض اندەرك"، مدرن انسانلارين اىچىنده ياشادىقلارى سیخىتىلاردان چىخىش يولو تاپماق اوچۇن احتىاج دويۇقلارى "يىنى دىرلىرى يارادا جاق جسارت و تخيّله صاحب" اولا جاق يىنى انسان.

ماركس و نىچەنин پايلاشدىقلارى سىين خاص و ماراق دوغوران جەتى يالىز يورولماق بىلەمەين بىر چالىشقانلىق يانىب آلوولانان بىر انترېزى، تخييل زىنگىنلىي دىئىل. بو سىن آنى و تعجبلى توپ و وورغۇ دېيشىمەلىپىلە، اۆزۈنە دۇنمىيى بوتون سۈپەلەدىكلىرىنى سورغولاماغا و دانماغا، اۆزۈنۈ اوغۇن يا دا اوپۇنسوز سىنلردىن عبارت اولان گىنىش بىرسىرا چىخىرىلەمە يە، اليىدن گلەنин كنارىتىنا، داها گىنىش بىر منزىلە اوزانماغا ھەشىپ قارشىتىنا بولۇ اولدوغو و "قاتى اولان ھەشىپ بوخارلاشىپ گىتىدىي" بىر دىنائى دىلە گىتىرىپ قاوراماڭا ھە آن حاضردىر. بو سىن زمان زمان، اۆزۈنۈ كشف ائتمە ايلە اۆزۈنۈ لاغ ائتمە، اۆزۈنەن حظ دويما ايلە اۆزۈنەن شەھەلنمە آراسىندا گىندير گلىر. آغرينى و سیخىتىنى تانىيان بىر سىن دير، بونلارين عەھدەسىنەن گلەجك گوجو اولدوغۇنا دا اينانىر. بۇيۇك تەلکە ھە يىزىدە وار و ھە آن باشا گلە بىلە، آنجاق ان درىن يارالار دا بىلە انترېزىلە دولوب داشماسىنى دايىندىرما بىلەمەز. آيرونىك و ضدىتلى، چوخ سىلى و دىيالكتىكىدىر

بو سس. مدرن یاشامی شخصاً مدرنلیین یاراندیغى دىرلر آدينا مەحکوم اندىر. صاباح و گلهجەين مدرنلیکلەرى نىن، گۇنومۇز مدرن انسانىنى چۈركۈرن يارالارى ساغالىدا جاغىنى اوميد ائدىر-اوستەلىك چوخ زمان دا اوميدە قارشى چىخاراق... ۱۹.جو يوزايلىن بوتون بۇيوك مدرنيستلىرى ساركس و كىشىتكىارد، وايتمان و ايسشن، بودلېر، مەلۇيل، كارلايل، استيرنر، ريمبو، استريندېشىڭ، داستايوفسکى و داهما بىر چوخلارى- بنزىر رىتملرە و بو مېنۋالدا دانىشىرلار.

۲۰.جي يوزايلىدە نە اولدو ۱۹.جو يوزايلىن مدرنلېين؟ بىر باخىمدان، ان جىلۇو وورولمامىش خولىلارين كنارىنا اوزاندى و بۇيودو. شكىل و هېيكل تراشىلىقدا، شعر و روماندا، تئاتر و رقصده، معمارلىق و تاسلاقدا [طراحى]، داهما يوز اىل اۇنچەسىنە قدر وار اولمايان بىر چوخ ائلەكترونىك اىلگى آراجىلارى و بىلەمىسل دوزىنە، عصرىمېز ان يوكس克 شاشىرىدىجى ازلىچودە، چاشدىرىيچى زنگىنلىكىدە اثرلر و دوشۇنچەلر اورتايما چىخارادى.

۲۰.جي عصر دنيا تارىخى نىن يارادىجىلىق باخىمېندان ان پارلاق دۇنىمى اولاراق كاراكتىرىزە ائدىلە بىلەن راحاتلىقلە. هەشى بىر طرفه يارادىجى انترېزى دىيانىن هر طرفىندن فيشقىرمىشدىر. ياشابان مدرنلېين -گراس، گارسيا ماركت، فونتىش، كانيتىگەم، نۇلسون، دى سووئرۇ، كىنزو تانگ، فاسىپىندىر، هىززۇگ، سەمبىن، روپرت ويلسون، فيليب گلاس، رېچارد فورمن، توايل تارپ، ماكسىن ھونگ كىنگستون و چىئورەمېزدەكى بىر چوخلارى نىن اثرلىرىندە ياشابان- مدرنلىين پارىلتى و درىنلىيى، او تاندېرىيچى و قورخودو جو بىر چوخ شىئىلە دولو بىر دىنادا غرور دويماق اوچۇن بىر چوخ شىئى دە وئرمىكىدە دىر بىزلىرە. يىنە دە منه ئىلە گلىرىكى، مدرنizمېمىزى نىچە استفادە اندەجهىيمىزى بىلمەيىرىك، مەدىنەتىمىز و ياشاملارىمىز آراسىندا كى اىلگىنى قورما شانسىنى ياخىرىمىشىك ياخىرىمىشىق.

جکسون پولاک، دامجی سال شکیل لرینی، تاماشاچیلار اوزلرینی ایچیندە ایتیره جهی (و طبیعى کى تاپاجاغى) بىر مىشە كىمى حاضرلامىشدى، آنجاق بىزلىر اۇزومۇزو شكىلەن ایچىنە او تورتما، اۇزومۇزو چاغىمېزىن صنعتى و دوشونجهسى ایچىنە يىش آلان، قاتىلان قەرمانلار اولاراق گۈرە بىلمك صنعتىنى بوتۇنلوكله او نوتىدق هاردارسا. عصرىمېز گۈز قاماشدىرىيچى مدرن بىر صنعت قويىدو اورتايى، آنجاق بىزلىر بو صنعتى دوغوران مدرن ياشامى نىچە قاورىا ياخىغىمېزى او نوتىمۇش كىمىي يىك. ماركس و نىچە دن بو يانا مدرن دوشونجه بىر چوخ باخىمدان بؤيوودو و گلىشىدى، مىئىلە بوراسىندا دىير بىزىم مدرنلىيە گۈرە دوشونجهلىمېز يىرىنەن قالماشىش و گىرىلەمېش كىمى گۈزرونور.

۲۰.جى عصر يازار و دوشۇنۇرلىرى نىن مدرنلىك بارەدە سۆيىلەدىكىلرینە قولاق و نرسك و بونلارى عصرىن اۇنچەسىيلە مقايىسه انتىك، پىرسپىكتىيولرىن تمل بىچىمە صافلاشتىرىغىنى و تخىل منزلى نىن دارالدىغىنى گۈرەرىك.
 ۱۹.جو يوزايللىكىدە كى دوشۇنۇرلىمېز، مدرن ياشامىن ھم جوشۇغۇن پىستىشكارلارى ھم دە دشمن لرى ايدىلر. يورو لماق بىلەمدەن بىلىرىسىزلىك و تضادلارلا بوغشور دولار. اوزلرینى لاغ انتىك و اىچ گرگىنلىكلىرى [تنش درونى]، ياردىيجى گوج لرى نىن ان بؤيوك قايىناغى ايدى. ۲۰.جى عصر دە كى خلفارى ايسە قاتى قطبلاشمالارا و دوم دوز [تكىبعدى] بوتۇن جول-لشىرىمەلرە يۇنلىدىلر. مدرنلىك يا كور-كورانە و تنقىدىسىز بىر حىرانلىقلارا قارشىلاندى، يا دا اسکى يونان تانرىلارى نىن اولىمپوس "سونا بىزىر يىنى بىر اوستىدىن باخىشلا و خور گۈرمىكلە آلچالدىلىدى. مدرنیتە هر ايکى دورومدا، انسانلار طرفىنندىن فورمالاشمير، دىيشىدىرىيلىمير، اصلىنە باagliى، بوتۇو بىر قورولوش حساب ائدىلىدى. مدرن ياشايىشا آچىق باخىشلارىن يىرىنە باagliى باخىشلار يېرىلىشىدىرىيلىدى. "ھم او/ھم بۇ" يىرىنە "يا او/يا بۇ" گىلدى.

تمل قوطوبلشمەلر عصریمیزین ایلکىنده چىخدى اورتايا. ايندى، بىرىنجى دنیا ساواشىندان اۇنچەكى اىل لرده مدرنلىپەن احتراسلى پارتىزانلارى اولان ايتاليا فوتورىستلىرى دېنله يىن: "يولداشلار، ايندى سىزلىرە بىلدىرىرىپىك كى بىلىمەن ظفرلە اىرەلەمىسى انسانلىقى قاچىنلىماز دېيشىمەلرە مجبور اندىر، گلەنەيىن اطاعتلى كۆككۈرىلە بىزلىر، گلەجەيىمېزىن ايشىلىلى احتشامىنا اوميد باغلايان اوزگور مدرنلر آراسىندا بىر اوچوروم يارادان دېيشىمەلرە..."^۶ ان كىچىك بىر قارانلىق نىقطە يوخدور بورادا: "گلەنك" (دېنلىن بوتون گلەنەكلىرىنى عىنى چانتادا توپلامىشدىر) دوم دوز اطاعتلى كۆلەلە بىراپىدىر، مدرنلىكىسە اوزگورلويدە. هەشى آيدىن دىر. "بالتالارىنىزى آلين، بالثالارىنىزى و چىكىچلىرىتىزى و... بىخىن، يىتلە يىكسان اندىن سايغىلى شەھرلەر، آجىمادان! هايدى! كتابخانا رفالرىنى او دلاين! كاناللارى موزئىلەر، آخىدىن!... هىسە بولانمىش بارماقلارىمېزلا سئۇينج اىچىنده آتشە و ئىركەر، هەپانى! هايدى! گىدىلەر، گىدىلەر!" ماركس دا، نىچە دە گلەنکىسل قورو لوشلارىن مدرن يىخىمېنى جوشغۇيلا قارشىلايىرىدىلار. آنچاق بۇ اىرەلەمىسىن انسانى بىدلەرنى و مدرنلىپەن يارالارى سارىلا بىلمەدن گىنىدەلىمىسى داها اوزون بىر يولو اولدوغۇنو دا بىلەرىدىلە.

ايىشلە، حظلە و عصىانلا تىرىپەنمىش بۇيۈك قالابالىقلارىن ماھنىسىنى، مدرن باش شەھىلرەكى دنورييمىن رنگارانگ، چوخ سىلى دالغالارىنىن ماھنىسىنى، شىلتلى ائلشىتكىرىك آيلارلا ايشىلدايان لىمان و دىنiz قىراغى آنبارلارىن گىنچە آتش لرىنىن ماھنىسىنى سۈپەلە يەجەيىك، توستۇ ساچان سورونلىرى يالا يېب اودان گۇزو دويماز دەميريولو داياناجاقلارىنىن ماھنىسىنى، توستولرىنىن قىورىملارىيلا بولودلارا آسىلى فابرىكلەرین ماھنىسىنى، گونشىدە اولگوج كىمى پارلايان، چوخ بۇيۈك كىنديرىبازارلار كىمى چايلارين اوزرىنندن آتلايان

کورپولرین ماهنیسینی، اوژه چیخارتیدیغى گەملىرین... بۇيوك دۆشلو لوکوموتیو و طیارەلرین كىسکىن ايشىقلارىنىن ماهنیسینى (و...).^٧

٧٠ ايل سونرا بىزىلر، هله فوتورىستلىرىن گىجلىك دولو گۈرىگىلىك و جوشغۇسويلا، اىنۋەرژىلرىنى مدرن تىتكۈلۈزى ايله قارىشدیرىپ يىنى بىر دنيا ياراتما آرزو لاربىلا ھېجانلاتا بىلرىك. آنجاق بۇ يىنى دنيادا او قدر چوخ شىنى دىشارى قاپى يا آچىلدى كى! بۇ دورومو او اولاغان اوستو "دۇرۇمىعىن رىنگارنگ، چوخ سىلى دالغالارى" مەتافور لاشمىسىندا بىلە گۇرە بىلرىك.

سياسى آلت-اوست اولوشلارى اشتىتىك (موسيقى و رسيم آراجى ايله) بىر يېچىمde قبول ائدە بىلەمك، تام آنلامدا انسان دويارلىغى نىن گەنئىشلىمەسى دئمکدىر. ياخشى، باشقا ياندا، بۇ دالغالاردا سورۇندورولوب ايتىن بوتون او انسانلارا نە اولدو؟ فوتورىست چىرىچىو سىينىدە اونلارين تجربەلرینە هەنج بىر يېر يوخدور. گۇرۇندويو كىمى ماشىنلار بىلە ياشام تاپاركىن، ان اۇنملىسى بعضى انسانى دويغۇلار اۇلمىكىدەدىر. حقىقتا دە داها سونراكى فوتورىست ادبىاتدا دا گۇرۇنور بۇ: "معنوى دردىن، ياخشى جىسارىن، باغانلىغىن و سئوگى نىن، ياشام و تىرىجى اىنۋەرژىنى كۆھنەلدىن، گوجلو بىنسىل ائلىكتىرىكىمېزى كىسىلمە يە اوغرادان بۇ زەھرلىرىن بوتۇنلوكە يوخ اولدوغو انسانا ضد بىر تىپ ياراتماق اىستەبىرىك".^٨ گنج فوتورىستلىر، ١٩١٤ دە "دنيا اوچۇن بىر جە معالىجە" دەنديكىلارى دۆزىوشه هوسلە آتلاندىلار. ايکى ايل چىكمەدن ان ياردىجى ايکى داهى (رسام-ھېيكلچى اومبىرتۇ باكونى و معمار آنتونيو سانت ائليا) وورغۇن اولدوقلارى ماشىنلار طرفىنдин اۇلدۇرولە جىكدىلر. قالانلارى ايسە موسولونى نىن چارخىلارىنىدا، طالعين اۇلو الى طرفىنдин اوپۇدولوب، وارلىقلارىنى مەننەت فدائىلىرى اولاراق داوام اىتدىرە بىلدىلر آنجاق.

فوتوریستلر مدرن تئکنولوژی نین قوتمال حساب اندیلمه سینی گروشنسک و اوزبیخیجی لیغا [خودویرانگر] چاتان بیر اوچ نقطه يه قدر آپارديلار. بو ايسه آشیريلقلارى نين بير داها تكرارلانما سينى تأمين اتىدى. آنجاق ماشينلارا قارشى دوزدوكلرى، تقىيده يش و ئرمەين رومانسلارى، اولوسدان قوبوقلارى بىلا بىرلشه زك داها آز ضد و داها اوزون عۆمۇرلو طرزلىدە يشىدىن ياشام تاپا جاقدى. بو طرز مدرنلېي، بىرينجى دنيا ساواشىندان سونرا "ماشين اشتتىكى" نين آرىنمىش سوزولموش فورمالارىندان، باوهاؤس، گروپوس و مایس واندۇر روھ" -ين، لى كوربوسيئر و لاجتر" -ين، "Ballet Mechanique" [مئكانىكى بالىت]-ين تئکنوكراتىك پاستوراللارىندادا [كىند شعرى] راست گلىرىك. بىر باشقا دنيا ساواشى نين آردىندان، بو دفعە بوكمىنستەر فولىر ايلە مارشال مكلوهانىن *high-tech* (يوكىك تئکنولوژى) راپسودى لرىنده [خلق ماهنى لارىندادا] و آلوين تافلىرىن گله جك شوكوندا قارشىلاشىرىق. ايندى، مكلوهانىن، 1964 دە يايىملاتان *Un-derstanding Media* (مندىيانى آنلاماق) كتابىندان اۇرنىك:

قىساجا، بىلگى سايار، تئکنولوژى ياردىمى ايلە شىن بىر انورنسلى قاورام و بىرلىك دوروم وعد اتىمكىدە دىر. سونراكى منطقى بىر آددىم ايسه... عمومى كوسمىك [كىهانى] بىلەنچ خىشىرىنە دىل لرى كىارا قويىماق... كىمى گۈرونور. بىولوقلارىن وورغۇلادىغى "چكى سىزلىك" دورومو فيزىكى بىر اۇلومسوز-لوك وعد اندىر، كى بونا پارالىل اولاق كولنىكتىو اوزلاشما [همانڭى جمعى] و بارىش تأمين اىدن سۈزسۈزلىك بىر دورومدا دىئىلە بىلر.⁹

بو مدرنلېزم، عمومىتىلە مسئۇلىتلى دولت و وقف سوبىسىدلرى بىلە ايش گۈرن دۇيوش سونراسى آمرىكا سوسىيولوقلارىن، اوچونجو دنيا ياخراج اتىمك اوچون گتىردىكلىرى مدرنلىشمە مودىل لرى نين تىلىنده ياتماقدادىر. اۇرنىك

اولسون دئیه ایندی سوسيال پسيکولوق [روانشناس اجتماعي] آنکس اينكئلشس "دن مدرن فابريکه بير گوزللمه [ليريک تورك شعر نوعو]: مدرن ادارهچىلىك [آدمينيستراتورلوق] و اوزل سياستلىرىنه گزره يۇنلەنديرىلن بير فابريک، راسيونال داورانيش، رومانتيك تارازلىق [تعادل عاطفى]، آچيق ايليشكى ايله چالىشانلارين قناعتلىرىن، دويغولارينا و كيملىكلىرىنه سايىغى باخيمىندان ايشچىلرى اوچون بير اورنك تشکيل اندەجك. بو مدرن ياشامىن قانون و پراكىكلىرىنин گوجلو بير اورنەبى اولا بىلر.^{۱۰}

فوتوريستلر، بو يازارىن آشاغى سوېيەلى و جانسىز نىزىنى پىسلە بىردىلر بلکە. آنجاق هەچ شبهه يوخ كى، انسانلارين ياشاملارىنا اورنك تشکيل اندەجك بير جانلى وارلىق اولاراق فابريكا ايمگە سىندىن راضى قالىرىدىلار. اينكئلشس "ين يازىسى" انسانىن مدرنلشمەسى "باشلىغىنى داشىماقدا و مدرن ياشامدا انسان آرزوسو و چالىشقانلىق اۇنمىنى گۇسترمەبى آما جلاماقدادىر. آنجاق، فوتوريست گلەنگىن گلن بوتون مدرنizملىرىن باشلىجا سورونو بوردادىر: اۇنملى بوتون رول لار تر-تميز ماشىنلار و مشكانىكى سىستېملىر طرفىندن گۈرۈلۈدۈكىن سۇنرا سىنيلە يوخارىدا دىدىيىمىز فابريكا اورنەبى كىمى - مدرن انسانا، يالنىز فيشى تاخماق قالىر.

۲۰. جى عصر دوشونجهسىنин، مدرن ياشاما كىسىلىكىله "يوخ!" دىنن ضديتلى قطبونه باخدىغىمىزدا، بو ياشامىن نەبەن بىزەدىيە دايىر چاشىدىرىجى بىزىرىلىكلىر اولدوغۇنۇ گۈرۈرۈك. ماكس وېشىن، ۱۹۰۴ يازدىغى پروتستانت اخلاقى و كاپيتالىزمىن روحۇ آدلى اثرىنин اوغا نقطەسىنده "مدرن اقتصادى دوزىنин بۇيوك دنياسى" بوتونلوكله "بىر دېير قىس" كىمى گۈرۈنور. كاپيتالىست، ياسالچى [قانونمدار] بوروكراتيك اولان بو سرت دوزن، "بو مىشكانىزم اىچىنده دوغulan بوتون فردىرىن ياشاملارىنى

قارشيليق سىز بير گوجله آيدىنلادير. قالقلانمىش ان سون كۇمورده يانىب بىتەنە قدر انسانىن طالعىنى آيدىنلاتماقى "داوم ائتدىرمىجك. بو نقطىدە، ماركس و نىچە دە -اونلارىن يانىندا توکووپىل، كارلايل، ميل، كېتىرىڭكارد و بوتون باشقا ۱۹. جو عصر تىقىدچى لرى - مدون تىكنولوژى و تۆپلۇمسال قوروملا ئىمانلىقىن انسانىن طالعىنى نىچە آيدىنلاتدىغى ئىن فرقىنە وارمىشىدىلار. آنجاق، هامىسى دا مدون فردىرىن بو طالعىنى آنلايا جاق و سونرا اونونلا مبارزە ئىدەجك باجاريقدا اولدوغۇنا اينايىردىلار. دولايىسپىلا، آبىرسىز بير ايندىكى زمانىن اورتاسىندا بىلە آچىق بير گەلەجك قوراشدىرا بىلىرىدىلر. مدونلىكىن ۲۰. جى دۇنمدەكى تىقىدچى لرى اىسە، باشقا انسانلارلا بىلە بير دويغوداشلىقدان و انسانلارا اينانجدان بوتۇنلوكە محرومدور. وئىتەر گۈزە چاغداشلارى، يالنىز و يالنىز "روحسوز او زمانلار، اورەكىسىز سىزىكچى لرىدىر [لذتپىست]، بو ھېچلىك [دىرسىز انسان]، انسانلىقىن داها اۇنچە چاتا بىلەدىيى بىرگىلىشىمە سوپىھەنى الە ائتدىيى كىمى بىر قاراباسمايا قاپىلىميش - دير." ۱۱.

يعنى، مدون تۆپلۇم بىر قفس او لماقلا قالمير، اىچىنەكى انسانلار دا او قفسىن بارماقلىقلارى طرفىندىن فورمالاندىرىلىر. بىزلى روحۇ، اورەھىي، جىنسى يا دا فردى كىيملىي او لمایان، حتى دىئه بىلىرىك كى، وارلىغى بىلە او لمایان وارلىقلارىق. عىنلە مدونلىكىن فوتوريست و تكتنوباستورال [بازىرىلى شعر روستايى] فورمالارىندا اولدوغو كىمى بورادا دا بىر او زىنە [فاعل] او لاراق (دەنیا اىچىنە و او زىنە تېكى، يارغى و حرڪت باجاريغىنا صاحب بىر جانلى كىيملىي ايلە) مدون انسان يوخ اولوب گىتمىشىدىر، آيرونىك بىر بىچىمە، ۲۰. جى عصردە "دمیر قفس" ئى تىقىد ائدىنلر قفس گۈزتىچى لرى ئىن دەنیا گۈزروشۇنۇ منىمەمىشلىر. قفسىن اىچىنەكى لر، داخلى او زگورلۇك و كىيملىكىدىن محروم او لوقلارىنىا گۈزە قفس دە، بىر دوستاق دىليل. قفسىن

بوتون يابدیغى بىر دىرسىز هئچلىكىلر نسلينه، آرزولادىغى و احتىاج دويدوغۇ بوشلۇغو تامىن اتىمكىدە دىر^۱ وئىش انسانلارا قارشى چوخ آز اىتام بىسلىرىدى، آنجاق ادارەچى لرىيە داها دا آز، اىستر آرىستوكرات يا دا بورۇزا اولسونلار، اىستر بوروكراتىك يا دا دئورىمىچى. بو سىيدن سىاسى موقعي، هەنج اولماسا ياشامىنىن سون اىل لرىيىنە، قاپالى بىر لىبرالىزم اىدى. آنجاق چوخ تأسوف كى مدرن انسانا دايىر وئىرسايانق اوذاقلقىق و خور گۈرمك، وئىش سايانق قوشقاچ جولوق و تىقىدى اوزاق گۈرنلىكىندا قوپارىيلدىغىندا اورتايما چىخان، وئىرىنكىنندن داها جانلى بىر سىاست اولدو. ۲۰. جى عصر دوشونورلارنىن چوخو دىنيانى بىلە گۈرمۇشدولر: كۆچەدە و دولت اىچىنە بىزە سىخىتى و سورون يارادىب دايىنان كوتلەلر، بىزيم عكسيمizه بىر دويارلىقدان، معنوياتدان يا دا كىملىكىندا محرومدolar، او حالدا بو "كوتلە انسانلارنىن" (يادا "ايچى بوش انسانلارين") اۆزلىرىنى ادارە ائتمە حقىنندە كنار، اكتريتلىر واسطەسىلە بىزلىرى دە ادارە ائتمە گوجونە صاحب اولمالارى آخماق دىئىلمى؟ اورتىڭا، اسپېنگلەر، ماوراس، تى.اس.اثلىيەت و آلتىن تىت [Ailen Tate]-ين دوشونجە و انتىشكىتوال داورانىشلارىندا اىيرمېنجى عصر جانلى لارى نىن مطلق ماندارىن لرى

^۱ وئىرىن داها سونراكى بعضى يازىلارىندا، اۇرنك اوچون "پىشە اولاراق سىاست" و "پىشە اولاراق بىلەم" يازىلارىندا داها دىالىتكىكى بىر پىرسپەنكتىو وار. (From Max Weber) چنۋىرن و درلەين. C.Wright H.Gerth آكسفورد، ۱۹۴۶، چنۋىرن. ت.بارلا، استانبول، ۳.جو چاپ، ۱۹۹۳ وئىرىن چاغداشى و يولداشى گۇرگ زىمئىل، بونو اصلا گلىشىدирە بىلەمەككە بىرلىكىدە ۲۰. جى يوزايلىن دىالىتكىكى مدرنلىكە ياخىنلاشىشىدىر. اۇرنك اوچون، باخىن "مدرن مەنلىكىن قارشى دورماسى"، "متروپوليس و ذەنى ياشام"، "قورۇپ گەنلىشىنەمسى و فەرىدىلىن گەنلىشىنەمسى" Donald Leving, Universityol Georg Simmel on Individuality and Social Forms درلەين، Chicago، ۱۹۷۱. ۱. زىمئىلە سو داها سونرا، گەنج اىزىلە يىجي لرى گۇرگ لو كاچ، ت.و.آدورونو و والش بىشىامىن دە- دىالىتكىكى باخىش و درېنلىك ھېشە و چوخ زمان ئىنى جملە دە سرت بىر مەنلى اوميدسىرلىككە اىچىنە كەچمېش دۇرۇمدادىر.

[مامورین عالیرتبه] و پوتنسیال آریستوکراتلارینی منیمسنیش، تحریف اندیلمیش و شیشیردیلمیش و ثبتوواری، اسکی یونان تاتریلاری نین اوليمپوسونا بىزى يىنى بىر پېرسېنگىتىيۇ گۈزۈروك.

داها چاشدیرىجى و داها ناراحت ائديجى اولان، بو پېرسېنگىتىيۇن سون زمانلارين يىنى سول [چېنۇ] حرکتىندن بعضى اشتراكچى دەمۇكراسى طرفدارلارينا قدر، بؤيوک اۇلچۇدە قبول اولۇنماسى دير. آنجاق، ۱۹۶۰-لارين سونوندا هېرىېت مارکوزەنин "ئىك اۇلچولو انسان"ین [انسان تك ساختى] تنقىدى دوشۇنجه دە سووژىن اۇرنىك اولۇشۇنا قدر، هېچ اولماسا بىر سوراج اوچۇن دوروم بولىدى. بو اۇرنىيە گۈزە هم مارکىس هم دە فرويد اۆز دوشۇنجه لرى نين اعتبارىنى ايتىرمىشدىلر: يالنیز صىنیف سىل و توپلۇمسال مبارزەلر دېئىل، پسيكولوژى قارشى دورما و تضادلار بىلە "بىرلىكde رەھبىلىك" [رەھبىرى متەد] دولتىن طرفىندن اورتادان قالدىرىلەمىشدىلر. كوتلەلرىن انقولارى، آيدىلارى [نهاد، مجموع تمايلات جنسى و شەھوانى] يوخدور، روحلارى اىچ گىنلىك و دىنامىزىمدە محرومدور: دوشۇنجه لرى، احتىاج-لارى، حتى خولىلارى "اۋزلىرىن اوچۇن دېئىل"، داخلى ياشاملارى، آنجاق و آنجاق توپلۇمسال سىستېمەن قارشىلايا بىلە جىي آرزووارى چىخارا جاق بىچىمە "بىرگە اولاراق ادارە اولۇنماقدا"، "پروقراملاشدىر- يىماقدادىر". "انسانلار اۋزلىرىنى امتعەلرەدە [كالا] تانىيەلار، روحلارىنى آوتوموبىللىرىنده، موسىقى سەتلىرىنده، اىكىلى ائولرىنده [خانەھاي دوبلىكس]، مطبخ و سايطلارىنده تاپىلار".^{۱۲}

ايىندى بولۇسۇز، مدرن دىنانييىن سۇويپ سۇۋەمەين آراسىندا پايلاشىلان، اىيرمېنچى عصرە خاصل تانىش بىر ترجىع بىندىدىر: مدرنلىك ماشىنلارين تۈرەمەسى دير و مدرن انسانلار يالنیز مەتكانىكى كۆپىلاردىر. آنجاق مارکوزەنин اورىيتنىدە [مدار] اولدوغۇنۇ اىرەلى سوردويو ۱۹. جو عصر مدرن

گلهنه یىندىن، هېڭىل و ماركسىن تىقىدى گلهنه یىندىن دۇنىمكدىр بولۇر. بىرىاندان بولۇر دا تارىخى دايامىايان بىر فعالىت سانان، دينامىك ضدىت، دىالكتىك مبارزە و اىرەلىلمە اولاراق گۈرن دنيا گۈزۈش لرىنى رە اىدىنچە گىرىدە يالىز آدلار قالىرى. بولۇردا ۱۹۶۰لارين كنج رادىكاللارى، چورەلىنىدەكى انسانلارين اوزى ياشاملارىنى نظارت ائتمەلرىنى تامىن اتتىمك اوچون مبارزە اىدرىكىن بىلە، "تاكاولچولو" اورنەبى هېچ بىر دېيشىمەنин ممكىن اولمادىغىنى، حتى بولۇر انسانلارين اصللىنىدە ياشامادىقلارىنى اىرەلى سورموشدور. بولۇر ئىكى يول آيرىجىنا گىتىرىپ چىخارىيلدى. بونلارдан بىرى، بوتونلوكلە "تولپۇمون" دېشارىسىندا بىر اۇنجوللوك آختارماق ايدى: آتىلمىشلار و اۆزگەلشمىشلارين آلتقاتى، باشقۇا اىرقىلر و رىنگلەردىن باسىقى گۈرن و استىمار اىدىلىنلر، ايشسىزلىر و پوتەنسىال ايشسىزلىر.^{۱۳۷} بولۇردا، اىستەر آمرىكائىن گىتو و دوستاق خانا-لارىندا، اىستەر اوچونجو دنیادا اولسۇن، دئورىمچى قاباقجىل اولاراق كاراكتىرىزە اىدىلە بىلدە، چونكۇ مدرنلىكىن اۇلوم اوپوشۇنۇن دادىنин اونلارا توخۇنمادىغى فرض اىدىلىرىدى. البتە، بىلە بىر آختارىش بوشما چىخىماغا محكوم ايدى، مدرن دنیادا هېچ كىمسە "دېشارىيدا" دىنلىل و اولا بىلە. بونو آنلايىب يىنەدە تاكاولچولو اورنەبىنى جىدى قبول اندىن رادىكاللار اوچونسە، حرتكىسىزلىك و اوميدسىزلىك دېشارىسىندا اندەجى بىر شى يوخ ايدى.

۱۹۶۰لارين ھىجانلى آتموسفترى، مدرنلىكىن سون آنلامى اوزرىنيدە گىنىش دىامىتلى و ياشامى بىر دوشونجە و دارتىشمالار تولپۇسو ياراتىدى. بولۇر دوشونجە اىچىنيدە ان ماراقلى اولانلارين چوخۇ مدرنلىكىن ماھىتى اىلە اىلگىلى ايدى. ۱۹۶۰لارداكى مدرنizم، بىر بوتون اولاراق مدرن ياشام قارشىسىنداكى موقعلره گۈرە اوچ يىرە آيرىلا بىلە: اولوملايىجي،

اولومسوزلاییجی، و طرفسیز [بى طرف] موقع لر. بو آیریم کوبود گۇرونە بىلر، مدرنلییه دايىر يىشى دوشونجهلر، يوز اىيل ائنچە اىلە مقايىسەدە داها کوبود و داها سادە، داها آز اینچەلىك و داها آز دىالىتكىك اوالما مىيلىنەدىرى.

بو مدرنلیزملىرىن اىلکى، مدرن ياشامدان چكىلەمە مىيلى [طرفسیز موقع] ان گوجلو يېچىمەدە ادبىاتدا رولان بارت و ويزوال صنعتلرددە [هنرلارى بصرى] كىلتەمىت گرئىتىرگ طرفىندن مدافعە اولوندو. گرئىتىرگ، مدرنلیست صنعتىن يىنگانە مسئلە و قانونى قونوسونو، صنعتىن اۆزو اولدوغۇنو اېرهلى سوروردو، بوندان علاوه، وئىريلميش بىر صنعت فورماسى يا دا ژانر اىچىنده بىر صنعتچى اوچون يىنگانە دوغرو مرکز نقطەسى او ژانرىن ماھىتى و سينىلارى ايدى: اىلگى آراجى [رسانە] ائلە مىساز [پىام]ين اۆزۈدور. يىنى، سۆزگلىشى مدرنلیست بىر رسام اوچون قبول اندىلە بىلەن تكجه قونو شكىلىن يېر آلدەيى اوزو صافلىغى (رسيم، و...) ايدى، چونكۇ يالنىز "اوزو صافلىق صنعتە خاص و اونون اوچون آيىرد اثىيچى ايدى".^{۱۴} او حالدا مدرنلیزم، صاف، اۆزۈنە گۇندرەمە ئىلەن [خودمرجع] بىر ويرتوال اۆزىنە آختارىشى ايدى و ھامىسى بوندان عبارت ايدى: مدرن صنعتىن مدرن توپلۇمسال ياشاملا قورا بىلە جە بى تك اويغۇن اىلگى، هەنچ بىر اىلگى ياراتما ماسى ايدى. بارت بو يوخلوغو اولوملو، حتى اوجالدىجى بىر اىشىقلا قويوردو: مدرن يازار "توپلۇما كورەيىنى چنۋىرير و تارىخىن ياخىدا توپلۇمسال ياشامىن سورجلىرىندن كىچىمەدن قارشىلاشىر نىسەنلەر دنياسىيلا".^{۱۵} مدرنلیزم، بىلە جە مدرن صنعتچىنى مدرن ياشامىن پىسلېلىكلىرىندن، باياخىلىقلارىندان قورتارماق اوچون يوكسک بىر چالىشما اولاراق اوزە چىخدى. بىرچوخ صنعتچى و يازار حتى داها چوخ سايدا صنعت و ادبىات تنقىيدچىسى - پىشەلرلىنىن باغيمىسىزلىغىنى و تمكىنلىنى قورتاردىغى اوچون مىنت دويido مدرنلیيە. آنجاق چوخ آز مدرن صنعتچى و يا يازار بىلە بىر مدرنلیزمە اوزون سۈرە يولداش اولا بىلدى:

فردی دویغولار و توپلومسال ایلیشکى لردن محروم قالدىغى بير صنعت قيسا سوره سونرا سولغۇن و اۆزگۈن گۈرونمه يە باشلايىردى. تقدىم ائتدىي اۆزگۈرلۈك، اولسا اولسا گۈزۈل فورمالانمىش، سارىلىب سارمالانمىش بير مزار داشى نىن اۆزگۈرلۈپ يەيدى.

بىر ياندا دا، مدرنلىين، مدرن يارانما بوتونسل لېيەن قارشى يىتمك بىلمەين بىر سوركلى دئورىم اولاراق خىالى واردى: مدرنلیك، "بىر گلهنك يىخما گلهنەيى" (هارولد روزنېتىرىگ)،^{۱۶} بىر "قارشىت مەنبىت" (ليونتل ترييلينگ)،^{۱۷} بىر "اولومسوزلاما مەنبىتى" (رئناتو پوگىولى)^{۱۸} كىمى گۈرونندو. مدرن صنعت ائرى نىن "تجازىزكار بىر آخماقلېقلا بىزى ھوركوتدوايو" (لۇ استېتېتىرىگ)^{۱۹} دېيىلىرىدى. دېرلەرمىزىن بوتونونو، كوبودجا يىخماق اىستەيىر، يوخ ائتدىي دىيانىن يىشىدىن قورولماسىيلا چوخ ماراقلانمىرىدى. ۱۹۶۰ لى ايل لرده سىياسى هاوا ايسىنديكىجە بو ايمگە گشتىرىنىڭ گوج قازانىب، ايناندىرىيچىلىغىنى آرتىرىدى: بعضى چئورەلرde "مدرنizm" بوتون عصىيان گوج لرىنى آچىقلابان بىر پارول [دلالت رمزى] حالىنا گىلدى. قوشقوسۇز ايشىن بىر يۇنۇمونۇ آچىقلاماقدادىر بىر، آنجاق چۈلەدە بوراخدىغى چوخ شىنى واردىر.^{۲۰} انسانىن بۇيوك رومانسىنى، كارلايل و ماركسدان تاتلىن و كادىر،لى كورىوسىر و فرانك لىثيۆيد رايىت"دان مارك دو سووژرو و روېتەت اسمىتىسون" لە قدر داوام ائدىن مدرنلىين ان اۇنملۇ گوج لرىنندىن بىرى او جىملەدن دىرى: بۇيوك مدرنېستەلرde، هر زمان هجوم و باش قالدىرىماقلا اىچىنە كىچمېش اولان او اولوملايىجى و ياشامىن سوركلى لېيىنى تأمين ائدىن گوجو بوتونلۇكە دېشارى آتىر: دى.اچ.لاورئىنستە نىھەيلىستەجە بىر حىدەت و اوميدسىزلىك، هر زمان اولومجىول بىر قارشىلاما اىچىنە قىورىلان اتروتىك جوشقۇ، طېيىعى گۈزلىك و انسانى دوشونجە اىلە بىرلىكىدە دىرى. پىكاسونون Guernica سىينىدا كى اولوم قىشقىرىيقلارى قىشقايراركەن بىلە ياشامىن اۇزۇنۇ جانلى توتىماق

اوچون دؤیوشن صورت‌لر، ين A Love Supreme [آشقین سئوگى، عشق برتر] اثرى نين غلبەلى سونو، خاثوس [هرج و مرچ] و حيرصىن اورتاسىندا يېر اوزۇنو قوجاڭلايان و اوپىن آليوشَا كارامازوف، ان تىپىك مدرنیست كتابى، "بلى دىندىم بلى ايسته يېرم، بلى" دىئه نقطەلە ين Molly Bloom [جييمز جويسون "أوليس" اثرى نين قەرمانلارىندان].

مدرنیزمى يالىز بىر خانوس [آشوب] و درد كىمى گۈرن دوشونجه ده داها بىر سورون واردىر: بوتونلوكە سورونلاردان آرىنمىش بىر مدرن توپلوم مودىلى تقدىم اتتمك مئيلىندهدىر. اىكى يوز اىلدىن بىر مدرن ياشامىن تمل فاكتلارى حالىنا گلمىش "بوتۇن توپلۇمسال اىلىشكىلىرىن آردى كىسىلمىز سارسيتىسىنى، بىتمك بىلەمەن اينام سىزلىق و هىجانى" حسابا قويىمور. ۱۹۶۸دە كلمىبا بىلەم يوردو شاڭىرىدىرى باش قالدىرىدىقلارىندادا ماحفظە كار پروفېسورلار اونلارين حرڪەتلىرىنى "كۆچەلدە كى مدرنیزم" دىئه گۇستەر- مىشىدىر. دئمككى، مدرن مدنىت بىر باخىمدان بو كۆچەلدەن اوراق توتولا بىلسە، بىلەم يورد درسلىكلىرىنە، كاتباخالالارا و مدرن صنعت مۇزئىلىرىنە باغانلىلا بىلسە، بو كۆچەلر - هم دە مانھاتنانىن اورتا يېرىنده! - ساكىت و دىنج اولاقاچىمىش^۱ بو پروفېسورلار اوزۇ درسلىرىنى ياخشى اوپىرنىمىش اولسايدىلار مدرنلىين - بودلۇر، باكونى، جويس، مايا كوفسکى، لاجئر و... - نىچە دە مدرن كۆچەلدە كى گۇرچىك دردلەن گوج آلدىغىنى، اونلارين سىن-كوى و قارىشىقلىغىنى گۈزلەتكە و گۇرچىكلىيە چىۋىرىدىكلىرىنى خاطىرلایا بىلدىلر. آبرۇنىك اولان، مدرنیزمى بىر محض عصيان اولاراق آشىرى تصوردور. بو دا، مدرنیزمى عصيانىدان آرىنمىش بىر دنيا كىمى آشىلايان يىنى ماحفظە كارلارين گوجلندىيى فانتازىيادىر. دانىئىل بىل كاپيتالىزىمىن مدنى تضادلارى" كاتابىندا "مدرنیزم باشدان چىخارىجى دىر" يازىردى.. "مدرن حرڪەت مدنىتىن بىرلىكىن پۇزۇر"، "زمان و مكان آراسىندا دوزنلى بىر

ایلیشکی نظرده توتان بورژوا دنیا گۇرۇشونون تەملىنە ياتان "راسيونال كۆسمولوژىنى" [كىيەن شناسى عقلانى] يويور" و...^{۲۲} يالىز مدرنیست ايلان، مدرن باغچادان قولسا مکان، زمان و كۆزموس ساغلام دايانا بىله جىك. او زمان، تەكنۇپاستورال قىزىل بىر دۇئىم گىرىدە قالاجاق و انسانلارلا ماشىنلار سونسوزا قدر موتلۇلوق اىچىنە بىر يىرde ياشا يابىلە جىكلە.

مدرنلیيە اولوملايىجي دنیا گۇرۇشو ۱۹۶۰-دا، آرالاريندا جان كاچ، لاورئنس آلوواي، مارشال مكلىوهان، لىشلى فىدىلشەر، سوزان سونتاك، رىچارد پۇيرىش، روېشتەر وئنتورىنىن اولدوغو مىثلى اولمايان بىر يازازلار قوروپۇ طرفىندەن گلىشىدىرىيلدى. بو قوروپۇن اولوشماسى ۱۹۶۰-دا باشىندا پۇپ-آرتىن اورتايما چىخىشىيلا بىر اۇلچودە اوست-اوستە دوشوردو. سوونترىن قونولارى بونلار ايدى: "ياشادىغىمىز ياشامىن فرقىنە وارمالى" (كاچ) و "سرحدى كىچمهلى، آرانى باغلامالىقىق" (فىدىلشەر).^{۳۳} بو بىر باخىمدان، "صنعت" ايلە تجارى رئكلامچىلىق، صنایع تەكنولوژى، مودا و تاسلاق، سىاست كىمى باشقۇ انسان فعالىتلىرى آراسىنداكى مانعەلرین قالدىرىيەلماسى دەنك ايدى. بىر ياندان دا، يازىچىلارى، رساملارى، رقاصلارى، بىستەكارلارى و كېنۋوجولارى اوزمانىقىق ساحھلىرى آراسىنداكى سىنېلارى يېخىب بىرلىكده، داها زىنگىن و چوخ يۇنۇملۇ صنعتلار يارادا جاق چىشىدىلى اىلگى آراجى (mixed-media) استفادە ائىدن اورەتىملىر اوزرىنە اىشە تشويق ئىتدى.

بعضًا اۆزلىرىنە "پست مدرنیست" آدینى دا وئرن بىر كىمى مدرنیست لە گۈرە، صاف فورما مدرنیزمى و صاف عصيان مدرنیزمى چوخ دار، چوخ عنادىكار مدرن روح اوچون چوخ محدودلاشىرىجى ايدى. اونلارين ايدىللارى، مدرن دىيانىن دورمادان اۇنلارىنە يېغىب داياندىغى شىلىرىن، وسايطىن و دوشونجهنىن بئىوك زىنگىنلىيە و چىشىدىلىيە آچىلماق ايدى.

۱۹۵۰الرده دوزولمر درجه ده جدی، قاتی و قاپالی اولان مدنی اورتاما یشنى بير نفس و جانلىليق گتيردى لر. پوب صنعتىنه باغلى مدرنizم، كىچمىشىدە كى بؤيوك مدرنيستلردن بعضى لرى نين سودلش، وايتمان، آپوليشتر، ماياكوفسكي، ويلiam كارلوس ويلiamز- واراولان دنيايا آچيقلigi و گوروش زنگينلىينى يشىدىن ياراتدى. آنجاق مدرنizم اونلارين تخيل دويغوداشلىغىنى توتا بىلدىسە ده اونلارين تقىدى قاورايىشلارىندان نصىبىنى آلا بىلمەدى. جان كاج كىمى يازادىجى بير ذاك، ايران شاهى نين ياردىمىنى قبول اندىب سياسى محكوملارين ايشگنجه گۈردوير و ائلدوير يىرىن بير نىچە كيلومترلىينى مدرنيست نمايش لر يورودركن، اخلاقى تخىلۇن او دوزىمىسى يالنىز اونونلا محدود قالميردى. پوب مدرنلارين دردى، دنيايا آچيقلigi هارادا سونا چاتاجاغى، مدرن صنعتچى نين هانسى نقطىدە بو دنيانين گوجلرينى آنلايىب بونلارين هانسيلارىيلا حسابلاشا جاغى سورونونو آچيقلiga قوشدوراجاق تقىدى بير پرسپنكتىبو گلىشىدирە بىلمەممىسى ايدى.^۱

^۱ ان گۆزە گلەنى پوب نېھىيزىمە اورنەك او لاراق ۱۹۶۵جى ايلدە بىچ اوچون سوزان سونتاكىن اىتدىيى بير موصاھىيە قاتىلان معمار فيلىپ جانسونون بور ترازيك-كومىك مونولوقونا باخىن: سونتاك: سانرام، اشتتىك دويارلىغىزىز نۇبوركدا باشقا يىرده اولا يىلەجىيەندەن چوخ داما غريبە، چوخ مدرن بير بىچىمە ياشايىرسا انسان بير آجالدىلما و دەشت اىچىنە دوش، آنجاق (گولرلر) چوخ مدرن بير باخىمدان... .

جانسون: بونون اخلاق آنلايىشىنى ڈىشىدیرە جەينى سۈيەمك اىستەپەرىسىز، بو شهرى يارعيلاماق اوچون اخلاقىدان استفادە اتتمەمەين، چونكۇ اونا دۆزە بىلەمە يەجكىسىز؟ ياشادىغىمىز آخماق ياشام طرزىنە اويفون گلىسىن دنيه اخلاقى سىستېمىزى باشдан آشاغى ڈىشىدیرىزمى سۈيەمك اىستەپەرىسىز؟

سونتاك: دوغروسو، اخلاقى قاورامىن سېنېلارىنى ازىزىنمكەدە اولدۇغۇمۇز دوشۇنورم، منجە بو دا مومكۇن، اشتتىك اولوب... .

جانسون: يالنىز، هر شىنى اولدۇغۇ كىمى ياشايىب داد آلماق، بىزلىر ئويس موم-لوردون گۆزە يىلەجىيەندەن بوتۇنلوكە فرقى بير گۈزلىك گۈروروك.

سونتاك: دوغروسو منجە، اوز حسابىما گۆرۈرم كى، ايندى هر شىنى پارامپارچا، هم اخلاقىن، هم... .

جانسون: ياخشى شىلىرە ايانمانىن نە فايداسى وار سەنە؟

۱۹۶۰لارین بوتون مدرنیزم و آنتی مدرنیزم لری جدی او لاراق يىنىلمە يە اوغرادىلار. آنجاق ايشىتىلى انگىنلىكلىرى، افادە سىيخلەغى و جانلىلىق- لاربىلا اورتاق بىر دىل، جانلى بىر اورتام، اورتاق بىر تجربە و آرزو او فوقو ياراتدىلار. مدرنلیيە بوتون بو باخىش و يىشىدەن باخىشلار تارىخە دوغرو آكىيۇ يۇنۇملى، ھىجانلى بىر ايندىلىيى كىچمىش و گەلەجك آراسىندا باغ قورما، مدرن دىيانىن دۇرد بىر طرفىنە كى انسانلارин بو دىيادا يىكن اۋزلىرىنى اۋز يوردلارىندا حىس ائتمەلرینە ياردىمچى اولما چابالارى يىدى. بو چابالار بوتونلوكله اوغرورسوز قالدى. آنجاق بىر گۈرۈش و تخىيل زنگىنلىسىندىن، گونو خوش كىچىرمك اوچون يانىب آلولانان بىر آرزو دان قايىقلانىزدىلار.

۱۹۷۰لری دارىخدىرييچى بىر اون ايل حالىنا گىتىرن انگىن گۈرۈش و چالىشمالارين يوخلوغو يىدى. ائله گۈزۈنۈر كى، كىمسە مدرنلیك دوشونجىسى نىن قاپسادىغى گىتشىش قاپساملى انسانى ايلگى لرى قورماق اىستەمير بو گون. بىتلەجە، اون ايل اۇنچە ائله جانلى اولان مدرنلىين آنلامى اوزرىنە سۈيىم و دارتىشمالار بو گون آرتىق اشىدىلەمير.

صنعت و ادبىيات ساحەسىنە بىر چوخ آيدىنلار قورولۇشچولوق دىياسينا قاپىلدىلار. بو دىيا راحتاتجا مدرنلیك سورۇنۇنۇ سەنلىك و تارىخ حقىنە كى باشقۇ سورۇنلارلا بىرگە خرىيەدەن سىلىئر. باشقالارى ايسە، مدرن تارىخ و مدنىيە باغلى بىر جەلتى بىلەمە يە چالىشان و سانكى بوتون انسانى دوېغولار، افادە زنگىنلىيى، اوپۇن، جىنسىلىك و كوتلە داها بىر هفتە

سوتاكى: چونكۇ من ..

جانسون: فەردىل بىر شى بى و بوندان دا آرتىق. منجە نېھىلىستىجە داورانىب بونلارا بوش و تىركى داها ياخشى. يعنى، بىلەرم، اخلاقچى يولداشلار هجوم اندىزلىر منه، آنجاق دوغرو دان بوش يېرە خاراب اتىمەلەمى اۋزلىرىنى؟

جانسونۇن مۇنلوقۇ بىلە داوم اندىر و آرادا بىر، ھم اوپۇنۇ داوم اتىدىرمك اىستەيىب، بىر ياندان دا اخلاقا الويداع دىيە يېلەين سوتاكىن حىرتە دوشموش مداخىللىيە كىسىلر. گۈزۈرمەنى اندىن:

اۇنچىسىنىه قدر بىلەنلىكىمىش دە پىست مدرنيستلر طرفينىن يىنى كشف اندىلەمىش كىمى دانىشان بىر پىست مدرن گىز مچى لىيە [درونگرايى] قوجاق آچدىلار.^٤ بو زمان، سوسىپولوقلاردا شىكتۇپاستورال مودىللىرىنىه يېنلىلىن يوروشلەرن چوخ خجالتلى اوپوب مدرن ياشاما داها اویغۇن بىر مودىل قورما وظيفەسىنى، بوراخدىلار. ترسىنىه، مدرنلىسى بىر بىرىنندىن قوبۇق ترکىبلىرە صنایعلەشمە، دولت قورولۇشو، شهرلىشمە، بازارلارين گلىشىمەسى، سىنجىكىنلر اوپوشماسى - آپىرىپ، بونلاردى بىر بوتون اىچىننە بىرلىشىرىمە جەھتنەن هر چالىشماغا قارشى دايىاندىلار. بو، اونلارى آشىرى عمومى - لشدىرىمەلر و بلىرىسىز بوتونسل لىكىلەرن قورتارادى. آنجاق اوز ياشاملارى، انتدىكىلرى و تارىخ اىچىننەكى يېرلىرىنە دايىر دوشۇنچەلەرن دە اوزاق توتدو.^٥ ١٩٧٠لەرde، مدرنلىك سورونونون قارانلىقىدا قالما ياشامى، تۆپلۇمسال بىر ساحە فورماسى نىن يوخ اندىلەمىسى آنلامىنى وئىرىدى. بو، دىنامىزىن گەرەيىندىن چوخ ايزولە اندىلەمىش، پىنجرەسىز مونادلارىندا [واحد] ياشابان اوزل مادى و معنوى گلىر قورۇپلارى قورۇپونا چخورىلەمىسىنى و چۈزۈلەسىنى يېنىتلىرىدى.

كىچىدىيمىز اون ايل اىچىننە مدرنلىلىن اوزونه باغلى دىنيلەسى سۆزو اولان يالنىز مىشىل فوكودور. اونون سۈيەلەدىيى ايسە، دىمير قەفس و روحلارى قەسىن بارماقلىقلارينا گۇرە فورمالانمىش اىچىبوش انسانلار حقىنەكى وئىشىر ساياق قونو اوزىرىننە بىتىمك بىلمەين بىر دوزومە وارىاسيونلاردان [اختلاف، دىگرگونى، از نو ساختىن] عبارت دىر. فوكو، دوستاق خانالارا، خستە خانالارا، دلى خانالارا، اثروينىڭ گوفمانىن "توتال قوروملار" آدینى وئىدىيى شىلىرلە مشغۇل اولمۇشدور. گوفمانىن ترسىنىه فوكو، بو قوروملارىن دىشارى يا دا بوشلۇقلارىندا هەناسى بىر اوزگورلۇك امكاني اولدوغونو قبول اتتىمىز. فوكونون بوتونسل لىكىلرى مدرن ياشامىن هر

یۇنۇمۇنو اودور. بو قۇنۇلارى واسواسلى بىر چابا ايلە، حتى سادىستىك پارىلىتىلارلا ايشلەير و دوشونچەلرىنى اوخوجولارىنىن اوزرىنە دمير قاپىلار كىمى باغلايىر، هر دىالتىكىكانى بىدنىمېزە باتان يىنى بىر وداع بىلەر.

فوکو، مدرن انسانلىق اوچون اۆزگۈرلۈيون ممکن اولدوغۇنو دوشۇن انسانلارا قارشى خور باخىر. بىردىن، اىچىدەن گلن بىر جىنسى آرزويمى قاپىلىدېغىمېزى سانىرىق؟ اصليندە، "ياشامى نسنه الدە ائدن مدرن اقتدار تەكىنلۈزۈ لرى طرفىندەن" يۇنلۇدىرىلىر، "بىدنلر و اونلارىن مادىلىمى، گۈچ لرى، اشترىزىلرى، دويغۇ و ذوقلىرىنى تو تاراق ايشلەين اقتدار" طرفىندەن گودولۇروك. سىاسى سوپىيەدە زوراکىلىقلارى دۇيرىمك، دۇيرىملىر اتتمك، انسان حقوقونو گوجىنلىرىپ قوروماق مقصىدىلە آنا ياسالارمى يازماغا چالىشىرىق؟ بو اۆزوندە فئودال چاغلارا دوغرو "حقوقى بىر گىرىلەمە" [پىرسەت حقوقى] دىر. چونكۇ آنا ياسالار و انسان حقوقو بىلدىرىش لرى "اۆزوندە نورماللاشدىرىجى بىر اقتدارى قبول ائدىلە بىلەن فورمالاردىر يالنىز".^{۶۶} ذهنىمېزى قوللانراق سوکونون اتتمە يە چالىشىدىغى كىمى- باسىنىن گىرچىك اوزونو گۈستەرمەيمى چالىشىرىق؟ بوراخىن گىتسىن، چونكۇ انسانىن دورومۇنا باغلى بوتون آراشدىرمالار "فردلرى بىر دوزنچى اقتداردان او بىرىنە گۈزىرىر يالنىز، "و بىلە جە غلبەلى" اقتدار سۈيىمەنە" خدمت اتتمىكدىن باشقا اىشە يارامىر. هر تنقىد ياراماز اولىر. چونكۇ تنقىدچى اۆزو "پانوپتىك [چىشىدىلى امتعە سرگىسى] ماشىن اىچىننە دىر، اونون اقتدار انتكىلىرىنە تابع دىر و بىزلىر بو ماشىنин بىر پارچاسى اولدوغۇمۇزدان انتكىلىرى اۆزومۇزە داشىرىق".^{۶۷}

بىر مدت بو سۈزلە معروف قالدىقدان سونرا، فوکونون دنياسىندا اۆزگۈرلۈيە يېر قالمادىغىنى آنلايىرېق، چونكۇ قوللاندىغى دىل دئشىكسىز بىر تورون، ياشامىن هەنج بىر يېردىن سىزا بىلەمەدىيى، وئىشىن بىلە قوراشدىرا

بىلەدىيى كىمى سىخ بىر قفس اولوشدور ماقدادىر. آيدىن اولمايان، ايندىكى زماندا بىر چوخ آيدىنلارين نەدن بونلارلا اوغراشماق اىستەدىيى دىر. بونون جوابى، فوكونون ۱۹۶۰-الاردان قالما قاچقىن لار نسلينه، ۱۹۷۰-لارده ھامىمىزى آقيشلايان او پاسىولىك و چارەسىزلىك دوغوسو قارشىسىندا ائورنسلى- تارخسلى بىر بەنانە تقىيم ائتمەسىندىدىر. مدرن ياشامىن باسىقى و عدالتسىزلىكلىرىنە مقاومت گۈستەرمە يە چالىشمانىن فايىداسى يوخدور، چونكۇ اۆزگورلۇك خولىلارىمىز بىلە زنجىرلىرىمىز يېنى كىلىدلەر تاخماقдан باشقان ايشە يارامىر. بونون بوتونوندىن يارارسىز اولدوغونو بىرداها آنلادىقىمى، هېچ اولماسا اوندا راحت اولا بىلەرىك.

بو دارىخدىريجى مضمون اىچىنده، ۱۹.جو يوزايلين ديناميك و دىالىتكىكىك مدرنلىينى يىشىدىن جانلاندىرماق اىستەپەيرم. بۇيوك مدرنيست، مەنكىزىكالى شاعر و تنقىيدچى اوكتاوبىر پازىن دىئىبىي كىمى، مدرنلىك "كىچمىشىدىن ائله قوپارىلمىش و ھابىلە، ائله چاشدىريجى بىر سرعتلە گەلەجه يە طرف گىڭدىرىكى، كۆك سالا بىلمىر، بوجون اثرتەسى گونە نسبت آياق اوستەدە قالا بىلەككە كفایتلەنیر: باشلانغىجيينا دۇزە بىلمىر و بىلەلىكە يېنىلىنە گوجونو تاپا بىلمىر."^{۸۸} بو كتابىن [مارشال بىرمان-ين بو يازىسى آلينا كاتابىنا اشارەدىر] اۇزىرسى بودور كى، كىچمىش مدرنizم لر بىزە اۆز كۆكلىرىمىزى، اىكى عصر اۇزىجەسىنە اوزانان كۆكلىرىمىزى گۈستەر بىلە. بىزىم ياشاملارىمىز ايلە نىچەمەن آغاچلىق اوزاقلاردا، بىزىمكىندىن تمل فرقلى توپلۇملاردا مدرنلىشمەننин "چىچىوهلىرىنى ياشابان انسانلارىن ياشاملارى،" سو بىر عصر و داها اۇزىجە بونو ياشامىش مىليونلارلا انسان ياشاملارى- آراسىندا بىر اىلگى قورولماسىنا ياردىم ائدە بىلە. بىزە الهام و آجى آغرى و ئىرن تضادلارا گوجلرە و احتياجىلارا ايشيق توتا بىلە: ثابت و توتارلى بىر فردى و توپلۇمسال بىر كىچمىش اىچىنده كۆك سالىپ محكم دايامما آرزومۇز، و بۇيومە يە ستام

اقتصادی بئیومه دئییل تجربه، حظ، بیلگى و دویارلیق جهتىن بئیومه يە، كىچمىشيميزين فيزيكى و توبلومسال پرسپيكتىولرىنى و بو ايتىك دنالارلا رومانтик باغلاريميزى يوخ اىلن بئیومه يە دويدوغوموز آرزو، بىزه ساغلام بير "كىملىك" باغىشلاياجاغىنى اوميد ائتمىمىز اتنىك، اولوسال صينيفسل و جىنسىت قوروپلارىنا اولان اوميدسىز باغلى لىغىمىزلا "كىملىك" لىغىمىزى بوتون دنیا يايىن گوندەلىك ياشامىن، -گىشىم و اتو اشىالاريميزين، موسىقى و كتابلاريميزين، دوشونجه و خولىلاريميزين - انورنسى لىشمەسى، ياشاما- غىمىزى ياردىم اىنده جك آيدىن و ساغلام دىرلره دويدوغوموز آرزويلا بوتون دىرلرى قارماقارىشىق اىلن مدرن ياشامىن و تجربەنин سىنيرسىز امكانلارىنى آقىشلاما آرزو موز، پوشكمۇزە دوشۇن دشمن لىغىمىزە قارشى گىت گىنده داها درىن بير دویارلیق و دويغوداشلىق گلىشدىرىدىكچە، بعضاً چوخ گئچ دە اولسا، اصلىنده اونلارين دا بىزلىرن چوخ فرقلى اولمادىغىنى آنلاساق بىلە، بىزلىرى باشقا انسانلار و اولوسالارلا شدتلى دۇيوش لره سوروين توبلومسال و سىاسى گوجلر. بىلە تجربەلر بىزى ۱۹. جو يوزايلين دنیاسى ايله بېرىشدىرىمكەددىر: ماركسىن دىلى ايله "ھر شى اۆز ضدىنە بويلو اولدوغۇ" و "سرت اولان ھر شىئىن بوخارلاشىب گىتدىيى" بير دنیا ايله، نىچەنин "تەلکە، اخلاقىن آناسى، بئۇيوك تەلکە يىنە اورادا، بىزىمەددىر... فرددەددىر، ان ياخىن، كوچە دە، اۆز اوشاغىمىزدا، اۆز اورەمىمىزدە، آرزو و ايستكىلاريميزين ان گىزلى گىزلى اوپوقلارىندا،" دىئە آچىقلادىغى دنیا. مدرن ماشىنلار ۱۹. جو عصر مدرنېستلىرىنندىن بىزلىر گلنە قدر چوخ شىئى دېيشىدىرى، آنجاق مدرن انسانلار، ماركس و نىچەنин، بودلۇر و داستاپوفسىكىنин او زماندان علاوه گۈردويو كىمى، ايندى بوتون حقوقونا وارا بىلرلر.

ماركس، نىچە و چاغداسلارى هله دنيانىن كىچىك بير پارچاسىنин مدرن اولدوغۇ بير زماندا مدرنلىسى بير بوتون حساب ائتدىلر. يوز ايل سونرا،

مدرنلشمە سورجى دىيانىن ان اوزاق كونجوندەكى انسانىن بىلە قاچا بىلمە يەجهى تورونو اوستوموزه آتدىقدان سۇنرا ايلك مدرنيستلردن اوپىرهنە جەيىمىز چوخ شى وار، اوز چاغلارى يوخ، بىزىم چاغىمىز حقىنە. بىزلىر اونلارين گوندەلىك ياشاملارىنىن هر بىر آئىندا، ياشايما يېلىمك اوچون بوتون گوجلريلە قاوراماق مجبوريتىنە اولدوقلارى تضادلارين فرقىنە وارا بىلمەدىك. پارادوكسال بىچىمەدە، بو ايلك مدرنيستلر بىزى ياشاملارىمىزى قوران مدرنلشمە و مدرنيزمى - بىزدىن داها ياخشى آتلایا بىلدىلر. اونلارين باخىشلارينى منىمسە يىر، اونلارين پېرسپىكتىولرىندن ياراللانراق اوز چىورەمىزە يىشى گۈزلە باخساق، ياشايىشىمىزدا ساندىغىمىزدان داها درىن اولدوغۇنو گۈرەرسىز. دىيانىن هر بؤلگەسىنده، بىزيمكىنە بىنر تضادلارلا بوغوشان انسانلارلا اورتاقلىغىمىزى حىس ائدەجەيىك. و بو مبارزەلردىن دوغان، گۈزە چارپان زنگىنلىك و جانلىقىدا بىر مدرنيست مەدىتىلە، يالنىز منىمسە يە بىلسك بۇيوك گوج و ساغلاملىق قايقاتلارى ساخلايان بىر مەدىتىلە ايلگى قورا بىلەجەيىك.

باخسانىز، بىلە بىر گىرييە دۇئوش ايرەلىلەمك اوچون بىر يول اولا بىلر، ۱۹.جو يوزايلين مدرنيزملىرىنى آندىرماق بىزلىر ۲۱.جى يوزايلين مدرنلىنى يارادا جاق گۈروش و جسارلىقى وئرە بىلر. بو آندىرما حرکتى مدرنيزمى آياقلارى اوستونە او تورتماغىمىزا ياردىم ائدە بىلر، بىلە جە اوئۇمۇزدە اوزانان ماجرا و تەلکەلرە قارشى دايانا بىلە جك قدر اوزونو گوجلندىرىپ و يېنىلە يە بىلر. دونەنин مدرنيزملىرىنى منىمسەمك، ھم گونومۇزون مدرنيزملىرىنە يۇنلو بىر تنقىيد ھم دە صاباحىن و گلەجەيىن مدرنيزملىرىنە (و مدرن انسانا) بىر اينانج تزەلەمە حرکتى اولا بىلر.

قیدله: ——

۱. امیل، روسونون کلیاتی نین *ou De L'Education*، ۱۷۶۲، روسرنون کلیاتی نین *Bibliotheque de Pleiade (Oeuvres Completes)*, Paris: Gallimard 1959
۲. زینده جلد دزور، ص. ۵۱. آویبا تولوملاری نین *tourbillon social Education* بولالری اوچون جلد دزور، ص. ۵۱. آویبا تولوملاری نین هیجانلى قورو لوشو و پارتلاق و تره جک دنوریم لر قونوسوندا امیل، ص. ۱۱۳، ۶۸، ۲۵۲، ۳۶-۲۲۱، ۵۶-۲۵۵، ۵۷-۲۵۶، ۱۷. جی مکتبلار. *Oeuvres Completes* ایجینده جلد ۲، چاپی نورتون، ۱۹۷۸ *The Politics of Authenticity* (Atheneum, 1970) آدلی کتابیمدا بیر آز فرقی بیر باخیمداد مباحثه اندیم، اوژلیکله باخین، ص. ۱۱۳-۱۶۳-۱۹۷.
۳. "اولوسون فرتسی" نین ایل دئونومونه دانیشیق، روپرث س. توکر (رندکور)، چاپی نورتون، ۱۹۷۸ *The Marx-Engels Reader* بو کتاب بوندان سونرا متر MER قیسالتماسیلا قید اندیله جک.
۴. متر ۴۷۵-۷۶. ۱۸۸۸ ماموئل مور طرفیندن اندیلمیش اولان استاندارد ترجمه‌نی بیر آز دیشیدریدیم.
۵. گوتورمه اندیلن کنچیدلر ۲۶۲، ۲۳۳ و ۲۲۴. بولعله‌لردنبر. ماریان جووان ترجمه‌سی، ۱۹۵۵ گاتنوا، ۱۹۷۷ ص. ۱۱-۲۱۰. ۵۰-۱۴۶ تورکجه ترجمه‌سی آینان، آنکارا، آراف، فوتوریست رساملارین مانیشنسی، يازان اوپرتو باکونی و باشقاواری. انگلیسجه ترجمه "Futurist Manifestos, Viking" روبرث براین، اوپرتو آپلونیو (رندکور)، ۱۹۷۳، ص. ۲۵.
۶. انت. ماریتستی، "فوتوریزمین قورو لوشو و مانیشنسی" ۱۹۰۹، انگلیسجه چخویرن. و.فلینت، *Futurist Manifestos, Viking*، ص. ۲۲.
۷. ماریتستی، "چرخان انسان و ماشین حکمرانی‌ی" ۱۹۱۱، *Hygiene Selected Writings, Farrar, Strauss and Giroux*, ۱۹۷۲، s. 90-91. درنلینین تکامولو با غلامدا قیزغین (بیر آز دا طرفگیر) بیر آراشدیرماسی اوچون باخ. رئیشتر بانهم، ۱۹۷۱. *Theory and Design in the First Machine Age*, Praeger
۸. ماریتستی، "چرخان انسان و ماشین حکمرانی‌ی" ۱۹۱۱، *Hygiene Selected Writings, Farrar, Strauss and Giroux*, ۱۹۷۲، s. 90-91. درنلینین تکامولو با غلامدا قیزغین (بیر آز دا طرفگیر) بیر آراشدیرماسی اوچون باخ. رئیشتر بانهم، ۱۹۷۱. *The Theory and Design in the First Machine Age*, Praeger
۹. انسانین مدرنلشمەسی، میرون وینتر (نشره حاصلایان)، *Understanding Media: The Extensions of Man*, McGraw-Hill, 1965, 80.۹
۱۰. درلینین مشهور آمریکا مدرنلشمە اوزنەنی نین ان رواجاذا اولدوغو گونلاردن ياخشى اوزنکلار تقدیم ائمکدەدیر. بو گلمنک ده ان اۇنملى ائرلر آراسیندا دانیشل لېتنىز، *Modernization: The Dynamics of Growth, Basic Books*, 1966, 149.

- Daniel Lerner, *The Passing of Traditional Society*, Free Press, 1958 ve W.W. Rostovv, *The Stages of Economic Growth; A Non-Communist Manifesto*, Cambridge, 1960 وار. بو ادبیاتین ایلک رادیکال تقدیلریندن بیری اوچون باخین. میشتل والتر، "یگانه دنورم: مدرنلشمہ قورامی اوزیزیه قشیدلر" Dissent ، ۱۱، ۱۹۶۴، ص. ۱۳۲-۴۰. آنچاق بو قوراملار حاکم باقی توپلومسال بیلیم لری ایچینده ده بیر چوخ داریشما و تقدیله يول آچمیشdir. بو مسله‌لار "S.M. Eisenstadt" -ین "Tradition, Change and Modernity" (Wiley, 1973) اثرینده يشکونلاشدیریلمامقادار. بونو دا وورغولاماق گره کیر کی، اینکلنسین چالیشماسی کتاب اولاراق یایمیلاندیغیندا (Alex İnkejeş ve David Smith, *Becoming Modern: Individual Change in Panglssss* مدرن یاشاما دایر Harvard، 1974) اوستیمیزمن یشین داما کومپلکس پرسپتیکیولر آلمیشdir بله.
۱۱. The Protestant Ethics and the Spirit of Capitalism, İngilizce"ye ترجمەنی پشتىرى گاي "ین داما جانلى وئرسیاسينا اویغۇن اولاراق بير آز دیشىدیردىم.
۱۲. Columbia College, *Man in Contemporary Society* (Columbia, 1953), II, 96-97. آنچاق ئاى "دمیر قەس" یشىنە "دلى كۈيىتى" سۆزىزىنۇ قولانمەقادار.
۱۳. A..g.e, 256-57. بو قوندا *Partisan Review*"da (پايز، ۱۹۶۴) نشر اولونان تقدیدىمە و بير سونراكى سايدا دا (قىش، ۱۹۶۵) مارکوزه ايله دارتىشماعىمیز باخىلا بىلر. مارکوزەنین دوشونجىسى آردى سىرە، ۱۹۶۰ لاردا داما آچىق و دىالكتىك بير اوزىللىك قازانمىش ۱۹۷۰-لرین اورتالاریندا فرقى بير مجرابا يۇنلەتىدىر. ان اۇنلىك كۆشە گۆستەريلەن *An Essay on Liberation* (Beacon, 1969) و سون كابىي *The Aesthetic Dimension* (Beacon, 1978) آېرونى ايله آن چوخ ماراق دوغوران و ايندېيە قدر ان چوخ انتكىلى اولان او قاتى و باقلۇ "تاكاۋلچۇلۇ" مارکوزه اوللۇش.
۱۴. "مدرنیست شکل"، ۱۹۶۱، نشرە حاضرلابان گرنگورى باتکوك، *The New Art*, Dutton, 1966, 100-10.
۱۵. Writing Degree Zero, 1953, İngilizce"ye چىرىن Anette Lavers ve Colin Smith, Londra: Jonathan Cape, 1967, 58. چونكى انتكىسى اىستر فرانسا، اىستر سه انگلستان و آمریکادا بىر دۇنئىدە دويولدو.
۱۶. *The Tradition of the New*, Horizon, 1959, 81..
۱۷. Beyond Culture, sunuș, Viking, 1965. بو دوشوتىجە ان جانلى بىحىمەدە تىرىلىنگىن ۱۹۶۱-دە *Partisan Review* دا نشر اولونان يازىسىندا گلىشىدیرىلمىشdir. "مدرن

- ادبیاتدا مدرن الئمنتى" ، "Beyond Culture" کایىندا دا يايىلاتمىش (ص. ۳۰-۳)، آنجاق باشلىقى دېيشدىرىلىپ "مدرن ادبىيات تەھسىلى" اولمۇشدور.
18. ايتاليا جادان انگىلىسجە يە چىزىرن جىرالد The Theory of the Avant-Garde, 1962، فېزىچىرالد، هاروارد، ۱۹۶۱، ۱۱۱.
19. "مدرن صنعت و تۈپلۈمۈن ياغماسى" ، ۱۹۶۰ دا مدرن صنعت موزىتىنە و ئىريلن بىر كونفرانس، Harper's, 1962, Battcock, The New Art, 27-47 ve Steinber'in Other Criteria: Confrontation with Twentieth Century Art, Oxford, 1972, 15 كابابىرىندا يايىلاتمىشدىر.
20. ايرپينگ ھاو "مدرنلىن مەدىتى" يازىسىندا (Commentary ، نویاير ۱۹۶۷) اولو-سو-ياشىيان، ساختا-ساۋىز "مودنلىست مەدىت و بورۇزا تۈپلۈمۈ آزاسىنىداكى ساواش"سى تىقىدى باخىمدان دارتىشماقدادىر. بو يازى ھاو-ين
21. Morris Dickstein مەدىتىن كاپىنداكى قاپسالى دارتىشماغا باخىلا بىلر، ص. ۲۶۶-۲۶۷.
- Gates of Eden: American Culture in the Sixties (Basic Books, 1977)
- Bell, Cultural Contradictions of Capitalism (Basic Books, 1975), 19; .۲۲
22. "Modernizm ve Kapitalizm", Partisan Review, 45 (1978, 214).
23. كاچ، "تجربى موسيقى" ، ۱۹۵۷ Silence (Wesleyan, 1961) s. 12.
- آوانى باغلا، ۱۹۷۰، فيدلر، (Stein abd Day, 1971) Collected Essays جىلد ۲، آيرجا بو كاپىدا "آوانقاردىن اولولومو" ، ۱۹۶۲ و "ينى موتانقلار" ، ۱۹۶۵ Yeni Mutantlar سوزان سونتاك، "تك مەدىت و يىنى دويارلىق" ، ۱۹۶۵، "هاپىنگ" لىرى و Camp اوزرىتە قىيدلر، Against Interpretation (Farrar, Strauss ve Giroux, 1966)، ۱۹۶۴ اچىنیده.
24. ۱۹۶۰ مدرنلىسىن اوج طرزى ده بو كاپىداكى چىشىدى دەنەمەلرده گۈزۈنە بىلر، آتاق ھېرى اوز ياشاملارىنى داوم انتىرىمكىدە دىرى. سونتاك هېچ بىر زمان بونلارى مقايىسە ائتمىيە و يَا قارشى قارشىيا گىرەمە يە چالىشمادى
- Richard Poirier, The Performing Self: Compositions and Decompositions in Everyday Life (Oxford, 1971). Robert Venturi, Complexity and Contradiction in Architecture (Museum of Modern Art, 1966); ve Vegas (MIT, 1972). Alloway, Richard Hamilton, John McHale, رىتشر باھام و انگىلەر قايناقلى پۆپ انسىتىك اثرلىرىنە گۈزە باخىن:
- John Russell ve Suzi Gablik, Pop Art Redefined (Praeger, 1970) ve Charles Jencks, Modern Movements in Architecture (Anchor, 1973), 270-98.

۲۴. پست مدرنلئین ایلک دۇنئىلدە کى ان قىرغىن ماداغەچى لرى شىلى فېدەش و اىھاب حسن ايدى: فېدەش "آۋاقارد اديياتين اۇلۇمۇ", ۱۹۶۴ و "يىنى مۇتانتلار", ۱۹۷۵، ھر اىكىسى دە Collected Essays, cilt 11 içinde; Hassan, *The Dismemeberment of ve*, 1971) *Toward a Post-Modern Literature* (Oxford Orpheus: "Postmodernizm: Parakritik Bibliyografa", *Paracriticism: Seven Speculations of the Times* (Illinois, 1973). داھاسونراكى پست مدرن گلىشىملەر اوچون:

Charles Jencks, *The Language of Post-Modern Architecture* (Rizzoli, 1977); Michel Benamou ve Charles Calleo, *Petjormance in Post-Modern ve hâlâ yayınım, sürdür Culture* (Mihvautee: Code Priss, 1977) *Boundary 2: A Journa] of Post-Modern Literatüre* اوچون باخ. روپرٹ آلتز، "بیلینجلى آن: پستمدرسلىن سوئاسى حقينه دوشونچەلر"، Matei Calinescu, *Faces oJModernity* سای ۳۳. (باھار، ۱۹۷۵). *Triquarterly* (Indiana, 1977), 132-44. *Boundary* بعضى سورونلارى آچىقلابىر. عمومىلە چوخ ماراقلى اولان بى درگى Melville, Poe, Bronte"ler, Wordsworth, hatta Fielding ve Sterne زمانلارى احاطه اندىرى؟ اورتا عصرلارى؟ داکلاس داويس، ويزوال صنعتلر باغلامدا فرقلى سورونلارى اورتايما قىيماقدايدىر، باخين. "پست-پست صنعت"، بير و ايکى و "Sembolizmo" كريچاجىنىنا قارشى" (Vilage Voice, ۲۴ ایون، ۱۳ آوقوست و ۱۷ دئكابر ۱۹۷۹)، ايرىجا صحه صنعتلىرى باغلامدا باخين. رېچارد شختنر، (آمرىكا)"وانقادىدين انىشى و چۈزۈشۈ" (Performing Arts Journal ۱۴ (۱۹۸۱)، ۴۸-۶۳). ۲۵. مدرنلشىمە قاورامى نىن ترک اندىلمەسى اوچون ان مشهور سبب، ان آچىق بېجىمە ساموئل هاتېنگتون طرفىدىن ايرەلى سورولۇمۇدور. "دىشىمەدن دىستىمە: مدرنلشىمە، گىلىشىمە و سىاست" (Comparative Politics ۳ (۱۹۷۰)، ۲۸۶-۲۲۳)، ايرىجا باخين. S.N. Eisenstadt، "ايلك اۋرنە يىن چۈزۈلۈشۈ" (Change and Modernity ۱۰)، حاشىدە قىش اندىلمىشدىر)، ۹۸-۱۱۵. *Tradition*, (71) عمومى مىلە باخما ياراق آز سايادا سوسىلوقلار ۱۹۷۰ لىرده مدرنلشىمە قاورامىنى درېنلىدىرىدى و كسىكىنىشىدیردىلر. اوزنک اوچون، باخين.

Irving Leonard Markowitz, *Power and Class in Africa* (Prentice-Hall, 1977). ۱۹۸۰ لىرده Fernand Braudel و ايزله يىجي لرى نىن گۈركىلى چالىشمالارى نىن منىمىنەسى ايله داهما دا گىلىشە اندە جىك كىمى، باخين. Braudel, *Capitalism and Material Life, 1400-1800*, كوهان (هارپىز و راو، 1973) و

Afterthoughts on Material Civilisation and Capitalism, İngilizceye çeviren Patricia Ranum (Johns Hopkins 1977); Immanuel Wallerstem, *The Modern World System*, cilt I ve II (Academic press, 1974, 1980)

26. *The History of Sexuality*, cilt 1: Giriş 1976, İngilizce'ye çeviren Michael Hurley (Pantheon, 1978).

انگلیسجه یه چنیرن. *Discipline and Punish: The Birth of the Prison*, 1975, ۲۷
"Panopticism" ۲۱۷ Alan Sheridan (Pantheon, 1977),
فوکونز ان اشکى اندىجى آنلايمىلارىندان بىرى دىر. بو بۇلمەدە آرادا بىر داما آز يېڭىرە و داما
دىالىشكىكى و بىر مدرنلیك باخىشى يارانماقىدا، آنچاق ايشيق تىز سۈنمكەدەدەر بۇتون بۇنلار
گوفمانىن داما اۆزىجەكى و داما درىن ائرلىرى ايلە مقايىسە اندىلەمەلىدىر، اۇرنىك اوچۇن "توتال
قوروملارىن اۆزىللىكلىرى"، و "بىر تىپلۇم قورومونون كىزلى ياشامى" آدلۇ دىنەمەلر،
Asylums: Essays on the Social Situation of Mental Patients and Other Alternating Current, 1967, İspanyolca'dan ۲۸ *Inmates* (Anchor, 1961).
çeviren Helen Lane, Viking, 1973

مدرن يانىسلامالار و اۆزگورلوك پارادوكسو رمضان قايا

"بوتون قوراملار قارانلىقىدىر/ بوزدور"
بودرىيار

گونوموزون پست مدرن توپلومو سرت اولان هر شىنى بوخارلاشدىرىماقلاء
قالمادى، امك-سرمايە، كوتله-اقتدار، اۇزنه-نسنە و مدرن عاغىلىن اوزرىيندە
فورمالاندىيغى بوتون دووالىتەلر [ايكلilikلر] بوخارلاشاراق مدرن تارىخىن
زىيىللىيىنده ائشەلەنن قورامسال نسنهلرە چنورىيلدى..

عاغىلىن اقتدارىنى قانونى لشىرىمە چاباسىيلا وارلىق تاپان توتال[مستبد]
گله جىك مىتلرى، فردىن جىللووسوز اۆزگورلوك اىستىنجى و آرزولارى
قارشىسىندا سونا چاتدى.. پلاتنتى سىاسى بىر توپلاما دوشىرىگە سىيە چنورىمە
خىباللارى، عصىيانىن و خائوسون اىستى قاسىرغالارينا يىشىلدى. خائوس
ماھىتى گىرهىي فورماسىز ايدى و فورما وئىريلە بىلمىزدى. عاغىل، اقتدار،
تازارازلىق، دوزن بىر املا اىچىنده وارلىق تاپاركىن؛ سىنگى، شعر، عصىيان،
دۇرىم و اۆزگورلوكسە ايملانىن پوزولدوغو يېئىردىن فيشقىرىرىدى. تارىخ،
توپلوم و تانرى آدىنا دانىشانلار، توپلومسالىن سون پىرىدىنى اوينىيان
سىسىز توپلولار طرفىندن سونسوزا قدر قوولىدو.

"كوراملار سونراسى" [پسا نظرىيە] توکەتىم توپلومونون [جامعەي مصرفى]
توكتىكىجە موتلو(ا) اولان ايتىك اۇزنهلر جىتىنىن آدى ايدى بلکەدە "پست

مدرن دوروم" .. چاغین قهرمانلارا احتیاجی يوخ ایدى.. انسانلىق، پارىلدایان اولدوزلار يوخ، همىشە سايرىشىب اىتن اولدوزلارى اىزلمك اىستەييردى آرتىق..

مكمل يا دا ايدىال بىر توپلۇم خىالى نىن انسانلىق قدر اسکى اولدوغو دئىيلە بىلە. ۱۹.جو عصر مدرن توپلۇم تصورو، ھم اۋۇزوندن اۇنچەكى بوتون اوتوپىالارين داومى ھم دە بو اوتوپىالارين "پراكىك عاغىلىن" تمىيلىنە بىر سىاسى اقتدارا چىتىرىلەمە آرزوسو اولدوغونو سۈيەمك اوЛАر.. آدورنى اوتوپيا قاورامى حقىنە پىانو باشىندا اوتونان بىر اوشاق اۇرنەيىنى وئرير؛ بو اوشاق داها اۇنچەدەن هەنجاشىدەلەمە مىش بىر آكور [سسى آرمۇنىسى نىن بىر لىشمەسى] آخтарىر. اصلىنە بىر آكور ھمىشە اوردادىر، چونكۇ اولا بىلە جىك دوزنلەمەلر محدوددور و ھامىسى دا پىانو دويىمەلرى اوزرىنەدە ھۇرولەرك واردىر. بلکە دە اندىلەمىسى گىركلى اولان، پىانو با يېنىدىن باخماق و حقىقىتا يېنى اولانى اىستەمك ایدى. مدرن اوتوپيا يېنى اولانى اىستەمك جىسارىتىنى، بورۇوا و پېرلەتار دۇرۇيملىرى ايلە گۆستەرەمىشىدى اوستەلىك.. عاغىلىن (!) قىلاووزلۇغۇندا ھر ايدىنانلىن توپلۇمسال بىر گىندىش اوЛАراق ياشام تاپما شانسى واردى و بو يېنە كوتلەلر، خلاصى اندىجى قاباق جىيلار يېنىدىن دستەيىنى اسىرگەمە يەجىكدى.. تارىخىن اۇزىنەسى فرد ایدى و تانرى بىر داها يېر اوزونە ائنمە يەجىك يېچىمە سمايا گۈزىندرىلىمىشىدى.. مدرنلیك، عمومى و توپلۇمسال سوپىيەدە آيدىنلانما اىلکەلر يېنى تمل آلان توپلۇمسال گىندىشىن آدى دىر. فلسفى گوجونو ۱۸.جى يوزا يېلىن آيدىنلانما فلسفسىنەن آلان مدرنیتە، عاغىلى و انسانى مرکزى نوسىونلار اوЛАراق آيدىنلا دىر، توپلۇمسال ياشامى راسىيونالىزە اندىر، دىنى توپلۇمسال ياشامدا گىرىدە قوبۇر، لايسىزمى [دونيويلىك، غىرروحانى] قانون اوЛАراق منىمسە يېر، اۇزگورلىشىمىي قانونلاشدیرىر. اۇزىنەنин و اۇزگورلوڭ دوشونچەسى نىن

باییلیب گوجلنمه‌سی، و بونلارین بوتون سیاسی و فلسفی دوشونجه‌نین مرکزی دورومونا گلمه‌سیله آنلامینی تاپیر. آیدینلانما ایسه، اینانجا قارشى بىلگىنى، تىولۇزىيە [الهيات] قارشى بىليمى اوñۇپلاتا آلان بىر دوشونجه سىستىمى دىير. مدرنلیک، آیدینلانما دوشونجه‌سىنى تمل گئۈرور. اىرەلilmە يە اینانير. عاغىل و بىلىملىك اىرەلilmەنин واسطەسى يا دا سىلاحى اولاراق گۈرور. نىتلەن، ائورتىل و اعتبارلى بىلگىنىن عاغىل و تجربە يولوپلا الدە اىدىللىيەن بىنۇملىو قطعى بىر اپىستېمۇلۇزىك موقۇھ مالىكىدیر و بۇ دوشونجه بوتون مدرنیست آخىملاردა ثابت نقطەدیر. مدرنلیک بۇ حالدا هر جورا آخىما داياق اولان بىر اپىستېمۇلۇزىك و تارىخى بىلەينج اورتامى دىير.

قىساجاسى مدرن بىليمىن تمل مقصدى و ئېتىرىن دىئىمى اىلە دىيانى سەھىرلى بىر يېر اولماقدان چىخارتماقدى دىئى بىلەرىك:

"آيدینلانما دۇئىمى اوچىراق كاراكتىرىزە اىدىلەن سورج، آوروپا مدنىتىنىن ۱۸ اجى عصردە قىىد ائتدىيى چىۋىرىلەلەرى عمومى بىر اولوشوم گەندىشى اوچىراق آيدینلاندان بىر سوراجىن آدى دىر عىنى زماندا.. بوتون آيدینلانما تانيملامارىنىداكى اورتاق وورغۇ، دىشپوتىزىمین [استبداد، حکومت مطلقه] قارانلىغىنidan راسىيونال بىلگىنىن آيدىنلىغىنا اۇتۇر.. آيدینلانما، آيدینلاندىرما گركلەيىنى دە قارشىسىندا داشىيان بىر سورج اولدۇ دايىم.. اسکى رئىزىم، دىيىشىز بىر دىنيا قبول ائتمىكده، سووئرئىنلىك قابىناغىنى دا تانزىيدا گۈرمىكىدە دىير. طالع، هر شىئە حاكىدىر. فرد يوخدور، كوتله واردىر. انسانلار، آنجاق دوغومدان منسوب اولدوقلارى كوتلەننىن اىچىنە وارلىق و كىملىك قازانا بىلەرلە. بو دوزنە بىليم دە يوخدور، چونكۇ ائورەننىن سىرلىرى تانرى طرفىنەن، اوئون سەچىدىيى بعضى كىنلەرە افشا اىدىلەمكىدە دىير، او زمان بىلگى، آنجاق بىر كىنلىرىن يازدىقلارىنى او خويياراق الدە اىدىلە بىلەر. آيدینلانمانىن ان بؤيوك اۆزلىكلىرىنىن بىرى دە، دىنин دوگمالارىنى ردد ائدهرك، هر

شئی طبیعت معتبرضه سینه گؤتورمه سی دیر.. یعنی دو غال حقوق، طبیعتین قانونلاری، طبیعی دوزن، طبیعتین سووئرئتلیسی، طبیعی حقوق، طبیعی اقتصادیات، طبیعت دورومو کیمی.. آیدینلانما، دنیانین دوزنلى، آیدین او لا بیلن و عقله اویغون اولدوغونا اینانير. هنچ بير سئحیرسل، افسانه‌وی و یا سیرلی جهتی اولمايان دنیانین سیرلری ده يوخدور، يالنیز انسانین هله بیلمه دیبی، تاپا بیلمه دیبی، آنجاق بیله‌جهی و تاپاجاغی قانونلاری واردیر".

پوزیتیو [اولومسال] بیلیم‌لرین تمل دوشونجه استنادی اولماسى و عاغيلین قوتosal حساب اندیلمەسى زمانلا بیلگىنین فرد اوزریندە سئکولار بير اتقدارا چئوييرلەمەسى نين زمينىنى بىلەين اۇلچو داشى اولور.. روحانى لر صىنيفى نين يشىنى بير نوع "سئکولار راهبىلر" دولدورور.. كىلسەنин و اونا باغلى اولان بیلیم يوردون ديشاريسيندا آلتىرناتىو و نىسبى باغىمىسىز بیلگى او داقلارى نين اولوشماسى آيدینلانمانىن ان بئيوك قازانچى اولاراق گۈرونرى ده، زمانلا هر سۈيىم اۋز بیلگى كوتله سىنى و قورو ملاشماسىنى يارادا جاقدىر.. هر اۇرنك، مطلق لىشدىرىلەن آوروپا مرکىچى ائورتىسل(!) دوشونجه استنادلارى نين شىشە سىنەن و تصدىقىنەن كىچەرك، آنجاق قانۇنى بير كىملىك قازانا بىلدى. مدرن باتىلى نين گۆزو (باخىشى) چاغىن او فوقو ايدى.. سۈمورگەچى سياستلر، ايمپېرالىست مەتودلار بىلە مدرن دنیانين گىرى قالمۇش بىر بىر اولوسلىرىن(!) اورەتىم گوجلرىنى گلىشىدىرىمەسى بىچىمەنە تھۈرىزە اتتمك، "آراجىسال عاغيلين" اىرەلەيىجى تارىخ استقامتى آدينا گركلى گۈردوير و قانۇنى لىك قازاندىرىدىغى قىيىداتى خاراب سياست (ماركسىست اقتصادیات) دىلىنە دورمادان قاتدى.. هر قارشى چىخىش، آيدینلانما منطقى نين و ئىرىلمىش دىلى و او فوقو اىچىنە ارىيەرك، فرقلى اقتدار لهجملىرىنه ائورىلەمەنин قاچىنلەماز طالعىنى پايلاشدى.. آيدینلانمانىن بلىرلەيىجى دوشونجه سىستەتمەرى اولان؛ صنایع اورەتىمین ضرورى لىبى،

سیاسی اقتدارین ضبط اندیلمه‌سی، تمثیلی دئموکراسی، مرحله‌لی توپلومسال گلیشمە، برابرلیک، انسان دوغاسى نىن ھومانىست يوزومو، تارىخىن سوركلى اىرهلەيە دوغرو گىتدىيى مىتى آز چوخ بوتون قارشى چىخىشلارين اۇزونو آيدىنلادان آشىلماسى چتىن و ھر سفرىنده بويىزلايان بىر تارىخى بارىشە [يول كنارى] چورىلدى..

آيدىنلانمانىن دەجل اوشاقلارى نىن (ماركس، نىچە، فوكو، فرويد، باكونىن و...) آيدىنلانما دىلى ايلە و تۈرىلمىش تارىخ و توپلۇما يۇنۇملۇ گلىشىدىرىدىك- لرى اعتراضلارين "اویغار دنيانىن" [دەنیاى مەتمەن] نىسيى مەمنۇسۇزلوقلارى اولاراق گۈزۈنمه‌سی نىن آتىندا ياتان سبب بلکە دە، اورتاق ھۈرولمۇش بو ذهنىت دنياسى نىن آشىلمازلىغىنا دويولان سارسىلماز اينانج ايدى..

مدون چىخىلمازلىقلار و تىقىدى سۈيىلمىلر

گۈنوموز دنياسى؛ توپدان قورتولوش گىديشلرلىنىن ترك اندىلدىيى، فرقلى مدنى، ائتىك، جىنسى و قوروپ كىملىكلىرى نىن اۇزونو يېنىدىن قوراراق توپلومسال ساحىدە يان-يانا بوى آتمalarى آنجاق بىر-سېيرلرى نىن اىچىنده ارىيەدن (بايغىمىز) متشكل اولدوقلارى، پستمدون بىر سیاسى يۇنەلىشىن اىچىندىن بوتون مخالف رنگلارين عىنى آندا آخديغى بىر باشلانغىچا اشارە اندىر..

آنلى-ايىرارشىك [ضدىنظم]-آنلى-اوتوريتە [ضىقدىرت]، قاباقجىل گوجلرىن و لىدئىلرىن وارلىغىنى قىراغا قويان سببسىز قوروملانما مودئىلرىنە تانىق اولدوغوموز بىر سورج اىشلەبىر آرتىق.. پستمدون سیاست عمومى چىرچىووه "بۇيوك آنلاتىلارا"، "بۇيوك گىديشلرە"، "بۇيوك قانۇنلارا" اعتراض دىر و بونلارين امكانييلىق ادعاسى دىر." سیاسى دوزىلمە ماڭرو

سیاست مودئلى میکرو سیاست آنلاپشیپلا، ماژور [عمده] اولان مینور [فرع] اولان ايله يئر دېيىشىدىرىپ. بلىرىسىزلىين، قطعىت سىزلىين و اولومصال لىغىن [پوزىتىو يىزم، اثباتگارا يى] باسىدىرىلدىيغى، يوخ سايىلدىيغى، گۆز آردى اندىلىدىيى ذهنىت فورماسىنا اعتراض اىندن پست مدرن دوشونجه، انتىك و سياسته باغلۇ اولاراق بونلارى يىنىدىن دۇئىمە يە سوخان بىر دوشونجه فورمانى تمل لىتدىرىمە يە ئۆنە لىر. پست مدرن سۈيىلمەدە آرتىق اۇنملى اولان داها دوغرو بىلگى نىن آراشدىرىيلىماسى دىنيل، سۆز قونوسو اولان دوغرو لوق كاتقۇرۇيا - سى نىن يېرىنىدىن قويارىلىماسى و ايشلەيىش مئكانىزىملىرى نىن شىفە سىنى پۇزماقدىرىپ. بىلەجە، يىنى دوغرو لارىن ياردىلىماسىنىدا داها چوخ (بو دا اندىلىمكلە بىرگە) دوغرو لارىن چوخالدىلىماسى آماجلانىر. عمومى اخلاقى آنلاپشىلار و قانونلار، مدرنیتەدە زىروھى يە چىخان او سچو آرگومانتاسىيون [استدلال] قورو لوشلارى، آرتىق اۆز اعتبارلىغىنى ايتىرىمىشىدىر يَا دا هئىچ او لماسا اسکى اعتبارلىغىنى داوام انتدىرىپ بىلە يە جىك بىر موقعە گلمىشىدىر.

پست مدرن سياستى كاراكتىريزە اىندن تمل عنصرلىدن بىرى دە، توپلومصال سورونلارى اۇنم درجه سىنه گۇرە اىثارشارىزە [نظم، ترتىب] اىندن و معين سياسى اۋزىزە و يَا اۋزىزىلە مرکزى رول بىچىن توتال سۈيىلملىرىن رددى او لماسى دىرىپ. بو سياسى تخىلە، ايشچى صىننىي آرتىق راديكال سياسى اۋزىزلىين اۆز يولو يلا تائىملا ئاندىيغى مرکزى كاتقۇرۇيا دىنيل. بوندان علاوه مدرن سياسى مبارزەلر آرتىق كاپيتالىزمە قارشى مبارزە ايله آيدىنلەنلىمپىر، يىنى باسىقى گۆسترمە ساحەلرینە اشارە ائديب يىنى او زلاشمايان قارشىتىلىق آرئنالارى نىن [پەنه] (ايرقچىلىق، جىنسىت آىرى سچىكلىيى، ائكولوژىك تحرىيات، اۆزلەشىدىرىمە، ايش يېرىنده كى گۆز تىچىلىك، بورو كراتكىلىشىمە و...) وورغولا يېرلار، خلاصەسى بو يىنى توپلومصال حرکتلىر، ماركسيست

اوزرنیین ساندیغى كىمى مەھىنە اقتصادى استثمارا قارشى دىئيل، ھەر شىئىدىن اونجە باسىقى گۇسترمە يە قارشى دۇيوش لەدیر.

۱۹۷۰لەردىن اعتباراً مدرنلیك تىقىد اولۇناركىن، باشلىجىا سۈرەتلىم "فرقلى لېين" بىراپتىلىكىدىن داها اۇنملى اولدوغۇنون وورغۇلانماسى اولدو. آلتى ياخشىجا اوپولان جاذبەسىنى يېتىرىن انورتىسل بىراپتىلىيە سۈيىكەن اۇزگورلۇك آنلايىشى نىن يېرىنى بىر جور "كىملىكىلر دۇيوشو" آلماغا باشلادى. مەنلى كىملىكىلار، جىنسى كىملىكىلار، انتىك كىملىكىلار، سىاستىن قاباقجىل قۇنۇلارى اولدولار. تىكآللىك [انحصار گرایى] انورتىسل لېين قاباغىنا كىتجىدى. بعضى يېرده چوخ كولتۇرلۇك، بعضى يېرده كۆزمۇپوليتىزمە قارشى مبارزە، بعضى يېرده ايسە يابانجى دشمنلىيى و يا من مرکزلى بىر مەنلى -انتىك دوروش فورماسىندا ئاظاھر اندىن تىكآللىك، انورتىسل بىراپتىلىچى لېين قارشىسىنما ھەر يېرده مەنلى كىملىكىن اوستۇنلۇيو دوشۇنچەسىنى اۇنە چىخاردى. كىملىك سىاستلىرى، يىنى دۇئەملىن سىاسى چىكىلىش مرکزى اولماغا باشلايدىلار. آيرىجىا سون زمانلاردا دامغانىسىنى ووران كورەسل لىشمە قارشىتى حرکتى، آيدىنلەنمائىن اوسچۇ و اخلاقى اوست آنلاتىلارينا [فراروايت] قارشى پراكىك و راديكال بىر میدان اوخوما اولاراق ذېرىلدىرىمك اولار.. بو كورەسل يوخسۇلлار و اۇتەلەنلىرى حرکتى، كلاسيك سولچۇ قوروملانما حرکت جىزىغىندان اولدوغۇچا اوزاق بىر گۇرونۇش سرگىلەمكىدەدیر. آچىق بىر اورىيەت [مدار] يە دا سىاسى بىر پروقراما صاحب اولمايان حرکت، چوخلۇچۇ كىملىكىلرىن بىرلىكىدە توخدۇرغۇ، "باشقۇ بىر دىني مەمكىن اولدوغۇنون" آچىق اوجلۇ راديكال سىاست سونودورمو. ياخشى نە اولدوگى، دئورىملىر چاغى نىن ان سو كىچىمز يۇنۇمۇ اولان ماركسىزم، آلتىناتىيە مەركىز اولماين سىاسى جاذبەسىنى يېتىرىدى و كورەسل لىشمە قارشىتى حىركەتىن قوروملانما مۇدىتلىنە و طلبلىرىنە جوابىنى قىسىما تاپدى

دئیه دوشونورم.. دوغو بلوکو[بلوک شرق] اولاراق آدلاندیریلان اۆلکەلرده کى دولتچى سوسیالىست قورو لوشلارین چۈكۈشونون كوتلهلىرىن اوميدىلرى - نىن چۈكۈشونو يېشىن لەندىرمەسى، مدرنیتەنин ايرەليلە يېچى، هومانىست، اقتصادى مرکزلى، اصل سیاسى نوسیونلارى نىن صادق بىر اولادى اولاراق ماركسىزمىن قالما اصرارى، آنارشىزمىن خىتىرىنە اىشلەين پارامېتلەر اولدو.. پىست ماركسىستلىرىن، توبپۇمسال دونوقلۇغا جواب اولما چاباسىيلا ماركسىزمى ھر قورامسال بحران دۇنملىرىنە يېشىنەن آچىقلاما جەھدىرى ماركسىزمى، آنارشىزمە بىر آز داها ياخىنلاشدىرىماغا يارادى يالنىز.. مدرن سولچۇ انسانى مرکزه آلان، اوتنون احتىاجلارىنى بىرىنچى اوچىجەلىك اولاراق گۈرن، انسانىن امەيىن نىن توبپۇمسال قوروملاتماسىيلا طبىعتى چىۋيرمەسى سونجو نىسبى بىر رفاه الدە ائتمەسىنى مقصد حساب ائدن و بوتون بونلارى اوس دىشى اولان كاپيتالىزىمدن داها ياخشى ائتمە ادعاسىندا اولان بىر سیاسى تخىل دور.. امك و اورەتىمین قوتىسال حساب اندىلىدىيى، ھر جور اقتدار ايلگىسى نىن اۆزكىلرى نىن صىنيفسل برابرسىزلىكلىرده آخтарىلدىغى، انسانىن امەيى اۆزگۈرلىشىرىمەدن آزاد اولماسى نىن امكانىسىز اولدوغۇنۇ حتى انسانىن اۆزونو گىرچىكلىشىرىمەسى نىن و انسان اولماسى نىن طبىعتى چىۋيرمەسىنەن كىچدىيى تىزلىرى تىلىنە وارلىق اولوشدوران ماركسىست سولچولوغۇن، چاغىن گمىرىيچى سورونلارى آلتىندا ازىلدىدىنى سۈزىلەمك اولار.. ئۇماركسىست آدورنو، ماركس دىيانى نەنگ بىر آتىلە يە [كارگاه] چىۋيرمەك ايستە بىر دىئركن اورەتىمین فە اوزرىنە كى باسىقى گۇسترمەسىنە و انكولۇزىك ياشام تازازلىغى نىن ماركسىست ماھىتىلە اويفۇنلاشمايان يۇنۇملىرىنە ماراق دوغورماق ايستە بىردى بلکە دە.. ماركس اوچۇن دۇرۇم بىر اورەتىم طرزىنەن بىر باشقۇ اورەتىم طرزىنە كىچىد ايدى و كاپيتالىزىم انتدىكىلرى اىلە سوسیالىزىم يولونو آچىردى.. چونكۇ كاپيتالىزىم ياراتىدىغى

اوره تيمسل دئوريمله كومونيست توپلومدا هر قطعى ياشامينى داوم انتدirmك اوچون ايش سورونونو آشان بير يېر حاضرلاييردى.. انسانين هر شىين اولچوسو، وارليقسال مرکز، ائوريمله دويون نقطهسى و... هومنىست تعرىفلىرىن، فردىن يېر اوزونون آغاسى و يا تانرىسى اولما سببلىرىنى قىشىقىدان و نتىجه سىنده توپلومساى و انكولوژىك فلاكتىرله داوم ائدن بير اويغارلىق تارىخىنин تمل داشلارىنى دۇشەين نوسىيونلار اولموشدور.. اوزلىكىلە صنایع اوره تىمىنин دوغايلا و دوغال ياشاملا اولان سورونسال- ليغىنا جواب چىخارمايان بير اوزگورلوك سۈيلىمىنин و يا حركتىن كوتلەوى بير گوج اولما احتمالى ياخشىجا ضعيفلەميش دورومدادىر.. پلاتنتين گىتدىكىجە كورەسل بير زىيىل لىيە چىويرىلمە تەلکەسى بوتون انسان مرکزلى، هومنىست مدرن آرگومىشتىلىرىن راديكال بير بىچىمە سورغولانماسىنى دا يانى سира گىتىرىدى.. "انسانلىق طبىعته حكم سوردو كىجە، انسان او بىرى انسانلارا يا دا اۆز قارغىشىنا كۆلە اولور" دىئين ماركس عىنى زماندا كاپيتالىست صنایع گلىشىمەسىنى اوزگورلوك پوتensiاللارىنин چوخالماسى اولاراق دا گۇرە بىلىرىدى.

مدرن دنيا عىنى زماندا بير پارادوكسالار دنياسى ايدى، پارادوكس و تضادلارلا دولو بير ياشام سوردورمك دىمك ايدى. مدرن اولماق، بىزىلە ماڭرا، گوج، جوشقۇ، گلىشىمە، اۆزومۇزو و دىناني چىويرىمە امكانلارى وعد ائدن، آنجاق بىرياندان دا صاحب اولدوغوموز هر شىىي يوخ اتتمكلە ھەدەلەين بير محىطىدە تاپماقدىر اۆزومۇزو. مدرن محىطلىر و تجربەلر جغرافى و ائتنىك، صىنيفسلىلارلا دينى و ايدئولوژىك سىنيرلارىن كىنارىنا كىچىرى؛ مدرنلىين بو آنلامدا انسانلىقى بىرلىشىرىدىي دىئيلە بىلر. آنجاق پارادوكسال بىر-بىرلىكدىر بىلە ئۆلۈنۈشلىيۇن بىرلىبىي دىر. مدرن ياشامىن گىردايى بىر چوخ قايقادان تۈرنىمىشىدىر؛ فيزىكى بىلىم لىرde گىرچىكلىشىن،

اثورهيه و اونون ايچينده کي يثيرميذه داير دوشونجه لمي Mizzi دېيشدирن بؤيوک كشفلر؛ بىلىم سل بىلگىنى تەنكولۇزىيە چنۋىرن، يىنى انسان محيطلىرى يارادىب اسکى لرىنى يوخ اندىن، ياشامىن بوتون تەمپىنى [سرعت، حرارت] يىشىنلەندىرن، يىنى تكالىچى اقتدار و صىنيف مبارزەسى فورمالارى يارادان صنایعلشمە؛ مىليونلارلا انسانى آتالارىندا قالما دوغال چئورەلر يىندن قوپارىب دنيانىن بير باشقۇ اوچونا يىنى ياشاملارا سوروين بؤيوک دئموقرافىك [آمارگىرى] آلت-اوست اولوشور؛ سرعتلى و چوخ زمان سارسيتىلى شهرلشمە؛ دىنامىك بير گلىشىمە ايچينده بير-بىرىندىن چوخ فرقلى انسانلارى و توپلوملارى بير-بىرلرىنه باغلايان، قاپسايان كوتلەوى اينفورماسىيا سىستەملىرى؛ قورولوش و اىشلەك باخيمىندان بوروكراتىك دنە آيدىنلانان، هر آن گوجى لرىنى داھا دا آرتىرماق اوچون چالىشان و گىتىنگىدە گوجلەن اولوس-دولتلر؛ سىاسى و اقتصادى ساحەدە كى حاكمىلە قارشى دىرهەن، اوز ياشاملارى اوزرىنده بير آز دا اولسون يوخلاما تامىن اندە بىلەك اوچون چالىشان انسانلارىن كوتلەوى توپلوم سال حركەتلەر ئىپسىز سون اولاراق، كىشكىن دالغانلىمار ايچينده كى كاپيتالىست دنیا بازارى... اىيرمەنجى يوزايىلە بو گىردابى دوغوران و اونو سوركلى بير اولوشما حالىندا ياشادان سورج لر، مدرنلشمە تارىخى نىن آيرىلماز و سوركلى بير قارشىتىلىق ايچينده بىسلەن فاكتلارى نىن آدى اولدو..

ماكس وئىبرە گۈرە، مدرن توپلوم بير قفس اولماقلالا قالمير، ايچينده كى انسانلار دا او قفسىن بارماقلىقلارىن طرفىندىن فورمالاندىرىلىرى.

مدرنلىك، كىچمىشىدەن ائله قوپارىلىميش، ائله باش چئورىيچى بير سرعتلە قاچىركى، آرتىق كۆز سالا بىلمىر؛ بير گوندىن ائرتهسى گونه آياقدا قالا بىلەككە كفایتلەنir؛ باشلاڭيچىنا دئونه بىلمىر و بىلەلەككە يىشىلەنە گوجونو تاپا بىلمىر، بؤيوک، گىنىش منظرەلر اوچوروملارا هر آن چئورىريلە بىلىر. مدرن

یاشامین ان تملچی گثچکلریندن بیری بودور کی، بو گون هامیمیز اوizon ساچلى کؤربەلریك. کانتین گۈزله دىبىي رشید اولما تايىنى بير جورا آشا بىلمەدىك..

فردی و توپلومسال ياشامى بير گرداداب تجربهسى كىمى ياشاماق، انسانىن اوزونو و دنياسىنى سوركلى بير چۈزولوش، يىشىلنمە، چىتىلىك، قايقى، بليرسيزلىك و ضديت ايچىنده تاپماسى دئمكدىر. قىساجا سرت اولان هر شىشىن ارىبب هاوایا قارىشدىغى بير انورەنин پارچالارى اولماق.

باشقۇ ياندان مدرن فرد اولماق، انسانىن اوزونو بو گردايىن ايچىنده بىلە بير بىچىمەدە ئويتىدە دويدوغۇنو باجارماسى، بو گردايىن رىتملىرىنى منىمسەمەسى؛ بو گردايىن آخىتىلارى آراسىندا، مەحو ائديجى آخىشى نىن اورتايىا چىخmasina اجازە وئردىبىي حقىقت، گۈزلىك، اوزگورلوك و عدالت پوتensiاللارى آراسىندا گزىمك دئمكدىر..

مدرنلیك باشدان چىخارىجى بير دنيانى سالاملاماقدىر عىنى زماندا. اقتدار طرفىنдин سوركلى سىسلنديريلەن آنچاق سون دويومون [حيس، شايىعه] ممكىن اولمادىغىنى نهنگ بير گۇستريجى دنياسى نىن پاسيو فيقورارىق. اقتدارين يىشى امتعەسى "آرزوونۇن قارانلىق نىستەسى" دىر.. قادىيىن جىئىسى و سىاسى اوزگورلىشمەسىنده كى تله، تام دا قادىنلارى قادىن اولدوقلارينا ايناندىرماق اولدۇ. هر كى باشقاسىنا قوردوغو تله ايلە ياشايىر. اقتدارين هر ساحىيە و سۈيىلمە سىزان زھرى، آرزو لايان اوزنهلر چىخارماق تىلىتىدە ياشام تاپىر. مدرن توکەتىم توپلومونو آن ياخشى آنانلىز اندن قورامچىلارдан بىرى اولان بودرييارا قولاق شكلەمكده فايىدا وار..

"جىئىسى بىن ايندىكى زماندا بير نوع ساختا طالعە محكوم اندىلەمىشدىر. بو ساختا طالع دە ترانس-سنكسوالىقىدىر [نشەشەھەت، شھوت گرايى]. هامىمیز ترانس-سنكسوالىق؛ چونكۇ پوتensiال اولاراق ۋىيىشە بىلەن بىولۇزى

وارلیقلاریق. بونونلا بیرلیکده، بیولوژی بیر سورج ده دئیل بو؛ هامیمیز سیمبولیک اولاراق ترانس-سئکسوالیق. هامیمیز بیلینه مزچیک [agnostic] لادری، عرفان منکر خدا] يا دا صنعتین و يا جینسی لین گولونج یامسیلا یانلاریق. نه انتستیک نه ده جینسی بیر اینانجیمیز وار، آنجاق هله بونلارا صاحب اولماغی اویره دیریک. آختاریلان شنی گوزلیک یادا جاذبه دئیل آرتیق؛ گۇرونوش... هر آدام اوز گۇرونوشونو آختاریر. اوز يارانما- سینی ایرەلی سورمک آرتیق ممکن اولمادیغىندان، نه وار اولماغى، نه ده نظارتجى اولماغى درد اتمەدن بوي گۇسترمىكىن باشقا اندىلە جك بير شى قالمیر گىزىيە. وارام، بورادا يام دئیل، گۇرونورم، بير ايمگەيم، باخ منه، باخ! نارسىزم بىلە دئیل بو؛ داياز بير دىشارىيا دۇنوكلۇك، هر كسىن اوز گۇرونو- شونون مئنازىرى [طويله] حالينا گىلدىيى بير نوع رىكلامچى صافلىغى."

دنيا، چىلغىن بير گىتىش گۇتوردو يونه گۈرە، بىز ده بو دنيا ياباغلى چىلغىن بير دنيا گۇرۇشو الده اتتمەلىك آرتىق. اوز گورلۇيون توکەتىم استاندار دلارىيلا اولچولدىو، برابر حقوق اوئوندە كى برابر مدافعه اتتمە حقوقونو آنلاشىلدىغى و فردى وار اولوشمانىن اقتدار طرفىندن تلقىن اندىلن و توکەتىلەن تر- تمىز [بەداشتى] آشاغى مەدىتلىرىن تمىزلى اولدوغو بير چاغىن رادىكال بير سورغۇلانيشى، بو بوغۇنتو و يا لاپىرىتىن چىخىش قاپىلارى يارادا بىلر.. هر شىئىن كۆپىا اندىلدىيى نىن يېتىلى اولدوغو بير بوغۇنتۇنۇ مىئىسمە مىكەدەيىك.." آرتىق يالنىز اورۇزى [مجالس مىگسارى] و اوز گورلۇشمە سىمولىاسيا [وانمود، شبىھ سازى] اتتمك، يېئىلەنەرك عىنى يېئىنە گىنلىرىمىش كىمى گۇرونمك گلىر ئىمېزدىن؛ حال بوكى اصليندە بوشلۇقدا يېئىلەنېرىك، چونكى اوز گورلۇشمەنин بوتون ھدفلرىنى چوخدان آرخادا قويدوق. آزاد قالان شىئى لر سونو گلمر بىچىمەدە بير- بىرى نىن يېرىنە كىچمە يە و بىلە لىكلە گىت گىئە آرتان بلىرى سىزلىيە و قوشقۇچلۇق ايلكە سىنه مەحکوم دورلار. آرتىق

هئچ بير شى، تانرى بىلە سونا چاتاراق ياخ اوسلۇر؛ يېشىن چوخالاراق، سرايت اندەرك، توخلوق و شفافلىق يولوپلا، الدن دوشموشلوك و كۆكۈ قىرىپلما يولوپلا، سيمولىاسيا اتېيدىئىمىسى يولوپلا يوخ اوسلور. بو آرتىق بير اوسلومجول يوخ اولمما فورماسى دېيل، فراكال^۱ بير داغىلما فورماسى دىر.

حقىقتى عكس اولونان بير شى يوخ آرتىق، دېرلر ساحەسىنده دئورىم يوخ؛ دېرلر بير-سېرىپىنه دولانىب اۋز اوزرلرىنە قاتلانىر. مدرنلىين گۆركىلىي اېرەللىك يېشى بوتون دېرلرده خىال اشتىدىمیز دېيشىمە يە گىتىرىپ چىخارمادى؛ دېرلرىن بير-سېرىپىنه دولانىب اۋز اوزرلرىنە قاتلانماسىنا گىتىرىپ چىخاردى كى، بونون سونوجو بىزىم اوچون تام بير باش قارىشىقلىغى اولدو. جىنسى، سىاسى يا دا اشتىتكى ساحەدە بلىرلە يېھى بير قانونو قاوراما غىميمىز آرتىق ممکن دېيل.

صنعت دە مدرن زمانلارين انىستىتكى اوتوپىاسى اوېغۇن اولاراق اۇزۇنو آشىپ، ايدىنال ياشام فورماسى حالىنا گلەمەي باجاڭارا بىلەمەدى. صنعت اۇزۇنو آشان بير ايدىناللىق حالىنا گىتىرە بىلەمەدى و گوندەلىك ياشامىن عمومى انىستىتكىلشىدىرىلەمىسى اىچىنە داغىلدى، گۇرۇنۇشلرىن قاتقىسيز دۇنۇمى اوغرۇنا سىراوىلىين ترانس-انىستىتكى [نىشە زىبائى شناسى عاميانە] اىچىنە يوخ اولدو... صنعتىن ھە يېرده چوخالدىغىنى گۇرۇرۇك. صنعت اوزرىنە سۈپىلەم اىسە داها دا سرعتلە چوخالماقدا دىر. آنجاق صنعتىن روحۇ يوخ اولدو.

تجارتىن مادى قايدالارى نىن بىلە دېيشىدىي بير سورجى ياشاييريق، رئىكلاملار، مەنديا و گۇرۇنۇشلر واسطەسىلە ھە شى بير گۇستەركە [نىشانە]

^۱ فراكال: قار دەنسى كىمى يارچالاندىقىجا بىنر موتبولى سرگىلەن دوغال نىستەلەر و ئىرلىن آد

صنايعينه چئورىلىميش دورومدادىر. ان مارژىيال [بەحرانى، حاشىەي] ان سىراوى و يا ان ادبىز شى ئىتلە اشىتتىكلىشىر، مدنى لشىر. هر شى دىليلير، هر شى افادە اندىليلير، هر شى بىرگۇستېرگە گوجونە يادا داورانىشا بورونور. "ماركسىست دوشونجە اوزىز/[منى] آنلامدا بو قارشىتلىقلارى اوز اىچىنده كومۇنىست توبىلۇمدا آشىلاجاغىنى قارشىيا قويماقدا ايدى. "پستمەرن" توکەتىم توبىلۇمو اولومسوز [منى] آنلامدا بو قارشىتلىقلارى اوز اىچىنده "حل اىتدى". آرتىق نىنه قارشىسىندا بىر ماسafe، تقىدى بىر ضرورت داشىميايان، روحويلا و بىنى ايلە بىر توکەتىم ماشىنينا چئورىلن اوزىز، استانداردىزه اندىلىميش توکەتىم نىسەنلىرىندن عبارت اولان دىنايلا اويغۇنلاشما اىچىنە گىرمىشدىر."

اۇتهكى نىن كۆكۈنۇ قىرماق اوچۇن گىريشىلىميش اولان هر شى اۇتهكى نىن يوخ اندىلە بىلمىلىنى، يعنى اۇتهكى لىين سوروب گىندىن قاچىنلىمالىغىنى ثبۈت اىدىر.. "دانىلان بوتون اۇتهكى لىك قاراباسماسى اوز اوزونو بىخان بىر سورج اولاراق دىرىلىر. بو دا پىسلىين شفافلىغى دىر" انسانلىغى بىرلىشىرىمە مقصىدى، فرقىلىنى بىرلىشىرىمە مقصىدى، هر يىرده چىخىلمازدىر و بو چىخىلماز، تامدا مەرن انورتىسللىك آنلايىشى نىن چىخىلمازدىر. بوتون باشقا مەننەتلىرىن پوزولماسىيلا و يېغيشماسىيلا اوست-اوستە دوشىن اكلكتىك [ھەشىشىدۇن بىرآز] مەننەتىمىزىدە قبول اندىلەمە يەجك هەچ بىر شى يوخ آرتىق و هر مەننى كودا سىنيرسىز بىر دۇزوم و گۈذشت وار.." هر شىنى بوتۇنلوكله ردد انتەمەنин آڭىزىك جاذبەدارلىغى، يواشجا زەرلەمە، يواشجا آشىرى بىللەمە، دۇزوم، گۈچ بىرلىنى و راضىلاشما شانتاڭىزى، تمايپولو يوكسک دېرلەر اولاراق قارشىمىزا چىخىر.." ايش آرتىق حرڪت دىليل بىر عملىاتدىر. توکەتىم آرتىق يالىز ماللارдан بىر حظ آلما دىليل؛ بىر حظ آلدیرما، گۇستېرگە نىسەنلىرىن دېغىرئىسىال دوزومو مودىل آليناراق بىرلىنىميش

سیاهیلی بیر عملیاتدیر. ایلیشکی دانیشماق دئیل، دانیشديرماق؛ اینفورماسیا بیلمک دئیل، بیلدیرمکدیر."

خیالا دالماق بثله گرکلی دئیل بوگون. دوروموموز کۆلگەسینى ایتیرمیش آداما بنزه بیر.. آرتیق بئیومور، شیش حالینى آلیریق... هنج بیر مراق دوغوران ھدفه گۈرە اوزۇنۇ دوزنلەمەدن بئیومەبى داوام انتدیرن بیر توپلومدایق. بیزدن قاچان بیر شىنى وار و بیز دە گىرى دۇنوشسوز بیر سورجىن پارچاسى اولاراق اوزوموزدن قاچیریق. اوزوموزو ایتیریرىك؛ دۇنوشو اولمايان بیر نقطەدن، شىلىرین تضادلارىنین سونا چاتدیغى بیر نقطەدن كىچدىك و سورجلرین ترسىنە چىويرىلە بىلەمدىبى و آنلام داشىيمادىغى بير خىلەت سىزلىك، حوصلەدن چىخما، اوزوندن كىچمه و قارىشىقلۇق انورەنинە ساغ سالامات گىردىك.

مدرن دئورىم بلىرسىزلىين دئورىمى اولاجاق بلکە دە...

* قایناق:

انئكترونىك سوسىال بىلەم درگىسى، قىش ۲۰۰۷ سايرى ۱۹ صص ۸۲-۹۶

ایره‌لیلمه و ایکینجی مدرنلیک

احمد اینسل

مدرنلیکین ایدئولوژیسی ساده بیر اولچویه دایانیر، تئکنولوژی و اقتصادی ایره‌لیلمه، دوشونسل، توپلومسال، سیاسی و اخلاقی ایره‌لیلمه‌لرین چکیجی گوجو و لوکوموتیوی دیر. مدرنلیک اوچون سخیرلی سوز، ایره‌لیلمه دیر. بو ایدئولوژی، بىله بير اولچو ایچينده قاورادیغى ایره‌لیلمه‌نى، بير تارىخ قانونو اولاراق گۇرور. ایره‌لیلمه، بىزى آركائىك كىچمىشىمېزدن قوپارىب اوودملو گله‌جىكلرى داشىيان بير تارىخى-طىبىي گوجدور. بو ایره‌لیلمه دوشونجه‌سىنه گۈرە دويغولار، دىرلر و شخصى اوخشارلىقدان نىتل وارىقلارى بوتۇنلوكله آييرمالىيق. ایره‌لیلمه دوشونجه‌سىنىن معبدلارى انتکنلىك [محور] و وزىيملىلىكدىر. دىرلر و دويغولار انسانلارين آياقلارىنىن يىرە باسماسىنى، عاغىلىلى داۋرانمالارىنى انگىلەيير. انسانلارى اوزىنل[سوپىنكىتىو] دنياسينا دوستاق اندىرلر. ایره‌لیلمه ايسە، انسانلارى اوزىنلىكلى دنياسىندا آيلىنديرىلمىكىن قورتارىب، اونلارين كانكرىت دنيانىن نىتل سورونلارى ایچىنە گىرمەلرىنى دستكىلە يېر.

بو مدرنلیک ایدئولوژىسى نىن كىچدىيىمىز اون-اييرمى ايل ایچىنده شىتلە سارسىلدىغىنى، جاذبەسىنى ايتىرىدىنى گۇردوک. مدرنلىكىن بىتدىيى، پست مدرن بير دۇنمه گىرىلدىيى و بونون ایره‌لیلمه‌نىن سونو آنلامىنى و ئىرىدىيى،

فرقلی ياناشمالاری تمثيل اندن دوشونورلر طرفيندن و فرقلى سببلى افاده ائديلدى.

مدرنليک ايدنولوژىسى نين بير اوزونه اينام بحرانينا گيردىيى چوخ تىز هر كيمse قبول ائدير. اوونون موتلو صباحلار سؤيليمىنە نىتل زمين اولوشدوران سرعانلى، دوزنلى و عمومى بير اقتصادى رفاه آرتىمىن نين اۇنوموزدە كى دۇنمەدە چىتىنىشىمى، حتى امكانييىزلاشماسى قونوسوندا دا، باغاناز [قولاغى توكلولوك، فاناتيزم] مدرنليک ايدنولوگو اقتصادچىلارдан قيراق، بئيوى بيرقىسىمى ھمفىكىرىدى. دولايىسيلا «ايەللىمەنин سونونامى گلدىك» سورغوسو، گله جىك عصرىن اصللى ايستكلىرىنى اۇن گۈرمە يە چالىشانلارين جوابلاماغا چالىشدىقلارى بير سورغودور: آنجاق بو، قىسما يانلىش سورولموش بير سورغودور. ايەللىمە اولايى نين يوخ، ايەللىمە دوشونجە- سىنinen سونونا گلدىيىمىزى سؤيلەمك داها دوغرو دور. يوز ايللىك آوروپا و يا باتى تارىخىنە آنلام آچارى اولان ايەللىمە دوشونجە سىنinen سووئرئىلىنى ايتيرمەسینە شاهيد اولوروق. ايەللىمە ايدنولوژىسى بىلىم لە، اقتصاد، تىكنولوژىيە انسانى دىر يارقىلارىندان باغيمىسىز، نىتل، دوز بير جىزىق ايزلەيەرك يوكسلن بير آنلايىش علاوه ائديردى. اصللىنە ايسە نە بىلىم، نە تىكنولوژى، نە دە اقتصاد بوتونلوكله غيرانسانى سوئىيەدە حرکت ائديردىلر. بىلىم، تىكنولوژى و اقتصادىن اوزرىنە يېر آلدигى سانىلان بو سوپۇق و سۇزىدە نىتل سوئىيە، ايەللىمە ايدنولوژىسى نين جان دامارىدى. ايەللىمە ايدنولوژىسى، بو سوئىيە يە آرخاسىنى وئەرك اقتصادى، بىلىمسىل و تىكنولوژى دىيرلىرىنى توبلاوما دايابىردى. ايچىنە اولدوغومۇز آرا دۇنمە، بو ايەللىمە دوشونجەسى بىلە جە ايشلەيىنى ايتىرىدى. بىلە جە يېنى بير مدرنلىين اوно آچىلىماغا باشладى. اولىريغىك و آنتونى گىلەتىز مدرسنه نين تېكىسى باشلىقلى سون كتابلارىندا، مدرنلىين يېنى بىچىمىنندن سۇز ائديرلىر. «ايکىنجى

مدرنلیک» اولاراق دا آچیقلا迪قلارى بو قارشىلىقلی ائتكىلشىمە و اوزىزىنه دوشۇنولمە يە دايالى مدرنلیک دوشۇنجهسى نىن تىلىنىدە، بوتون سىچىملىرىن انسانى اولدوقلارى، انسان عقلىنىن ايسە مكمل اولمادىغۇ نىن قبول اولۇنماسى ياتىر. دولايىسپىلا بىليم، تىكنولوژى و اقتصاد كىمى قۇنۇلاردا ممكىن اولان بوتون سىچىملىرە ماراق گۈستەرك بونلارى تىكىنلى بىر آيىرد ائتمە سوزگە جىندىن كىچىرىدىكىن سونرا بىر سۇنوجا وارماق اۇن پلانا چىخىر.

ھەر تىكنولوژى يورو شۇنون بىر انسانى و توپلۇمسال ايرەلىلمە يە قارشىلىق ائتمەدىيى، بىليم، تىكنولوژى و اقتصادىن باشى بوش بوراخىلىدىقلارىنىدا انسانلىقى فلاكتە آپاراجاغىنى قبول ائتلىلمەسىنە دايانان بو اىكىنجى مدرنلیک، مدرن انسانىن انسانلىقىنى بىر نوع يىنىدىن تاپماسى دىمكدىر. فرانسا سوسىيولوقو [جامعەشنانس] «برونو لافور» بونو، مدنىت كلمەسى نىن، آوروپا ساياغى كىچىمishi سىلىپ سوپورمك دئمك اولمادىغىنى، مدنىتىن ممكىن اولانلار اىچىندىن آيىرد ائتمەك» آنلامىنا دا گىلدىيى نىن يىنىدىن آنلاشىلماسى اوچلاق آچىقلايىر. بو يىنى مدرنلیك دىناسىندا آن آرتىق سىخىتى چىكنلر و «ھەرىشىي سادە و تك بويوتلىلۇغا اۆزتەين لر» اوچلاجاغىنى ادعا ائدىر.

بىليم و تىكنولوژى نىن توپلۇم اىچىنە ائنمەسى، اقتصادىن ائتكىلىك و چوخ وئرىملىلىك اولچولرى نىن انسانى و توپلۇمسال مقصىدلەر ايشىغىنىدا يىنىدىن آچىقلانماسى دئمك اوچان بو اىكىنجى مدرنلیک، يىنى نىن يىنى اوچوغۇ اوچون الدە ائتدىيى مطلق اوستۇنلۇيو ايتىرمەسىنە يول آچىر. باتى انسانى نىن يىنى آنtrapولوژىك [إنسان شناسانە] كشف ائنمەسىنە، اۆزونو انسانلىق قۇنومو اىچىنە يېتكىنلىشدىرمەسىنە يول آچا بىلەن بىر گلىشىمەدىر بۇ؛ و او زمان، باتى انسانى اۆزونو بىر انسان اوستو [ابر انسان] بىر تانرى گۈرمىكىن چىخا بىلە جىكدىر و او زمان گىرچىكىن سىشكولار بىر توپلۇم اوچغارلىقىن قاپىسى بلکە آرالانا جاقاقدىر.

بورگشن هایبر ماس

مدرنیته: سونا وارمامیش بیر سورج^۱

۱۹۸۰دا رسام و کینوچولارین آردیندان، معمارلار да وتنتدیک بیشمالی "نه قبول اندیلددیلر. بو ایلک معمارلیق بیشمالیه حاکم اولان؛ خیال او زونتو سو هاواسی ایدی. وتنتدیکدکی سرگیه قاتیلانلارین، ترسینه چتیریلمیش آوانقاراد جبهه‌لر اولوشدوردو غونو سؤیله‌یده رک آچیقلایا بیلرم بو هاواني. اونلارین يىنى نوع تاریخسلىيە بىر آچماق اوچون مدرنلیك گلەنە يىنى قوربان اشتيكالرىنى سؤیله‌مك اىسته‌ييرم. بو حادثه اوزرىنه، آلمان فرانکفورتى نىن بىر تنقىچىسى بو اوزل حادثەنин *Frankfurter Allgemeine Zeitung* اۇلچولرىنى آشان، چاغىمېزىن آنىشىما [تشخيص، *Diagnose*] اوزىللىيە بورونن بىلە بىر دوشونجه اىرەللى سوردو: "پست مدرنلیك آيدىنچا، مدرنلیيە قارشى اوزۇنۇ تقدىم اندىر". بو جملە انتىشكىوال ياشامىن بوتون ساحەلرىنه سىزان، چاغىمېزا خاص، روماتىك بىر آخىنى آچىقلایر. بو آخىن، آيدىنلەنما

^۱. بو يازى، ۱۹۸۰ سنتىيار آينىدا، هایبر ماسا فرانكفورت شهرى طرفىندن، تىودور آدورنو او زولونون ونريلمه سىنده اندىلەمىش بىر دانىشىدىر. داها سونرا، ۱۹۸۱ مارت آينىدا، نيوبورك بىليم بوردو بشرى بىليملىر اينستوتوندا، "جىئىز كونفرانسى" كىمى تقدىم اندىلەمىش و *New German Critique* درگىسى نىن ۲۲ جى سايىندا (قىش ۱۹۸۱) "Modernity versus Postmodernity" باشلىغىيلا يايىملانمىشىدىر. (يازى بورادا كى باشلىغىلا، حال فورستىرين توپلا دىغى "The Anti-aesthetic" كتابىيىدان تۈركىجە يە چتىرىلەمىشىدىر.)

سونراسی، پستمدرس و حتی تاریخ سونراسینا (پسا تاریخ، post-history) با غلی قورامالارین احاطه سی ایچینده دیر.

تاریخدە، "اسکى چاغلى لار و مدرنلر" (The Ancients and Moderns) سۆزۈ بىزە تانىشدىر. اجازە وئىرین بۇ قاورامالارى آچىقلاماغا باشلايمىم. "مدرن" تىرمىنى، هانس روېرىت ياس طرفىندن آراشىرىيەلان اوزون بىر تارىخە صاحب دىر^(۱). "مدرن" سۆزو لاتينجا "مودئموس" فورماسىيلا ايلك دفعە ۵.جى عصردە رسمي او لاراق خىristيان اولان او دۇنمى، رومالى و باگان [بت پرسىت، غىر خىرىستيان،] كىچمىشىدەن آپيرماق اوچون استفادە ئىدىللىدى. مضمونلارى سوركلى ذىشىسەدە، "مدرن" تىرمىنى ھىشە، او زونو اسکىدىن يىشىيە بىر كىچىدىن سونجو او لاراق گۈرمك اوچون، اسکى چاغلا او زو آراسىندا بىر اىلگى يارادان دۇنملىرىن بىلەنچىنى دىلە كىتىرىمىشىدەر.

بعضى يازارلار "مدرنلىك" قاورامىنى رونشسانسلا با غلۇي بىلەرلەر، آنجاق بۇ، تارىخى با خىمدان چوخ دار بىر سورجىدىر. انسانلار، ۱۷.جى عصردە مشهور "Querelle des Anciens et des Modernes" ۱۲.جى عصردە بۇ يوك چارلىز دۇئىىىنە دە او زلرىنى مدرن او لاراق دىرنىدىرىدىلر. يعنى، مدرن تىرمىنى، آوروپادا، ھىشە يىنى بىر دۇئىىن بىلەنچى نىن، اسکى چاغلى لارلا او زو آراسىندا يىشىدەن نظردن كىچىرىلمىش بىر اىلگى ياراتىدىغى دۇنلىردى او رتايا چىخماقدايدى؛ بوندان علاوه، بۇ دۇنملىردى، ھىشە اسکى چاغ، بعضى معىن تقلیدلىرلە يىشىدەن يارادىلماسى گركلى اولان بىر مودئىل او لاراق گۈروننمكەدە ايدى.

كلاسيكلىرىن اسکى دنيا ياباغلا دىقلارى جادو، ايلك دفعە فرانسيز آيدىنلانماسى نىن ايدىللاربىيلا چۈزولدو. او زللىكىله، اسکى چاغلى لارا با خاراق "مدرن" اولما دوشونجىسى، مدرن بىلەمىن قايىناق تو تدوغو بىلگى نىن سونسوز ايرەلەيىشى و توپلۇمسال، اخلاقى ياخشىلاشمانىن

سونسوز آرتیمی اینانجلاربیلا ڈیشمه یه اوغرادی. بو ڈیشمه نین اورتایا چیخماسیبیلا بیرلیکده، باشقا بیر مدرنیست شعور فورمالالشدی. رومانتیک مدرنیست، کلاسیکچی لرین اسکی دوشونجه سینه قارشی چیخماغا چالیشدی؛ یتنی بیر تاریخی دؤنم آختاریشینا گیردی و او نو ایدنالالاشدیریلمیش اورتا چاغدا تاپدی. آنجاق ۱۹.جو یوزایلین باشلاریندا قبول اندیلن بو یتنی چاغ، ثابت بیر ایدنال او لاراق قالماڈی.

۱۹.جو عصر بوبونجا بو رومانتیک روحدان، او زونو بو تون معین تاریخی با غلاردان قورتاران رادیکال بیر مدرنلیک بیلینجی دوغولدو. بو ان یتنی مدرنیزم يالنیز "گلهنک" و "ایندی" آراسیندا سویوت بیر قارشیتیق قورور؛ بیزLER ده هله، ایلک دفعه ۱۹.جو یوزایلین اورتالاریندا گلیشن بو کیمی اشتئیک بیر مدرنیزمین چاغدا شلاشیق. او زماندان بوبانا مدرن دئیه قبول اندیلن محصوللارین آیبرد ائدیجی اوزللىسى "یتنی" اولىماسى دیر، بیر سونرا کى استیلین [اسلوب] یتنیلیببى ايله او دا بدبن دوشەجك. آنجاق "مودایا اویغۇن" اولانین قىسا زماندا بدبن دوشىسە ده، مدرن اولان کلاسیكىلە گىزلى باغىنى همىشە داوم ائتدىرىمىشدىر. طبىعى ديركى، زمانه قارشى دايىنان نه اولورسا اولسون، دايم بير کلاسيك او لاراق ڈېرلەندىرىلىمىشدىر. آنجاق آيدينجا مدرن اولان سىدلر، کلاسيك اولما گوجونو كىچميش بير دؤنمىن نفوذوندان آلميرلار: تام ترسىنە، مدرن بير ايش، بير زمانلار حيقىتاً مدرن اولدوغو اوچون کلاسيك اولور. مدرنلیک قاورامىمیز، اۆزو اوچون کلاسيك اولما اۈلچۈرلەنى يارادىر. بىز بو دورومدا، اۆرنك اوچون مدرن صنعت تاریخى باخىمیندان، کلاسيك مدرنیزەدن بىحث ائدىرىك. "مدرن" و "کلاسيك" آراسینداكى ايلگى، ثابت بير تاریخى استناد نقطەسىنى بو تونلوكله ايتىرمىشدىر.

ائستتیک مدرنلیک قایدا-قانونو

ائستتیک مدرنلیک روح و قایدا-قانونو، بودلرین اثرلرینده دقیق کونتورلارا بوروندو. بوندان سونرا مدرنلیک، چشیدلی آوانقارد حرکتلرین دوغولماسینی تأمین ائتدی و نهایت دادایستلرین *Café Voltaire* لرینده و سوررئالیزمده زبروه نقطه‌سینه چاتدی. ائستتیک مدرنلیک، مرکز نقطه‌سینی، فرقى بیر زمان بیلینجیندە تاپان تو توملاردا اوزونو گؤستریر. بو زمان بیلینجى، اوزونو آوانقارد (قاباقجىل) و آوانقارد مٹافورلار واسطه سىله اورتايما قويور. آوانقارد آنى، گۆزلەنيلمۇز قارشىلاشمالارين تھلکەلرینه آتىلاراق، تانىنمایان بير بۈلگە يە سفره چىخماق، هله بىلەنمهين بير گله جەبى فتح ائتمك كىمى گۇرور اوزونو. آوانقارد، قارشىسىندا اوزانان و هله كىمسە طرفىندن گەندىلەن بۈلگەدە بير استقامت تاپماق مجبورىتىنده دېر.

آنچاق، بو اونجول دوغرو آختارىشلار، بلىرسىز گله جەبىن دويغوسو و يىنلىك كولتورو، اصلىنده، ايندىنин اوجالدىلەمىسى آنلامىنى وثىرىر. فلسفة يە بىرگىسونون يازىلاربىلا گىرن بو يېنى زمان بىلینجى، توپلۇمداكى حرکتلى لېيى، تارىخدە كى تلهسيك سرعتى، گوندەليك ياشايىشداداكى كىسلەملەرى [فاصله] دىلە گتىرمىكىن داها چوخونو ائدير. كىچىجي، الله كىچىمەين و قىسا اولانا يوكلەن يىنى دېر و دينامىزمەن گۈزى لره چىخارىلەمىسى، لىكلەنلىمەميش، صاف و ثابت بير ايندېيە دويولان حىرىتى آيدىنلادير. بو، مدرنیست كاراكتىرىن "كىچمىش" -ه گۇرە نەدن سوپوت بير دىللە دانىشىدىغىنى دا آچىقلابىر. هر بير دۇنم، اوزونون آيرىجى [سچىجى، متمايىز] گوجلرىنى ايتىرمىشدىر. تارىخى يادداشىن يىرىنە بوجون ايلە تارىخىن آشيرىلىقلارى آراسىندا قەرمانجا باغلاتى لار قورولور؛ بو چۈركۈشون (*decadence*) بىر، وحشى و ايلكىل [پريميتيو] اولچودە اوزونو تاپدىغى بير قاورامدىر. تارىخىن سوڭىلىنى هاوايا اوچورماق اىستەين آنارشىست بير نىتى گۇروروك؛ بو

نیتى ده، يېنى اشتىتكى بىلىنجىن داغىدىيچى گوجو باغلامىندا دېرلندىرىه بىلىرىك. مدرنلیك، گلەنەبىن نورماللاشدىرىيچى اىشلكلەرىنە قارشى عصىان اندىرى؛ مدرنلیك، نورماتيو اولان هر شىئە قارشى عصىان تحرىبەسىلە ياشابىر. بۇ عصىان، اخلاقىلىك و يارارلىق استانداردلارىنى اشتكىسىز حالا گىزىمىھىين بىر يولودور. بۇ اشتىتكى بىلىنج، سوركلى اولاق گىزلىلىك و دىندىقدو [اسكاندال] آراسىنداكى دىالىتكىك اوپونو گۆستەرير؛ آلجالتماغا يولداشلىق اندىن قورخويلا بېرىلىككە عبارت اولان بىر جاذبەدارلىغا آلېشمىشىدىر، آنجاق، يېنه ده، آلجالتمانىن باياغى سونوجلارىندا دايىم چكىنير.

باشقما ياندان، آوانقارد صنعتىدە گلىشىدىرىيلن زمان بىلىنجى، يالنىز تارىخ دىشى (ahistorik) او لماقلا قالمير؛ تارىخدە يانلىش نورماتيولىك دىئه آدلاندىرىيلان شىئە قارشىدا يۇنلەنلىرىلىر. مدرن، آوانقارد روح، تارىخى باشقما بىچىمە استفادە ائتمە يە چالىشىر، تارىخىچى لىبىن نىسل لىشدىرىيچى اوستالىغى سايدەسىنە چاتىلا بىلە كىچمىش لرى بىر يانا آتىر، عىنى زماندا، تارىخچى لىبىن موزىئىنە قىفيلالانمىش بىر طرفسىزلىشدىرىيلىميش تارىخە ده قارشى چىخىر.

والتش بنيامىن، سورئالىزمىن روحۇ اوزىرىنە داياناراق، مدرنلىپەن تارىخله اولان، منيم "تارىخىچىلىك سونراسى" (posthistoricist)، پىست تارىخىچىلىك دىئه آدلاندىراجاعىم اىلگىسىنى قورور. بنيامىن، بىزە فرانسيز دئورىمىنىن اوزۇنۇ نىچە آنلادىغىنى خاطىرلادىر؛ دئورىم، اسکى رومادان، عىنلە مودانىن آتىكوار گىشىملىرىنەن دانىشماسى كىمى دانىشماقدا ايدى. مودا، نە زمان، ايندى قوروەدە اولانلا اسکىدن اولانلار تىكانتىغى اىچىنە ترىپىسە، اونون قوخوسونو آلار." بنيامىنин Jetztzeit سۇزو، وحى آنى اولاق گىشىملىك "ايندى" آنلامىندا دىرىپەن، مسيحىن وارلىق قىرىپيتىلارينا قوچاق آچدىغى بىر زمان. بۇ آنلامدا روپىشپىر اوچون، اسکى روما آنلىق وحى لولە يوكلو بىر كىچمىشىدىن عبارت ايدى^(۲) بۇ مدرنلیك روحۇ سون زمانلاردا كۆھنلەمە يە باشладى.

بوندان علاوه ١٩٦٠لاردا بير داها دا آدينдан بحث انديلدى، آنجاق ١٩٧٠لارдан سونرا، بو مدرنيزمين، بوگون، اوң بشش ايل ائنجه اولدوغوندان چوخ داها ضعيف تىكى لر اوياندىرىيغىنى قبول اتتمەلىك. مدرنيزىن ھاواردارلارىندان اوكتاوبىو پاز، داها ١٩٦٠لارين اورتالارىندا "آوانقاردى ١٩٦٧-يىن حركت و رفتارلارىنى تكرار ائدىر. بىز، مدرن صنعت دوشونجە-سى نىن سونۇنو ياشايىرىق." دئىرىدى. پىتشىر بورگىرىن چالىشماسى بىزه "پست آوانقارد" صنعتىن بحث ائتمەمىي اوبرتىد. بو دئيم، سورىئالىست عصياني نىن اوغورسوزلوغونو افادە ائتمك اوچون سچىلىميشدى^(٣). بو اوغورسوزلوغون آنلامى نەدир؟ داها گىنىش دوشونسىك، بىر پست آوانقاردىن وارلىغى پست مدرنلىك (مدرنلىك سونراسى) دئىه آدلاندىرىيylan گىنىش فتنومىن بىر كىچىد آنلامينا گلمىكىدەدیر.

اصلىينىدە بو، آمريكا يىشى محافظەكارلارى نىن ان پارлагى دانىشل بىل "ين انتدibىي بىر يوزومدور. Cultural Contradictions of Capitalism (كاپيتالىزمىن مدنى تضادلارى) آدلى كتابىندا "بىل"، گلىشىميش باتى توپلۇملارىنداكى بحرانلارىن، مدنىت ايلە توپلۇمون بىر-بىرلىكىندا اىرىيەلماسىنا قدر گىرى گىتدىينى سۈپىلەيىر. مدرنيست مدنىت گوندەلىك ياشامىن دىرىلىنە سىزماغا باشلامىشىدیر؛ جانلى دنيا مدرنيزم طرفىنندن پوزولموشىدۇر. مدرنيزىمین گوجلرى نتيجەسىلە، سىيىرسىز بىر اۆزۈنۈن فرقىنە وارما(self-realization)، خاچىن بىر اۆزۈنۈ دويغولاما اۆز تجربەسى(self-experience) اىستەبى، آشىرى اويارىلىميش بىر دويغوساللىغىن اۇزىنلىكلىكى حاكم اولماغا باشلامىشىدیر. بو آتموسفتر، توپلۇمداكى پىشە ياشام قايدا-قانۇنviلا اويفون گلمەين هىتدونىستىك [حظآلىيجى] موتىولرى سرىست بوراخمىشىدیر، - دئىرى بىل. بوندان علاوه، مدرن مدنىت، مقصدىئنلۇ[هدفىمند] و اوسچو [تعقلى، عقلانى] ياشامىن اخلاقى (moral) تەللىرىلە بوتون بوتون بىر اويفونلاشمايان بىر يۇن ياردادىر.

بو يوللا بئل، پروتئستان اخلاقین چۈزولىمىسى نىن (بىر زمانلار ماكس و ئىشىرى ده ناراحت اندن بىر فىنومەن) سوروملولوغونو "دشمن مدنىيەت" (adversary culture) اوزرىيە بىغىر. مدنىت، بو مدرن فورماسىندا، اقتصادى و يۇتىسل [ادارى] ضرورتلىرىن باسقىسى آلتىندا راسىيوناللاشدىرىيلان گوندەلىك ياشامىن اردم و دېلىرىنە [convention = عرف] قارشى نفترت اوياندىرى ماقدادىر.

بو دوشونجىدە كى چارپاшиق تىكىيەك ماراغىنىزى يۇنلەجەيم. باشقا ياندان مدرنلىين اوزاقلاشدىرىيچى گوجو توكتىمىشىدىر، بئلە دېلىرىكى، اۆزونو آوانقارد او لاراق دوشونىن هركىس اۆز اۇلۇم فرمانىنى او خويا بىلر. آوانقاردىن ھەلە يايىلىدىيەنى دوشۇنۇلدۇيو حالدا يارادىيچى اولمادىيغى قارشىيا قويولور. مدرنizم حاكم، آنجاق، اۇلودور. بو دورومدا يىنى مەحافظەكار اوچون، اۆزگۈرلۈيو سىنيرلاندىرىان و قايدا-قانون و ايش اخلاقىنى يىشىدىن قوران نورمالارىن توپلۇمدا نىتجە ياراتا بىلە جىكلىرى سورغۇسو اورتايما چىخىر. اوغورا يۇنۇملۇ فردى رقابتىن يىشىدىن باسقىن اولا بىلمىسى اوچون، توپلۇمسال رفاه دولتى نىن سبب اولدوغو برابرلىشىرىمە بى داياندىرىان يىنى نورمالار نەلردىر؟ بئل، تك چۈزۈم او لاراق، دىنин جانلانماسىنى نظرده توپور. گەنگىلرە ايناملا بىرلىشىرىيلە دىنى اينام، فردىلە، آچىقجا آيدىنلانمىش كىملىكلىر و واراولوشسال گۈونج اوەدە يەجك.

مدنى مدرنلیك و توپلۇمون مدرنلىشمەسى

آيدىنلىدە كى، هەچ كىم، هەنلىك بىر نفوذا صاحب اولان مجبور ائدىيچى اينانجلارى جادو يولىيلا يارادا بىلەز. بونا گۈرە، بئل-ئين باخىشىنا بنزىر آنالىزلىر، آلمانىدا بىرلىشىش دولت لرده اولدوغۇندان داها آز مشهور اولمايان بىر رفتارىن دوغولماسىنىن گىتىرىپ چىخارىرلار. مدنى مدرنلىين داشىيچى -

لاریلا مدنی و سیاسی بیر حسابلاشما داورانیشی دیر بو. ۱۹۷۰الرده یئنى محافظه کارلارین انتلشکتوال ياشایىشا سوخدوقلارى بو یئنى مودانىن بير مشاهدەچىسى، پىتشت استېتىفلىس دن بير اۇرنك و تەرىجە يىم:

"مبازىھ، مخالفتچى دوشوننمە اولاراق دېرلندىرىيلن ھە اورتايا چىخان كوتلهوى نمايش[اعتراض] و "منطقىن" ايزىنى، مختلف آشيرى اوجلارا باغلايا جاق بير بىچىمده سوروتىك مىلى گۈستىرير؛ مدرنizم و نىھىلizم آراسىندا... حکومت رھبىلىي و توپالىتارچىلىق آراسىندا، حربى خىر جىلمەلر [هزىنەھاي نظامى] و كومونىزىم اطاعتىكارچىلىق آراسىندا، قادىن اۋىزگورلوك-لرى و يا اشىجىنسىل[همجنس] حقوق و عايىلەنин پارچالانعاسى آراسىندا... عمومىتىلە سولچۇلوق ايلە تئورىزىم، يەودى قارشىتلىيغى ايلە فاشىزم آراسىندا باغلار قورولور..."^(٤)

بو انتلشکتوال سوچلاندىرىمالارين *ad hominem* (اۇن يارغى [پىشداورى]) و اينانجلارا خطاب اىندىن) ياناشماسى ايلە مرحمتىزىلىك، آلمانىدا چوخ سىن-كوى قوپارمىشىدىر. بونلار، يىنى محافظه کار يازارلارين پىشكولۇئىسى ايلە دە آچىقلاتا بىلmez چوخ زمان؛ بونلار، داها چوخ يىنى محافظه کار آخىمين چۈزۈمىسل ضعىفلىكلىرىندن قايىناقلاپىن.

يىنى محافظه کارلىق، اقتصادىيات و تۆپلۇمون ياخشى يىس اوغورلو كاپيتالىست مدرنلشىمەن ناراحت اىدېيجى يوكلرىنى مدنى مدرنizمەن كورەيىنه يوكلە بىر. يىنى محافظه کار آخىم، بىر طرفە ياخشى قارشىلاتان تۆپلۇما باغلى مدرنلشىمە سورىجى ايلە باشقا ياندا - اوزونتو ايلە قارشىلاتان- مدنى گىلىشىمە آراسىندا كى اىلگىنى بولاندىرىر. يىنى محافظه کار، اىش، توکەتىم [مصرف]، باجارىق و اىش سىزلىيھ قارشى ذىيىش داورانىشلار اوچون، اقتصادى و تۆپلۇمسال سببىلار آختارمیر. نتىجه اولاراق دا بوتون ساياجاقلارىمېن سوروملۇغۇنو هەندونىزىم [لذت گرايى]، تۆپلۇمسال كىملىين يوخلوغۇ، اطاعت نقصانلىيغى،

نارسىزم [خودپرستى]، استاتوس و باجاريق يارىشىندان چكىنمه - "مدىنت" ساھەسىنه يوكلەيير. اصليندە ايسە، مدىنت، بوتون بو سورونلارين يارادىلماسىنا، يالنىز اولدوقدجا دولايى و دولايى سىز بىر يولدان قاتىلىر.

يىنى محافظە كار دنياگۇزروشوندن، اوژلرىنى هله مدرنلىك گىنديشىنە حصر ائدن آيدىنلار، بو آراشدىرىلمامىش سېبلىرىن يېرىنە پروفېتمىن اصل قاباناغى اولاراق تقدىم اندىلىرلر. بوگون، يىنى محافظە كارلىغى بىسلىن دويغۇ، هەچ بىر بىچىمەدە، موزىنى لىردىن قاچىب، سىراواى ياشايىش چايىنا قارىشان بىر مدىنتىن اخلاق قارشىتى سونوجلارىندان دوپولان ناراحتلىكلىردىن قابانقلانمىر. بو ناراحتلىغى ياشايىشا قاتانلار، مدىنتىست آيدىنلار دىئيل. توپلومون مدرنلىشمە سورجىنە قارشى، درىنلە ئىن تېكى لىردىن قابانقلانتىر. اقتصادى بۇيومەنин دىنامىكلىرى و دولتىن چاتدىغى قورومساڭ باجاريقلارين باسقىسى ئاتىندا، بو توپلومساڭ مدرنلىشمە انسان يارانماسىنىن داها اۇنچە كى فورمالارينا، درىنلىيئە سىزار. منجە ياشام دنيالارىنىن، سىستەتىن باسقىسىنا تابع قىلىنماسى، گوندەلەيك ياشامىن ايلگىسىل آلتقورولوشونو [زىرساخت] پۆزان بىر اولايدىر. بونا گۈرە، اوزنک اوچون، نۇپىپولىست اعتراضلار انسانىن توپلوماللىق فورمالارى ايلە دوغال و شهر چئورەسىنىن تخرىبىنە باغلى يايغىن قورخولارى كىشكىن بىر بىچىمە افادە اندىرىلر. يىنى محافظە كار باغلامدا، بو اعتراضلارا باغلى بىللە بىر آىرونى واردىر. مەنى بىر گەلەنەبى كۆچۈرمە، توپلومساڭ بوتونلىشمە و سوسىالىزاسىيون وظىفەلرى، بىر ايلگىسىل اوسچولوق اولچوتونە باغلىلىغى طلب ائدىر. آنجاق اعتراض و ناراحتلىق اوچون سېبلىر، آنجاق ڏىير و نورمالارين يىنىدىن اورەتىمى و چئورىلەمىسى اوزرىنده اوذاقلانىلان، ايلگىسىل حرڪت دوزلەرىنە، اقتصادى و يۇئىسل اوسچولوغون استانداردلارىنىن آيدىنلاشتىرىدىغى بىر مدرنلىشمە فورماسى گىردىيەنده، اورتايَا چىخماقادادىر؛ بو دوزلەرىن آسىلى اولدوغۇ ايلگىسىل اوسچولوقدان

اولدوچا فرقى بير راسيوناللاشمانىن استانداردلارى دير بونلار. آنجاق يىنى محافظه کار آخىملار دقىمىزى واسوasilicla بو كىمى توپلومسال سورج لردن او زاقلاشدىرىرلار: آيدىنلاشىرمادىقلارى سېبلرى، داغىدىجى بىر مەnit و طرفدارلارى اوزرىنه يوكىلە يېرلى.

مەنى مدرنلىكىن اۆزۈنۈن دوغوردوغو پارادوكسالارى دا آيدىن دير. مدرنلىك گىندىشىنندىن شىبە دوغوران موتىولر، توبولما باغلى (societal) مدرنلشمەنин سۇنوجلازىندا باغىمىزى اولاق و مەنى گلىشىمە پېرسېتكتىبو اىچىنندى دوغولارلار. مدرنلىكىن ضعيف بىر تنقىدibile، يىنى محافظه کار تنقىدله، اىشىمىزى بىتىرەرك، مدرنلىك و دوغوردوغو ناراحتلىكىلره گۈزە مذاكرەمۇزى، مەنى مدرنلىكىن پارادوكسالارينا -يا پست مدرنلىزىمە چاغىرىشدا اولوب، مدرنلىك اۇنچەسى نىن هەنسى بىر فورماسىنا گىڭى دۇنوشو نصىحت اىندى يى دا مدرنلىكىي رادىكال بىر بىچىمە قالدىرىپ آتاتان موقع لەر بەنانە اولوشدوران قۇنولارا- توخونان بىر ساحىھ يە سوروشدورمەيمە اجازە و ئىرىن.

آيدىنلانما گىندىشى

مدرنلىك دوشونچەسى، آوروپا صىنتىنىن گلىشىمەسىنە سىخ سىخ باغلىدىر، آنجاق منىم "مدرنلىك گىندىشى" دىنە آدلاندىرىدىغىم شى، يالنىز صىنعت اوزرىنه عادى سىخلاشماقدان واز كىچىلىدىي زمان گۈزە چارپىر. ماكس و ئىشىن بىر دوشونچەسىنى خاطىرلاداراق، باشقۇ بىر آنالىزە كىچمەيمە اجازە و ئىرىن. و ئىش، مەنى مدرنلىكىي، دين و مئتافيزىكادا افادە ئىدىلىن اصل (substantivi) عاگىلىكىن، اوچ باغىمىزى ساحىھ يە بئەرك آچىقلامىشىدى. بونلار: بىلىم، اخلاق و صىنعت آيدى. بونلار مئتافيزىكاكانىن و دىنин بوتونلشمىش دنيا گۈزۈش لەر پارچالاندىغى اوچون آيرىلماغا باشلادىلار.

۱۸. جى عصر سونزا، اسکى دنياگۇروشلىرىندن دوغولان سورونلار(حقىقت، نورماتيyo دوغرولوق، اوزونه مخصوصىلوق و گۆزىللىك) كىمى بللى بير سيرا اعتبارلىقى اۋلۇچولرىنه گۈرە دوزىلەنە بىلدى. آنجاق بىلدىكەلە بو سورونلار بىلگى، عدالت و اخلاق يا دا بىئىمە[ذوق، سلىقه] سورونلارينا توخونولا بىلدى. بونون نتىجەسىنده دە، بىليمىسل افادە، اخلاق قوراملاشىرىيلا بىلدى. مدنىتىن قوراملاشى و صنعت اورەتىمى و تىقىدى قوراملاشىرىيلا بىلدى. مدنىتىن هر ساھىسى، اوzmanلارين ايشى اولاقق سورونلارا توخونا بىلدىمى مدنى پىشەلرە گۈرە دوزىلەنە بىلدى. مدنى گەنكلارين پروفېسيوناللىق بوداclaririna بۇلوننمەسى، مدنىتىن هر اوج اۋلۇچوسونون دە اساس قورولوشلارىنى اۇن پلانا چىخارىر. بىللەجه، هربىرى، بو معىن ساحەلرە منطقلى اولما قونوسوندا باشقۇ انسانلاردان داها اوستا گۈرۈن اوzmanلارين يوخلاماسى آتىندا، بىليشىست [معرف شناختى]-أرجاسال(cognitive-instrumental)، اخلاقى-پراكتكى و انىتتىك-اكسپرسىونىست عاغىلىن قورولوشلارى اورتايىا چىخىر. نتىجە اولاقق، اوzmanlارين مدنىتى ايلە داها گىتىش اولان توپلۇمون مدنىتى آراسىنداكى مسافە گىتىدە آرتىر. اوzmanلاشىمىش ياتاشما و دوشونجە (reflection) يولوپلا مدنىتە داخل اندىلن شىلى، درحال و مجبورى اولاقق گوندەلىك پراكسيسە [كنش، عادت، رویە] دوشىزلىر. بو كىمى مدنى بير راسىوناللاشىرىما سونوجو، گەنكلەنلىكى جوهرى ذىرەن سالىنىمىش بىر ياشايىش دنياسى نىن گىتىدە داها يوخسۇللاشىرىلماشى تەلەكەسى آرتىر.

۱۸. جى يوزايىلده آيدىنلەنما فيلۇسوفلارى طرفىندن فورمولە اندىلن مدرنلیك گىتىشى، نىستانلىكى [اوېزكتىبىزىم]، ائورنىسل اخلاق و قانونو و اۆز اىچ منطقى چى gio-سىنده صنعتىن باغىمىسىزلىغىنى گلىشىدىرىمە چابالارىندان يارانىردى. بو گىتىش[پروژە]، عىنى زماندا، بوتون بو ساھەلرین اۆز بىليشىسل پوتensiاللارىنى انگزوپرىتىك[محرمانە] (آنجاق بللى بير قوروپا

خطاب اندن) فورمالاريندان دا قورتارما نيتينده ايدي. آيدينلانما فلسفه‌چى لرى، بو اوزمانلاشميش مدنىت تجربه‌سييندن، گوندەلىك ياشامين زىگىنلشىدىرىلەمىسىنلە دە-گوندەلىك توپلۇمسال ياشامين او سچو بير قورو مو اوچون دە دئىيلە بىلر- يارارلانماقى اىستەييردى لر.

"له عىنى باشدا اولان آيدىنلانما دوشۇنورلى، صنعت و بىلىملىرين، يالىز دوغال گوجلر اوزرىنندە كى يوخلاماسى آرتىرماقلالا قالمايىب، دىيانىن و مەنلىين باشا دوشۇلمەسىنى، اخلاقى ايرەلىلمە بى، قورو ملارىن حقولى اولدوغونو و انسانلارىن موتلۇرغونو دا تامىن ائدە بىلە جە بى يولۇنداكى شىشيرىدىلىمىش گۈزىلمەرىنى دە هەلە داوام اىتدىرىرىدى لر. ۲۰.جى عصر، بو اوبىتىمىزمى [خوشبىنى] دارماداغىن اىتدى. بىلىم، اخلاق و صنعتىن فرقىنەلرى، اوزمانلار طرفىنندە توخونولان بۆلەلەرىن باغيمىسىزلىغى و بونلارىن گوندەلىك اىلىشكى نىن هېرمنوتىكىنندن (يۇزوم) آپرىلەمىسى آنلاملارىنى ونرىدى. بو چاتلاما، اوزمانلىق مدنىتىنى "اولومسوزلاما" [نفى كردن] چابالارىنى دوغوران پروبلەمىدىر. آنجاق، بو يوللا پروبلەم اورتادان قالخىمادى: نە قدر ضعيف اولورسا اولسۇن آيدىنلانمانىن نىتەلىرىنەمى سارىلەماليق، يوخسا، بوتون مدرنلىك گىدىشى نىن ايتىرىلىمىش بىر ادعا اولدۇغۇنامى؟ اشتىتىك مدرنلىكين يالىز عمومىتە مدنى مدرنلىكىن بىر پارچاسى اولدۇغۇنۇ تارىخى اولاراق آچىقلامىش اولۇرۇق، بورادا، صنعت سل (آرتىستىك) مدنىت پروبلەمینە گىرى دئۇنك اىستەييرم.

مدنىتىن اولومسوزلانماسىنى نظر دە توتان يانلىش پروقراملار

اولدوقدا سادەلشىدىرىھەرك، مدرن صنعتىن تارىخىندا، صنعتىن تعريف و اوزلاشماسىندا گىنت گىنده آرتان بىر باغيمىسىزلىغا دوغرو يۈنەلىشىن ايزلىرىنە

راست گله بیله جهیمیزی سویله یه جهیم. "گوزل‌لیک" کاتقوریسی و گوزل نسنه‌لر ساحه‌سی ایلک اولاراق رونسانسدا یارادیلمیشدیر. ۱۸. جهی عصر بیونجا، ادبیات، اینجه صنعتلر و موسیقی؛ کیلسه و سارای یاشامیندان یاخا قورتاراراق قورو ملاشیدیریلدی و نهایت ۱۹. جو یوزایلین اورتالارینا دوغرو صنعتچینی، اثرلرینی "صنعت اوچون صنعت" سچچکین بیلنجه اویغون اولاراق اوره‌تیم يولوندا اوره‌کلندیرن ائستتیست بیر صنعت آنلایشی اورتایا چىخدی. بىلەجە، آرتیق ائستتیک ساحه‌سین باعیمسیزلیغی، اوزریندە دوشونلوموش بیر گىدیش حالينا گله بىلدی: قابیلتلی صنعتچی، خاص افاده‌سینی، تکرارلاندیریلمیش بیلش [شناخت، معرفت] و گوندەلیک عملین سینیلانمالاریندان قورتاراپلەمیش اۆز (مرکزی ایتمیش) اۆزىنلیبىنده قارشیلاشىدیغى تجربىلەر بۇنلە بىلدی. ۱۹. جو یوزایلین اورتالاریندا، رسیم و ادبیاتدا، اوكتاوبىر پازىن بودلۇرده اۇرنەيىنى تاپدیغى، بير حركت باشладى. رىنگ، جىزىقلار، سىنلر و حركىتىن اونجه تمثىل مقصدىنە خدمت ائتمەسى گركلیي سونا چاتدى؛ اكسپرسیون واسطه‌لرى و اوره‌تیم تىكىنلارىنин اۆزلى ائستتیک نسنه دورومونا گلدىلر. بو سايىدە، تئودور و آدورنو، ائستتیک قورامى كتابىنا، بو جمله ايله باشладى: "آرتیق قطعى گۈز ايله باخىلان بير شىنى وارسا، او دا صنعتى ماراقلاندیران هېچ بير شىئە قطعى گۈزویلە باخىلا بىلەمە يە جەبى دىر؛ نە صنعتىن اۆزونە، نە صنعتىن بوتون ايله ایلگىسىنە، حتى نە دە صنعتىن وار او لاما حقىنە..." Das Existenzrecht der Kunst als Kunst (صنعتىن صنعت اولاراق وار او لاما حقى)، ايندى سوررئالىزمين دانىلدىغى دا بو ايدى و بوراسى قطعى دىر كى، اگر مدرن صنعت یاشامىن "بوتونونه" اولان ایلگىسى ايله ایلېتىلى [مرتبط] اولاراق، بير موتلولوق و دىنده او لاما ادعاسىنى بوراخمىش او لسايدى، سوررئالىزم، صنعتىن وار او لاما حقىنە يوروش ائتمە يە جىكىدى.

شىللرە گۈرە بىلە بىر وعد، انىستتىك دويغۇ طرفىندن اورتاييا آتىلماقدا، آنجاق يېرىنە يېتىرىلەمە مىكده ايدى. شىللرین انسانىن انىستتىك تحصىلى اوزىرىنە مكتوبلارى، بىزە صنعتىن ده او تەلرىنە چاتان بىر او توپىيانى آچىقلابىر. آنجاق، صنعت واسطەسىلە يېنە عىنى "promesse de bonheur" سو تكرار اندىن بودلرین زمانينا گلنە قدر، توپولما لا اوزلاشما اوتوپىاسى اولدوقدجا بوروقلاشمىش بىر تضادلار ايلگىسى اورتاييا چىخىمىشىدئ؛ صنعت، انىستتىك و توپولمسال دىنالارين اوزلاشمىيان ماهىتىنى يانسىدان بىر آينا اولموشدو، آنجاق اوزونو ياشايىشدان اوزاقلاشدىرىپ، تام باغىمىسىزلىغىن توخونولماز- لىغىنا چكىلدىي اوْلچووده بىر مدرنيست چىورىلەمەنин گڭرچىكلىشمەسى ده، او اۆلچووده چتىنلشىرىدى. سوندا سورىنالىست چالىشمانىن، صنعتىن باغىمىسىزلىق ساھىسىنى هاوايا اوچورماق و صنعتله ياشامى اوزلاشدىرىماق اوچون يارارلانما اىستەيى اىلە سربىست بوراخدىغى داغىديجى اىثىرىزىنى ده بىر كىمى رومانтик آخىنلاردان توپلاندى.

آنجاق، صنعت و ياشامى، قورغۇ و پراكسيسى، گۇرونوش و گڭرچىكلىبى تك بىر دوزلەمە اىندىرىمە؛ محصول و استفادە نسنهسى، بىلينجلى صحنە يە قويمما و اوزىشاشىنا ھيجان آراسىنداكى فرقىنەمەيى اورتادان قالدىرىما؛ بوتون اۆلچولرى اعتبارسىز ائتمە و انىستتىك قورولوشو اوزىنل تجريبهلىن افادەلريلە بىابرلەمە، هر شىين صنعت و هر كىسین صنتىچى اولدوغۇنۇ قبول اىتدىرىمە چابالارى، بوتون بو چابالار آخماق تجريبلەر اولدوقلارىنى گۈستەرمىش لر. بو تجريبلەر، ياشايىشا گىرى دۇنمەيە و بوتون پارلاقىلغى اىلە تام اولاراق ھانسى صنعت قورولوشلارىنىن چۈزۈلەمەيە اوز توتدوغۇنون باشا دوشولەمىسىنە يارادى. بو تجريبلەر، بىر فانتاستيكا واسطەسى اولاراق گۇرونوشە، صنعت اثرىنин توپلۇم اوزىرىنەكى آشقىنلىغىنا [استعلا] و بىنەمە يارغىلارينىن خاص بىلىشىل استاتوسونا اولدوغو قدر، صنعت سل اورەتىمەن

سیخ و پلانلى کاراکتیرینه ده، اوز باشلارينا مقصدلر اولاراق، يئنى بير قانونى لىك [مشروعىت] قازاندىرىدى. صنعتى دانماق اوچون يورو دولن رادىكال چابالار، آيرونىك اولاراق، آيدىنلانما ائستىتكى قورامى نين اوز نسنه لر ساحه سىنى آيدىنلاداركىن يارارلاندىغى كاتئقورى لره گىرى دۇنمكلە سونوجلاتنى. سوررالىستار، چوخ شدتلى بير دۇيوشمە يورو تدولر آنجاق، اوزلىكىلە ايکى يانلىش عصيانلارى نين نتىجەسىز قالدى. بېرىنجىسى، باغىمىسىز اولاراق گلىشىرىيلە مدنى ساحەلرى اىچىنە ساخلىيان قابلار چالخالاندىقلارى زمان، اىچلىرىنده كى لىدە تۆركۈلۈر. اوجالتمادان آرىنىلىمامىش آنلامدان يا دا كورلاتان فورمادان آرخادا هەنچ بير شىنى قالمير؛ و بونو، برابر بير انتكى ايزلەمیر. اىكىنجى يانلىشىن داها دا اۇنملى نتىجەلرى واردىر. گوندەلىك اىلىشكىدە، بىلىك سل آنلاملار، اخلاقى گۈزىلمەلر، اوزىنل افادەلر و دىرنەندىرىمەلر، بوتون بونلارين ھامىسى، بىر-سېرىيەلە اىلگى اىچىنە اولمالى- دىرلار. اىلىشكى سورج لرى بوتون ساحەلرى بىلىك سل، اخلاقى-پراكىك، و اكسپرسىونىستى قاپسايان مدنى بير گەلمنە يە احتياج دويورلار. بونا گۈرە، راسيوناللاشىرىلىميش گوندەلىك ياشام، يالنiz بير مدنى ساحە صنعت- آچىقلاتاراق و بىلەجە اوzmanلاشمىش بىلگى كومپىشكىسىلىرىن يالنiz بىرى اولاشا بىلەرك، مدنى يوخسوللاشماقدان قورونا بىلمىزدى. سوررالىست عصيان يالنiz بير سويوتلامانىن يېرىنى آلا بىلدى.

თورىك بىلگى و اخلاق ساحەلرىنده ده، مدنىتىن يانلىش اولومسوزلانماسى دىنە آدلاندىرا بىلەجە يىمىز بو اوغۇرسوز چابالارا شرطلى چابالار وارسا دا، بونلار داها آز دانىشىلماقادادىر. گەنجىڭىلچى لرىن [ھىگلىيان جوان] زمانىندان بىرى، فلسفة نين دانىلماسى گوندەلىك قۇنۇيا چئورىلىميشىدىر. ماركسدان بىرى ده، قورام و پراكىك آراسىنداكى اىلگى پروبلئمى گوندەمدەدىر. هە شىئە قارشى، ماركسىست آيدىنلار توپلۇمسال بىر حرکە قاتىلىميشلار. سوررالىست

پروقرامین صنعتی دانماغينا بىزىر بىر يېچىمده، فلسفةنىن دانىلماسىنا يۇنۇملى بىر پروقرامى قووه يه قويما چابالارينا ايسە، يالنiz توپلومسال حركتىن ساحلىنinde قالاتلاردا راست گلينمىشدىر. دوگماتىزم و اخلاقى قاتىلىغىن سونوجلارى آراشدىرىلدىغىندا، بو پروقراملاردا، سوررئالىست يانلىشلارلا اولان بىر پارالىل لىك گۈزە چارپىر.

نسنهلىشمىش [شىواره شدن، شىزدگى] بىر گوندەلىك پراكسيس، يالنiz، بىلىشتلەرن اخلاقى-پراكтиك و اشتنتىك-اكسپرسىونىست ائلثىشتىرى آراسىندا قارشىلىقلى سينيرلاندىرىلىماميش ايلگى لىر ياردىيالاراق دوزلدىلە بىلە. بو يوكىك اولچوجوده استىلىزە اندىلەمىش مدنى ساھەلردىن يالنiz بىرىنى آچماقلما يا دا داها اولاشا بىلمكەلە نسنهلىشمىش سورونونون عەددەسىنەن گلىنە بىلمىز. بونون يېرىنى، بللى دوروملار آتىندا، تئورىيەت حركتلىرلە بو ساھەلردىن هر هانسى بىرىنىن باشقى ساھەلرە آشيرى يايىلماسى آراسىندا بىر ايلگى اولدوغۇنو گۈروروک: سياست بىلىمىنى اشتنتىزە ائتمە يا دا سياستىن يېرىنىن اخلاقى قاتىلىغى كېچىرمە، يا دا اونو بىر آخىمەن دوگماتىزمىتى بويون آيمە يە مجبور ائتمە بونا بىر اۇرنك اولاراق وثرىلە بىلە. بونونلا بىرلىكىدە، بو فىنومېنلىر، بىزى، هله دە ياشايان آيدىنلەنما گەلەنەنەن نىتلىرىنى، "تئورىيەت عاگىل" ايچىنده كۆك سالمىش نىتلىر اولاراق دانىلمامالى دىر^(٤).

مدرنلىك گىندىشىنى، فردى تئورىيەتىن بىلىخ دورو مو و شاشىرىدىجى حركتلىريلە بىر يىره گىتىرنلىر، قارانلىقىدا، حرbi و گىزلى پوليس هو جىئەلریندە [سلول]، دوشىرگەلرده و قوروملاردا اوزلالاشان، مقايسە قبول ائتمىز سوركلىلىك و يايغىنلىقداکى بوروكراتىك تئورورون مدرن دولتىن "mison detre" اولدوغۇنو -يالنiz بو تىپ يۇئىتىمىل تئورورون مدرن بوروكراتىالارىن ماجبور ائدىجى واسطەلرىنى يارالاندىغى دوشونجەسىنە دايياناراق- ادعا ائدنلردىن داها آز دار دوشونجەلى دئىيل دىرلە.

آلترناتیولر

مدرنلیکی و اتونون ایتیریلمیش بیر ایدیا اولاراق گندیشینی گؤزدن قاچیرماق يېرىنه، بو مدرنلیکی دانماغا چالىشمىش اولان شىشىردىلمىش پرۇقراپاملارىن يانىشلارىنىدان درس آلاماگىمىزى دوشۇنورم. بلکەدە صنعتىن آليملاما بىچىملىرى [شىوه‌های دریافت]، بو دورومدان چىخىش يولۇنو گۇستره بىلەن بىر اۇرنىك تشكىل اندىرلە.

بورۇوا صنعتىنин، اىزله يېجىلردىن عىنى آندا اىكى اىستەبى واردىر. بىر ياندان، صنعتىن خوشلانان سىراوى انسانىن اوزۇنۇ بىر اوzman اوЛАراق اوپىرتمەسى گەرەكىر. باشقა ياندان، بو انسانىن، صنعتى استفادە ئىدىن و اشتىتكى تجربىلەرى اوز ياشام سورونلارى ايلە اىلگىلىدىرەن اوستا بىر توکەتىچى [مصرف كىننە] كىمى داورانماسى گۈزلەنلىمكىدەدیر. بو اىكىنچى و ضررسىز كىمى گۈزۈنن صنعتى سيناماق يولو، تام دا اوzman اولماقلا پروفېسیونال اولمى آراسىندا قارىشىق بىر اىلگى ياراتدىغى اوچۇن، رادىكال آنلامىنى ایتىرمىشدىر.

آيدىن دىرکى، باغىمىسىز سورونلارىن اوzmanلاشماسى اىرەلى يورو دولىمه سە ايدى و هامى قاورايان عمومى سورونلارا ماراق گۇسترمەين اوzmanلارىن ماراق ساحەسى اولماقدان چىخسايدى، صنعتى سل اورەتىم قورۇيوب گىنده جىكى. صنعتچى لر و تتقىدچى لر، بو كىمى سورونلارىن، باشقا بىر يىرددە مەنى بىر ساحەنин "ايچ منطقى" دىئە آدلاندىرىدىغىم ساحە يە گىردىيىنى قبول اندىرلە. آنجاق، بو قطۇعى سىنيرلانما، اعتبارلىلىغىن يالنىز بىر يۇنۇ اوزىزىنلە سىخلاشما، حقىقت و عدالت يۇنلارىنин قىراغا قويولماسى، اشتىتكى تجربە فردى بىر ياشام تارىخىنە اوزىتلەنib سىراوى ياشامىن اىچىنە

چکیلینجه پارچالانیر. صنعتین سیراوی آدام طرفیندن یا دا "گوندلهیک اوzman" طرفیندن الله آلينماسى، صنعتین پروفېسیونال تنقیدچى طرفیندن الله آلينماسىدان داها فرقلى بير يۇندە گلىشىر.

آلبرئشت وئلمىر، اوzmanىن تنقىدى ذوق يارغىسى اطرافىندا چرچىوەلنمەين اشتىتىك تجربىنин، اۇنىمى نىن دېيشەيىلمە يوللارىنдан بىرىنە ماراغىمى دوغوردو: بىلە بىر تجربە، ياشايىش-تارىخى بىر دورومۇ آيدىنلەنديرماقدا استفادە ئەدىلەتىنە و ياشايىش سورۇنلارى ايلە ايلگى لەنديرىلەتىنە، آرتىق اشتىتىك تنقىدە عايد اولمابان بىر دىل اوپۇنوتا گىرىر. بو دورومدا، اشتىتىك تجربە، يالىز سايەسىنە دىنيانى قبول انتدیيمىز احتىاجلارىمېزىن يوزوم-لانماسىنى يىنليلەمكلە قالمير. عىنى بىچىمە، بىلىشىتل بىرلەمەلرېمىزىن و نورماتىو گۆزلەمەلرېمىزىن اىچىنە سىزار و بوتون بو ساحەلرین بىر-سېرلىرىلە اولان ايلگى لەندين فورماسىنى دا دېيشىدىرىر. بو سورجىن بىر اۋرنە يىنى وئرمەيىمە اجازە وئرين.

صنعتى الله آلما و اونو ايلگى لەنديرەنин بو نوعو، آلمان-ايسوچىلى يازار پىتشت و ئىسىن "دىيرەنېشىن اشتىتىكى" آدلى اثرى نىن بىرىنچى جلدىنە تكليف اندىلir. وニس، صنعتىن يىنيدىن يوزوملانماسىنى ۱۹۳۷ دە بشىلىنە سىاسى قايفىلارى اولان، بىلگى آجلىغى چىك فەھەلەرە تقدىم اندەرك تعرىف اندىر^(۱). بونلار، گىچە ليھىسى [دىيرستان شبانە] تحصىلى سايەسىنە آوروپا صنعتى نىن عمومى و توپلۇمسال تارىخى قۇنوسوندا بىلگى اللە انتىميش گنج انسانلاردىر. بو نىتل عاغىلىن بشىلىنە كى موزنى لىدە تىكار-تىكار گۈرددوكلەرى صنعت ايشلىرىنە بىلە گلن ائلاستىك قورولوشو اىچىنەن اۋزلىرىنە عايد اولان پارچالارى سەچىب، چىخارماغا باشلار و بونلارى اۆز چىورەلەنەن باغلامىندا يىنيدىن يوزوملايىب بىر آرایا گىتىرىلر. بو چىورە گەلەنكىل تحصىلىدەن دە، وار اولان رئىيەندەن دە چوخ اوزاقدىر. بو گنج

فهله‌لر، هر ایکیسینی ده آچیقلایا بیله‌نه قدر، اوز چشوره‌لری ایله آوروپا صنعتی نین قورولوشو آراسیندا بیر غالانیب دایانیلار.

یاشام دنیاسیندان یولا چیخاراق، اوzman مدنیتی نین نتجه ینتیدن بوزوم-لاندیغینی گؤسترن بونون کیمی اورنکلرده، سورئالیست‌لرین او میدسیز عصیانین مقصدلرینی، حتی برئشت و بنیامینین کۆلگەسینی (*aura*) ایتیرن صنعت اثرلری نین نتجه ینته‌ده آیدینلاندیریجی بیر بیچیمده الله آلينا بیله‌جه بی قوبوسونا دویدوقلاری ایلگىنى حقلی بیلن بیر ائلمىشته راست گلیرىك.

قىساسى، مدرنلیک ھله تاماملا نمایىدىر و صنعتىن الله آلينماسى، مدرنلیين آن آزى اوچ جهتدن يالىز بېرىدىر. بو دىزاين، مدرن مدنیتىن ھله جانلى ميراثلارا دىيانان، آنجاق تام گلەنكىسل چىلىيە دوشسە يوخسوللاشان بير گوندەلىك پراكسيسه فرقىنميش بير بىچىمده ینتىدۇ باغانلماسىنى آما جلايير. بونونلا بېرىلىكده، بو يىنى ايلگى، يالىز توپلومساڭ مدرنلشىمەن باشقۇ بير يول توتماسى دورومو آلتىندا قورولا بىلر. ياشايىش دنياسى، اوز ايچرىسىندىن، باغىمىسىز بير اقتصادى سىستەملە اوونون يۇئىتىل تاماملا يىچىلارى نين دوروم-لارىنى و داخلى ديناميكالرىنى محدودلاشدیران قوروملارى گلىشىدىرىمەلidiir.

يانىلمىرامسا، بوجون اوچون بونا چوخ احتمال يوخ. باتى دنياسى نين آز چوخ بوتونوندە كاپيتالىست مدرنلشىمە سورچىرى كىمى مدنى مدرنizمە قازشى تنقىدى مىئىلردى ده آزدىران بير قاوارام گلىشىمىشىدىر. صنعت و فلسفة نين اولومسوزلانماسى چاغىريشىندا اولان پروقراملارين افالاسىندان دوغان خىال او زونتوسو، محافظەكارلار "ين آنتى مدرنizمەنى، "ياشلى محافظە-اندېلىمكىدە دىر. "كىنج محافظەكارلار" ين آنتى مدرنizمەنى، "ياشلى محافظە-كارلارين" اون مدرنizمەنдин و يىنى محافظەكارلارين پست مدرنizمەنдин قىساجا فرقىلرىنى وورغۇلاماق اىستە بىرم بورادا.

"كنج محافظه کارلار"، ائستىيک مدرنلىين تمل تجربه سينى يېنىدىن گوندەمە گتىرىرلر. يارارلىق و ايشين ضرورتلرىندن قورتارىلمىش مرکزسىز اوزىنلىك اوزىرىنده حق ادعا اندىر و بو يوللا مدرن دىنادان قىراغا چىغىرلار. مدرنيست گۇرۇش لر تملدن، اوزلاشمايان بير آتى مدرنيزمى مدافعه اندىرلر. اوزىباشىنا تخىل، اوزىتجىرە و دويغوسالىق گوجىرىنى اوزاقلار، آركائىك بير پلانا سوروشدورولر. آراجسال عاغىلىن قارشىسىنا، مانىشىست [مانى دوشونجەسى نىن طرفدارلارى] بىچىمە، اىستر اقدار يا دا سوورتىلىك، اىستر والىق (Sein) يا دا شعرسل لىبن ديونىسوسچو گوجو اولسون، يالنiz چاغىريشىملارارلا الده اندىلەن بير قانون چىخارىرلار. فرانسادا بى جىزىق، گئورگ باتايىل "دان مىشل فوكونو ايزلەيمەرك ژاك دېرىدايا قدر اوزانىر. "ياشلى محافظه کارلار"، اوزلرى نىن مدنى مدرنيزمە بولاشمالارينا اجازە و نزىمىرلر. تام عاغىلىن [عقل محض] چۈركۈشونو، بىلىمین، اخلاقىن و صنعتىن فرقىنمه سىنى، مدرن دىنە گۈرۈشونو و اونون تام يۇنتمىل [متودىك] اوسچولوغونو اوزولەرك گۈرۈر و مدرنلىكىدىن اۋنجه كى بىر موقعە چىكىلمە يى تكلىف اندىرلر.

بو گون، اوزللىكىله، يىنى ارسسطوچولوق معىن بىر اوغور قازانمىش دورومدادىر. انكولۇزى پروبلېماتىكىنى گۈز قارشىسىندا ساخلاياراق، اوزوونون كوسىميك بىر ائتكى اىستەيىنه امكان تانىيەر. (لىوى اشتراوسلا باشلايان بو آخىما باغلى اوЛАراق هانس ژوناس و اسپىھمان-ين ماراقلى چالىشمalarى اورنىك اوЛАراق و ئىريلە بىلر).

سون اوЛАراق، يىنى محافظه کارلار، مدرن بىلىمین گلىشىمە سىنى، يالنiz تىكىنلىكى اىرەللىمە يە، كاپيتالىست بىزىرمە يە و اوسچو رەبىلىيە يول آچا بىلىمك اوچون اوز ساھەسى نىن كنارينا كىچە بىلدىيى سوراجە خوش قارشىلايىرلار. بونون يانىندا، مدنى مدرنلىين پارتلايىجى مضمونونو ائتكىسىز

اىدەن بىر سیاست تكلىف ائدىرلەر. بىر تىزه گۇرە، بىلىمىن، دوغرو اولاراق آيدىن اولدوغوندا آرتىق ياشايىش دنياسىنىن يۈنلىدىرىلىمەسى اوچون يارارلانىلماسى كىسېنلىككە آنلامىسىز حالا گلمىشدىر. باشقا بىر تىز دە سیاستىن اخلاقى-پراكىتىك اولوملا ما طلبلىرىندىن سرعتلە اوzac قالماسىنىن گركلىيى دىر. و اوچونجو بىر تىزىدە صنعتىن دوشونجە اوزىزلىكىنى مدافعە اىدەن تىزدىر. صنعتىن اوتوبىك بىر مضمۇنا صاحب اولدوغونو رد ائدىر و اشتىتىك تجربەنى فردى ساھە ايلە سينيرلاماق اوچون اونون يانلىسامالى [وهمى] كاراكتىرىنى وورغولاپىر. بورادا، اثىركن دۇنم وىنگىشتاتىن، اورتا دۇنم كارل انسىميت و سون دۇنم گوتفريدىمن سايىلا بىلەر. آنجاق، بىليم، اخلاق و صنعتىن ياشايىش دنياسىندان آيرىلماڭارى و اوzmanلار طرفىندىن ادارە اولونان باغيمىسىز ساھەلرە كىسېنلىككە باغانلماڭارىبىلا، مدنى مدرنلیك گىنديشىندان گىرييە قالان يالنىز مدرنلیك گىنديشىنى بوتونلوككە اورتادان قالدىرىدىغىمىزدا گىرييە نە قالاجاقسا او اولاچاق. بونو قويماق اوچون گەلەنكلەر تكلىف ائدىلەر، آنجاق بونلارين دا نورماتىيى (normatif) حىلى فایدا و اعتبارلىق طلبلىرىنە قارشى آزاد اولدوقلارى قبول ائدىلەتكەدە دىر.

بو تېپىلۈزى، قوشقوسۇز، باشقالارى كىمي بىر سادەلىشىرىمەدىر؛ آنجاق، مدرن انتىشكتوال و سیاسى اوزىشىمەلرین آنالىزى اوچون بوتونلوككە فاياداسىز اولدوغو دىليلە يىلەز. اون مدرن الھاملار داشىيان آتى مدرن دوشونجە قورخولارى آلتىرناتىي مدنىت چئورەلىرىندە پاپولارلىق قازانىلار. آلمانىادا كى سیاسى پارىتىالار اىچىننەكى بىلەنج چئورىلىمەلرینى مشاهىدە انتدىيمىز زمان، يىشى بىر ايدىلۈزى آخىشىنىن (Tendenwende) اورتايى گلەمەسىنى گۇرە بىلرسىنىز. بو پىست مدرنلىكلىرىن اون مدرنلىكلىرىنە اولان اتفاقى دىر. منه ائله گلىر كى، آيدىنلارا قارشى پىس رفتارى و يىشى محافظەكارلىق موقعىنى اۋزوننە تكاللىشىرىمىش [انحصارى] تك بىر پارتىا

یوخ، بو سبیله، منه بو شهرین ان اۇنملی اوشاغى، بىر فیلوسوف و يازار اولاق مملکتىمیزدەكى آيدىن ايمىجىنە دامغاسىنى ووران و بوندان علاوه آيدىن اولمانىن غبطه اندىلەجك بىر اۇرنەيىنى وئرن تئودور و آدورونون آدىنى داشىيان بىر اۇدول ونردىيىندن اۇترى، فرانكفورت شهرىندهكى اوزگورلو كچو آتموسفترە متدار اولدوغۇمو بىر بورج بىلىرم.

— قىيدلە:

۱- ياس قاباقجىل بىر آلمان ادبيات تارىخچىسى و بو اولكە ده اوخوجويا تېكى (response) اولاق خاطيرلانان بىر تىقىلدە ايلگىلى بىر نوع تىقىد اولان "آليمالما اشتىتىكى" (aesthetics of reception) ايلە مشغۇل اولان بىر تىقىدچىدیر. "مدرن" يىن بىر دارتىشماسى اوچون باخ.

Jauss, Aesthetische Normen und geschichtliche Reflexion in der Querelle des Anciens et des Modernes, Münih, 1964

انگليسيجهسى اوچون باخ ياس،

History of Art and Pragmatic History", Toward an Aesthetic of Reception,, çev.Timothy Bahti, Minneapolis, University of Minnesota Press, 1962, Süreyha San.46-8
(انگليسيجه درلەينىن قىيدى)

۲- باخ. بنىامين،

Theses on the Philosophy of History", Illuminations, çev.Harry Zohn, New York, Schocken, 1969, s.261.(İng.Der.Notu) (Türkçesi: Akıntıya Karşı, S.Başbakan 1986

۳- آونقاردلا ايلگىلى اولاق اوكتاوير پاز اوچون اوزللىكە باخ

Children of the Mire: Modern Poetry from Romanticism to the Avant-Garde,, Minneapolis, University of Minnesota Press, Fall 1983
(انگليسيجه درلەينىن قىيدى)

-4-

Peter Steinfels, The Neoconservatives, New York, Simon and Schuster, 1979, s.65

۵- "سياست بىلىملىنى اىستېزە اىتمىك" دىيىملى بنىامىنин "متكانىكى يىنىدىن-اورەتىم چاغىندا صنعت ائرى" يازىسىنداكى مشھور، فاشىستلىرىن يانلىشلى سوسىال پروقرامى فورمولاسىونون چاغرىشىدىرىر. بورادا، هابىرماسىن آيدىنلارما تىقىدچى لرى آدورونو و ماكس هوركهايمىردىن چوخ، چاغداش *nouveaux philosophes* (يىنى فیلوسوفلار)سا

(بترنارد-هتری لئى و...) و اونلارىن آلمان و آمریکالى يول بېرىلىكلىرىنە يۇندىلمايش گۈزۈنور. (انگليسجه درله يەنин قىيىدى)

٦- گۈزىرەمە [رجاع، ١٩٦٥] کى *Marat/Sade* او يۇنۇيلا تانىنان ب. ونس *P. Weiss* يىن *Aesthetik des Widersstands* (ماقاومتىن انىستېتكى) (٨/١٩٧٥) رومانىنادىر. ايشچىلر طرفيندن "يىشىدۇن يوزوملانان" صنعت اتىرى، گوجون، كلاسيكىن و اوسچولوغون سىمبولو اولان پىرگامون آلتارىدىر. (انگليسجه درله يەنин قىيىدى)

* قابناق:

Postmodernizm, Jameson, Lyotard, Habermas, Zekâ, 1990, Kiyi Yayınları Dürüleyen ve Sunan: Necmi Zekâ Türkçeleştirenler: Gülengül Nalış, Dumrul Sabuncuoğlu, Deniz Erksan

** سؤزلوک **

اُزتله‌مک: خلاصه کردن	آخیم: مكتب
اُزک: منشا، ریشه	آخین، جریان، حرکت، هجوم
اُزل مولکیت: مالکیت خصوصی	آراجسال عاغلی: عقل ابزاری
اُزگورلوک: آزادی	آرگومئت: دلیل، برهان
اُزگوندرگسل: خودارجاعی	آشقین: استعلایی، برتر، فراتر
اُزگله‌لشمۀ: الیناسیون، از خود بینخود شدن	آکتیو: فعل
اُزمنل: سوبینکتیو، ذهنی	آل-اوست اولوشلار: افت و خیز
اُزنه: سوژه، فاعل	آل-قرولووش: زیرساخت
اوزلاماشماق: تطبیق، مطابقت	آلغلاماق: ادراک، دریافت
اوزمانلاشماق: تخصصی و فنی شدن	آلیملاما بیچیم‌لری: شیوه‌های دریافت
اُنسل: <i>a priori</i> : پریمتیو، بدروی، پیشین	آلیملاما انسنتیکی: زیبایی‌شناسی دریافت
اُن-فردی: پیشافرد	آنلاتیم، اینفاده، روایت
اُن-یارقی: پیشداوری	آیدینلانما: روشنگری
اوست آنلاتی: فرا روایت	آیرونی: کنایه
اوست گترچکچی‌لیک: سوررئالیزم	ایریم: فرق
اوچولوق: خردگرانی	اثندیمسل: فاعلیت
او-دیشی: غیر عقلی	اثنیلیگن: مفهولیت
او-سال: عقلانی، تعقلی، راسیونال	انگزو-تیک: غیر بومی، بیگانه
اولاغان اوستو: فوق العاده	اثوره: کاینات، دونیا
اولوس: ملت	اثورنسل: جهان‌شمول، جهانی
اولوسال: ملی	اداره‌چی لیک: آدمینیستر انثورلوق
اولوسلا راراسی: بین‌الخالق	اکلکتیک: التقاطی، هرشینیدن بیرآز
اولوشوم: تشکل	انسان اوستو / اوست انسان: ابر انسان
اولومسال / اولومساللیق: پوزیتیو، اثباتی / پوزیتیویزم، اثبات گرایی	اپتیمیزم: خوش‌بینی
اولومسوز: منفی	اوخونوش: قرائت
اولوملو: مشتب	اورتام: محیط
اولیمپوس: یونان میتوژیسینده تانری - لارین یاشادیغی داغ‌دیر.	اوره‌تیم: تولید
اویغار: متمن	اوره‌تیم و اسیطه‌لری: ابزار تولید
اویغارلیق: تمدن	اُزبیلینچ: خودآگاهی

پارول: دلالت رمزی	ایثارشیک / ایثارخیا: نظم، ترتیب
پاستورال: کند شعری	سلسله‌مراتب،
پاگان: بت پرست، غیر خیریستیان، مشرک،	ایچ گرگینلیک: تنش درونی
پاگانیزم: چوخ تانزی چیلیق، بت پرستی	ایچ گودو: غرایز، اینسینکت
پشیمیست: بدینی	ایچ گودوسل: غریزی
پراکنیک / پراتیک: عملی	ایرفچیلیق: تزادگرانی
پرسپکتیو: چشم‌انداز	ایستنج: اراده
پسیکانالیتیک: روانکاوانه	ایشلک: کارکرد
پسیکانالیزم: روانکاوی	ایشلکسل: کارکردگرانی، فونکسیونال
تاسلاق: طراحی، طرح	ایملکل: بدوى، پرمیتو
تام عاغلی: عقل محض	ایملکه: پیرینسیپ، اصول
تلوس: مقصد	ایلگی آراجی: وسیله‌ارتباط، رسانه
تولوزی: الهیات	ایلیشکی: ارتباط، مناسبات
تپکی: رناکسیبا، واکنش	ایلیتیلی: مرتبط
تروپیک ریتم: ضرباهنگ استوانی	ایمگه: تصویر، ایماز
تکاژلچولو: تکساختی	ایمگه‌چی لیک: ایمازیسم، تصویرگرانی
تکبیوپوتلو: تکساختی	بارباریزم: توحش
تک‌آل‌جی/ تک‌جل/ تک‌آل‌لشدیرمک: انحصاری	باسقی: تجاوز، فشار/ چاپ
ر، انحصاری کردن	باغنار: قولاغی توکلولوک، فاناتیزم
تکنوپاستورال: بازسرایی شعر روستایی	بی‌یمله‌مک: تجسم، ترسیم، تصویر
توپلومسال: اجتماعی	بلیرسیز: مبهم
توتال: مستبد	بلیرسیزلیک: ابیهام
چات: گست	بوتونلشمہ: ایتنتراسیا
چشوره: محیط	بیچیم چیلیک: فرمالیزم
چوخولجو: متکثر، تکثرگرا	بیچیمیسل: فرمالیستیک
چوخولچولوق: تکثرگرانی	بیلیشل: معرفتی، اپیستمولوژیک
چوزو‌مزل: تحلیلی، آنالیتیک	بیلینچ: شعور
خاوس: هرج و مرچ، آشوب	بیلینچ‌آخیشی: جریان سیال
دنتال: جزئیات	بیلینه‌مزچیسک: agnostic لادری، عرفان
دندنکتیو: پلیس مخفی، خفیه	منکر خدا
دنکونستروکسیون: بابی سوکومجزولوک،	پارادوکس: تناقض
ساختارشکنی	پارودی: هجو

سوموتلاما: کانکرث لشمہ	دئوریم: انقلاب
سونول: غایبی	دنوریمچی: انقلابی
سووژن: حاکیم	دؤنن: دور
سوبرت: مجرد، آبستکراکت	دورتو: انگیزه
سوپوتلاما: تجربید اولماق	دوزن: نظام، سیستم
سیمگھے چیلیک: سمبولیزم	دوشونور: متفکر
صنایعلشمہ: صنعتی شدن	دوغال: طبیعت، طبیعی
صینیفساال: طبقاتی	دو غالچی لیق: ناتورالیزم، طبیعت گرایی
صینیف مبارزه‌سی: مبارزه‌ی طبقاتی	دو یعنوسال: رومانتیک، احساسی
فشنومتلولوڑی: پدیدارشناسی	دیاقنوز: تشخیص، آتشیراما
فراکحال: قار دنه‌سی کیمی پارچالاندیقجا	دیونیسوس: قدیم یونان میتلولوڑیسینده
بنزر متیولر سرگیلهین دوغال نسنه‌لره	زئوس-ون اوغلو، شراب، برکت و تناتر
وئریلن آد	تاثریسی.
فردلشمہ: تقدیر	راسیونال: عقلانی
قاپساماق: احاطه‌الله‌مک، چتوره‌مک	رنکلام: تبلیغ
قاپساملی: احاطه‌لی، اطرافلی	رثلاتیویزم: نسبی گرایی، نسبی چیلیک
قارشیت: تضاد	رومانتیک تارازلیق: تعادل عاطفی
قالابالیق: ازدحام	ژنتریک / گنتریک: جنسی، نوعی
قاتارتغا: دهن، افزار	سچجکین: نخبه، برگزیده، اثیتا
قاورام: مفهوم	سچجکین چیلیک: نخبه گرایی
قلوباللاشماق: جهانی شدن	سنزگیچی: لذت پرست
قوتسال: مقدس	سژمورگه: استمار
قورام: نظریه	سژمورگه چیلیک: استعمار
قورامچی: نظریه پرداز	سژیلم: گفتمان
قوراسال: نظری	سورچ: جریان، فرایند، گندیش
قوراملار سونراسی: پسا نظریه	سروچسل: پرونکتیو
قورو لوشچو: ساختار گرا	سورکلی: متمندی، ادامه‌دار
قورو لوشچولوق: ساختار گرایی،	سوروملو: معتمد، مسؤول
استروکورالیزم	سورونسال: پروینشماتیک
قورو مسال: تشکیلاتی	سوسیولوق: جامعه‌شناس
قوشقوچولوق: شک گرایی، شکاکیت	سولچولوق: چپ گرایی
قیتا: قاره	سوموت: کانکرث، معین

لوگوس: سوزمرکوچی، کلام محور
مارژینال: حاشیه‌ای، خطرناک، بحرانی
متافور: استعاره
مترopoول: کلانشهر
منساز: پیام
من چیلیک: اتفاقیز، خودپرستی
موبیلیت: تغیرپذیری
مودنمیک: تفکیک‌کننده، تلفیق
نسنل: اویینتکیو
نسنه: شن، عین، اوییشکت
نسنه‌شمک: شی‌واره شدن، شی‌زدگی
نوسیون: تعارض
واراولوشچولوق: اگزیستانسیالیسم
واراولوشسال: اگزیستانسیالیستیک
ویرتاوال: مجازی
ویزاوال: بصری، عیانی
هو موژنن/ هو مو گنن: همچنین، قانیبر
هیلمورفیک: فورما و مادده بیرلسی
یار غیلاماق: محاکمه، داوری، قضاوت
یا یاتلاماق: ایزوله انتمک
یانیلساما: توهمند، وهم و خیال
یتکین سیز: نابالغ، ناقص
یشنى کولونیا: یشنى مستملکه چیلیک،
استعمارنو
یؤنتمسل: اداری
یؤنتم: اسلوب، متود
یؤنتمسل: متدودیک
یؤنوم: استقامات، یؤن
یؤنوملو: استقاماتلى

کاتئتوری: مقوله
کارتزیشن: دنکارت‌فلسفه‌نین طرفداری
کوتله‌وی نومایش: اعتراض
کوردینات: مختصات
کوسمیک: کیهانی
کوللختکیو: اشتراکی، جمعی
گنچکچی لیک: رثالیزم، واقع گرانی
گنچکلشمە: رثاللاشمە
گنربیچی: مترجم
گندیش: پرسه، سورج
گروتسک Grotesque: ادبیاتدا "قارا
ساتیرا" دىنلىن بو اولسلویدا انسان و
حینوانلارین خیالی رسیملىرى، پیس و
شیطان سایاغى بىچىمەدە قارىشدیرىلەر. بو
باخیمدان ادبیاتدا دا، عاغلا سیغماز
چشورىلەمیش (مسخ او لموش) و کارکتش-
لرین غیر عادى و عاغیلا سیغماز ایش لریبلە
بىرگە: پارادوکس، ساتیرا، پارودى،
کاریکاتور و نیھەليستى تئاترى دا گۈرمك
اولا.
گله‌نک/گله‌نکسل: سنت/ستى
گله‌نکسل چیلیک: سنت گرایى
گلیشمک: پىشرفت
گنج ھنگتلچى لر: ھگلىان جوان
گۈرەنکسل: عرفى
گۈزلەمە: تورك و اۆزلىكىلە آذربايچان
لېرىك شعر نۇغۇ
گۈسترگە: نشانە
گۈسترگە چى: تىشانە شناسىس
گۈكىسل: آسمانى، عرشي، رفيع
گىزىمچى لیک: درونگرایى، صوفىزم
لايسىزم: دونيوي لیک، غىررو حانى

چنويرنندن ياييملاتميش كيتاپلار:

- نقد شعر معاصر آذربایجان، نشر اختر ۱۳۸۳
- چوراق اولکه، تى.ام.انليوت، ۱۳۸۹
- آخشام اوستو ساعات بشده، فدریکو گارسیا لورکا، تکدرخت ۱۳۹۱
- حکایه‌نین امکانلاری، (بیر حکایه، بیر تنقید)، پرديس دانش ۱۳۹۱
- من بوی دارچین می‌دهم، ترجمه شعرهای جمال ثریا، نشر امرود ۱۳۹۲

چنويرنندن ياييملاتا جاق:

- آذربایجان شعریندہ مدرنیزم (تنقید)
- پست‌مدرنیزمین سؤزلویو
- پست‌مدرنلیین دورومو (فرانسا لیوتار، تری انگلتون، دیوید هاروئی، اومنشتو انکو، کلشنر داگلاس، فوندا قیزیل ار و ... توپلو مقاله‌لر)
- صدای نت دو (داستانک‌ها)، فرید انگو

Modernitə və Modernlik

çevirən: Himmət şəhbəzi

شابک: 9-300-600-8789

قیمت: ٧٠٠ تومان